

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

YOKSULLUK VE YOLSUZLUK ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Ümran ÇAKIROĞLU

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2018

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

YOKSULLUK VE YOLSUZLUK ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Ümran ÇAKIROĞLU

Danışman: Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU
Jüri Üyesi: Prof. Dr. M. Fatih CİN
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Seda ŞENGÜL
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Fatih YÜCEL
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Bilge KÖKSEL

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2018

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından İktisat Ana Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. M. Fatih CİN

Üye: Prof. Dr. Seda ŞENGÜL

Üye: Prof. Dr. Fatih YÜCEL

Üye: Doç. Dr. Bilge KÖKSEL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

.../.../2018

Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim...../ ..... / 2018

Ümran ÇAKIROĞLU

ÖZET

YOKSULLUK VE YOLSUZLUK ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Ümran ÇAKIROĞLU

Doktora Tezi, İktisat Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU

Ağustos 2018, 147 sayfa

Küreselleşme ve yoksulluğun yaşandığı dünya düzeni, giderek daha önemli bir kavram haline gelmiştir. Uzun bir tarihsel sürece sahip olan küreselleşme, son birkaç on yılda hız kazanmış, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle bu hızlanma özellikle politik ve kültürel, sosyal, ekonomik alanlarda şaşırtıcı ve radikal dönüşümlerde ciddi değişikliklere neden olmuştur. Bu yeni dünya düzeni çerçevesinde, ekonomik yapının radikal değişimi, ekonomik işlemler ve birimlerin faaliyetlerinin artmasının yanı sıra uluslararası politik, ekonomik, finansal, sosyal ve kültürel ilişkilerin yoğunluğu ve dışadönük pazarlamaya uyum ön plana çıkmıştır.

Yolsuzluk, ekonomik ve toplumsal gelişme üzerinde şiddetli etkilere sahiptir ve geniş kurumsal, yargı, toplumsal ve ekonomik şartlara tabidir, karmaşık bir toplumsal olgudur ve bozuk davranışa neden olan motivasyonlar çok yönlüdür. 1980’li yıllara kadar yolsuzluk temel olarak siyasi, sosyolojik, tarihsel ve ceza hukuku araştırmalarının bir konusuydu ve kısa süre önce ekonomi alanlarında ön plana çıkmıştır. Teorik argümanlar, daha düşük yatırım seviyeleri, daha düşük yatırım kalitesi, daha yüksek dolaylı vergilendirme seviyeleri ve bozulmuş teşvikler nedeniyle kaynakların yanlış tahsisi yoluyla yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkileri için yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, yolsuzluk ve yoksulluk bağlamında ekonomik kalkınma üzerindeki etkiler ile ilgili mevcut literatürün yeniden değerlendirilmesi sunmaktır. Ampirik araştırmalardan elde edilen ve geçmişle daha önceki bulgularla çelişen görüşleri sunma ve tartışmaya özellikle önem verilmektedir.

Anahtar kelimeler: Yolsuzluk, yoksulluk, ekonomik kalkınma, Panel GMM.

ABSTRACT**AN ANALYSIS ON POVERTY AND CORRUPTION****Ümran ÇAKIROĞLU****Ph.D. Thesis, Department of Economics****Supervisor: Prof. Dr. H. Mahir FİSUNOĞLU****August 2018, 147 pages**

The world order in which globalization and poverty are experienced has become an increasingly important concept. Globalization, along with a long historical process, has gained momentum within the last few decades, and with the development of information and communication technologies, its acceleration has led to profound and radical changes via astonishing and radical transformations, especially in the political, cultural, social and economic domains. Within the framework of this new world order, the radical change of economic structure, the increase of the economic transactions and the activities of the units, as well as the concentration of international political, economic, financial, social and cultural relations and the alignment with extrovert marketing have come to the forefront.

Corruption has severe effects on economic and social development, and motivations that cause complicated social phenomena and distorted behavior, which are subject to broad institutional, judicial, social and economic conditions, are multifaceted. Until the 1980s, corruption was mainly a topic of political, sociological, historical and criminal law research and has recently come to the forefront in the field of economics. Theoretical arguments have been made for the effects of corruption on economic growth through misappropriation of resources due to lower investment levels, lower investment quality, higher levels of indirect taxation and distorted incentives. This work aims to present a reassessment of the current literature on the effects on economic development in the context of corruption and poverty. Particular emphasis is given to presenting and discussing opinions derived from empirical research and contradicting the past findings.

Keywords: Corruption, poverty, economic growth, Panel GMM.

ÖN SÖZ

Yoksulluk ve yolsuzluğun kültürel, sosyolojik, ahlaki, siyasi, sosyal yönleri olmakla birlikte iktisatçıların iktisadi yönü daha çok ilgisini çeken bir konudur. Az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerin sorunu gibi görünmekle birlikte, gelişmiş/zengin ülkelerin de yoksulluk ve yolsuzluk sorunları vardır. Yoksulluk ve yolsuzlukların toplumdaki eşitsizliklerden ortaya çıktığı ve eşitsizlikleri arttırdığı da bir başka bir gerçektir. Eşitsizliklerin temelinde; cinsiyet ayrımı, etnik ayırım, yetersiz eğitim, gelir dağılımı bozuklukları, bölgesel kalkınma farklılıkları gibi bir çok ve karışık neden yer alır. İktisadi açıdan önemli olan, yolsuzluk ve yoksulluğun iktisadi büyüme üzerindeki etkilerinin araştırılması olduğu kadar, bunların hangi faktörlerin etkisi ile ortaya çıktıkları, hangi değişkenlerce açıklanabilecekleri ve birbirleri ile nedensellik ilişkileridir- “yolsuzluk mu yoksulluğun nedenidir?” yoksa “yolsuzluk mu yoksulluğun nedenidir?” ya da “aralarında bir ilişki yok mudur?”. Örneğin yolsuzlukların iktisaden tanımlanan bütün olumsuzluklarına karşılık, iktisadi büyümeyi hızlandığını gösteren çalışmalar da vardır ve bunlara bu çalışmada değinilmiştir. Yoksulluğun giderilmesi için yapılan çalışmalar ve geliştirilen politikaların başarılı sonuçları olduğu kadar başarısız sonuçları da bulunmaktadır. Bu tür çalışmaların belirli gruplar üzerinde yapılması, örneğin “toplumun en yoksul olarak tanımlanan kesiminin gelir seviyesini arttırıcı politikaların geliştirilmesi”, nispeten homojen olarak tanımlanmış bir grup üzerinde çalışıldığı için başarılı olabilmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler tarafından yürütülen “Milenyum Kalkınma Planı”nın açıklanan sonuçları 2000-2015 döneminde dünyadaki en yoksul kesimlerin oranında önemli düşüslere işaret etmektedir. Yine Birleşmiş Milletler, 2030 yılı için bütün dünyada “sıfır açlık” hedefi koymuştur.

Bu çalışmanın amacı; yolsuzluk ve yoksulluğun iktisadi yönlerini birlikte ele almaktır. Konuların ayrı ayrı (yoksulluk ve yolsuzluk olarak) sıkça işlenmiş olmasına karşılık, birlikte ele alındığı çalışmalar daha azdır. Bu çalışma, bu iki kavramı da işleyen bir çalışma olarak hazırlanmıştır. Böylece, yolsuzluk ve yoksulluğu ortaya çıkaran nedenler ve daha da önemlisi yolsuzluk ve yoksulluk arasındaki nedensellik ilişkisini incelemek mümkün olacaktır.

Çalışmanın bölümleri içinde; her iki kavramın ayrı ayrı teorik tartışmaları ve literatürdeki incelemeleri kadar, birlikte ve birbirleri arasındaki nedenselliği inceleyen bölüm de bulunmaktadır. Çalışma, ekonometrik çözümler ile de işlenmiştir. Bunun

için Dünya Bankası'nın yaptığı ayırıma göre, "yüksek gelirli", üst-orta gelirli" ve alt-orta ve düşük gelirli" ülkeler grubunu kullanan ve toplamda 89 ülkeyi kapsayan üç ayrı çözümleme de çalışmada yer almaktadır: Yolsuzluk üzerine yapılmış bir çözümleme, yoksulluk üzerine yapılmış bir çözümleme ve ikisi arasındaki nedenselliği araştıran bir diğer çözümleme. Üç ayrı çözümlemenin yapılması, her iki konu ve aralarındaki nedensellik ilişkisinin anlaşılabilmesi içindir.

Çözümlemelerde GMM yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenler arasında bazı endeksler yer almaktadır: Yolsuzluk algı endeksi, refah endeksi, demokrasi endeksi, beşeri kalkınma endeksi. Bu endeksler, seçilen modellerde kullanılması en uygun endeksler olarak seçilmişlerdir. Endekslerin, eleştirilecek yönleri olmakla birlikte (örneğin 0-100 gibi geniş bir aralıkta yer almaları, ağırlıkların seçiminde subjektif olunabilmesi gibi), yine de, belirli bilgileri bir arada verebilmeleri yönüyle, ele alınan konuların açıklanmasında önemli roller oynadıkları ve katkılar sağladıkları kabul edilmelidir.

Yolsuzluk, "yolsuzluk algısı" endeksi ile ölçülmüştür. "Açıklayıcı değişkenler" olarak ticari açıklık, kamu harcamaları, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, refah endeksi ve GSYİH büyüme oranı olarak alınmıştır. Literatür incelendiğinde bu açıklayıcı değişkenlerin, çalışmamızı yansıtan değişkenler oldukları görülmektedir. Yoksulluk ise, kişi başına GSYİH değişkeni ile temsil edilen bir değişkendir. "Açıklayıcı değişkenler" olarak, yolsuzluk algı endeksi, beşeri kalkınma endeksi, krediler, kamu harcamaları, refah endeksi ve demokrasi endeksidir. Görüldüğü gibi, her iki modelde de bazı değişkenler ortaktır ve konunun birbirini etkilemesi- nedenselliği- nedeni ile ortak değişkenler kullanılmıştır. Her iki değişken arasındaki nedensellik ilişkisi de aynı şekilde ele alınmıştır.

İnsanlık, son birkaç on yıl içerisinde ortaya çıkan ekonomik liberizasyon, yeni teknolojik gelişmeler ve artan ticaret hacmi sebebiyle dünya ekonomisi dâhilinde baş döndürücü bir hıza sahip büyümeye şahit olmuştur. Dünya genelinde artış gösteren refah düzeyine rağmen varlıklı ve yoksul bireyler arasındaki uçurum genişlemiş ve yoksulluk olgusu içindeki nüfus giderek belirginleşmiştir. Bu çalışmanın ilk bölümü, yoksulluğu yok etmeyi amaçlayan Dünya Bankası politikaları çerçevesinde yoksullukla mücadele alanında kat edilen yol üzerinde durmaktadır.

Yolsuzluklar ile yoksulluğa karşı ortaya konan mücadelenin çok daha etkili ve önleyici biçimde gerçekleştirilmesi amacıyla bu olguların her ikisinin de altında yatan etmenlerin belirlenmesini takiben, yoksulluk ve yolsuzluğun ekonomi üzerindeki

etkilerinin araştırılması kadar, kendi aralarındaki olası sebep-sonuç ilişkilerinin mümkün olduğunca analiz edilmesi büyük önem taşımaktadır. Son dönemde her iki sorunun da ülke ekonomilerinde sebep olabilecekleri zararın çok iyi analiz edilebilmesi, yoksulluk ve yolsuzluklarla ciddi biçimdeki mücadeleyi mümkün kılacaktır.

İnsan hayatı süresince karşılaşılan ve hayat boyu devam edecek olan zorlu akademik çalışma süreci, ancak kişinin göze alabileceği özveri kadar başarı kazanabilecektir. Bu süreçte ihtiyaç duyduğum her aşamada uzmanlık bilgisini, desteğini ve rehberliğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Hüseyin Mahir FİSUNOĞLU'na olan şükranlarımı yeterince ifade edebilmem mümkün değildir.

Sağladıkları ek katkı, yapıcı eleştiri ve moral desteği ile çalışmamın daha bilimsel şekillendirmemi mümkün kılan jüri üyeleri Prof. Dr. Seda ŞENGÜL, Prof. Dr. M. Fatih CİN, Prof. Dr. Fatih YÜCEL, Doç. Dr. Bilge KÖKSEL'e ve Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin kıymetli öğretim üyelerine en içten teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, çalışmamı bana her zaman anlayış ve sevgiyle yaklaşan değerli eşim Özgür Çağrı ÇAKIROĞLU'na ithaf etmek isterim.

Bu çalışma, SBK-2015-3710 proje numarası ile Çukurova Üniversitesi Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.

Ümran ÇAKIROĞLU

Adana, 2018

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
KISALTMALAR	xiv
TABLolar LİSTESİ	xv
EKLER LİSTESİ.....	xvi

BÖLÜM I

GİRİŞ

YOLSUZLUK, YOKSULLUK VE EKONOMİK KALKINMA

1.1. Araştırmanın Amacı.....	3
------------------------------	---

BÖLÜM II

YOLSUZLUK İLE İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE ARAŞTIRMALAR

2.1. Yolsuzluk Kavramı	4
2.1.1. Yolsuzluk Tanımları ve Temel Nitelikleri.....	8
2.1.1.1. Yolsuzluğun Tanımları.....	8
2.1.1.2. Yolsuzluğun Temel Nitelikleri.....	13
2.1.1.2.1. Yetki Niteliği.....	13
2.1.1.2.2. Yetkinin Yasadışı Kullanımı	14
2.1.1.2.3. Çıkar Niteliği.....	14
2.1.2. Yolsuzluk Çeşitleri	15
2.1.2.1. Rüşvet.....	15
2.1.2.2. İrtikâp veya “Aktif Yiyicilik”	16
2.1.2.3. Zimmet	16
2.1.2.4. Kayırmacılık.....	16
2.1.2.5. Rant-Kollama	17
2.1.2.6. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti (<i>Insider Trading</i>)	18

2.1.2.7. Lobicilik	18
2.1.2.8. Oy Ticareti.....	18
2.1.2.9. Büyük ve Küçük Ölçekli Yolsuzluklar	19
2.1.2.10. Siyasal ve Yönetmel Yolsuzluklar.....	19
2.1.2.11. Arızî, Sistematik ve Sistemli Yolsuzluk	20
2.1.2.12. İyi ya da Kötü Yolsuzluklar	21
2.1.3. Yolsuzluğun Nedenleri	22
2.1.3.1. Bürokrasi, Verimsiz İdari ve Siyasal Yapı.....	22
2.1.3.2. Sivil Katılım / Basın Özgürlüğü.....	23
2.1.3.3. Ekonomik Özgürlük	23
2.1.3.4. Ekonomik Büyüme.....	23
2.1.3.5. Etnik Çeşitlilik.....	24
2.1.3.6. Cinsiyet.....	24
2.1.3.7. Küreselleşme	25
2.1.3.8. Kamu Büyüklüğü	25
2.1.3.9. Hükümet Yapısı.....	26
2.1.3.10. Hükümet Sistemi	27
2.1.3.11. Tarihsel Süreçler	27
2.1.3.12. Hukuk Sistemi	28
2.1.3.13. Doğal Kaynak Varlığı	28
2.1.3.14. Yoksulluk	28
2.1.3.15. Siyasi İstikrarsızlık.....	29
2.1.3.16. Mülkiyet Hakları	29
2.1.3.17. Din.....	29
2.1.3.18. Ticari Açıklık	30
2.1.3.19. Şeffaflık.....	30
2.1.3.20. Kentleşme.....	31
2.1.3.21. Ücretler.....	31
2.1.3.22. Piyasa ve Politik Rekabet.....	32
2.1.4. Yolsuzluk Nedenlerinde Yeni Gelişmeler	32
2.1.4.1. Bulaşma Etkileri.....	32
2.1.4.2. Ekonomik Refah.....	32
2.1.4.3. Eğitim	33
2.1.4.4. Elektronik Hükümet (e-Devlet).....	33

2.1.4.5. Göçmenlik	34
2.1.4.6. İnternet	34
2.1.5. Yolsuzluğun Etkileri	34
2.1.5.1. Bürokratik Verimsizlik.....	34
2.1.5.2. İş Dünyası ve Yerel Yatırım Ortamı	35
2.1.5.3. Medeni ve Siyasi Haklar	35
2.1.5.4. Ekonomik Büyüme.....	36
2.1.5.5. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	36
2.1.5.6. Gelir Eşitsizliği / Yoksulluk.....	37
2.1.5.7. Uluslararası Ticaret	38
2.1.5.8. Siyasal Meşruiyet	38
2.1.5.9. Gölge Ekonomi	39
2.1.6. Yolsuzluğun Etkisindeki Yeni Gelişmeler	39
2.1.6.1. Beyin Göçü.....	39
2.1.6.2. Mali Açık.....	40
2.1.6.3. Beşeri Sermaye.....	40
2.2. Yolsuzluğun Ekonomik Etkileri Üzerine Teorik Argümanlar.....	41
2.3. Yolsuzluğun Temel Belirleyicileri ile İlgili Bir Ekonometrik Analiz	43
2.3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	43
2.3.2. Ekonometrik Yöntem ve Veri Seti	43
2.3.3. Kullanılacak Değişkenlerin Açıklaması	44
2.3.3.1. Model	49
2.3.3.2. Hipotezler	49
2.3.4. Ekonometrik Analiz Sonuçları (Panel GMM).....	50
2.3.5. Panel GMM Analiz Tablolarının Yorumlanması	52

BÖLÜM III

YOKSULLUK İLE İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

3.1. Yoksulluk Kavramı ve Tanımları	54
3.2. Çeşitli Kriterlere Göre Yapılan Yoksulluk Tanımlamaları.....	59
3.2.1. Salt Yoksulluk Kavramı	60
3.2.2. Bağlı Yoksulluk	61

3.3. Yoksulluğun Tanımlanması ve Ölçülmesinde Kullanılan Anlayışlar	61
3.3.1. Gelir Anlayışı.....	61
3.3.2. Kabiliyet Anlayışı	62
3.3.3. Toplumsal Dışlama Anlayışı	63
3.3.4. İştirakî Anlayış.....	64
3.4. Yoksulluğun Ekonomik Etkileri Üzerine Teorik Argümanlar	64
3.4.1. Dış Yardım - Yoksulluk İlişkisi.....	78
3.4.2. Nüfus - Yoksulluk İlişkisi.....	79

BÖLÜM IV

YOLSUZLUK VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ İLE İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

4.1. Yolsuzluk-Yoksulluk İlişkisi	80
4.1.1. Büyüme.....	83
4.1.2. Önyargılı Vergi Sistemleri.....	83
4.1.3. Sosyal Programların Zayıf Hedeflenmesi.....	84
4.1.4. Varlık Mülkiyeti	84
4.1.5. Beşeri Sermaye Oluşumu, Eğitim Eşitsizlikleri ve Sosyal Harcamalar	84
4.1.6. Belirsizlik ve Faktör Birikimi.....	85
4.2. İki Ana Model Bağlamında Yolsuzluk – Yoksulluk İlişkisi.....	89
4.2.1. Ekonomik Model	89
4.2.2. Yönetişim Modeli	92
4.3. Yolsuzluk ve Yoksulluğu Bağlayan Başlıca Önermeler.....	95

BÖLÜM V

YOKSULLUK ÜZERİNE AMPİRİK UYGULAMA

5.1. Amaç ve Önemi	97
5.2. Ekonometrik Yöntem.....	97
5.3. Kullanılan Değişkenler:	97
5.4. Model	104
5.5. Hipotezler.....	105

BÖLÜM VI

YOKSULLUK BULGULARI

6.1. Modelde Kullanılan Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri	106
6.2. Panel GMM Analiz Tablolarının Yorumlanması	106

BÖLÜM VII

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç ve Öneriler	111
KAYNAKÇA	116
EKLER	144
ÖZGEÇMİŞ	147

KISALTMALAR

- AEKK:** Ağırlıklı Küçük Kareler Regresyon Yöntemi
- ARDL:** Otoregresif Dağılımlı Gecikme Modeli
- BEEPS:** İş Ortamı ve Kurumsal Performans Anketi
- BKE:** Beşeri Kalkınma Endeksi
- CPI:** Corruption Perceptions Index (Yolsuzluk Algı Endeksi)
- DE:** Demokrasi Endeksi
- DYY:** Doğrudan Yabancı Yatırımlar
- EKK:** En Küçük Kareler Regresyon Yöntemi
- GDP:** Gross Domestic Product (Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla)
- GMM:** Genelleştirilmiş Momentler Modeli
- GSYİH:** Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
- GSMH:** Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
- HDI:** Human Development Index (Beşeri Kalkınma Endeksi)
- HDRO:** Beşeri Kalkınma Rapor Ofisi
- KBGSYİH:** Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
- KHT:** Kamu Harcama Tutarı
- KP:** Kredi Payı
- OECD:** Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
- PPA:** İştiraki Yoksulluk Değerlendirmeleri
- PPP:** Satın Alma Gücü Paritesi
- PRSP:** Yoksullukla Mücadele Stratejisi Araştırmaları
- RE:** Refah Endeksi
- SAGP:** Satın Alma Gücü Paritesi
- SAP:** Yapısal Uyum Politikası
- UNDP:** Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
- UNHDR:** Birleşmiş Milletler Beşeri Kalkınma Raporu
- UNSD:** Birleşmiş Milletler İstatistik Bölümü
- YAE:** Yolsuzluk algı Endeksi
- 3AEKK:** 3-Aşamalı En Küçük Kareler Regresyon Yöntemi

TABLOLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Yolsuzluk Üzerine Etkisi Bulunan Değişkenler ve Etki Yönleri	47
Tablo 2. Analizde Kullanılacak Değişkenlerin Tanım Tablosu.....	48
Tablo 3. AR(1), AR(2) , Sargan Test ve Wald Testi Sonuçları	50
Tablo 4. Ülke Gelir Gruplarına Göre Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişkene Etkileri.....	51
Tablo 5. 1990-2015 yılları arasında Beşer Yıllık Dönemler İçerisinde Latin Amerika, Afrika ve Doğu Asya Ülkelerinde Kamu Yatırımlarının GSYİH İçerisindeki Yüzdeler Payları.....	69
Tablo 6. Günlük \$1.99'dan daha Düşük Gelire Sahip Olan Yoksul Nüfusun % Oranı. 70	
Tablo 7. Analizde Kullanılan Değişkenlerin Tanım Tablosu	102
Tablo 8. Yoksulluk Olgusunu Etkileyen Değişkenler ve Etki Yönleri	103
Tablo 9. AR(1), AR(2) , Sargan Test ve Wald Testi Sonuçları	107
Tablo 10. Ülke Gelir Gruplarına Göre Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişkene Etkileri.....	110

EKLER LİSTESİ

	Sayfa
EK 1. Çalışmaya Dâhil Edilen Ülkelerin Gelir Gruplarına Ayrılması.....	144
EK 2. Çalışmaya Dâhil Edilen Ülkelerin Gelir Gruplarına Ayrılması	145
EK 3. Alt-Orta ve Düşük, Üst-Orta ve Yüksek Gelir Grubu Ülkelerin Tanımlayıcı İstatistikleri	146

BÖLÜM I

GİRİŞ

YOLSUZLUK, YOKSULLUK VE EKONOMİK KALKINMA

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), kalkınmayı birey-merkezli ve bireylerin seçimlerini çeşitlendirip genişletmesine olanak tanıyan bir süreç olarak algılanması ile tanımlamaktadır. UNDP'ye göre, “uzun ve sağlıklı bir ömür, eğitilmiş olmak ve iyi bir yaşam standardının tadını çıkarmak...” en göze çarpan seçimlerdir. Bireylerin kalkınma istikametini belirlemeye aktif şekilde katılımı ve eşit/ sürdürülebilir bir temelde sivil ve siyasi haklara sahip olması, bu seçenekleri tamamlayıcı unsurlar olarak izlemektedir (UNDP, 2010).

Sen'in “kabiliyetler anlayışı” da bu kalkınma tanımına karşılık gelmektedir. Sen, kalkınmanın bireylerin mevcut şartları üzerinden baskının kaldırılması yoluyla tecrübe edebilecekleri sosyal, eğitimsel, siyasi ve insani/cinsiyet haklarını da içermesi gerektiğini savunmuştur, yani kalkınma açısından özgürlüğü tanımlamıştır. Ona göre, bireylerin özgürce yaptığı tercihler, ne tür bir yaşam istediklerini belirtir; yani “beşeri kalkınma”; gerçek bir sosyal kalkınmanın varlığını kanıtlayan nihai kriterdir (Sen, 1999).

Öte yandan, özünde Avrupa merkezli olan beşeri kalkınma olgusu özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde başlangıç bulan ekonomik kalkınma teorileri ile açıklanmaya çalışılmıştır. Buna göre, Batılı ülkelere özgü ekonomik ve politik gelişme biçimi, diğer kalkınma alanlarıyla rahat bir bağlantı oluşturan ve küresel açıdan geçerli bir model olarak görülmüştür. Başka bir deyişle, akademisyenler özellikle kalkınmanın başlangıçcı olarak ekonomik kalkınmayı görme eğiliminde olmuşlardır. Her ne kadar kurumsal yaklaşım, kalkınma olgusunu ekonomik kalkınma ile açıklama eğiliminde olsa da, ikinci yaklaşım kalkınma için kurumların önemi üzerinde özellikle durmaktadır. Acemoğlu vd. (2001) gibi Kurumsalcılar, Avrupalılar'ın daha yüksek kaliteye sahip kurumlarını miras edindiklerinden, onların daha önce yerleşik bulunduğu kolonilerin ekonomik kalkınma konusunda daha iyi bir performans sergilediğini iddia etmişlerdir.

Benzer şekilde, ancak bu yaklaşımdan biraz farklı olan Seers'a ait aşağıdaki ifadeler yardımıyla açık bir kalkınma tanımı yapılabilecektir (Seers, 1969): “Kalkınma bir ülkedeki yoksulluğun, eşitsizliğin ve işsizliğin azaltılması veya ortadan kaldırılması deneyimidir.” Eğer bu olguların üçü de daha az şiddetli hale gelirse, şüphe yok ki söz konusu ülke için bir kalkınma dönemi olmayacaktır. Eğer bu merkezî sorunlardan biri

veya ikisi, özellikle de üçü de mevcutsa ve daha kötüye giderlerse, kişi başına gelir iki katına bile çıksa sonucu “kalkınma” olarak adlandırmak tuhaf olacaktır. Yolsuzluk, çoğu kez zenginleşen insan ingelerini uyandırır. Fakat aslında, yolsuzlukla yoksulluk arasındaki bağlantı çok daha yaygındır. Yolsuzluk, ekonomik büyümeyi geciktirir, bozar ve yönlendirir. Yolsuzluk ve yoksulluk arasındaki bağlantılar hem bireyi hem de işletmeleri etkiler ve her iki yönde de etkilidir: yoksulluk yolsuzluğa neden olurken, yolsuzluk yoksulluğu derinleştirir.

Kalkınma sorununun ortaya çıkmasıyla birlikte, yoksullukla mücadele, katılımcı kalkınma, sivil toplum örgütleri, sosyal dışlanma ve toplumsal yapının güçlendirilmesi gibi konuların daha sık tartışılması, kalınmanın ekonomik boyutunun yanı sıra bir de sosyal boyutu olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır (Wise, 2001. s. 47).

Kalkınmanın amacına ulaşabilmesi ve toplumun özellikle yoksul kesimin bu süreçten yararlanabilmesi yoksulluk sorununun ortadan kaldırılmasını da gerektirmektedir. Zira yoksulluk ekonomik ve sosyal etkileri ile başlı başına sürdürülebilir kalkınma açısından aşılması gereken temel sorunların başında gelmektedir. İnsanlık tarihi kadar eski bir konu olan yoksulluk sorununa her dünya görüşünün farklı yaklaşması nedeniyle yoksulluk kavramının standart bir tanımını yapmak kolay değildir. Bu tanımın yapılmasındaki temel güçlük ise yoksulluğu oluşturan çok sayıda bileşen, bu bileşenler arasındaki çeşitli ilişkiler ve yapılacak tanımlamanın bu konu hakkında çalışma yapan kişinin kişisel birikimiyle şekillenebilecek olmasıdır (Odabaşı, 2010. s. 11).

Yolsuzluk kaynaklı problemler incelendiğinde, yolsuzluğun bir ülkenin sosyal ve ekonomik açıdan kalkınmasının önünde bir engel olduğu görülmektedir. Bu problemler Birleşmiş Milletler tarafından sunulan UNODC 2016 raporunda şöyle özetlenmiştir: *“Yolsuzluk ekonomik büyümeye engel olur, hukuka zarar verir, yetenekli insan kaynaklarını heba eder. Doğal kaynaklar açısından zengin ve yolsuzluğun yaygın olduğu ülkelerde nüfus çoğunlukla bu zenginlikten faydalanamaz. Eşit haklara sahip toplumun varlığı için temel teşkil eden kamu kurumlarını zayıflatacağı için insan haklarına zarar verir. Eğitim ve sağlık hizmetlerine aktarılan kaynaklar azalır, halkın temel ihtiyaçlarının karşılanmasında problemle karşılaşılır. Liyakatin esas alınmamasına bağlı olarak, yoksul, kadın ve azınlıkların işe alınması zorlaşır. Zamanla eğitim kalitesi düşer, güvenilir ve bütünlük bir yükseköğrenime tehdit oluşturur. Bunun sonucu olarak, öğrenciler zayıf becerilere sahip bir şekilde mezun olacağından ekonomiye ve kamu sektörüne katkıları azalır. Yapılan araştırmalar yolsuzluğun yaygın ve yüksek olduğu ülkelerde bundan en çok etkilenen sektörün sağlık sektörü olduğunu göstermiştir.*

Gelişmekte olan ülkelerde toplam sağlık harcamaları içindeki payın %50'sinin ilaç kullanımına ait olduğunu göstermiştir. İlaç fiyatlarının yüksek olması etik olmayan uygulamalara, sistemin suiistimaline ve yolsuzluğa neden olmaktadır. Yolsuzluk yatırımcıların uzaklaşmasına bunun sonucu olarak işsizliğe ve de yoksulluğa neden olur. Yine yolsuzluğun bir sonucu olarak flora ve fauna çeşitliliği azalır, su kaynaklarının zarar görür”.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, nüfus da dâhil olmak üzere makroekonomik, politik ve demografik faktörler açısından yoksulluk ve yolsuzluk kavramları arasındaki ilişkiyi teorik ve ampirik olarak incelemektir. Birçok kalkınma teorisi ve ampirik çalışma bir kavramlardan herhangi biri ile bir diğerini açıklama eğiliminde olmuştur. Bunların arasında, özellikle yoksulluk, üstü kapalı olarak kalkınma ve/veya eşitsizlikle örtüşüyor olsa da, bu kavramlar birbirinden oldukça farklıdır. Örneğin, oldukça kalkınmış bir toplum belli oranda yoksul nüfusa sahip olabilirken, normal kabul edilebilecekten daha yüksek düzeyde eşitsizliğin bulunduğu bir toplumda yoksul nüfus yoğunluğu daha düşük seviyelerde kalabilecektir. Dahası, eşitliğin ön planda olduğu bir toplum çok sayıda yoksul bireyden oluşabilecektir.

Bu noktada, bu terimlerin farklı olguları yansıttığı olmalarına rağmen birbirileri ile zaman zaman karıştırılması mümkün olmuştur ve bu nedenle de yoksulluğun kalkınma açısından başlı başına bir araştırma konusu teşkil edebileceği gerçeğini görmezden gelme eğilimine sahip bulunan daha önceki bilimsel çalışmaların perspektiflerini daha iyi kavrayabilmek adına, akademisyenlerin daha önceleri yoksulluk, kalkınma ve gelir eşitsizliklerini nasıl tanımladığını bilmek önem taşımaktadır.

BÖLÜM II

YOLSUZLUK İLE İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE ARAŞTIRMALAR

2.1. Yolsuzluk Kavramı

Yeterli devlet etkinliği bulunmayan yoksul ülkelerin en önemli sorunlarından biri de yolsuzluktur. Bu da, yoksul ülkelerde, yolsuzluğun neden olduğu düşük büyüme oranları, düşük sosyal harcamalar gibi kanallarla gelir eşitsizliği ve yoksulluğun artmasına neden olur (Gupta vd., 1998. s. 4; Erkal vd., 2014; Dimant ve Schulte, 2016). Yoksulluğun artmasına neden olan iki temel sebep mevcuttur. İlk olarak, yüksek büyüme oranlarının yoksulluğun azalmasına neden olduğu barizdir; fakat yolsuzluk, büyümede düşüşe ve yoksullukta artışa yol açmaktadır. İkinci olarak, gelir eşitsizliğinin büyümede bir düşüşe neden olmasıdır. Yolsuzluk, gelir dağılımında bir asimetri ve adaletsizlik yaratırsa, büyüme azalacak ve böylece yoksulluk tırmanışa geçecektir (Lučić, 2016. s. 362). Kısaca, yolsuzluk ve gelir eşitsizliği ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyerek yoksulluğun artmasına sebep olur.

Yolsuzluk, hatırı sayılır ölçüde normatif bir tartışma konusu olarak birçok ülkede ne anlama gelebileceği hususundaki ortaya çıkardığı uyuşmazlıkla, politik hayatın tartışmalı merkezi bir olgusu durumundadır. Yolsuzluğun temel özelliği, genellikle kamu gücünü içeren bir güven suiistimalini ve bunun daima para veya benzeri biçimde gelen özel bazı yararları içermesidir. Bu nosyonda üstü kapalı biçimde zenginlik ve gücün kabul edilebilir düzeyde kaynak ve kullanıma sahip olmasının yanı sıra, sınırların da bulunduğu bir durum geçerlidir. Fakat hızla değişen toplumlarda bu sınırların ne olduğu her zaman belirginleşemeyeceğinden, “yolsuzluk” terimi geniş bir anlam çerçevesinde anlaşılabilir (Hao ve Johnston, 2002; Bao ve Lewellyn, 2017).

Daha yerleşik toplumlarda bile, yolsuzluğun anlamı tartışmaya, manipülasyona ve değişime açıktır. Özellikle de ekonomik liberalizasyon ve özelleştirme sürecinde, “kamusal” ve “özel” arasındaki ayrımları belirleme oldukça zor olabilecektir (Jowitt, 1983; Wedel, 2001; Karklins, 2016).

Politika değişiklikleri, “kamusal” rolleri “özel” olarak yeniden tanımlayabilecek veya kuralları ve hesap verebilirliği değiştiren süreçte güç ve kaynakları devlet/toplum sınırlarını aşan organizasyonlara devredebilecektir. Yararlar ve maliyetler, maddi

olmayan, uzun-vadeli, genele yaygın, ya da politik sistemin rutin işleyişinden ayırt edilemez durumda olabilecektir. Özellikle de sorunun şiddetlendiği durumlarda, yozlaşmış talepler ve beklentiler, sisteme o denli köklü biçimde nüfuz edebilir ki, bunlardan bahsetmek bile giderek imkânsızlaşır (Thompson, 1993; Philp ve Dávid-Barrett, 2015). “Suiistimal” kavramının hangi standartlara göre belirlenebileceği hususunda, bir iktisadi düşünce ekolünün takipçileri, göreceli kesinlikleri, istikrarları ve geniş uygulama alanları nedeniyle kanunlara ve diğer resmi kurallara dayanan tanımları savunmaktadır (Nye, 1967; Scott, 1972; Navot, 2015).

Buna yöneltilecek eleştiriler ise, yasaların çok az meşruiyete sahip olabileceğinin (ya da yetkililer tarafından kendilerini korumak için yazılmış olabileceğinin), yolsuzluğun tanımlamalarının yalnızca kendi nominal anlamına değil, aynı zamanda toplumsal önemine hitap etmesi gerektiğinin ve böylece kültürel standartlar ya da kamuoyu yardımıyla daha gerçekçi tanımlar sunulabileceğinin altını çizmiştir (Peters ve Welch, 1978; Gibbons, 1989; David-Barrett vd., 2017).

Bununla birlikte, tanımlamayı tek başına kültürel standartlara dayandırmak, söz konusu kavramı o denli göreceli hale getirebilecek ya da üzerine o denli çok ayırım ve alt kategori empoze edebilecektir ki, temel anlamı ve yararlı kıyaslamaları belirginliğini yitirebilecektir. Son yıllarda yeni kanıtlar ve gözden geçirilmiş teoriler, tüm yolsuzluğun siyasi ve ekonomik kalkınmayı geciktirdiğini ve bozduğunu göstermiştir. İşlevsellik argümanlarından farklı olarak, bu bulgular gerçek süreçlere ve sistemik, ölçülebilir sonuçlara odaklanmaktadır (Dobel, 1978; Euben, 1978; Moodie, 1980; Rose-Ackerman, 2002; Kentor ve Sanderson, 2015).

Yolsuzluk faaliyetleri, gönderdikleri sinyaller ve verdikleri teşvikler aracılığıyla, tüm ekonomi ya da siyasi sistem içinde dalga dalga yayılabilecektir. Örneğin, basiretsiz bir teklif verenin kamu ihalelerini kazanması için verilen rüşvet, verimsizliği ödüllendirmesine ve verimli firmaların ülkenin ekonomisine dâhil olmasını engelleyecektir. Bürokratlara ödenen “hızlı para” idari çıkmazları ortadan kaldırmayacak, bunun yerine diğer yetkililere işleri kasten geciktirerek para kazanabileceklerini gösterecektir (Wei, 1999).

Kapsamlı yolsuzluk sonucu oluşan hasarların bazıları açık ve doğrudandır: Siyasi figürler ve onların iş ortakları yardım ve yatırımları off-shore banka hesaplarına yönlendirdiklerinde yoksul ülkeler daha da yoksullaşmaktadır. Yolsuzluğun ekonomik maliyetleri, hem bireysel işlemlerde hem de genişlemiş sonuçlarında görülebilecektir (Rose-Ackerman, 1999; Rahman, Kisunko ve Kapoor, 2000; Moreno, 2002).

Yolsuzluk, gayrimeşru ödemeleri ve tercihleri serbest değişim ve piyasa fiyatlarının akıcı sisteminin yerini almasıyla, devlet ve özel çıkarlar arasındaki ilişkide verimsizliği ortaya çıkarıp ödüllendirmekte ve firmalar arasındaki mevcut rekabeti engellemektedir (Elliott, 1997^b; Seyf, 2001; Rose-Ackerman, 2002). Kısa vadede, yasal kanallar vasıtasıyla karmaşık ve pahalı teklifler yönlendirmek yerine, yolsuzluk etkisi ucuz ve süratli görünebilmektedir. Ancak rüşvet ödemeleri, zaten hak kazanmış veya verimliliğin getirileri olabilecek sonuçları elde etmek için pahalı bir yol olacaktır. Yaygın biçimde bürokratik gecikmelere sahip ülkelerde yolsuzluk daha kapsamlı ve toplam büyüme ile yatırımlar daha düşük seviyede olma eğilimindedir ve yolsuzluğun “bürokratik engelleri aştığına” dair hiçbir kanıt bulunmamaktadır (Mauro, 1998; Mauro, 2002; La Porta, Lopez-de-Silanes, Shleifer ve Vishny, 1999; Gupta, Davoodi ve Alonso-Terme, 2002; Tanzi ve Davoodi, 2002^a; Tanzi ve Davoodi, 2002^b; Lambsdorff, 2003^a; Lambsdorff, 2003^b).

Yolsuzluk ve düşük büyüme hızı arasında birkaç nedensel bağlantı mevcuttur. Bunların başında yatırım üzerindeki etkileri gelmektedir (World Bank, 1997; Mauro, 1998; Seyf, 2001). Wei (1997); Wei (2000); Mauro (1998) ve Fisman ve Svensson (2000), yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde ağır bir “vergi” olduğunu düşünmektedirler. Yolsuzluk oranının yüksek ve ödüllerin öngörülebilirliğinin düşük olduğu yerlerde yatırımın en fazla zarar gördüğü (World Bank, 1997; Campos, Lien ve Pradhan, 1999) ve muhtemelen kötü çalışan kurumların olumsuz etkilerini yansıttığı görülmektedir (Knack ve Keefer, 1995). Çevre politikasının kalitesi ve uygulanması, sağlık ve eğitim çalışmalarında olduğu gibi, bozuk rejimlerde de (Esty ve Porter, 2002) hasar görmektedir (Gupta, Davoodi ve Tiongson, 2001).

Yolsuzluğun fazla olduğu ülkelerde kamu harcamalarının, eğitimden ziyade çok daha büyük boyutlu rüşvetin söz konusu olduğu büyük inşaat projeleri gibi faaliyetlere yönelme eğiliminde olduğunu öne sürülmektedir (Rauch, 1995; Ruzindana, 1997; He vd., 2017).

Uluslararası yardımların etkin kullanımının da düşük olduğu söylenebilir (IMF, 1995; Isham, Kaufmann ve Pritchett, 1995; Kilby, 1995; Isaksson ve Kotsadam, 2018). Yolsuzluk, aynı zamanda hem resmi hem de girişimci kaynakları üretken faaliyetlerden rant-aramaya doğru kaydırmaktadır (Murphy, Shleifer ve Vishny, 1993; Mauro, 1998; Gaviria, 2002; Rothstein, 2018).

Siyasetin ve pazarların 30 yılı aşkın süregelen liberalizasyonu, bölgede ve dünyadaki insanların, sermayenin ve bilginin giderek hızlı hareket etmesi, dünyanın her

yerindeki toplumları yeniden şekillendirmiştir. Ancak bu gelişmelere yolsuzlukla ilgili endişeler de dâhil olmuştur, zenginlik ve gücü takip etmek için yeni fırsatlar çoğalmıştır. Yolsuzluk, ekonomik kalkınmayı geciktirmekte ve bozmaktadır, temel hak ve gerekçelerden vazgeçirmektedir. Yolsuzluk birçok toplumda demokrasi ve ekonomik kalkınma için tehdit oluşturmaktadır (Altbach, 2015).

Çoğu politika-yapıcı ve akademisyen yolsuzluk konusuna ilgi duymuştur. 1980'leri izleyen yıllarda, hükümetlerin, uluslararası yardım ve kredi kuruluşlarının, iş dünyasının ve birçok disiplinde giderek artan sayıda akademisyenin dikkatini çeken bir konu haline gelmiştir (Ouédraogo, 2017). Çoğu ampirik çalışma, tek boyutlu yolsuzluk endekslerinin istatistiksel analizine ya da zengin detaylı, ancak karşılaştırmalı bir çerçeveye entegre edilmemiş vaka analizlerine odaklanmaktadır. Bu iki araştırma geleneği, birbirlerini tamamlamaktan ziyade büyük ölçüde ayrı kalmaktadır. Yolsuzluğun etkilerinin genelde ekonomik verilere indirgenmesi, istatistiksel çalışmaları kolaylaştırır, ancak bu durumda insan refahı GSYİH içindeki eğilimlerle eşitlenebilecek ve adalet konusunda ise çok daha az şey söylenebilecektir. Tartışmaların büyük bir kısmı, genel olarak küreselleşme olarak adlandırılan değişiklik paketini savunan gruplar tarafından yönlendirilmektedir (Thompson, 1993).

Yolsuzluk, çoğu kez sebepsiz zenginleşen insan imgelerini hatıra getirirse de, aslında yolsuzlukla yoksulluk arasındaki bağlantı çok daha yaygındır. Yolsuzluk, ekonomik büyümeyi geciktirir, bozar ve yönlendirir. Yolsuzluk ve yoksulluk arasındaki bağlantılar hem bireyi hem de işletmeleri çift yönlü olarak etkileyebilecektir: Yoksulluk yolsuzluğa neden olurken, yolsuzluk yoksulluğu derinleştirir. Yolsuzluk, önemli ekonomik, politik ve sosyal kurumlardaki zayıf noktalara neden olur ve gelişir (Drugov vd., 2014).

Küçük ve büyük ölçekli işletmeler ve özellikle uluslararası yatırımcılar için ciddi yolsuzlukların yüksek maliyetleri mevcuttur. Rüşveti, “bürokrasinin çarkının yağlanması” olarak düşünmek cazip hale gelmiş ve bu zaman zaman revaçta bir tanım olarak da kullanılmıştır. Doğru zamanda doğru kişiye ödenen bir “tatlandırıcı”, bir firmanın üretim için daha hızlı bir izin veya lisans almasına yardımcı olabilir. Ancak bu izole edilmiş işlemde geri çekilirsek, derinden zararlı dinamikler belirginleşecektir. Bu tür sinyaller, özellikle meşru olanakları kısıtlı olan ve daha fazla yolsuzluk yapan bir ekonomi ve bürokrasi yoluyla hızla yanıp sönmektedir (Weisel ve Shalvi, 2015).

Yolsuzluğun mevcut olduğu pazarlarda ve kamu ihale süreçlerinde, verimsiz firmalar ve dürüst olmayan teklif sahipleri dürüst rakiplere göre önemli avantajlar elde

ederler. Yeniliklerden ziyade bağlantılar ve nakit, ihaleleri kazanmanın yolları haline gelir (Rose-Ackerman ve Palifka, 2016).

Yolsuzluk şaşırtıcı bir şekilde daha geniş bir suç bağlamında analiz edilmiştir. 1980'li yıllara kadar yolsuzluk temel olarak siyasi, sosyolojik, tarihsel ve ceza hukuku araştırmalarının bir konusuydu ve kısa süre önce ekonomi alanlarında ön plana çıkmıştır. Verilerin artan kalitesi ve kullanılabilirliği ile, yolsuzluk konusundaki ampirik araştırmalar, daha iyi hedeflenmiş ve daha etkin yolsuzlukla mücadele politikaları önlemleri üretmemize yardımcı olmuştur Politika-yapıcılar, ancak var olan araştırmanın kapsamı biliniyorsa ve üretilen anlayışlar sağlamsa, en iyi bilgiye sahip olabileceklerdir (Lambsdorff ve Schulze, 2015).

Yolsuzluk, ekonomik ve toplumsal gelişme üzerinde şiddetli etkilere sahiptir ve toplumun ve ekonominin tüm bölümlerine nüfuz etmiştir. Bu, karmaşık bir toplumsal fenomendir. Bozuk davranışa neden olan motivasyonlar çok yönlüdür ve mikro-, mezo- ve makro- düzeyde etkileşimlerin sonucudur (Bicchieri ve Ganegonda, 2016; Dimant ve Schulte, 2016).

2.1.1. Yolsuzluk Tanımları ve Temel Nitelikleri

2.1.1.1. Yolsuzluğun Tanımları

Belli bir ayrıcalık elde etmenin maliyeti olan yolsuzluk olgusu (Chafuen and Guzman, 2000. s. 53), geçmişte çok eskilere dayanan (Bardhan, 1997. s. 1320), farklı biçim ve işlevlerde, çeşitli sebep ve sonuçları bulunan kompleks ve çok boyutlu (Aidt, 2003. s. 632) bir olgudur. İktisadi ve siyasi yaşamda yapısal bir sorun teşkil etmesinin yanı sıra, ferdi ve kültürel bağlamda da bir etik sorun olarak belirlemektedir (Andving vd., 2000. s. 9; Luo, 2004. s. 121). Etik olarak yolsuzluk, her ne kadar sosyolojik bir kavramla bağdaşsa da, toplum refahı ve kalkınma üzerindeki tesiri sebebiyle ayrıca iktisadi bir kavram çerçevesinde de değerlendirilmelidir. Yolsuzluk olgusu; sosyoloji, iktisat, psikoloji, kamu yönetimi, hukuk ve siyaset bilimi gibi çok farklı uzmanlık alanlarında ortak şekilde ele alınan bir durumundadır (Khan, 2004. s. 2; Aidt, 2003. s. 632; Cuadrado, 2005. s. 8). Bu çerçevede yolsuzluklar, Huntington (1970) tarafından mukayeseli siyaset bilimi ve Rose-Ackerman (1978) tarafından iktisadi yaklaşım bağlamında irdelenmiş olup, Mauro (1995) ve Bardhan (1997) tarafından ise iktisadi gelişmeler ile olan ilişkileri açısından incelenmiştir (Schneider ve Bose, 2017).

Öte yandan, yolsuzluklar Nye (1970) tarafından siyasi kalkınma, Klitgaard (1988)

tarafından kötüye kullanılan yetkiler, Wertheim (1970) tarafından ise sosyolojik olaylar bağlamında değerlendirilmiştir (Qian ve Sandoval-Hernandez, 2016). 1980’li yıllara değin yoğun biçimde siyaset bilimi, hukuk, kamu yönetimi ve sosyoloji bilim dallarının araştırma alanına girmiş olan yolsuzluk konusu, daha sonraki tarihlerde yolsuzluk derecesinin tespit edilmesine yönelik deneysel çalışmalar yoluyla iktisat bilimi çerçevesinde de kapsamlı olarak ele alınmaya başlanmıştır (Hessami, 2014).

Yolsuzluk kavramı İngilizce kökenli, “*corruption*” terimiyle ifade edilmekte olup bu kelime, Yunanca “*corruptus (spoiled)*”ve “*corrumpere*” sözcüklerinden ortaya çıkarılmıştır (UNODC, 2004. s. 23). İngilizcede corruption sözcüğü ile “kamu görevinin yerine getirilirken, rüşvet ya da kayırma gibi etmenlerle dürüstlükten ve bağlılıktan sapma ya da uzaklaşma” anlatılmaktadır (Cambridge Dictionary, 2017). Türkçede ise yolsuzluk, “Bir görevi bir yetkiyi kötüye kullanma, suiistimal, nizamsızlık” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2017).

Yolsuzluk kavramına yönelik tartışmalar öncelikle bu olgunun tanımlanması aşamasında ortaya çıkmaktadır. Zira yolsuzluk olgusunun iktisat, hukuk, siyasal bilimler ve sosyoloji gibi çok çeşitli branşlarca yorumlanan bir kavram olması, onun tanımlanmasındaki çeşitliliğe sebep olmaktadır. Diğer taraftan, yolsuzluk olgusu, ülkelere, bölgelere ve kültürlere bağlı olarak değişikliğe uğrayabilmektedir. Kimi norm ve kültürlerde yolsuzluk niteliğinde tanımlanabilecek tavır ve durumlar, kimi başka norm ve kültürlerde aynı algıyı yansıtmayabilmektedir. Bu sebeple, hem bilim insanlarının hem de çeşitli bilim dallarına ait fikirlerin yolsuzluk konusunda çok rahat mutabakata varabilmesi mümkün olamamaktadır (Schwindt-Bayer ve Tavits, 2016).

Neticede hakkında fazlaca tanımlama yapılmış olan yolsuzluk, tasvir edilmesi epey zor ancak farkına varılması oldukça kolay bir olgu olarak belirlemektedir. Farklı gözlemcilerce bazı davranışların kapsam olarak yolsuzluk olgusu gibi algılanması gerekliliği üzerinde ortak görüş birliğine varılmıştır. Ancak, yolsuzluk faaliyetlerinin “gün ışığında” sergilenmemesi sebebiyle bahsedilen davranışlar maalesef kolayca gözlemlenememektedir (Torsello ve Venard, 2016). Yolsuzluk tanımlamasındaki görüş farklılıkları ve belirsizlikler sebebiyle, olgunun en iyi biçimde ifade edilebilmesini mümkün kılacak değişik fikirlerin ve ifadelerin aralarında ortaya çıkan rekabet sonucunda, yolsuzluk kavramını oluşturan rüşvet, iltimas ve yozlaşma gibi öğeler birbiriyle farklı seviyelerde değerlendirilerek farklı tanımlar yaratmışlardır (Färdigh, 2013).

Yolsuzluk olgusu çerçevesinde tıpkı Dünya Bankası’nın da altını çizdiği şekilde;

“Kamusal gücün özel amaçlar için kötüye kullanılması” genel olarak ön plana çıkmaktadır (Rothstein ve Varraich, 2017). Buna ek olarak farklı nosyon ve disiplinlerin geliştirdiği çeşitli yolsuzluk olgusuna dair açıklamalar da literatürde yer almıştır: Nye (1967), yolsuzluğa ait genel ifadelerdeki “özel amaçlar” ile ilgili noktayı biraz daha açıklayan farklı bir tanım yapmıştır. Buna göre yolsuzluk; “Kamu hizmetinde özel bazı nedenlerden dolayı (aile, ya da yakınlık ilişkisi gibi) parasal veya mevkisel bir çıkar sağlama davranışı; özel çıkar sağlama amacıyla çeşitli yollarla kuralların ihlal edilmesi; örneğin, rüşvet, nepotizm, kaynakların yanlış yönlendirilmesi ve benzeri şekillerde çıkar sağlama”dır.

Yine benzer biçimde Bayley (1966) de, “özel amaçlar” üzerinde durarak yolsuzluk olgusunu; “Parasal olan ya da parasal olması gerekmeyen kişisel çıkarlar için yetkinin kötüye kullanılması” şeklinde tanımlamıştır. Shleifer ve Vishny’e (1993) göre ise yolsuzluk; “Kişisel kazanç sağlamak amacıyla kamu mallarının kamu görevlilerince satışı”dır. Heidenheimer’e göre ise olgu; “özel ve kamu sektörünün aktörleri arasında, ortak malların kullanılmasında yasalara aykırı olarak özel çıkar sağlayan ödemeler” niteliğinde tanımlanmıştır (Warf, 2016). Khan (1996) tarafından “Servet, güç veya statü gibi motiflerle kamu otoritesi konumundaki görevlinin, resmi (hukuki) kurallardan sapması” bağlamında nitelendirilen yolsuzluk olgusu, Krueger (1974) tarafından “devletçe kısıtlanan ekonomik faaliyetler sonucu yaratılan rantların yasa dışı yollarla elde edilme biçimidir” şekilde tanımlanmıştır. Van Klaveren’in “kamu görevini bir işletme gibi gören ve buradan elde ettiği geliri ençoklaştırmaya çalışan devlet memurluğu” olarak yaklaştığı yolsuzluğu, Huntington “modernleşen toplumlarda yerleşmiş davranış kalıplarından sapma” niteliğinde ele almıştır (Johnston, 2001). Yani; otokratik olandan demokratik idareye geçiş, artış gösteren yolsuzluk kavramları ile bütünleşen bir modernleşme süreci içermektedir (Rose-Ackerman ve Palifka, 2016). Bunun başlıca sebebi, toplum içerisinde yolsuzluk olgusu için yepyeni olanaklar ortaya koyabilecek yeni güç ve servet kaynaklarının baş göstermesidir (Argandoña, 2017). Johnston (2001) yolsuzluk kavramını “özel çıkarlar için kamu yetkisinin, sosyal değerlere aykırı olarak kullanılması” olarak nitelendirmektedir (Morgan, 1998. s. 10). Buna benzer biçimde; “kişisel kazançlar için, toplumun beklenen normlarından sapma” durumu da ifade eden yolsuzluk, genel kamu yararına zıt bir mahiyettedir (Schweitzer, 2005. s. 16).

Yolsuzluk olgusunu salt kamu kesimi çerçevesinde özetleyen bakış açısının zaman içerisinde noksan bulunması ile olgunun özel kesimi de içerecek yeni tanımlamaları ortaya çıkmıştır (Vazquez vd., 2004. s. 12; Lambsdorff, 2007. s. 16).

Bu istikamette Uluslararası Şeffaflık Örgütü (*Transparency International-TI*), tarafından yolsuzluk; “Emanet edilmiş yetkinin özel çıkarlar için kötüye kullanılması” biçiminde ifade edilmiş ve bu sayede özel ve kamu kesimleri birlikte ele alınmıştır. Benzer biçimde, Asya Kalkınma Bankası’nca (*Asian Development Bank*) oluşturulan bir rapora göre yolsuzluk; “kamu veya özel sektördeki bir görevin kişisel kazanç elde etmek için kötüye kullanımı” biçiminde ifade edilmiştir (Thomas ve Meagher, 2004. s. 3).

Yolsuzluk, Birleşmiş Milletler Bölgeler Arası Suç ve Adalet Araştırmaları Enstitüsü (*The United Nations Inter-regional Crime and Justice Research Institute*) tarafından yayınlanan bir raporunda; “kamu ve özel sektör kuruluşlarının karar verme mekanizmalarındaki yozlaşma ve bozulma” biçiminde yorumlanmıştır. Yolsuzluk, 4 Ocak 1999 tarihinde ilan edilen Avrupa Birliği Konseyi Yolsuzluklarla Mücadele Özel Hukuk Sözleşmesi’nin (*Civil Law Convention on Corruption*) 2. Maddesi gereği “.....doğrudan doğruya ya da dolaylı yollardan kişinin yürüttüğü görevi veya işinin gerektirdiği davranışı yasalara uygun bir şekilde gerçekleştirmesinde sapmalara yol açacak rüşvet veya başka her türlü yasa dışı menfaatin talep edilmesi, teklif edilmesi, verilmesi ya da kabul edilmesi” niteliğinde yalnızca kamu kesimini değil, aynı zamanda özel kesimini de içeren çok daha geniş bir yelpaze olarak tanımlanmıştır (Bailey, 2000. s. 4).

Yolsuzluk olgusu, hem devlet dâhilinde hem de haricindekilerle beraber değerlendirilerek aşağıdaki biçimde tanımlanabilecektir;

“1) Kamu sektörü dışındaki kişilerin kendi çıkarlarına doğrudan katkıda bulunacak şekilde, (a) mevcut yasalardan ya da politikalarından kaçınmak suretiyle ve/veya (b) mevcut yasaların ya da politikaların değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması suretiyle çıkarlar sağlamaları. 2) Devletin içindeki kişilerin kendi mevkilerini kullanarak kendilerine, ailelerine ve yakın dostlarına (a) doğrudan veya dolaylı olarak bazı çıkarlar temin etmek suretiyle veya (b) bazı yasa ve politikaları yürürlüğe koymak veya yürürlükten kaldırmak suretiyle bazı çıkarlar sağlamaları” halidir (Osterfeld, 2001. s. 13-14).

Türkçe literatürde ise yolsuzlukla ilişkili bazı mevcut tanımlamalar şunlardır: Yolsuzluk; “kamu görevlilerinin yapılmaması gereken işlemleri yapmaları ya da yapmaları gereken işlemleri çabuklaştırmaları karşılığı çıkar sağlamaları” ve halidir. “Maddi ve ya maddi olmayan amaçlara yönelik olarak kamusal yetkinin kişisel çıkar amacıyla yasa dışı kullanımını içeren davranış ve eylemler”dir (Tosun, 2002. s. 21).

Ayrıca, “yakın ilişkiler kurarak, kendisi ve yakınları için bu davranıştan bazı

avantajlar sağlamaya yönelik kasıtlı ve uygunsuz olaylar” olarak tanımlanmıştır (Adaman, vd., 2001. s. 13).

Netice itibariyle yolsuzluk kavramını tanımlamaya yönelik mevcut ifadelerin çoğunluğu, yolsuzluk olgusunun kamu kesimi ile özdeşleştirilmesini içermektedir. Ancak bur durum yolsuzluk olgusunun özel kesim faaliyetlerinde mevcut olmadığı sonucuna varılmamalıdır. Bilhassa büyük kuruluşlarda işgücü istihdamında ve hatta ürün alım-satım konularında yolsuzluk kavramı kendini gösterebilmektedir (Tanzi, 1998. s. 564).

Oldukça fazla ve birbirlerinden çok farklı yolsuzluk tanımlamalarının normatif ve pozitif olmak üzere başlıca iki ayrı biçimde gruplandırılması mümkündür.

Bunlardan daha ziyade toplum içinde ahlaki - etik kavramlara yoğunlaşan ve toplumlar/kültürler bağlamında farklılıklar gösterebilen normatif yolsuzluk tanımı, “etik normlardan sapma” ve “kamusal zararlar içeren davranışlar” gibi iki farklı biçimde ifade edilir. Öte yandan, tüm toplumlar/kültürler açısından aynı ölçüde hukuki değerleri ifade eden ve evrensel geçerliliğinin daha yüksek olmasından dolayı iktisatçıların daha yoğunlukla göz önünde tuttuğu pozitif yolsuzluk tanımlamasına ise, nakdi ya da ayni olabilecek bazı kazançlar uğruna kamu kesimi çalışanlarının “yasal normlardan sapması” olarak öne çıkmaktadır (Khan, 1996b. s. 684).

Benzer biçimde yolsuzluk tanımlamaları ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalardan birinde, olguya dair tanımlamalar üç temel başlıkta incelenmiştir: “Kamu görevi odaklı (*Public-office-centered*)”, “Piyasa odaklı (*Market-centered*)” ve “Kamu çıkarı odaklı (*Public-interest-centered*)”. Kamu görevi odaklı başlığa istinaden; yolsuzluk, kamu çalışanlarının görevleri başındayken kimi özel nakdi/ayni kazançlar elde etmek amacıyla belirlenmiş yasalardan ve kurallardan sapma göstermesi biçiminde ifade edilebilmektedir. Kamu çıkarı odaklı başlığa istinaden ise yolsuzluk; toplum refahında olumsuzluk meydana getirebilen herhangi bir tavır/yönelim olarak tanımlanabilecektir. Böylece; şayet kamusal erke haiz bireylerin görev başındayken ortaya koydukları tavır ve yönelimler kamu kesimi zararına yol açıyor ise, yolsuzluğun mevcudiyetinden bahsedilebilecektir (Heidenheimer ve Johnston, 2011).

Piyasa merkezli yaklaşıma göre ise yolsuzluk; kamu çalışanı olan kişilerin adeta bir ticari kuruluş olarak kabul ettikleri görevlerini ifa ederken elde etmeye çalıştıkları nakdi/ayni kazancın maksimizasyonu için gerçekleştirdikleri faaliyetler niteliğinde değerlendirilmektedir (Johnston, 2001. s. 18-19; Abuom, 2004. s. 6; Morgan, 1998. s. 8-9; Akçay, 2001. s. 7-8; Philp, 1997. s. 440-441).

Yolsuzluklara dair oluşturulan tanımlamalar genellikle olguya yol açan sebeplere

dayalı olarak ortaya konmaktadır. Bu istikamette, yolsuzluk olgusunun izahını, “Davranışsal tanımlama” ve “Neo-klasik tanımlama” yaklaşım yöntemleri altında yapmaya çalışmıştır. Kurumsal ve siyasi düzenlemeler yapma amacına sahip ilk yöntem olan davranışsal tanımlama, kamu çalışanlarının haiz olduğu erkleri bireysel yararlar elde etmek amacıyla suiistimal etmeleri anlamında yolsuzluk kavramını dikkate almıştır. Öte yandan; yolsuzluk kavramını, kişisel faaliyetler yerine daha çok siyasi şartların sebep olduğu ve toplumu bir bütün olarak ilgilendiren yapısal özelliklere dayalı ele alan bir diğer yöntem de Neo-klasik tanımlamadır (Nas vd., 1986. s. 109-110).

Yolsuzluk kavramının tanımlaması hangi biçimde yapılırsa yapılsın, bireysel yarar elde etmek amacıyla etik değerler ve/veya mevcut kanunlardan sapmayı gerektirmektedir, yani sonuç olarak yolsuzluk sebebiyle toplumun yararı gözetilmek yerine, kişisel özel yarar sağlama faaliyetlerine feda edilmektedir (Güvel, 1998b. s. 27).

Yolsuzluk, gerek kamu kesimi gerekse de özel kesimi kapsayacak biçimde toplumun tüm katmanlarında kendini gösterebilmektedir. Oysa yolsuzluk olgusu ile ilgili temel kanaat, onun sadece kamu kesim ile ilişkili bir konu olduğudur. Bunun altında yatan sebep, kamu kesimindeki mevcut yolsuzluk faaliyetlerinin, özel kesimdekilere nazaran daha mühim ve öncelikli birer sorun teşkil ettiği ve dahası, kamu kesimindeki yolsuzluk olgusu önlendiğinde, özel kesim yolsuzluk faaliyetlerinin de otomatik olarak ortadan kaldırılabileceği fikrine duyulan güvendir (Andving vd., 2000. s. 14).

2.1.1.2. Yolsuzluğun Temel Nitelikleri

Yolsuzluğun önceki bölümlerde yapılan diğer tanımlamaları irdelendiğinde, bu kavramla ilgili üç mühim nitelik ortaya çıkmaktadır. Bunlar; “yetki”, “yetkinin yasadışı kullanımı” ve “çıkar niteliği”dir. Yolsuzluk kavramının belirmesinde üç ana nitelik mevcuttur: Benzer veya ortak yetkilere sahip birey veya gruplar, bu birey ve grupların mevcut yasaları/normları ihlal etmesi ve üçüncü olarak da bu yasa/normların ihlal edilmesi neticesinde birey ve grupların menfaat elde etmesi halidir.

2.1.1.2.1. Yetki Niteliği

Yetki niteliği, karar verme ve takdir erkine haiz birey veya grubun mevcudiyetini ifade eden yolsuzluk kavramı açısından en mühim özelliklerden biridir. Yolsuzluk faaliyetlerinde genellikle çok yanlı bir durum vardır ve bunlardan en az bir tanesi belirli yetkilere sahiptir. Bu yetkili şahıslar kamusal otoritenin birer yansıması durumundaki

kamu personeli/çalışanları veya bir özel kesim temsilcisi konumunda da bulunabilecektir. Ancak yolsuzluk kavramı ele alındığında ekseriyetle kamu kesimi ön plana çıktığından dolayı, “yetkili” teriminin temsil ettiği kitle çoğunlukla kamusal otoritenin yansıması olan ve karar/takdir yetkileri ile donatılmış kamu görevlileridir ve herhangi bir yolsuzluğun vuku bulması için öncelikle belirli yetkilere haiz, etik anlayışa ters/yasadışı biçimde bireysel kazanç sağlamaya uğraşan kamu çalışanlarının varlığı şarttır (TBMM Araştırma Komisyonu Raporu, 2006. s. 6).

2.1.1.2.2. Yetkinin Yasadışı Kullanımı

Toplum hayatı ve kamusal teşkilatlanma çeşitli yasalara ve topluma ait normlara dayalı olarak şekillenir. Bunların ihlal edilmesi halinde devlet bazı önlem ve yaptırımlara başvurma erkine haiz durumdadır. Yolsuzluk kavramının özünde de bu yasa ve normların ihlali yoluyla kamu çalışanlarının nakdî/aynî bireysel kazanç elde etmeye uğraşmaları yer almaktadır. Bununla birlikte, bazen yasa ve normlara aykırı olmadan da bir kavramın yolsuzluğa konu olabilmesi mümkündür. Bu bağlamda, toplumsal hayatın genel etik ve ahlaki değerlerine zıt bazı davranışlar da yolsuzluk olgusu içerisinde yer bulabilecektir (Lambsdorff, 2007. s. 16).

Örneğin, kamusal kesimde bir işlemin ivedilikle yerine getirilmesi amacıyla kamu görevlisi tarafından kabul edilen nakdi bir kazanç (rüşvet), bir takım şahıslara veya gruplara bazı öncelikler/yararlar sağlanmasına sebep olmaktadır. Benzer biçimde kamu çalışanlarının yasa ve normlara riayet etmek şartıyla ortak toplumsal yarar kavramına tezat olmasına rağmen, kamusal kaynakların bazı popülist yaklaşımlar sonucunda bir takım şahıslar veya yörelere yönlendirmesi de bu bakımdan göz önünde tutulmalıdır. Bu örnekteki kamusal erk sahibi bireyler hukuki yapıyı ihlal etmeseler de, ifa etmiş oldukları kamusal görevlerini şahsi çıkarları için suiistimal etmektedir (Özsemerci, 2003. s. 7-8).

2.1.1.2.3. Çıkar Niteliği

İktisat biliminin temel prensibi, “*homo economicus*” olarak tabir edilen “iktisadi insan”, yani şahsi çıkarını hemen her şeyin üzerinde gören insan niteliği ise farklı coğrafyalarda değişik biçimde vuku bulan yolsuzluk faaliyetlerini izah eden ve global bir geçerliliği bulunan temel bir insani faktör mevcuttur: Bu “Kişisel Çıkar” tanımlaması, bireyin kendi hanesi veya yakın çevresinin mutluluk ve refahını ifade edebilmektedir. Sosyoloji bilimcilerinin “hırs” ve “tamah”, iktisat bilimcilerinin ise “faydanın

ençoklaştırılması” olarak tanımladıkları bu bireysel çıkar duygusu, etkin yönlendirilirse, üretim faaliyetlerine dair etkin kaynak kullanımını ortaya çıkarabilmektedir. Öte yandan, iyi yönlendirilmeyen bireysel çıkar, toplum refah düzeyinde oldukça tahrip edici etkiler yaratarak kaynakların etkinsiz kullanılmasına sebep olabilmektedir. Bireysel çıkar duygusunun gerek üretim gerekse de tüketim süreçleri boyunca denetime dâhil olmaması sonucu yolsuzluk faaliyetlerinin önü açılmaktadır (Aydın, 2006. s. 7).

Netice itibariyle; herhangi bir yolsuzluk faaliyetinin hayata geçmesi en başta belirli bir otorite erkine haiz yetkilinin, mevcut yetkisini bireysel çıkarları veya nakdi/ayni kazanç elde etmek amacıyla ihlal etmesi sonucunda gerçekleşecektir. Bahsedilen bu üç niteliğin bir araya gelmesi ile ortaya çıkan yolsuzluk, ilk kez karşılaşılan yeni bir olgu olmayıp, kökeni çok daha önceki devirlere değin uzanan ve günümüz dünyasında halen önemli bir yere sahip bir kavramdır.

2.1.2. Yolsuzluk Çeşitleri

Oldukça fazla yöne sahip ve karmaşık bir olgu durumundaki yolsuzluk, içerdiği özelliklerinden (meydana geliş şekli, yarattığı etkiler, içerdiği boyutlar) gibi nitelikler ötürü iktisadi ve sosyal hayatın içinde çok değişik biçim ve tipte yolsuzluk faaliyetine sebebiyet verebilmektedir. Kamusal erkin, bazı şahsi çıkarlar lehine kötüye kullanılması anlamına gelen ve farklı sınıflandırmalara tabi tutulan yolsuzluk kavramı, gündelik yaşamda farklı tip ve terimler yardımıyla tanımlanır:

2.1.2.1. Rüşvet

Yolsuzluk tipleri arasında belki de en sık rastlanan rüşvet, kamu personel/çalışanlarının kamuya ait mal ve hizmetlerin sunumundaki yetki ve görevlerini suiistimal ederek, bazı şahıslar/kurumlar lehine öncelikli/ayrıcalıklı işlemler gerçekleştirmeleri ve karşılığında nakdi/ayni bir bireysel çıkar sağlamaları anlamına gelmektedir (Morgan, 1998. s. 26). Bahsi geçen yetki/görev suiistimalinin gerçekleşmesi iki farklı yoldan olur: İlki, “çabuklaştırıcı rüşvet” olarak da bilinen, yasalara riayet edilerek kamusal faaliyetlerinin daha ivedilikle gerçekleştirilmesi amacıyla kamu görevlilerinin yetki/görev suiistimalinde bulunmalarıdır. İkincisi, “ağırlaştırıcı rüşvet” olarak da bilinen, yasalara aykırı biçimde kamusal faaliyetlerin daha ivedilikle gerçekleştirilmesi amacıyla kamu görevlilerinin yetki/görev suiistimalinde bulunmalarıdır (Aktan, 2001. s. 53). Rüşvet, yasadışı ve her iki tarafın da iradesi ve

kabulü neticesinde gerçekleşen bir durumdur. Gündelik hayatta çoğu kez birbirleri ile karıştırılan iki farklı kavram olan rüşvet ve hediye/bahşış arasında genel hatları ile temel fark şu şekilde ifade edilebilir: Rüşvet, yasalarca suç unsur sayılan ve belirli bir cezayı gerektiren bir suç niteliğine sahiptir. Kamu çalışanları, bilinçli şekilde rüşvet teklif eden tarafla vardıkları iki yönlü anlaşma gereği, yetki/görevlerini yasadışı şekilde suiistimal etmiş olur. Hediye/bahşış ise böylesi iki-tarafli bir çıkar ilişkisi mevcut değildir ve takdim edilen hediye/bahşış yalnızca sembolik niteliğe sahiptir (Akalan, 2006. s. 118; Tanzi, 1998. s. 565; Rose-Ackerman, 1999. s. 93).

2.1.2.2. İrtikâp veya “Aktif Yiyicilik”

Bir diğer tip yolsuzluk faaliyeti olarak kabul edilen irtikâp, kamu çalışanlarının muhatap oldukları şahıs veya grupların işlemini yetkisi dahilinde yasal biçimde gerçekleştirme vaadiyle muhataplardan zorla nakdi/aynî kıymetli varlıklar talebinde bulunmasıdır (Andving vd., 2000. s. 17).

İrtikâp tipi yolsuzluk faaliyeti genellikle “zorla yiyicilik”, “haraç” ve “aktif yiyicilik gibi tanımlamaları ile de ifade edilmektedir (Özçelik vd., 2006. s. 95).

2.1.2.3. Zimmet

Zimmet, yolsuzluğun vuku bulmasında sadece tek bir tarafın var olması niteliğinden ötürü diğer yolsuzluk tiplerinden ayrı tutulan, kamu çalışanının nakdi/aynî nitelikteki kamusal bir kaynağı yasadışı olarak şahsi çıkarları lehinde kullanması veya tüketmesi anlamına gelen bir kavramdır (Özsemerci, 2003. s. 20).

İki farklı biçimde zimmet suçu vuku bulabilir: Kamu çalışanı, ya kendine emaneten verilmiş bir kaynağı dolaysız olarak kendisi yahut bir başkasının kullanımına/tüketimine konu yapar, ya da dolaylı ve hileli yollardan şahsi kullanımına/tüketimine dâhil eder. İlk durumda basit zimmet suçu, ikinci durumda ise nitelikli zimmet suçu yani “ihtilâs” oluşur (Akalan, 2006. s. 129).

2.1.2.4. Kayırmacılık

Kamu kesiminde ekseriyetle karar alma süreçlerinde beliren bir yolsuzluk tipi de, “kayırmacılık”dır. Arapça kökenli “iltimas” yani “haksız yere ve yasa dışı kayırma, arka çıkma” terimi, aslen kayırmacılık ile aynı anlama gelmektedir (Aktan, 2001. s. 57). Bu anlamdaki “arka çıkma” veya “ayrıcılık sağlama”, maddi menfaat gözetilmesinden

ziyade, yükümlülük/bağımlılık sebebi ile de gerçekleştirilebilir (Özçelik vd., 2006. s. 97). Kayırmacılık kavramının bazı farklı türleri mevcuttur: Nepotizm (Akraba Kayırmacılığı); bir bireyin yetenek, başarı, kabiliyet ve eğitim düzeyi ve benzeri işlevleri göz önünde tutulmayarak yalnızca siyasetçi, bürokrat ve diğer bazı kamu yetkilileriyle olan akrabalık münasebetleri baz alınarak bir kamu görevinde işe alınmasına veya bir pozisyona atanmasına nepotizm denilmektedir (Özsemerci, 2003. s. 20- 21):

Kronizm (Eş-Dost Kayırmacılığı); kamu çalışanlarının istihdamında eşitlik ve liyakat prensiplerinin değil de, istihdamı düşünülen şahısların eş-dost münasebetlerinin baz alınması sebebiyle ortaya çıkan kayırmacılık türüdür. Patronaj (Siyasi Kayırmacılık); Siyasi partilerin, seçimler sonrası hükümeti kurduktan sonra oylarıyla kendilerine destek veren seçmenlerinin haksız bir takım çıkarlar elde etmeleri lehine muhtelif biçimlerde öncelikli/ayrıcıklı işlem gerçekleştirmeleri ile ortaya çıkan kayırmacılık türüdür. Hizmet Kayırmacılığı; İktidardaki siyasi partilerin bir sonraki seçimlerde tekrar iktidara gelebilmek için bütçe tahsisatlarını, oylarını en çoklayacak biçimde kendi gayeleri doğrultusunda seçim bölgelerine tahsis etmesi ve bu şekilde bütçe kaynaklarını yağmalamasıdır (Yereli, 2003. s. 80).

2.1.2.5. Rant-Kollama

Kamu kesiminde genel olarak iktisadi karar alma sürecinde beliren bir yolsuzluk tipi de, rant-kollama (*rent-seeking*) girişimidir. Rant kollama, ekseriyetle kamunun monopol gücüne haiz olduğu alanlardaki ürünlerin sunumu ve dağıtımında meydana gelen bir haldir (Klitgaard, 1988. s. 43).

Kamusal otoritenin ürün arzı ve dağıtımı ile ilişkili biçimde uyguladığı sınırlayıcı politikalar, piyasanın rekabetçi olmaktan ziyade tekelci bir yapıya dönüşmesine sebep olmaktadır. Monopolcü bir piyasada edinilen kâr, rekabetçi bir piyasaya kıyasla çok daha yüksek olacaktır ve bu durum daha fazla rant-kollama faaliyetleri peşinde olmaları konusunda birey ve firmaları özendircektir (Elliott, 1997. s. 182).

Rant kollama, yolsuzluk kavramı bağlamında düşünüldüğünde; karar alma/takdir erkine haiz üst-düzye kamu personeli ve siyasetçiler, kimi şahsi kazançlar elde etmek amacıyla kamusal kaynakların dağıtımı/kullanılmasında bir anlamda monopol gücü meydana getirerek bir takım şahıs veya gruplara kolaylık sağlayabilecektir. Bu durumda, piyasanın rekabetçi olmaktan ziyade monopolcü bir yapıya dönüşmesine ilave olarak piyasa etkinliği ve verimliliğinin düşmesine sebebiyet verebilecektir. Öte yandan,

kamunun uyguladığı iktisadi sınırlamalar sonucunda meydana gelen yapay rantlar, firmaların eforlarını üretim için değil, sadece bu rantı ele geçirmek için sarf etmelerine sebep olacaktır. Ele geçirilen bu yapay rantlar sonucunda menfaat ve baskı grupları ile üst-düzey kamu personeli kendi özel menfaatlerini artırırken, kamu yararı tahrip edilmektedir (Klitgaard, 1988. s. 43; Lambsdorff, 2007. s. 110).

2.1.2.6. İçeriden Öğrenenlerin Ticareti (*Insider Trading*)

İçeriden öğrenenlerin ticareti; an itibariyle kamuoyuna açıklanmamış bazı gizli bilgilere, ifa etmekte olduğu görev ve yetki konumu sebebiyle haiz olan kamu personelinin söz konusu bilgileri (örneğin, ülkede devalüasyon yapılacağını) arkadaşların, akrabalarına veya üçüncü şahıslar lehine nakdi/ayni kazançlar elde etmek amacıyla dışarıya sızdırmasını tanımlar. Örneğin; bir ülkede devalüasyonun yapılacağı bilgisinin bu kararı bilen kamu görevlilerince, eş-dost ya da üçüncü kişilere sızdırılması, bu kapsamda değerlendirilir. İçeriden öğrenenlerin ticareti, kamu sektöründe görüldüğü gibi özel sektörde de sıkça görülen bir yolsuzluk türüdür (Akçay, 2001. s. 22).

2.1.2.7. Lobcilik

Lobicilik, baskı ve menfaat gruplarının siyasi karar alma süreçlerinde, iktidar/muhalefet partilerini ve bürokratları etki altına alarak kendi çıkarları istikametinde yönlendirmeleridir (Yereli, 2003. s. 80). Bu tür faaliyetlerle, kamu kesiminde en optimal kararın alınmasının önü kesilmektedir. Lobcilik faaliyetleri; seçimler aşamasında bir siyasal partiye maddi veya maddi olmayan yardımlarda bulunma, seçimlerden sonra milletvekillerini farklı biçimlerde manipüle ederek, mecliste kendi menfaatleri istikametinde davranmalarını sağlama biçimlerinde ortaya çıkabilmektedir.

2.1.2.8. Oy Ticareti

Oy ticareti, yasama faaliyetlerinin sürdürüldüğü esnada beliren siyasi bir yolsuzluk tipidir. Yasama faaliyetini yürüten mecliste siyasi kararların alınmasında siyasi partilerin çıkarları istikametinde meclise sundukları yasa tekliflerine karşılıklı olarak destek vermelerine “oy ticareti” denir. Kimi durumlarda meclisin karar alma sürecini ve sert ve sıkı kurallara bağlanmış yasama işlemlerini hızlandırabilse de, çoğu kez siyasi yolsuzluğa sebep olabilmektedir (Özsemerci, 2003. s. 22).

2.1.2.9. Büyük ve Küçük Ölçekli Yolsuzluklar

Yolsuzluklara, sahip oldukları boyutları açısından bir ayırım yapılacak olursa, büyük ölçekli yolsuzluklar (*grand corruption*) ve küçük ölçekli yolsuzluklar (*petty corruption*) olarak iki farklı boyut belirecektir. Bu biçimdeki bir sınıflandırma, üst-düzey kamu personelinin yüksek seviyelerde sebep oldukları yolsuzluklar ile alt-düzey kamu personelinin düşük seviyelerde sebep oldukları yolsuzlukları ayırt etmek amacıyla kullanılır. Buna göre büyük yolsuzluklar, üst düzey bürokratların ve siyasetçilerin aldıkları rüşvetleri tanımlamak için kullanılırken, alt ve orta düzeydeki personelin bir bakıma bahşiş/hediye niteliğinde aldıkları düşük miktardaki rüşvetleri küçük yolsuzluklar ifade etmektedir (Jain, 2001. s. 73; Hutchinson, 2005. s. 3; Rose-Ackerman, 1999^b. s. 2).

Büyük ölçekli yolsuzluklar, küçük ölçekli yolsuzluklara kıyasla daha ender gerçekleşmektedir. Ancak, bu tip yolsuzluk faaliyetleri çoğunlukla göz ardı edildiklerinden yahut önemli sayılmadıklarından dolayı resmi kayıtlara suç olarak yansıtılmamaktadır. Bununla birlikte, yaygınlık ve toplumsal hayatta sebep olduğu tahribat bakımından ele alındığında bu tip küçük yolsuzluklar, neredeyse büyük yolsuzluklar kadar yüksek seviyededir. Büyük ölçekli yolsuzluk faaliyetleri, demokratik sistemin öğeleri olan siyasi partilere, meclise ve hükümete olan güveni azaltarak demokrasiyi tahrip etmektedir.

Diğer taraftan, küçük ölçekli yolsuzluk faaliyetleri toplumun hukuki sisteme karşı güvenini ters yönde etkileyerek ahlaki bir çöküşe sebep olmaktadır (Pedersen and Johansen, 2005. s. 7). Aynı zamanda, büyük ölçekli yolsuzluklar ekonomide yatırımları ve kamu gelirlerini olumsuz etkilediği gibi iktisadi kararlarda akılcılıktan uzaklaşmaya da sebep olabilmektedir (Rose-Ackerman, 1999^b. s. 8).

2.1.2.10. Siyasal ve Yönetmel Yolsuzluklar

Yolsuzluk kavramı denildiği zaman çoğunlukla kamu yetkisinin, kişisel kazançlar için suiistimali kastedilmektedir. Bu bağlamda kamusal yetki, iki şekilde kullanılmaktadır. Bunlardan birincisi siyasal işlemlere, ikincisi ise yönetmel işlemlere yönelik olarak kullanılmaktadır. Siyasal işlemlere ilişkin kamu yetkisinin, siyasal yönetim sürecinde çıkar gözetilerek, mevcut yasal düzenlemelere aykırı biçimde kullanılması siyasal yolsuzluk ya da politik yolsuzluk olarak nitelendirilebilir. Çoğu zaman siyasal yolsuzluk, mevcut yasalara aykırı bir şekilde gerçekleşmek yerine bir çıkar kümesinin kendisine sağladığı menfaat karşılığında yeni yasal düzenlemelere ya da politik

değişikliklere giderek de gerçekleşir ki böyle bir durumda yasalara aykırılıktan söz edilemez. Kamuya ait bir yetkiyi kullanmakla görevli (bürokrat), bu yetkiyi, yetkinin verilmiş nedenlerinin dışında başka bir amaç için bilinçli ve kurallara ya da yasalara aykırı olarak maddi veya manevi bir çıkar karşılığı kullanması, yönetsel yolsuzluk ya da bürokratik yolsuzluk olarak tanımlanabilir (Hutchinson, 2005. s. 4; Thomas ve Meagher, 2004. s. 17).

Yolsuzlukların ağırlıklı olarak siyasi ya da yönetsel olarak görülmesi, ülkelerin yasalarından ve sistemlerinden kaynaklanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan yolsuzluklar genellikle, siyasal yolsuzluklardır. Çünkü bu tür ülkelerde, bürokratların rüşvet gibi yolsuzluk faaliyetine bulaşmasını engelleyecek yasal düzenlemelerin etkinliği söz konusudur. Bu durum, bu tür ülkelerde idari sürecin yolsuzluklara yer vermemesinden dolayı kişi ya da grupların siyasi sisteme etkide bulunarak, isteklerini gerçekleştirme seçeneğini tercih etmesine ve bunun neticesinde siyasi yolsuzlukların, gelişmiş ülkelerde daha fazla bir oranda gerçekleşmesine yol açmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde ise hem siyasi hem de yönetsel yolsuzluklar yoğun olarak görülebilmektedir. Çünkü bu tür ülkelerde hem yolsuzluğu engelleyecek gerekli yasal düzenlemelerin etkinsizliği hem de seçkin sınıf ile devlet bürokrasisi arasındaki yakın ilişkilerin varlığı, her iki yolsuzluk türünün de ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Çaha vd., 2006. s. 49-50). Literatürde çoğu zaman, siyasi ve yönetsel yolsuzluk ile büyük ölçekli ve küçük ölçekli yolsuzluk kavramları aynı anlamlar için kullanılır. Siyasi yolsuzluklar aynı büyük ölçekli yolsuzluklar gibi, parlamenterlerin ve siyasi partilerin mevcut yasalar üzerinde değişikliğe giderek gerçekleştirdiği, büyük miktarlardaki yolsuzluklardır. Yönetsel yolsuzluk da aynı küçük ölçekli yolsuzluk gibi, düşük seviyedeki kamu görevlilerinin kişisel kazançlar için yasaları aykırı davranması sonucu, sıklıkla oluşan yolsuzluklardır (Jain, 2001. s. 73-75; Hutchinson, 2005. s. 4; Morgan, 1998. s. 15).

2.1.2.11. Arızî, Sistematik ve Sistemli Yolsuzluk

Riley, yolsuzlukları üç kategoride incelemiştir. Bunlar; arızî (*incidental*), sistematik ve sistemli yolsuzluklar olarak adlandırılmaktadır. Arızî ya da tesadüfi yolsuzluklar (*incidental corruption*), küçük ölçekte gerçekleşen yolsuzluklardır. Bu tür yolsuzluklar, düşük seviyedeki kamu görevlileri (polis memuru, gümrük görevlisi gibi), tarafından gerçekleşir. Küçük çapta zimmete para geçirme, rüşvet ve kayırmacılık

şeklinde ortaya çıkabilir. Makroekonomik maliyetleri nispeten az olan bu tür yolsuzluklarla mücadele etmek çok zordur (Evans, 2004. s. 7; Akçay, 2001. s. 16). Thomas ve Meagher (2004); bu tür yolsuzlukları, fırsatçı yolsuzluklar olarak adlandırmaktadır. Onlara göre bu tür yolsuzluklar, toplumun genelinde yaygın olmayan sadece sahip olduğu kamu yetkisinin kendisine tanıdığı bir takım fırsatları değerlendiren kişilerin neden olduğu yolsuzluklardır. Aynı şekilde, Hutchinson (2005) de bu tür yolsuzlukları, izole edilmiş (*isolated corruption*) yolsuzluklar olarak nitelendirmektedir. Çünkü bu tür yolsuzluklarda toplumun çoğunluğu yasal sistemi desteklemektedirler. Yani bir yasadışı faaliyet olan yolsuzluk toplumun geneli tarafından benimsenmeyen, dışlanan bir faaliyet olmaktadır.

Sistemik yolsuzluklar, organize edilmiş, fakat kurumsallaşmamış yolsuzluklardır. Bu tür yolsuzluklarda büyük kazançlar sağlanır ve çoğu zaman büyük skandallara yol açar. Kamu görevlilerinin, politikacıların ve iş adamlarının karıştığı yolsuzluk türüdür. Büyük çaplı rüşvetler ve zimmete para geçirme, siyasi amaçlı yardımlar, ekonomik imtiyazlar sağlama şeklinde ortaya çıkmaktadır (Akçay, 2001. s. 17). Bu tür yolsuzluklar, kamu gelirlerini etkilemektedir, ekonomik gelişmeyi ve ticaret hadlerini değiştirebilir. Ayrıca bu tür yolsuzluklarla mücadele etmek için köklü reformlara ihtiyaç vardır (Evans, 2004. s. 8).

Sistemli yolsuzluklar (*systemic corruption*), yolsuzluğun yoğun bir şekilde üst derecedeki ekonomik ve siyasi kurumlar içerisine yerleşip, kurumsallaştığı yolsuzluk tipidir (Johnston, 1997. s. 8). Üst kademedeki bürokratların, politikacıların, iş adamlarının dâhil oldukları yolsuzluk türü olup çok büyük çaptaki rüşvet ve zimmete para geçirme, devlet fonlarının hortumlanması şeklinde ortaya çıkar (Akçay, 2001. s. 17). Bu tür yolsuzluklar, sosyal sistemin içerisine o kadar yerleşmiştir ki artık yolsuzluklar normal karşılanmaya başlamıştır (Schweitzer, 2005. s. 19). Böyle bir durum, dürüst olmanın, rasyonel bir davranış olarak algılanmadığı ve çalmanın devletin bütün kurumlarında normal bir davranış olarak benimsendiği “kleptokrasi” devlet anlayışının ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Evans, 2004. s. 8; Rose-Ackerman, 1999^a. s. 115). Bir anlamda toplumsal davranışları bir dizi oyunlar olarak yorumlarsak bu anlayışın egemen olduğu toplumlarda “oyunun kuralı, çalmak” olmaktadır (Teorell, 2007. s. 2).

2.1.2.12. İyi ya da Kötü Yolsuzluklar

Yolsuzluk kavramının iyi ya da kötü şeklinde bir ayrıma tabi tutulmasının

temelinde bu kavramın, ekonomik yaşamda yol açtığı etkilerin belirleyiciliği söz konusudur. Buna göre kötü yolsuzluklar; verimsiz ve sosyal açıdan israf niteliğinde bir rant kollayıcılık şeklidir. Bu durum, piyasayı tahrip etmekte, işlem maliyetlerini artırarak yatırımları caydırmakta, kamu gelirleri azaltmakta, gelir dağılımını bozmaktadır (Güvel, 2004^a. s. 75). İyi yolsuzluklar ise; ekonomik verimliliği artırarak büyümeye olumlu katkıda bulunan yolsuzluk tipleri olarak ifade edilir.

Osterfield de yolsuzluğun ekonomik etkileri açısından tasnifini, “Genişletici Yolsuzluklar (*expansive corruption*)” ve “Daraltıcı Yolsuzluklar (*restrictive corruption*)” adı altında yapmıştır. Buna göre; piyasaların esnekliğini ve rekabetini artıran, sosyal açıdan verimli fırsatları çoğaltan yolsuzluklar, genişletici yolsuzluklar olarak adlandırılmaktadır. Daraltıcı yolsuzluklar ise sosyal faydayı artıran fırsatları azaltan ve böylece ekonomik kalkınmaya olumsuz katkıları olan yolsuzluklardır (Osterfield, 1994. s. 6).

Bliss ve Tella (1997) ise yine aynı bakış açısı (yani yolsuzluğun ekonomik etkileri) doğrultusunda yolsuzluğu; “Maliyet-Azaltıcı (*cost-reducing*)” ve “Üretim Fazlası-Aktarıcı (*surplus-shifting*)” şeklinde kategorize etmiştir. Buna göre; yolsuzluk ödemeleri neticesinde maliyetlerde bir azalma gerçekleşiyor ise buna maliyet azaltıcı yolsuzluklar denilir. Örneğin gümrüklerde, vergi maliyetinden kurtulmak için kamu görevlilerine ödenen rüşvet gibi. Diğer taraftan, yolsuzluk ödemeleri ya da masrafları yeni firmaların piyasaya girmesine engel olup, var olan kişi ya da firmaları koruyorsa buna da “üretim fazlalığı aktarıcı yolsuzluk” denilir. Zira böyle bir durum piyasaya yeni firmaların girmesini engelleyeceğinden, üretimde azalmaya yol açacaktır.

2.1.3. Yolsuzluğun Nedenleri

2.1.3.1. Bürokrasi, Verimsiz İdari ve Siyasal Yapı

Yüksek seviyedeki verimsizliğin yolsuzluk seviyelerini artırdığını gösteren birkaç ana teori mevcuttur. İlk olarak, Tanzi'nin belirttiği gibi, “düzenlemelerin ve yetkilerin varlığı, faaliyeti yetkilendiren veya denetleyen yetkililere bir tür tekel gücü verir” (Tanzi, 1998).

Dolayısıyla, daha fazla düzenleme olması özel çevredeki üyelerle olan etkileşim sıklığını artırır ve dolayısıyla bir üyenin yolsuzluklara maruz kalma ihtimali daha yüksek olur. Tanzi ayrıca, verimsiz bir bürokraside yönetmeliklerin daha az şeffaf (hesap verebilirliği azaltma) eğilimi gösterdiğini ve yetkilerin belirli kişiler tarafından verildiğini

(rekabetin azaltılması) düşündüğünü belirtmiş; bu faktörlerin her ikisinin de daha yüksek bir yolsuzluk seviyesi olduğunu öne sürmüştür.

Kaufman ve Wei (1999) makalesinde ağırlıklı olarak 1997 yılı verilerine dayanarak bunu destekleyen ampirik kanıtlar bulmuştur. Daha sonraki ampirik kanıtlar bunu desteklemeye devam etmiştir; “ekonomideki düzenleyici alan olan devlet müdahalesi, yolsuzluğu teşvik eder” (Goel ve Nelson, 2010).

2.1.3.2. Sivil Katılım / Basın Özgürlüğü

Kuramsal açıdan bakıldığında, basın özgürlüğünün yolsuzlukla mücadele normlarının yaygınlaştırılmasında ve yolsuz davranışlar için toplumsal utancın potansiyel sosyal maliyetlerinin artmasında rol oynadığı savunulmuştur. Ayrıca, demokrasi biçiminde sivil katılım, düzenli seçimler halka yozlaşmış siyasetçileri bertaraf etme imkânı tanıdığı için yolsuzlukla mücadele edebilecektir. Daha önce yapılan ampirik çalışmalar, uzun süreden beri demokrasi uygulamasının yolsuzluğu azaltıcı etkisi yaptığını belirten bu hipotezi doğrulamıştır (Treisman, 2000). Daha sonraki çalışmalar ise, 1980’den 2007’ye kadar 126 ülkeyi kapsayan panel verilerini kullanarak hem demokratikleşmenin hem de medya özgürlüğünün yolsuzluk üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu kabul etmiştir (Bhattacharyya ve Hodler, 2015).

2.1.3.3. Ekonomik Özgürlük

Yüksek seviyedeki ekonomik özgürlük ya da kendi kaynaklarınızı nasıl üretip satacağınıza ve kullanacağınıza karar verme özgürlüğü, teorik olarak düşük seviyeli yolsuzluklarla ilişkili olmalıdır. Daha az ekonomik kontroller ile, iş yapmaya gerek duyulduğunda yozlaşmış davranışların görülmesi daha düşük bir ihtimaldir. Bu teori, artan ekonomik özgürlüğün daha düşük yolsuzluk seviyelerine yol açtığını gösteren önceki ampirik çalışmalarla desteklenmiştir (Paldam, 2002). Daha sonraki ampirik çalışmalar da bu hipotezi doğrulamaktadır; ekonomik özgürlükleri ölçmek için Heritage Foundation’dan alınan verileri kullanarak, ekonomik özgürlük ile yolsuzluk arasında negatif bir ilişki bulunmuştur (Saha vd., 2009).

2.1.3.4. Ekonomik Büyüme

Yolsuzluk; özel sektör, kurumların kalitesi ve politika-yapıcılar üzerindeki zararlı etkileri yoluyla bir ülkenin ekonomik büyümesi üzerinde bozucu etkiler empoze

etmektedir (Pellegrini ve Gerlagh, 2004). Yolsuzluğun etkileri çok çalışılmışken, ekonomik büyümenin yolsuzluk üzerindeki etkileri hakkında daha az bilgi mevcuttur. Büyüme ve yolsuzluk arasında nedensel bir bağ bulmaya çalışan önceki yıllarda yapılan bir araştırmada, bu tür istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığı tespit etmiştir, ancak, yolsuzluğun büyüme düzeylerini de düşürdüğü saptanmıştır (Ali ve Isse, 2003). Pellegrini ve Gerlagh (2004), yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki doğrudan ve dolaylı kanallarını analiz etmiştir. Bulguları, yolsuzlukların yatırımları ve ticaret politikaları üzerindeki etkisiyle büyümeyi yavaşlattığını göstermektedir. Daha yakın zamanlarda, 1970-2000 döneminde Dünya Bankası'ndan alınan verileri kullanan bir araştırma, bu büyümeyi güçlü kurumların varlığında yolsuzluğu azalttığını destekleyen kanıtlar bulmuştur, ancak kurumlar zayıf olduğu zaman büyüme etkili değildir (Aidt vd., 2008). 2006 ile 2010 yılları arasında Vietnam'da 13.000 firmadan elde edilen verilerin kullanıldığı daha sonraki bir araştırma, özellikle yüksek toprak hakları ve şehirlerarası faaliyetler söz konusu olduğunda daha yüksek büyüme oranlarının yolsuzluk düzeylerini azalttığını tespit etmiştir (Bai vd., 2013).

2.1.3.5. Etnik Çeşitlilik

Teorik olarak, büyük bir etnik bölünme, grup-içi iltimascılığı tetikleyerek yolsuzluğu artıracaktır. Özellikle, bir etnik köken üyesi kamuya açık bir pozisyona seçildiyse, yolsuzluk davranışları sergilese bile bu pozisyonu sürdürme olasılıkları daha yüksektir. Bunun nedeni, aynı etnik grubun üyelerine, onları görevde tutmak için yardım ederek karşılık verecek olan insanlara daha fazla kaynak ayırma ihtimalinin daha yüksek olmasıdır. Olası bir yolsuzluk sebebinin değerlendirilen ilk ampirik çalışma, etnik çeşitliliğin yolsuzluk seviyelerinin yükseltilmesinde en iyi zayıf bir etkiye sahip olduğunu tespit etmiştir (Treisman, 2000).

2.1.3.6. Cinsiyet

Teorik açıdan bakıldığında, kadınların erkeklerden daha az bencil oldukları ileri sürülmüştür (Dollar vd., 2001). Dollar, çalışmasında kadınların daha fazla "yardım" davranışı sergileme eğilimi gösterdiklerini, sosyal meselelere dayalı olarak oy kullandıklarını ve etik davranış konusunda daha güçlü duruş sergilemelerini ileri süren çeşitli çalışmalara işaret etmektedir. Dolayısıyla, kadınların yozlaşmış davranış gösterme olasılığı daha düşük olmaktadır. Ampirik çalışmalarda bunun büyük ölçüde doğru olduğu

gösterilmiştir. Bir ampirik çalışma, kadınların daha fazla temsil edildiği parlamentoların daha az yozlaşmış olduğunu göstermiştir (Dollar vd., 2001). Bu ilişki, daha büyük kadın temsilciliğine sahip devlet bürokrasilerinin ve kadınların işgücünde daha büyük paya sahip ülkelerin daha az yozlaşmış olduğunu da gözlemleyen bir başka ampirik çalışmada da doğru bulunmuştur (Swamy vd., 2001).

Daha sonraki çalışmalar, diğer faktörlerin etkisini denemek ve etkisiz hale getirmek için laboratuvar ortamında konuyla ilgili ampirik çalışmalar yapmış ancak kadınların daha da yozlaşmış olduğunu tespit etmiştir (Frank vd., 2011; Rivas, 2012).

2.1.3.7. Küreselleşme

Teorik olarak, yüksek düzeyde küreselleşmenin yolsuzluk seviyelerinin azalmasına yol açtığı düşünülmektedir. Charron tarafından işaret edildiği gibi, devletler arasında artan bir karşılıklı bağımlılık, hem siyasi olarak uluslararası kuruluşlar vasıtasıyla hem de medyayla toplumsal olarak daha kaliteli hükümetler ve yolsuzlukla mücadele normları yaymak üzerinde etkili olacaktır (Charron, 2009). Daha önce yapılan ampirik çalışmalar bu ilişkinin doğru olduğunu bulmuştur. Dünya ekonomisindeki entegrasyon derecesinin ne kadar düşük olursa, yolsuzluk düzeylerinin de o kadar yüksek olacağı gösterilmiştir (Sandholtz ve Koetzle, 2000). Daha sonraki çalışmalar, düşük-gelirli ülkeler için bu ilişkiyi sorgulamıştır; 2006 yılından itibaren 127 ülke için yatay-kesitsel (*cross-sectional*) verileri kullanan bir araştırmada, yoksul ülkeler için yolsuzluk ve küreselleşme arasında doğrusal bir ilişki bulunamamıştır (Lalountas vd., 2011). Bununla birlikte, 1995-2005 döneminde 102 ülke verileri kullanılarak gerçekleştirilen bir başka panel veri analizi, küreselleşmenin özellikle gelişmekte olan ülkeler için yolsuzluğun azaltılmasında önemli bir değişken olduğuna karar vermiştir (Badinger ve Nindl, 2014). Her iki çalışma da, ilişkinin gelişmiş ekonomiler için geçerli olduğunu tespit etmiştir.

2.1.3.8. Kamu Büyüklüğü

Çoğu literatür çalışması, hükümet harcamalarının ekonominin toplam çıktı düzeyine (GSYİH) oranı kamu büyüklüğü ölçüsü olarak kullanmaktadır. Bu oran iki nedenden dolayı artış gösterebilmektedir: (1) kamu faaliyetlerinin kapsamı genişleyebilir; ve/veya (2) sabit bir düzeyde mal ve hizmet sağlama maliyetleri, özel sektördeki mal ve hizmetlerin fiyatlarına göre artabilir (Berry ve Lowery, 1984).

Bir ülkede kamu büyüklüğü ne kadar fazla olursa, yolsuzluk seviyesinin de bir o kadar yüksek olabileceği tahmin edilebilecektir. Genellikle daha büyük devletlerde, daha az bireysel hesap verebilirlik, daha fazla bürokrasi katmanı ve ekonomiye daha fazla devlet müdahalesi olacaktır; dolayısıyla da tüm bu faktörlerin yolsuzluğu artırması beklenebilecektir. Devlet düzeyindeki verileri 1983-1987 dönemi boyunca kullanan ampirik bir inceleme, kamu büyüklüğünün, özellikle de eyalet hükümetleri tarafından harcamanın, yolsuzluğun arttırılmasında önemli bir etkisi olduğunu bulmuştur (Goel ve Nelson, 1998). Bununla birlikte, 1998-2002 yılları arasında geçiş ekonomileri verileri kullanan daha sonraları yayınlanan bir bildiri, aslında büyük hükümetlerin yolsuzluk düzeylerini azalttığı tespit edilmiştir (Goel ve Budak, 2006). Benzer şekilde, 1995-1997, 1998-2000 ve 2001-2003 yılları arasındaki dönemler boyunca 100 ülkeden derlenen veri setlerini kullanan başka bir ampirik çalışma, daha fazla kamu büyüklüğüne sahip hükümetlerin daha düşük yolsuzluk seviyelerine yol açtığını tespit etmiştir (Goel ve Nelson, 2010). 1996-2003 döneminde hem OECD hem de gelişmekte olan ülkeler için veri kullanan bir başka araştırmada, büyük hükümetler ve yolsuzluk arasında güçlü bir nedensellik bulunduğu tespit edilmiştir (Arvate vd., 2010). Bu belirsiz sonuçları açıklamak amacıyla, daha sonraki bir araştırma, 1995 - 1998 yılları arasında 82 ülkeden gelen yıllık verileri kullanarak demokrasi düzeylerini kontrol etmiş, demokrasi seviyesinin düşük olduğu durumlarda hükümetin kamu büyüklüğünün yolsuzluğa neden olduğu ve demokrasinin yüksek olduğu durumlarda yolsuzluğun azaldığını saptamıştır (Kotera vd., 2012).

2.1.3.9. Hükümet Yapısı

Teorik olarak yerinden yönetim (*decentralization*), yozlaşmayı ve yolsuzluğu azaltacaktır. Bunun nedeni, merkezi olmayan hükümetlerin bölgeler arasındaki rekabeti arttırması, hükümetin neden olduğu çarpıklığı hafifletmesi ve bireylere yolsuzluk uygulamalarına girmek yerine bölge değiştirme seçeneği sunmasıdır. Öncül bir ampirik çalışma, hükümet harcamalarındaki mali merkeziyetçiliğin düşük yolsuzlukla kuvvetli ve anlamlı bir şekilde ilişkili olduğunu tespit ederek bu teoriyi reddetmiştir (Véron, 2006; Dell'Anno ve Teobaldelli, 2015). Bu, özeksizleştirme ile gölge ekonomileri ve yolsuzluk arasında olumsuz bir ilişki bulunan daha sonraki bir çalışmayla desteklenmiştir (Holzhacker vd., 2016). Diğer çalışmalar, mali özeksizleştirme ile yolsuzluk arasındaki ilişkinin ötesine geçerek fiziksel ve siyasi özeksizleştirme etkilerini incelemeye

başlamıştır. Yakın tarihli bir araştırma, daha fazla katmanlı hükümet yapısına sahip ülkelerde, yolsuzluk seviyelerinin çok daha yüksek olduğunu gözlemlemiştir (Detkova vd., 2018).

2.1.3.10. Hükümet Sistemi

Demokratik bir sistem, teorik olarak daha düşük seviyeli yolsuzluk üretmelidir. Demokraside bireyler yeniden seçilebilmelidir ve bu nedenle, düzenli ve adil seçimler gerçekleşirse, bu artan hesap verebilirlik nedeniyle daha düşük bir yolsuzluk düzeyi ortaya çıkmalıdır. Daha zayıf demokratik normlar ve kurumlara sahip ülkelerde yolsuzluğun daha yüksek olduğu hipotezine dayandırılan bir çalışmada bu ilişki ampirik olarak doğru bulunmuştur (Jetter vd., 2015). Bu görüş, orta-uzun süreli kesintisiz demokrasiye sahip olmanın daha düşük yolsuzluk seviyeleri ile ilişkili olduğunu gözlemleyen daha sonraki bir çalışmayla da desteklenmiştir (Pellegrini ve Gerlagh, 2008).

2.1.3.11. Tarihsel Süreçler

Çeşitli teorisyenler sömürge tarihçeleri de dâhil olmak üzere farklı tarihsel faktörlerin farklı ülkelerdeki yolsuzluk seviyelerinin belirlenmesinde oynayabileceği potansiyeli belirtmiştir. Sadece sömürgeciliğin etkilerine ayrılmış ancak birkaç çalışma yayınlanmış olsa da, 2000 yılındaki ampirik bir çalışma, eski İngiliz sömürgelerinin algılanan yolsuzluk düzeylerini önemli ölçüde daha düşük seviyede bulduklarını ortaya koymuştur (Treisman, 2000).

Bu bağıntılar eski Fransız, Portekiz ya da İspanyol sömürgelerinin incelenmesi ile tutarlı değildi ve İngiltere açısından benzersiz bir sonuç ortaya koymuştur (Swamy vd., 2001).

Daha güncel bir ampirik çalışma, Treisman (2000)'nın bulgularına karşı çıkmış ve Avrupa yerleşiminin ve sömürgeciliğinin yolsuzluk üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu savunmuştur. Bu ampirik çalışma, Avrupalıların çok fazla yerleşim imkânı bulduklarında, kendini cezasız bir şekilde yolsuzluk yapabilecek “güçlü elitler” olarak tanımlayacaklarını ileri sürmüştür. Benzer bir şekilde, bazı çalışmalar, din, hukuk sistemleri ve siyasi istikrar gibi tarihi faktörlerin yolsuzluk seviyelerinin belirlenmesinde de rol oynadığını belirtmiştir (Angeles ve Neanidis, 2015).

2.1.3.12. Hukuk Sistemi

Teorik olarak, bir ülkedeki yasal tüzüğün hükümetin kalitesini etkileyeceği ve bunun da yolsuzluk düzeyini etkileyebileceği tartışılmıştır. Öncül bir ampirik çalışma, ortak yasaya sahip ülkelerin daha düşük yolsuzluk seviyelerine sahip olduklarını ortaya koymuştur (Treisman, 2000). Bununla birlikte, ortak yasanın yolsuzluk üzerindeki etkilerini belirlemeyi amaçlayan ampirik bir çalışma, diğer faktörleri kontrol ettikten sonra anlamlı bir ilişki bulamamıştır (Pellegrini ve Gerlagh, 2008).

Daha sonra Goel ve Nelson (2010) tarafından gerçekleştirilen bir araştırma, 1995-1997, 1998-2000 ve 2001-2003 arası dönemlerinde 100 ülkeden elde edilen verilerin kullanılmasıyla medeni hukukun aslında daha düşük yolsuzluk seviyeleri ile ilişkili olduğunu bulmuştur (Goel ve Nelson, 2010).

2.1.3.13. Doğal Kaynak Varlığı

Birçok teorisyen, genellikle “kaynak laneti” olarak adlandırılan, bir ülkede yüksek miktarda doğal kaynağın bulunması durumunun artan fırsattan dolayı yolsuzluk davranışının sıklığını artırabileceğini savunmuştur. Öncül bir ampirik çalışma, bu ilişkinin gerçek olduğunu ve daha yüksek oranda doğal kaynaklara sahip olan ülkelerde yolsuzluğun daha yüksek olduğunu keşfetmiştir (Sachs ve Warner, 1997; Leite ve Weidmann, 1999). 1980-2004 arasındaki dönem için 124 ülke verilerini kullanan daha sonraki araştırmalar bu bulguyu doğrulamakla birlikte, etki boyutunun o ülkedeki demokratik kurumların kalitesine bağlı olduğunu da bulmaktadır (Bhattacharyya ve Hodler, 2010). İlginçtir ki, bazı teorisyenler, kaynak türünün yolsuzluk üzerindeki etkisini etkilediğini iddia etmiştir. 2004 yılında yapılan bir araştırma, yakıtsız bir ham kaynak maddesinin yolsuzluğu ve büyümeyi sınırlamada en büyük etkiye sahip olduğunu belirlemiştir (Korhonen, 2004). Bu arada, 2005 yılında yapılan bir araştırma, Korhonen (2004)’in bulgularına karşı çıkararak, bol miktarda yakıt, maden cevheri ve mineral kaynaklarının yolsuzluğun arttırılmasında en büyük etkiye sahip olduğunu belirtmiştir (Damania vd., 2005).

2.1.3.14. Yoksulluk

Kuramsal bir bakış açısıyla, iki temel sebeple yolsuzluğun yoksulluk oranı ile birlikte artmasını beklenebilecektir. Birincisi, yoksul ülkelerin etkili hukuk sistemi oluşturmak için gerekli kaynakları ayırma ihtimalleri daha düşüktür. İkinci olarak,

Justesen ve Bjornskov (2014), rüşvet vermenin ana motivasyonunu belirtmiştir; bu durumda, hükümetin bir tekel gücüne sahip olan temel kamu hizmetlerine (eğitim, su, ve lisanslar gibi) erişim sağlamak ve mevcut yasayı çiğnemek güçlü bir motivasyon olacaktır.

Bu bağlantı, ilk olarak yolsuzluğun birden fazla nedeni ve sonucunu inceleyen bir makalede ortaya atılmıştır (Mauro, 1998), ve daha sonra, 18 ülkeden alınan verilerle gerçekleştirilen çoklu düzeyli bir regresyonun ampirik kanıtlarını raporlayan bir çalışma yoksul bireylerin daha fazla rüşvet ödemek zorunda kaldıklarını göstermiştir (Justesen ve Bjornskov, 2014).

2.1.3.15. Siyasi İstikrarsızlık

Bazı yolsuzluk biçimleri (örneğin altyapı projeleri) tamamlanması büyük bir zaman aralığı gerektireceğinden dolayı yalnızca aşırı siyasi istikrar dâhilinde (yani, proje tamamlanmaya kadar) bir makam sahibi ile özel sektörün bir yolsuzluk ilişkisi geliştirmesi mümkün olabilecektir. Teori, dolayısıyla, siyasi istikrar ile yolsuzluk arasında U şeklindeki bir ilişki önermektedir (Lederman vd., 2005). Yolsuzluk endeksleri ile siyasi istikrarın çeşitli önlemleri arasındaki ilişkiyi münhasıran inceleyen daha sonraki bir araştırma, demokrasi düzeyini kontrol ettikten sonra teori tarafından beklendiği gibi aslında U şeklinde olan güçlü bir ilişkinin varlığını tespit etmiştir (Campante vd., 2009).

2.1.3.16. Mülkiyet Hakları

Daha düşük seviyeli mülkiyet haklarının, yolsuzluk seviyelerini arttırdığı düşünülmektedir. Bunun nedeni, mülkiyet haklarının eksikliğinin, böyle bir riskin azaltılması veya kullanılmasından ötürü yolsuzluk davranışına daha fazla maruz kalma ihtimali olan özel sektördeki bireyler için risk oluşturmasıdır. Bu ilişkiyi araştıran ilk araştırmalardan biri, genel bir denge modelini takiben, daha az gelişmiş ekonomilerin mülkiyet haklarının daha düşük seviyelerini ve daha yüksek yolsuzluk seviyelerini tercih edebileceğini ortaya koymuştur (Acemoğlu ve Verdier, 1998). Daha sonraki bir araştırma, mülkiyet haklarının korunmasının yolsuzluğun azaltılmasına önemli ölçüde katkı sağladığını ortaya koyan daha ampirik kanıt sağlamıştır (Dong ve Tongler, 2011).

2.1.3.17. Din

Teorik olarak, dinin yolsuzluk seviyeleri üzerinde etkili olabileceği

düşünülmektedir. La Porta vd. (1999)'nin önerdiği gibi, din kültürel tutumları toplumsal hiyerarşiye göre şekillendirebilir ve özellikle de bireylerin iktidardaki kişileri sorgulayıp sorgulayamayacaklarına değinebilir. Katoliklik ve İslam gibi devletle iç içe geçmiş bazı dinler yolsuzluk seviyeleri üzerinde etkili olabilecektir. Tartışmaya ilişkin ilk ampirik kanıt Protestan kökenli ülkelerin daha düşük yolsuzluk seviyeleri ile ilişkili olduklarını ortaya koymaktadır (Treisman, 2000). Bu bağlantı, ekonominin etkisini de hesaba katarak, reforma tabi Hıristiyanlığın (Anglikan ve Protestan) ve aşiret dinlerinin yolsuzluk düzeylerini azalttığı, Katoliklik ve İslam'ın yolsuzluk seviyelerini artırdığını bir çalışmayla desteklenmiştir (Paldam, 2001).

207 ülke örneklemini kullanan daha sonraki bir araştırma, 1900'teki bir ülkedeki Ortodoks Hıristiyanlığın günümüzde daha yüksek yolsuzluk seviyeleri ile ilişkili olduğunu, buna karşılık 1900'deki Protestanlığın daha düşük yolsuzluk seviyeleri ile ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (North vd., 2013).

2.1.3.18. Ticari Açıklık

Daha fazla ticari açıklık veya dünya ekonomisi entegrasyonu, yolsuzluk seviyelerini azaltacaktır. Sandholtz ve Koetzle (2000)'nin belirttiği gibi, daha fazla entegrasyon, hem ülkenin siyasi-ekonomik yapısını, hem de kültürel normlarını değiştirebilecektir. Buna ek olarak, serbest ticaret seviyelerinin artması, bürokratik tekellerden bazı idari malların (lisanslar ve izinler gibi) kaldırılarak yolsuzluk davranışı olasılığını azaltacaktır. Bu ilişki hem ampirik bir çalışmadan, hem de 54 ülkeden sağlanan 1996 yılı verileri derleyerek hem ekonomideki daha yüksek devlet kontrol seviyesini, hem de yolsuzluğun artmasına entegrasyon düzeyini düşüren verileri kullanmıştır (Sandholtz ve Koetzle, 2000). Bu çalışma, 2003 yılında 133 ülkeden derlenen verilerin kullanıldığı bir raporda hem yüksek kalite hem de yüksek ticari açıklık düzeylerinin yolsuzluğun azaltılmasında belirgin bir etkiye sahip olduğu 2006 yılında daha ampirik bir destek almıştır (Gökçekuş ve Knorich, 2006). Daha sonraki bir araştırma, yolsuzluk ile kişi başına düşen GSMH arasındaki ilişkinin yalnızca açık ekonomilerde negatif korelasyonlu olduğunu tespit ederek kanıt sağlamıştır. Bu, farklı zaman aralıklarında ve farklı ülke örneklerinde son derece sağlam bir ilişkidir (Neeman vd., 2008).

2.1.3.19. Şeffaflık

Teori, artan şeffaflığın daha düşük yolsuzluk seviyeleri ile ilişkili olduğunu

önermektedir. Şeffaflık arttıkça, her bir karar verenin hesap verebilirliği gibi, hatalı davranış tespit olasılığı da artış gösterecektir. Bu teori, 1972-1996 döneminde 145 ülkeden gelen verilere dayanan daha fazla basın özgürlüğü ve daha düşük yolsuzluk seviyesi arasında muhtemel bir nedensellik ile kuvvetli bir ilişki olduğunu gösteren bir çalışma yardımıyla destek almıştır (Brunetti and Weder, 2003). Aynı kaynaktan (Freedom House'un politik haklar endeksi), ancak 1972'den 2004'e kadar olan verileri kullanan daha sonraki bir araştırma ise şeffaflığın yeterli olmadığını kanıtlamıştır. Şeffaflık, yalnızca özgür ve adil seçimler eşliğinde ve yozlaşmış bireylere yaptırım uygulayabilme yeteneğinde önemlidir (Lindstedt ve Naurin, 2010).

2.1.3.20. Kentleşme

Meier ve Holbook, 1992'de kentleşmenin ailelerin ve dinlerin sosyal kontrollerini gevşeterek, hükümet programlarını ve kaynakları yoğunlaştırarak yolsuzluk için gerekli koşulları teşvik ettiğini savunmuştur. Daha sonra, 1986-1987 yılları arasındaki ABD verileri kullanılarak şehirleşme ile yolsuzluk arasındaki güçlü pozitif korelasyonları öne süren ampirik kanıtlar sunmaya devam etmiştir (Holbook ve Meier, 1992). Goel ve Nelson (2010) çalışması, 100 ülkeden ve üç dönemden (1995-1997, 1998-2000 ve 2001-2003) alınan verileri kullanarak zıt ilişkilerin doğru olduğunu önermiş ve yolsuzluk uygulamalarının kentsel nüfusta tespit edilmesinin daha kolay olduğunu ileri sürmüştür.

2.1.3.21. Ücretler

Teori, daha yüksek ücretli kamu görevlilerinin yolsuzluklara maruz kalma ihtimalinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Daha yüksek ücretler, ihtiyaç (birinin ailesini desteklemek) nedeniyle yolsuzlukla olan ilişkiyi azaltacaktır; ancak, bireyler hala açgözlülük nedeniyle rüşvet alabileceği için yolsuzluğu tamamen ortadan kaldırması pek olası değildir. Bu teoriye, yolsuzluğun gelişmekte olan ülkelerdeki ücretlerle negatif ilişkili olduğunu gösteren bir bildiri ile ampirik destek verilmiştir (Van Rijckeghem ve Weder, 1997). Düşük gelirli ülkelerdeki veri setlerini kullanan daha sonraki bir bildiri, yolsuzluğun ortadan kaldırılması için ücret artışının çok yüksek olabileceği öngörülmesine rağmen, sivil hizmet ödemeleri ile yolsuzluk arasında ekonomik açıdan önemli bir ilişki olduğuna dair daha fazla kanıt sağlanmıştır (Van Rijckeghem ve Weder, 2001). Bu teori, daha sonraki bir çalışmada hükümet ücretlerinin artmasının deneysel bir oyuna dayanan yolsuzluk düzeylerini azalttığı keşfedilmiştir (Azfar ve Nelson, 2007).

2.1.3.22. Piyasa ve Politik Rekabet

Piyasa ve politik rekabetin yükselmesi, bir bireyin veya küçük bir gruba mensup bireylerin kamusal bir mal tekeline sahip olma ihtimalini azaltarak yolsuzluk olasılığını azaltacaktır. Hem 1980'li yılların başından hem de 1980'lerin sonlarından gelen verileri kullanarak yapılan bir ampirik çalışma, politik rekabete bağlı olarak yolsuzluğun doğrusal-olmayan bir biçimde azaltacağı yönündeki hipotezi desteklediğine ilişkin kanıtlar bulmuş, ancak piyasa rekabetinin etkisi konusunda kesin bir sonuca varamamıştır (Montinola ve Jackman, 2002). Daha sonraki çalışmalar daha farklı sonuçlara ulaşmış, bir çalışmada daha büyük politik rekabetin sadece belirli türdeki yolsuzluğun azalttığına dair kanıt bulmuştur (Sharafutdinova, 2010). Ülke çapında verilere bakmanın zorluklarını gidermek için firma düzeyindeki verileri kullanarak piyasa rekabetini ele alan bir başka araştırmada, daha güçlü ürün pazarı rekabetinin yolsuzluk seviyelerinde bir artış ile bağlantılı olduğu ortaya çıkmıştır (Alexeev ve Song, 2013). Bu bulgu, yalnızca bir eyalet (New York 2007-2010) ve bir endüstri verilerinden yararlanan farklı bir ampirik çalışma tarafından da desteklenmiştir (Bennett vd., 2013).

2.1.4. Yolsuzluk Nedenlerinde Yeni Gelişmeler

2.1.4.1. Bulaşma Etkileri

Birçok teorisyen, yolsuzluğun yayılmasının bulaşıcı olduğunu ve belirli bir ülkedeki yolsuzluk seviyesinin komşu ülkelerdeki yolsuzluk seviyesine büyük ölçüde bağlı olduğunu savunmuştur. ABD üzerinde yoğunlaşan ampirik bir çalışma, bu teoriye liyakat katmış ve görünüşte yolsuzluğun bulaşıcı doğasını teyit edercesine komşu ülkelerdeki yolsuzluk seviyelerinin %10 artmasıyla bir eyalette yolsuzluk seviyelerinin %4 -%11 oranında arttığı sonucuna varmıştır (Goel ve Nelson, 2007). Benzer şekilde, 2008 yılındaki çok ülkeli bir araştırma, yolsuzluğun bölgesel bir olgu olarak görülebileceğini ve bir ülkedeki yolsuzluğun azaltılmasına yönelik herhangi bir girişimin, komşu ülkelerdeki yolsuzluk seviyelerinin azalmasına neden olacağını tespit etmiştir (Becker vd., 2009).

2.1.4.2. Ekonomik Refah

Sezgisel olarak, daha zengin ülkelerin daha düşük yolsuzluk seviyelerine sahip olduğu görülebilir. Az gelişmiş ülkeler genelde daha zayıf yasal kurumlara, daha verimsiz

hükümetlere, daha düşük eğitim seviyelerine ve optimal-olmayan hükümet sistemlerine sahiptir ve bunların hemen hepsi daha yüksek yolsuzluk seviyeleri ile ilişkilidir. Bu ilişkiye, 1990-1998 döneminde 62 ülkeden alınan verilerin kullanıldığı zengin ülkelerin daha düşük yolsuzluk seviyelerine sahip olduklarını gösteren bir çalışmada ampirik bir destek verilmiştir (Serra, 2006). 2008 yılında yapılan bir araştırmada, biyocoğrafik değerlendirmelerle gelir ve yolsuzluğun ölçüsü kullanılmış ve yolsuzluğun azaltılması genel olarak kısa-vadede gelir düzeyinin yükselmesine neden olsa da, uzun vadeli bir analiz, artan gelirin daha düşük seviyedeki yolsuzluğun itici nedeni olduğu vurgulanmıştır (Paldam ve Gündlach, 2008).

2.1.4.3. Eğitim

Teorik olarak, yüksek eğitim seviyeleri, bir ülkedeki yolsuzluk seviyelerini azaltacaktır. Daha yüksek eğitim düzeyine sahip bireyler, sivil özgürlüklere daha fazla bağlı olma eğilimi gösterirler ve devlet baskısına karşı daha az tolerans gösterirler. Ayrıca, yüksek eğitim seviyeleri, uluslararası standartların daha fazla farkına varma eğilimindedir ve bu nedenle teorik olarak bir bireyin yolsuzluğa karşı toleransını azaltması gerekir. Öncül ampirik çalışmalar, daha yüksek eğitim seviyelerinin daha düşük yolsuzluk seviyeleri ile bağlantılı olduğunu bulmuştur (Glaeser ve Saks, 2006). Nepal'ten gelen verileri kullanarak bu ilişkiyi analiz eden daha sonra yapılan bir ampirik çalışmada bu hipotez tekrar teyit edilmiştir (Truex, 2011).

2.1.4.4. Elektronik Hükümet (e-Devlet)

Internet erişimi ve bir e-Devlet varlığı teorik olarak yolsuzluk düzeylerini azaltmalıdır. E-Devlet, izinlerin veya sivil uygulamaların işlemlerinin çevrimiçi (*online*) yapılmasını ve böylece verimliliğin, şeffaflığın ve hesap verebilirliğin artırılmasını sağlayacak ve bunların hepsi doğal olarak yolsuzluğu azaltacaktır (Choi, 2014). Bir başka çalışma, 1996-2006 yılları arasında iki kez gözlemlerde 149 ülkeden oluşan bir panel kullanarak e-Devlet ve azaltılmış yolsuzluk arasındaki bağlantıyı destekleyecek kanıt bulmuştur (Andersen, 2009). Daha sonraki ampirik bir çalışma da aynı sonuca varmış ve e-Devletten yolsuzluğun azalmasına tek yönlü bir nedensellik saptamıştır (Elbahnasawy, 2013).

2.1.4.5. Göçmenlik

Dimant vd. (2015) tarafından belirtildiği üzere, oldukça yozlaşmış bir ülkeden gelen göçmenler yolsuzluk seviyelerini etkileyebilecektir. İlk olarak, güçlü itme faktörlerine bağlı olarak büyük-ölçekli göçler, yozlaşmış-yozlaşmamış tüm nüfusa etki edecektir. Buna ek olarak, yolsuzluk göçmenlerin kültürel inançlarının bir parçasıysa, yolsuzluk onlarla birlikte göç edecektir. Dahası, bireylerin ev sahibi ülkelerine tam olarak adapte olması biraz zaman alabilecek ve bu geçiş döneminde artan ihtiyaçları nedeniyle davranışları yozlaşmaya daha eğilimli olabilecektir (Dimant vd., 2015). 1984-2008 yılları arasındaki dönem için 207 ülkeden derlenen verilere dayanan son deneysel kanıt, genel olarak göçün yolsuzluk seviyeleri üzerinde önemli bir etkisi olmadığı halde, oldukça yozlaşmış ülkelere gelen göç, hedef ülkede kısa-vadede yolsuzluğa neden olduğunu ve bu etkinin orta-vadede kaybolduğunu ileri sürmüştür (Dimant vd., 2015).

2.1.4.6. İnternet

Kuramsal bir bakış açısı ile internet, yolsuzluk uygulamaları ile ilgili bilginin yaygınlaştırılmasını mümkün kıldığı için, internetin gelişmesi ve artan kullanımının yolsuzluk seviyelerinin azalmasına neden olabileceği tartışılmıştır. Daha bilinçli ve bilgilendirilmiş bir nüfus, yolsuzlukları daha iyi rapor edebilecek ve karşılayabilecektir. 2011 yılından itibaren yapılan bir ampirik inceleme, bu teoriyi desteklemiş ve yolsuzlukla ilişkili İnternet aramalarıyla ölçülen internet üzerinden yolsuzluğa ilişkin artan farkındalığın bir takım ülkelerde yolsuzluk vakalarında azalma ile ilişkili olduğunu bulmuştur (Goel vd., 2012). Benzer bir şekilde, 2011 yılında yapılan bir araştırma, internetin artan kullanımının ve erişilebilirliğinin, daha düşük yolsuzluk seviyeleri ile ilişkili olduğu sonucuna varmıştır (Andersen vd., 2011). 2006 yılı öncesinde internetin benimsenmesini ve yolsuzluğa etkisini değerlendiren az sayıda çalışma bulunmaktadır.

2.1.5. Yolsuzluğun Etkileri

2.1.5.1. Bürokratik Verimsizlik

Kuramsal olarak yolsuzluk, bürokratik verimsizliği arttırmaktadır. Bir oyun teorisi perspektifinden bakıldığında, yolsuzluk faaliyetleriyle işgal ederek verimsiz sistemden yararlananların sistemi düzene sokma konusunda hiçbir istekleri yoktur. Dolayısıyla, kültürel değerlere benzer şekilde, yolsuzluk ve bürokratik verimsizlik,

yapışkan bir döngü olabilecektir. Bu teori, rüşvet veren firmaların bürokratlarla daha fazla yönetim zamanı harcama ihtimalinin daha yüksek olduğunu ortaya koyan bir makaleden ampirik destek almıştır (Kaufman ve Wei, 1999). Teori, yolsuzluk yapan yetkililerin varlığının üretici bireylere lisans tahsisinde bürokratik gecikmelere neden olabileceğini ortaya koyan bir makalede 2006'dan sonra daha fazla destek almıştır (Ahlin ve Bose, 2007).

2.1.5.2. İş Dünyası ve Yerel Yatırım Ortamı

Yüksek yolsuzluk seviyelerinin yatırım ortamını veya yatırım kalitesini etkileyerek bir ülkenin büyüme seviyelerini azaltacağı tartışılmıştır. Bu, verimsiz bir kamu yatırımı nedeniyle ortaya çıkabilir; yatırım seviyeleri mutlak olarak artsa bile, verimsiz tahsis fonlarından dolayı mutlak verimlilik düşebilir. Yolsuzluk ayrıca altyapı düzeylerinin düşük olmasına ve dolayısıyla bir ulusun yatırım ortamının bozulmasına neden olabilir. Her iki hipotezi destekleyen ilk ampirik kanıt, 1980-1983 döneminde 69 ülkeden gelen verileri kullanan bir makalede bulunmuştur (Tanzi ve Davoodi, 1998). Bu görüş, yolsuzluğun kamu harcamalarını modifiye ettiği teorisini desteklemek için kanıt sağlayan daha sonraki bir çalışmada da desteklenmiştir (De la Croix and Delavallade, 2009). Farklı bir araştırma, 2010 yılında Liberya'daki farklı bölgelerin verilerini kullanarak, yolsuzluğun kamu mallarına katkıda bulunma istekliliğini azalttığını ve dolayısıyla yerel yatırım ortamını bozduğunu ortaya koymuştur (Beekman vd., 2014). 2000-2005 döneminde İtalyan kamu çalışmalarına ait verilerin kullanıldığı bir raporda, yatırım kalitesindeki azalma daha fazla kanıtlanmış ve daha yüksek yolsuzluk seviyelerinin daha az verimli altyapı harcamalarına neden olduğu saptanmıştır (Castro vd., 2014). Filipinler'deki 80 belediyeden gelen verileri kullanan bir başka çalışmada, yolsuzluğun nüfusun sağlık sonuçlarını kötüleştirerek yerel yatırım ortamını etkilediği tespit edilmiştir (Azfar ve Gurgur, 2008).

2.1.5.3. Medeni ve Siyasi Haklar

Kuramsal olarak, yolsuzluğun kurumları insan haklarının korunması ve geliştirilmesinin azaltılması yönünde etkilediği düşünülürse, ikisi arasında olumsuz bir ilişki beklenebilecektir. Ülke genelindeki verileri kullanarak insan haklarına ve yönetişime odaklanan bir makale, daha yüksek yolsuzluk seviyesine sahip ülkelerin daha düşük siyasi ve sivil özgürlük seviyelerine sahip olduklarını ortaya koymuştur

(Kaufmann, 2004). Yolsuzluk ve insan hakları üzerine odaklanan daha sonraki bir araştırma, 1980-2004 döneminde 186 ülkeden alınan verilerin ve üç yolsuzluk önleminin kullanılmasıyla yolsuzluk ve insan hakları arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte, yolsuzluğun tüm önlemleri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Landman ve Schudel, 2007).

2.1.5.4. Ekonomik Büyüme

Daha düşük yatırım seviyeleri, daha düşük yatırım kalitesi, daha yüksek dolaylı vergilendirme seviyeleri ve bozulmuş teşvikler nedeniyle kaynakların yanlış tahsisi yoluyla yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkileri için teorik argümanlar oluşturulmuştur. Bu teorileri desteklemek için çok sayıda ampirik çalışma yayınlanmıştır. Bir bildiri, yeteneğin verimsiz faaliyetlere ayrılması ile yolsuzluk arasında, tıpkı yüksek seviyelerdeki dolaylı vergilendirme ile yolsuzluk arasındaki gibi, belirgin bir ilişki olduğunu kanıtlamıştır (Tanzi ve Davoodi, 2001).

Yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkileri üzerine yoğunlaşan daha sonra yayınlanmış bir çalışmada, yolsuzluk seviyelerinin yüksek olduğu devletin daha düşük ekonomik kalkınma düzeylerine sahip olduğu tespit edilmiştir (Glaeser ve Saks, 2006). 60 ülkeden gelen verileri kullanan ve bir ülkenin ekonomik özgürlüğünü açıklayan daha sonraki bir çalışmada kısmen farklı sonuçlara rastlanmıştır. Sonuçlar, ekonomik özgürlük oranının düşük (yüksek) olduğu ülkelerde yolsuzluğun ekonomik büyümeyi azalttığını (arttığını) göstermiştir (Swaleheen ve Stansel, 2007).

Daha sonraki bir çalışma ise, “tekerlek yağlama hipotezinin” kanıtlarının çok zayıf olduğunu, kişi başına servet ile yolsuzluk arasında çok güçlü bir negatif korelasyon bulunduğunu ve kişi başına düşen GSYİH üzerindeki yolsuzluk etkisinin sürdürülemez kalkınmaya yol açacağını ileri sürerek bu çalışmaya karşı çıkmıştır (Aidt, 2009).

2.1.5.5. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Yabancı bir ülkeye yatırım yapmak genellikle bir miktar kamu izni gerektirmektedir. Yolsuzluğun hüküm sürdüğü ülkelerde böyle bir iznin alınması bir çeşit rüşvet gerektirebilecek ve böylece bu tür faaliyetlerde bulunma ve genel olarak doğrudan yabancı yatırımın (DYY) maliyetlerinde bir artış olarak DYY seviyelerini düşürebilecektir. Buna ek olarak, bazı bireyler veya firmalar, sadece bu tür yolsuzluk uygulamalarına girmemeyi seçebilecek ve dolayısıyla, bu tür ülkelerle doğrudan

ekonomik ilişkilerden kaçınarak DYY düzeylerini mutlak koşulla azaltacaktır. 1997’de Dünya Bankası’ndan alınan verileri kullanan ampirik bir çalışma, daha yüksek seviyedeki yolsuzluğun daha düşük yatırım seviyeleri ile önemli derecede ilişkili olduğunu destekleyen kanıtlar bulmuştur (Campos vd., 1999).

Yolsuzluk ve DYY arasındaki ilişki için popüler bir istisna, Egger ve Winner (2005) çalışmasıdır. 1995-1999 dönemi için 73 gelişmiş ve az gelişmiş ülkenin verileri kullanılarak gerçekleştirilen bu çalışmanın sonuçları yolsuzluk ve DYY arasında net bir olumlu ilişkiyi desteklemektedir. Bununla birlikte, daha yeni çalışmalar, yolsuzluğun DYY üzerindeki olumsuz etkisini desteklemektedir.

Örnek olarak, bir çalışma, 1996-2003 döneminde 20 OECD kaynak ülke ve 52 ev sahibi ülkeden elde edilen verileri kullanmıştır. Yolsuzluğun genel olarak DYY’yi azalttığı halde, ülkenin daha önce yüksek seviyelerde (Çin gibi) DYY aldıysa durumun olmaması, ancak ülkenin düşük DYY seviyesine (Venezuela gibi) sahip olması durumunda olduğu ortaya çıkmıştır (Barassi ve Zhou, 2012). Yapılan diğer çalışmalar ise, bu olumsuz ilişkiyi doğrulamıştır (Busse ve Hefeker, 2007; Al-Sadig, 2009; Mathur ve Singh, 2013).

2.1.5.6. Gelir Eşitsizliği / Yoksulluk

Yolsuzluk, büyüme düzeylerini düşürerek, önyargılı bir vergi sistemine, kalitesiz sosyal programlara, eğitim eşitsizliğine ve varlık sahipliği yanlılığına sebep olmak suretiyle gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu artırmaktadır (Gupta vd., 2002). Gupta’nın ampirik çalışması, yolsuzluğun artmasının hem daha yüksek eşitsizliğe (Gini katsayısı kullanılarak ölçülür) hem de yoksulluk yüzdesinde bir artışa neden olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır (Gupta vd., 2002).

Gyimah-Brempong ve de Camacho (2006), yolsuzluğun gelir dağılımı üzerindeki etkisindeki bölgesel farklılıkları araştıran 20 yıllık bir süre zarfında 61 ülkeden panel verileri kullanmıştır. Elde edilen sonuçlar, yolsuzluğun gelir dağılımı eşitsizliğini doğurduğunu, en büyük etkinin ise Latin Amerika ve Afrika ülkelerinde olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, çoğunlukla Latin Amerika için olmakla birlikte, daha yeni araştırmaların sonuçları bu bulgularla çatışmaktadır.

Dobson ve Ramlogan-Dobson (2010) ve Andres ve Ramlogan-Dobson (2011), Latin Amerika’daki yolsuzluk ve gelir eşitsizliği ile ters bir ilişki bulmuştur; bu da yerinde olan kurumsal reform politikalarının yanlı yönlendirilmiş olduğuna işaret etmektedir.

2.1.5.7. Uluslararası Ticaret

DYY yapmaya benzer şekilde, uluslararası ticaret en çok halka açılmış bir lisans veya izin belgesi gerektirmektedir. Daha yüksek yolsuzluk seviyesine sahip ülkelerde, gerekli lisansların ve izinlerin edinilmesi ile ilgili maliyetler, rüşvet vb. gerekliliği nedeniyle özellikle yüksek olabilecektir. Dolayısıyla, daha yüksek seviyedeki yolsuzluğun uluslararası ticaret üzerinde olumsuz etkisi teorileştirilmiştir. Çoğu zaman, ticaretle ilişkili kurumlardaki yolsuzluk seviyeleri ticaret düzeyleri üzerinde bir etkiye sahiptir. Bu iddia, bir ülkenin ticaretle ilgili kurumlarının artan algılanan belirsizliğinin uluslararası ticaret seviyesi ile negatif korelasyona sahip olduğunu ortaya koyan bir çalışma ile ampirik olarak desteklenmiştir (Bugel, 2010). Afrika ülkelerinde yolsuzluk ve ticaret arasındaki ilişkinin analizi benzer şekilde yolsuzluk ve ticaret arasında olumsuz bir ilişki olduğunu bulmuştur (Musila ve Sigure, 2010).

2011 yılında yapılan bir araştırma, yolsuzlukların genellikle ihracatçı ülkeler üzerinde daha sağlam bir etkisi olduğunu bulmuştur (De Jong ve Bogmans, 2011). Yolsuzluğun ve güvensizliğinin ticaret üzerindeki gizli bir vergi gibi hareket ettiğini ortaya koyan bir başka çalışma mevcuttur (Frensch, vd., 2016).

2.1.5.8. Siyasal Meşruiyet

Teorik açıdan bakıldığında, siyasi bir sistemin işlev görebilmesi için gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde meşru kabul edilmesi gerektiği savunulmuştur. Rothstein ve Teorell tarafından yapılan teorik bir değerlendirme, insanların yolsuzluk eksikliği, ayrımcılık yapılmaması ve yönetim kalitesi yoluyla siyasi meşruiyeti belirlediğini ve değer verdiğini iddia etmektedir (Rothstein ve Teorell, 2008). Böylece, yolsuzluk, bu meşruiyeti baltalamaktadır. Öncül bir çalışma, bu teori için ampirik destek bulmuş; 16 olgun ekonomiden elde edilen verileri kullanırken, daha yozlaşmış ekonomilerde ikamet eden kişilerin politik sistem performansını üzerinde daha olumsuz yorumlar dile getirdikleri ortaya çıkmıştır (Anderson ve Tverdova, 2003).

Bir başka çalışma, Vanderbilt Üniversitesi tarafından yürütülen çalışmaların verilerini kullanarak bu teoriyi destekleyecek bazı kanıtlar bulmuştur (Seligson, 2006). 72 değişik ülkeden gelen verileri kullanarak bir devletin meşru olmasını belirleyen farklı bir araştırma, genel yönetimin yolsuzluğun bir faktör olduğu çok önemli bir unsur olduğunu keşfetmiştir (Gilley, 2006).

2.1.5.9. Gölge Ekonomi

Teorik olarak, yolsuzluk, girişimcilerin yer altına inmesi için ekonomik olarak rasyonel bir karar haline getirebilecek bir vergilendirme ölçütü olarak görülebilir. Bununla birlikte, Dreher ve Schneider (2010)'in işaret ettiği gibi, yüksek-gelirli ve düşük-gelirli ülkeler arasında bir ayırım yapmak gerekir: yüksek-gelirli ülkeler, gölge ekonominin bir ikamesi olarak yolsuzluğa neden olan kamu malları (yasal kurumlar gibi) zenginliğine sahiptir, düşük-gelirli ülkelerde bu iki kavram tamamlayıcı olabilecektir. Benzer bir çalışma, düşük-gelirli ülkelerde yolsuzluğu artırırken, gölge ekonomisinin yüksek-gelirli ülkelerdeki yolsuzluğu azalttığını ortaya çıkarmak için yolsuzluk ve gölge ekonomisi arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Buehn ve Friedrich, 2009). Öncül bir çalışma, yolsuzluğun ve gölge pazarlarının ikame olduğunu ileri süren bir model yaratmış (Choi ve Thum, 2005), bu daha sonraki bir raporda ilişkiyi yeniden inceleyen bir destek almıştır (Dreher vd., 2009). 98 ülkeden derlenen yatay-kesitsel veriler kullanılarak gerçekleştirilen daha sonraki ampirik bir çalışma, algı-tabanlı endeksler kullanıldığında aslında sağlam bir ilişki bulunmadığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, yapısal bir modele dayalı bir endeks kullanırken gölge ekonomileri ve yolsuzluk düşük-gelirli ülkelerde tamamlayıcı niteliktedir (Dreher ve Schneider, 2010). Özeleştirilmenin (*decentralization*) hem yolsuzluk hem de gölge ekonomi üzerine etkileri üzerine yoğunlaşan daha sonraki bir çalışmada daha fazla kanıt bulunmuştur. Bu çalışma, 145 ülkeden derlenen yolsuzluk endeksleri ve gölge ekonomiden elde edilen verileri kullanarak ikisi arasında olumlu bir ilişki bulmuştur (Dell'Anno ve Teobaldelli, 2015).

2.1.6. Yolsuzluğun Etkisindeki Yeni Gelişmeler

2.1.6.1. Beyin Göçü

Yüksek seviyeli yolsuzluk teorik olarak bir ülkenin beyin göçü problemlerini artırabilir. Yolsuzluk, potansiyel göçmenlere itici faktörler olarak etki edebilecek ve eğitimle ilgili getirilerin özellikle etkilenebileceği (yüksek işsizlik, sosyal ilerleme eksikliği, daha yavaş ekonomik büyüme vb.) olumsuz sonuçlarla ilişkilidir. Dolayısıyla bu tür itme faktörlerine duyarlı olanların (yüksek vasıflı bireyler) daha yüksek göç etme ihtimaline sahiptir. 2006'dan önce çok az ampirik çalışma yapılmış, ancak bu teori son yıllarda güçlü bir destek almıştır.

1985-2000 döneminde 111 ülkenin verilerinden elde edilen ampirik kanıtlar yolsuzluğun nitelikli göçü artırmada gerçekten önemli olduğunu ortaya koymuştur

(Dimant vd., 2013). Daha fazla deneysel kanıt, yüksek düzeyde yolsuzluğun, 1980-2010 döneminde 20 göç alan OECD ülkesinden ve 1995-2010 döneminde 115 göç veren ülkeden veri kullanarak vasıfsız işçilikten daha ziyade vasıflı işgücü göç düzeyini etkilediğini ortaya koyan bir çalışmadan sağlanmıştır (Cooray ve Schneider, 2014). 230 ülkeden gelen verileri kullanarak yolsuzluğun göçte kayda değer bir itici faktör olduğuna dair bir çalışmadan daha da fazla ampirik kanıt sağlanmıştır (Poprawe, 2015).

2.1.6.2. Mali Açık

Teorik olarak, yolsuzluğun kamu gelirini düşürdüğü (düşük büyüme oranları, daha yüksek eşitsizlik seviyeleri) ve kamu harcamalarını artırdığı (daha verimsiz harcamalar), mali açıkları da artıracığı izlenimini edinilmiştir. Bunu destekleyen bazı ampirik kanıtlar, birden fazla değişkeni kontrol altına aldıktan sonra daha yüksek seviyedeki yolsuzluk seviyesine sahip ABD eyaletlerinin daha düşük tahvil oranına sahip olduğunu ve dolayısıyla mükelleflerin borç ödemek için daha fazla ödeme yapması gerektiğini, bunun da mali açığın olasılığını artırdığını gösteren bir çalışmada bulunmuştur (Depken ve Lafountain, 2006). Daha sonraki bir bildiri, yolsuzluğun optimal kamu harcama yapısından sapmalara, büyümeyi ve dolayısıyla kamu gelirini düşürmeye yol açtığını gösteren daha fazla kanıt sağlamıştır (De la Croix and Delavallade, 2009). Daha sonraki bir çalışmada, 2000-2005 döneminde İtalyan kamu çalışmalarından alınan verilerin kullanıldığı kamu sözleşmelerinin daha yolsuzluktaki alanlarda daha verimsiz olduğunu ve hükümet harcamalarının arttığını gösteren daha fazla kanıt sunulmaktadır (Castro vd., 2014).

2.1.6.3. Beşeri Sermaye

Yolsuzluğun beşeri sermaye üzerinde olumsuz bir etkisi olması beklenebilir. Daha yüksek yolsuzluk seviyeleri, eğitim, sağlık, sosyoekonomik gelişme ve dolayısıyla beşeri sermayenin daha düşük seviyeleri ile ilişkilidir. Bu argümanı destekleyen ilk ampirik kanıtlar, 63 ülkeden bir örneklem kullanarak yolsuzluk endeksleri ile beşeri kalkınma seviyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir negatif ilişki tespit eden bir makalede bulunmuştur (Akçay, 2006). Filipinliler'e dayanan ve yolsuzluğun sağlık üzerindeki etkilerine odaklanan daha sonraki bir araştırma da yolsuzluğun sağlık düzeylerini olumsuz yönde etkilediğini tespit etmiştir (Azfar ve Gurgur, 2008).

2.2. Yolsuzluğun Ekonomik Etkileri Üzerine Teorik Argümanlar

İktisatçılar, uzun süredir büyük bir endişe kaynağı olan yolsuzluğun sahip olduğu çeşitli biçimlerinden genelde kamu kararlarıyla ilgili olanları ele almış ve bu olgunun Dünya Bankası tarafından kullanılan kamu görevinin özel kazanç olarak kötüye kullanılması olarak anlaşılabilir benzer bir tanımı benimsemişlerdir (World Bank, 1997; Argandoña, 2003).

1990'lı yılların ortalarından itibaren bu olguya verilen önemin artması, özellikle ekonomik büyüme açısından çeşitli ekonomik maliyetlerin değerlendirilmesine eşlik etmiştir. Ampirik olarak, pek çok araştırmacı yolsuzluk ve büyüme oranları arasında anlamlı bir ters yönlü ilişki olduğunu keşfetmişse de, bazıları bu sonuca itiraz ederek ekonomik büyümenin olağan belirleyicileri kontrol edildikten sonra, yolsuzluğun büyümeye etkisinin istatistiksel olarak anlamsız hale geldiğini göstermiştir. Bu karışık sonuçlar, yolsuzluğun doğrudan büyüme üzerindeki etkisinin nispeten düşük olduğu ve kullanılan ampirik modellerde yer alan bazı açıklayıcı değişkenlerin aktarım kanalı olarak hareket ettiği fikrini desteklemektedir. Başka bir deyişle, yolsuzluğun ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemesi halinde, etkilerinin dolaylı olarak ekonomik büyümenin belirleyicileri üzerinde yarattığı tesir vasıtasıyla aktarılacağı önerilmektedir. Bu gerçek, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki toplam etkisinin doğrudan etkiye ve bir dizi aktarım değişkeniyle ortaya çıkan dolaylı etkilere dönüştürülebileceğini açıkça savunan bazı araştırmacılar tarafından güçlendirilmiştir (Mo, 2001; Pellegrini ve Gerlagh, 2004; Dreher ve Herzfeld, 2005; Pellegrini, 2011).

Böylesi bulgular, yolsuzluğun ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerinin sınırlandırılmasına ve çeşitli sonuçlarının daha iyi anlaşılmasına yönelik olarak, gerçekte önemli ilerleme kaydetmiştir. Bu fikir, yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin yatırımların GSYİH içindeki payını ölçen açıklayıcı bir değişkenin dâhil edildiğinde ortadan kalkma eğiliminde olduğunu ve yolsuzluğun büyüme üzerindeki etkisinin büyük ölçüde yatırım üzerindeki etkisinden kaynaklandığını ileri süren Mauro (1995) tarafından bildirilmiştir. Yolsuzluk, uzun süredir gözlem ve çalışma konusu olarak halen çok dikkat çeken bir olgudur. Yolsuzluğun zararlı bir olgu olduğu yaygın olarak kabul görmesine rağmen, mevcut literatür sıklıkla ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi hakkında karışık deliller sunmaktadır.

Yolsuzluk ve ekonomik performans arasındaki ilişkinin ardında yatan teorik temeller çok çeşitlidir. Bunların yansımaları her zaman, yolsuzluğun ekonomik büyümeyi

hızlandırabileceğini savunanlar ve tam aksine, bu olgunun önyargısal etkilerini vurgulama üzerine yoğunlaşmalar arasında bölünmüştür. Her zaman için yolsuzluğun olumlu bir etkisi lehine kullanılan en bariz argüman; sahip olduğu düşünülen idari katılıklardan kaçınma kapasitesidir (Leff, 1964).

Bu argüman, yolsuzluğun, devletin yatırıma engel olan ve büyümeye elverişli diğer ekonomik kararları bozan katılıklarını gidermek için bir etkinlik kaynağı olabileceğini düşündürmüştür. Bu anlamda, Lui (1996) yozlaşmanın arzulan bir şey olabileceğini belirtmektedir, çünkü “kuyrukta bekleme” zaman maliyetlerinin ortalama değerini en aza indirmektedir ve yolsuzluk yapan yetkilileri daha verimli hale getirmek ve daha hızlı kararlar almak için yönlendirebilmektedir. Diğer katkısının ise, teklif verme sürecinde rüşvet ödenmesinin, sözleşmelerin kaynaklarını kullanarak en yüksek rüşveti sunabilen en verimli firmalara verilecek bir verimliliğin garantisi olabileceğini belirtilmektedir (Beck ve Maher, 1986; Dreher ve Gassebner, 2013).

Bununla birlikte, etkin bir yolsuzluk fikrinin tartışmasız olduğu söylenemeyecektir. Çoğu araştırmacı, bu yolsuzluk görüşünün düzenlemeleri ve idari prosedürleri dışsal ve yolsuzlukla ilişkisiz olarak ele alan sorunlu bir varsayıma dayandığını savunmuştur. Gerçekten de, kamu görevlilerinin yalnızca rüşvet toplama amacıyla gecikmeler veya idari katılıklar yaratabileceğini varsaymamız gerçek dışı değildir. Örneğin, Myrdal (1968), prosedürü hızlandırmada yolsuzluğun önü açıldığında, kamu görevlilerinin daha fazla katılık yaratmaya ve daha fazla ödeme (rüşvet) almak için yavaş idari usuller sürdürmeye ilgi duyacağını öne sürmüştür.

Kaufmann ve Wei (2000), düzenleyici yükün ve gecikmelerin, bürokratlar tarafından rant sağlamak için içsel olarak tercih edildiğini ve en yüksek miktarda rüşvet ödeyen firmaların, bürokratlar ile düzenlemeler ile ilgili pazarlık görüşmelerinde daha fazla zaman harcamak durumundakiler olduğunu, bu nedenle daha yüksek bir sermaye maliyeti ile karşı karşıya kaldıklarını göstermiştir.

Tanzi (1998), en yüksek rüşvet vermeyi göze alabilecek firmaların daima ekonomik olarak en etkin olamayacaklarını göstermektedir. Dahası, bu tür ödemelerin varlığı firmaları ve yetenekli bireyleri verimli faaliyetlerden, rant arayan faaliyetlere yönlendirebilir ve bu da insan sermayesinin en uygunsuz biçimde kullanılmasına neden olur ve ekonomik büyümeye zarar verebilir (Murphy vd., 1993).

Yolsuzluk hem yerel hem de yabancı girişimcilerin yatırım teşviklerini azaltma eğilimindedir. Yabancı girişimciler genellikle işlerini yapmadan önce rüşvet vermek zorunda kaldıklarında veya kamu görevlilerine büyük miktarda para ödemek zorunda

kaldıklarında, yolsuzluk; girişimlerin yaratılması ve geliştirilmesini engellemekte ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi sekteye uğratmaktadır. Buna ek olarak, yolsuzluk, işlem maliyetlerini arttıracak, pazar ekonomisinin gelişmesini engelleyecek, belirsizlik derecesini yükseltecek ve devlet gelirlerini düşürerek serbest pazar sistemini zayıflatacaktır (Rose-Ackerman ve Palifka, 2016).

Yolsuzluğun ekonomik büyümeye zararlı olarak düşünülmesi gereken diğer argümanlar, yolsuzluğun daha fazla gelir eşitsizliğine ve daha fazla yoksulluğa neden olabileceğini savunan Gupta vd. (2002) tarafından belirtilmektedir; çünkü yolsuzluk sosyal programların gerçek ihtiyaca yönelik hedeflenmesini etkilemektedir ve en varlıklı bireylerin nüfusun geri kalanı pahasına devlet tarafından finanse edilen programlardan yararlanmalarına yol açmaktadır.

Yolsuzluğun ekonomik etkileri üzerine teorik literatürü özetlendiğinde, yolsuzluk baskın görüşünün ekonomik performansın önünde büyük bir engel olarak belirlemektedir. Bu görüş, yolsuzluk olgusunun sonuçlarına ilişkin ampirik literatür tarafından bir ölçüde doğrulanmış durumdadır.

2.3. Yolsuzluğun Temel Belirleyicileri ile İlgili Bir Ekonometrik Analiz

2.3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, üç farklı gelir grubuna (Yüksek Gelir Grubu, Üst-Orta Gelir Grubu, Alt-Orta ve Düşük Gelir Grubu) ayrılmış toplam 89 ülkede yolsuzluk kavramına üzerinde belirleyici olan bazı değişkenlerin etkilerini analiz etmektir.

2.3.2. Ekonometrik Yöntem ve Veri Seti

Çalışmada başlıca yolsuzluk belirleyicisi değişkenlerin yolsuzluk üzerindeki etkisi, dinamik panel tahmin yöntemlerinden biri olan Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi'nin (*Generalized Methods of Moments-GMM*) sistem versiyonu ile analiz edilmiştir. GMM yöntemi, değişkenler arasındaki uzun-vadeli ilişkilerin daha detaylı ve bilgi kaybı olmaksızın incelenebilmesine olanak sağladığı için çalışmamızda kullanılmıştır.

Bağımlı değişkenin gecikmeli değerlerinin bağımsız değişken olarak yer aldığı modeller dinamik modeller olarak adlandırılmaktadır. Dinamik modeller genel olarak şu şekilde gösterilmektedir (Hsiao, 2003. s. 69):

$$y_{it} = \gamma y_{i,t-1} + \beta_1 x_{it} + \eta_i + \lambda_t + \varepsilon_{it} \quad i=1, \dots, N \text{ ve } t= 1, \dots, T \quad (1)$$

Burada x_{it} , $k \times 1$ boyutundaki bağımsız değişken vektörünü; β_1 , $k \times 1$ boyutundaki katsayılar matrisini; $y_{i,t-1}$, bağımlı değişken y_{it} 'nin gecikmeli değerini; η_i , gözlenemeyen bireysel etkileri; λ_t , gözlenemeyen zamana özgü etkileri; ε_{it} ise yatay kesitler arası ve zamana göre değişen gözlenemeyen değişkenlerin etkisini (hata terimini) göstermektedir.

Modelde η_i ile λ_t 'nin sabit olduğu varsayılmaktadır. Dinamik modellerde bağımlı değişkenin gecikmeli değeri ile hata teriminin ilişkili olması, En Küçük Kareler (EKK) tahmincilerinin sapmalı ve tutarsız sonuçlar vermesine neden olmaktadır (Baltagi, 2005. s. 135).

Söz konusu sorunları ortadan kaldırmak amacıyla dinamik panel tahminlerinde GMM yöntemi önerilmiştir. Bu yöntem, uygulama kolaylığı ve tahmin için gerekli olan araç değişkenlere ilişkin nispeten basit varsayımlara dayandığından dinamik modellerin tahminlerinde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

GMM yöntemine dayanan tahmin ediciler arasında Arellano ve Bond (1991) tarafından geliştirilen yaklaşım yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Fark GMM olarak bilinen bu yaklaşım, spesifik etki bileşenlerini gidermek için modeli değişkenlerin birinci farkları çerçevesinde ele almakta ve bağımsız değişkenlerin gecikmeli değerlerini Araç Değişken olarak kullanmaktadır (Soto, 2009. s. 2).

GMM yöntemine dayalı bir diğer dinamik model tahmincisi ise Arellano ve Bover (1995) tarafından geliştirilen sistem GMM yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, fark denklemi ile düzey denklemlerinin birleştirilmesine dayanmaktadır.

Blundell ve Bond (1998) ve Blundell vd., (2000) fark GMM'in sonlu örnekleme zayıf bir tahmin gücüne sahip olduğunu ve katsayı tahminlerinin sapmalı olduğunu ortaya koymuşlar ve sistem GMM'in tahmin gücünün daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Bu nedenle çalışmada, diğer GMM tahmin edicileri ile kıyaslandığında daha iyi bir tahmin edici olduğu ifade edilen sistem GMM yaklaşımı kullanılmıştır.

2.3.3. Kullanılacak Değişkenlerin Açıklaması

Yolsuzluk Algısı Endeksi (YAE), Uluslararası Şeffaflık Örgütü (*Transparency International*) tarafından 1995 yılından bu yana her yıl ülkeleri "uzman değerlendirmeleri ve görüş anketleri tarafından belirlenen algılanan yolsuzluk seviyelerine" göre sıralayan, kamu sektöründeki yolsuzluk seviyesinin iş adamları ve ülke uzmanlarının üzerindeki

algılarını yansıtan bir endekstir ve genel olarak yolsuzluğu “kamu yararının özel çıkarlar için kötüye kullanılması” olarak tanımlar.

YAE, toplam 176 ülkeyi “100 (hiç yolsuzluk olmayan) ile 0 (yüksek oranda yolsuzluk olan)” arasında bir ölçekte sıralamaktadır. YAE, sahip olduğu yöntemin temelindeki bazı kusurları sebebiyle eleştiriye uğramıştır: Yolsuzluk, tek bir skorla ifade edilemeyecek kadar karmaşıktır. Kırsal kesimdeki bir yolsuzluk doğası gereği, bir metropol yönetiminde mevcut yolsuzluktan farklı olacaktır, ancak YAE bunları aynı şekilde ölçecektir. Endeks sadece basmakalıp ve klişeleri güçlendirebilir. YAE sadece kamu sektörü yolsuzluğunu ölçerek özel sektör aktörleri kapsam dışı bırakmaktadır. Bununla birlikte, doğal deneylerin yolsuzluk seviyesindeki varlığını kullanan ve YAE’yi diğer öznel göstergelerle karşılaştırmış olan yeni ekonometrik analizler, mükemmel olmasa da, YAE’nin dünya çapında yolsuzluğun büyüklüğünü tutarlı ve geçerli bir şekilde ölçtüğünü ortaya koymuştur (Hamilton, 2017).

Ticari Açıklık (TA), GSYİH’ya bölünmüş olan ihracat ve ithalatın toplamıdır. Bu gösterge, bir ülkenin dünya ekonomisindeki ‘açıklık’ veya ‘entegrasyonunu’ ölçer. O ekonomide toplam ticaretin toplam ağırlığını, yerli üreticilerin dış pazarlara bağımlılık derecesini ve ticaretini ölçer. Ticaret-GSYİH-oranına genellikle ‘ticaret açıklığı oranı’ denir. Bir ülke için düşük bir oran, dış ticarete yüksek (tarife veya tarife dışı) engeller anlamına gelmez, ancak özellikle de potansiyel ticaret ortaklarından gelen boyut ve coğrafi uzaklıktan kaynaklanabilir. Örneğin, genellikle ihracat ve ithalatın daha küçük bir rol oynaması durumudur.

Doğrudan Yabancı Yatırımların GSYİH içindeki Payı (DYY/GSYİH), doğrudan yabancı sermaye girişlerinin GSYİH’ya bölünmesi ile elde edilmiştir.

Kamu Harcama Toplamı (KHT), mal ve hizmet alımları için (çalışanların tazminatı da dâhil olmak üzere) tüm hükümet cari harcamalarını kapsamaktadır. Aynı zamanda, ulusal savunma ve güvenlik konusundaki çoğu harcamayı da içerir; ancak hükümet sermayesi oluşumunun bir parçası olan hükümet askeri harcamaları hesaplamada hariç tutulmuştur. Veriler cari ABD Doları cinsindedir.

Refah Endeksi (RE), Legatum Enstitüsü tarafından özel yatırım firması Legatum’un bir bölümü tarafından geliştirilen yıllık bir sıralamadır. Sıralama; servet, ekonomik büyüme, eğitim, sağlık, kişisel refah ve yaşam kalitesi gibi çeşitli faktörlere dayanır. Refah Endeksi, dünyadaki 149 ülkede analiz edilen 104 farklı değişken temel alınarak hazırlanmıştır. Kaynak verileri arasında Gallup World Poll, World Development Indicators, International Telecommunication Union, Fragile States Index, Worldwide

Governance Indicators, Freedom House, World Health Organisation, World Values Survey, Amnesty International, Centre for Systemic Peace bulunmaktadır.

104 değişken, eşit ağırlıkları kullanarak ortalama 9 alt-indeks halinde gruplandırılmıştır. 9 alt-indeks şu şekildedir: İktisadi Kalite, İş Ortamı, Yönetişim, Eğitim, Sağlık, Güvenlik, Bireysel Özgürlük, Sosyal Sermaye ve Doğal Çevre. Örneğin, Kişisel Özgürlük, konuşma ve din özgürlüğü, göçmenlere ve etnik ve ırksal azınlıklara karşı ulusal hoşgörüyü içermektedir. Sosyal Sermaye alt endeksi, gönüllü olarak hayır işlerine bağış yapan, yabancılara yardım eden ve ailelerine ve arkadaşlarına güvenebileceklerini düşünen vatandaşların yüzdesini içerir. Oxford Analytica, Refah Endeksi'nin ilk gelişimine yardımcı olmuş ve metodolojinin şekillendirilmesine katkıda bulunmuştur. Bugün, yıllık Endeks, Legatum Institute tarafından üretilmekte ve yayınlanmaktadır. Legatum Enstitüsü, Refah Endeksi çalışmalarına şeffaf bir yaklaşım getirmiştir. Bu amaçla, Refah Endeksi'nin tüm metodolojisini oluşturmak için kullanılan verilerle birlikte ücretsiz çevrimiçi olarak erişilebilir.

Kişi başına düşen GSYİH Yüzdellik Artışı (% Δ KBGSYİH), ekonomideki tüm üreticiler tarafından eklenen brüt katma değere herhangi bir ürün vergisinin eklenmesi ve ürünlerin değerine dâhil olmayan sübvansiyonların çıkarılması ile hesaplanan hasılanın (GSYİH), ilgili ülkenin yıl ortası nüfusuna bölünerek hesaplanan kişi başına düşen GSYİH'in yüzdellik değişimidir. Veriler cari ABD Doları cinsindedir.

Seçilen değişkenler, literatürde yapılmış benzer çalışmalarda sıkça kullanılmış olmaları sebebiyle tercih edilmiştir ve hepsi için elde edilebilen 2008-2016 yılları arasında yer alan veriler analize dâhil edilmiştir.

Aşağıda yer alan Tablo 1'de, modele dâhil edilen bağımsız değişkenlerin önceki yıllarda gerçekleştirilen çalışmaların sonuçlarına göre bağımsız değişken üzerindeki etkilerinin yönü gösterilmiştir.

Tablo 1

Yolsuzluk Üzerine Etkisi Bulunan Değişkenler ve Etki Yönleri

Çalışmalar	İncelenen Yıllar	Bağımsız Değişkenler	Yöntem	Etki Yönü
Treisman (2000)	1996-1998	Ticari Açıklık (Dış Ticaret/GSYİH)	EKK, AEKK	(-)
Robertson ve Watson (2004)	1999-2000	Doğrudan Yabancı Yatırımlar/GSYİH	EKK	(+)
Del Monte ve Papagni (2007)	1963-2001	Kamu Harcamaları	ARDL	(+)
Goel ve Nelson (2010)	1995-2003	Refah Endeksi	EKK	(-)
Jetter vd. (2015)	1998-2012	Kişi Başına GSYİH	3AEKK	(+), (-)

Tablo 1’de görüldüğü üzere, yoksulluk olgusunu etkileyen araç değişkenler önceki yıllarda gerçekleştirilen ampirik çalışmalarda ekonometrik analizlerde kullanılmış ve yoksulluk bağımlı değişkenini pozitif ve negatif yönde etkiledikleri ortaya konmuştur.

Treisman (2000) çalışmasında 1996-1998 yılları arasında Ticari Açıklık (Dış Ticaret/GSYİH) ve Yolsuzluk Algısı Endeksi değişkeni verileri arasındaki ilişki, En Küçük Kareler (EKK) ve Ağırlıklı En Küçük Kareler (AEKK) ekonometrik yöntemleri ile incelenmiş ve ticari açıklığın yolsuzluğu negatif yönde etkilediği ortaya konmuştur.

Robertson ve Watson (2004) çalışmasında 1999-2000 yılları arasında Doğrudan Yabancı Yatırımlar/GSYİH ve Yolsuzluk Algısı Endeksi değişkeni verileri arasındaki ilişki, Vektör Otoregresyon (VAR) ekonometrik yöntemi ile incelenmiş ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar / GSYİH’nin yolsuzluğu pozitif olarak etkilediği ortaya konmuştur.

Del Monte ve Papagni (2007) çalışmasında 1963-2001 yılları arasında Kamu Harcamaları ve Yolsuzluk Algısı Endeksi değişkeni verileri arasındaki ilişki, Otoregresiv Dağıtılmış Gecikme Model (ARDL) ekonometrik yöntemi ile incelenmiş ve Kamu Harcamalarının yolsuzluğu negatif yönde etkilediği ortaya konmuştur.

Goel ve Nelson (2010) çalışmasında 1995-2003 yılları arasında Refah Endeksi ve Yolsuzluk Algısı Endeksi değişkeni verileri arasındaki ilişki, En Küçük Kareler (EKK)

ekonometrik yöntemi ile incelenmiş ve Refah Endeksi'nin yolsuzluğu negatif yönde etkilediği ortaya konmuştur.

Jetter vd. (2015) çalışmasında 1998-2012 yılları arasında Kişi Başına GSYİH ve Yolsuzluk Algısı Endeksi değişkeni verileri arasındaki ilişki, Üç-Aşamalı En Küçük Kareler (3AEKK) ekonometrik yöntemi ile incelenmiş ve Kişi Başına GSYİH'nin yolsuzluğu pozitif yönde etkilediği ortaya konmuştur.

Tablo 2

Analizde Kullanılacak Değişkenlerin Tanım Tablosu

Değişkenler	Kapsam	Kaynak	Açıklama
YAE (Yolsuzluk Algısı Endeksi)	2008 - 2016	Transparency International	0 - 100 aralığında değişen bu veriye göre 100 yolsuzluğun olmadığı durumu açıklıyor.
TA (Ticari Açıklık)	2008 - 2016	Dünya Bankası	
DYY/GSYİH (Doğrudan Yabancı Yatırımların GSYİH içindeki Payı)	2008 - 2016	Dünya Bankası	
KBGSYİH (Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla)	2008 - 2016	Dünya Bankası	Cari fiyatlarla ABD Doları cinsinden kişi başına GSYİH
KHT (Kamu Harcama Tutarı)	2008 - 2016	Dünya Bankası	Kamu harcamalarının tutar olarak karşılığı olup cari fiyatlarla ve ABD Doları cinsindedir.
RE (Refah Endeksi Skoru)	2008 - 2016	Legatum Institute	Skordaki artış refah artışını temsil ediyor.

Çalışmaya dâhil edilen ülkelerin yukarıdaki sınıflandırmaya göre gelir gruplarına ayrılmış listeleri EK. 1'de gösterilmiştir. Ülke Gelir Grupları, ülkelerin 2014 Yılı Kişi Başına GSYİH seviyeleri (Cari ABD Doları) dikkate alınarak *World Bank Atlas Metodu*'na göre sınıflandırılmıştır. Buna göre, toplam 89 ülkenin; 34'ü Yüksek Gelir

Grubu'na, 27'si Üst-Orta Gelir Grubu'na ve 28'i ise Alt-Orta ve Düşük Gelir Grubu'na dâhildir (EK 1).

Düşük Gelirli Ülke Grubu'nun yıllık KBGSYİH'si 1,045 ABD Dolar'ına eşit veya daha az, Alt-Orta Gelirli Ülke Grubu'nun yıllık KBGSYİH'si 1,045-4,125 ABD doları arası, Üst-Orta Gelirli Ülke Grubu'nun yıllık KBGSYİH'si 4,126-12,736 ABD Doları arası, Yüksek Gelirli Ülke Grubu'nun yıllık KBGSYİH'si 12,736 ABD Doları'na eşit ve daha yüksek olanlardır.

Düşük Gelir Grubu Ülkeler: Yıllık Kişi Başına GSYİH $\leq$ \$1,045

Alt-Orta Gelir Grubu Ülkeler: \$1,045 < Yıllık Kişi Başına GSYİH < \$4,125

Üst-Orta Gelir Grubu Ülkeler: \$4,126 < Yıllık Kişi Başına GSYİH < \$12,736

Yüksek Gelir Grubu Ülkeler: Yıllık Kişi Başına GSYİH $\geq$ \$12,736

2.3.3.1. Model

Model logaritmik formda aşağıdaki şekilde uygulanmıştır:

$$\begin{aligned} \log(YAE)_{i,t} = & \alpha + \beta_0 \log(YAE)_{i,t-1} + \beta_1 \log(TA)_{i,t} + \beta_2 (DYY/GSYİH)_{i,t} \\ & + \beta_3 \log(KHT)_{i,t} + \beta_4 \log(RE)_{i,t} + \beta_5 \% \Delta KBGSYİH_{i,t} + \eta_i + \lambda_t + \varepsilon_{i,t} \end{aligned} \quad (2)$$

Denklem (2)'deki α : regresyon sabiti olup, $X=0$ ise Y 'nin aldığı değerdir

β_i : regresyon katsayıları ($i=0, 1, 2, \dots$)

η_i : gözlenemeyen bireysel etkilerdir

λ_t : gözlenemeyen zamana özgü etkilerdir

ε_{it} : yatay-kesitler arası ve zamana göre değişen gözlenemeyen değişkenlerin etkisini (hata terimini) göstermektedir.

Modelde η_i ile λ_t 'nin sabit olduğu varsayılmaktadır.

2.3.3.2. Hipotezler

H_0 : “İncelenen literatür ve iktisat teorisi altında; yolsuzluk algısı endeksinin, yüksek gelir grubu ülkelerde en yüksek olup, üst- orta gelir grubu ülkelerde ve alt-orta ve düşük gelir grubu ülkelerde azalarak devam etme eğilimindedir.”

H_{0a} : “Yolsuzluk algısı endeksinin, ülkelerin içinde bulunduğu gelir grupları ile bir ilişkisi yoktur.”

H_1 : “Yolsuzluk algısını etkileyen en önemli değişkenler kamu harcamalarının tutarı (KHT) ve Kişi başına GSYİH (KBGSYİH)’dir”.

H_{1a} : “KHT ve KBGSYİH’nin Yolsuzluk algısı ile bir ilişkisi yoktur”.

2.3.4. Ekonometrik Analiz Sonuçları (Panel GMM)

Tablo 3

AR(1), AR(2), Sargan Test ve Wald Testi Sonuçları

	Alt-Orta ve Düşük Gelirli Ülkeler	Üst-Orta Gelirli Ülkeler	Yüksek Gelirli Ülkeler
<i>Sabit (C)</i>	-3,559 (-9,73)	-1,1301 (-1,99)	0,749 (4,27)
<i>log(YAE)_{t-1}</i>	0,2158 (4,88)	0,1005 (5,81)	0,643 (19,71)
<i>log(TA)</i>	0,126 (5,46)	-0,0237 (-0,75)	0,128 (6,64)
<i>DYY/GSYİH</i>	-0,1263 (-9,94)	-0,00005 (-0,25)	0,0008 (11,99)
<i>log(KHT)</i>	0,1265 (6,20)	0,1021 (4,94)	-0,023 (-2,02)
<i>log(RE)</i>	1,915 (8,31)	0,8887 (2,93)	-0,057 (-0,83)
<i>%ΔKBGSYİH</i>	-0,065 (-7,86)	-0,1206 (-8,76)	-0,0275 (-8,72)
Diagnostics			
Wald Testi (χ^2)	98,796 [0,000]	22,207 [0,000]	41,860 [0,000]
AR(1)	-2,978 [0,003]	-2,846 [0,0044]	-2,476 [0,0133]
AR(2)	0,427 [0,669]	0,573 [0,566]	-0,102 [0,918]
Sargan	25,556 [0,543]	24,914 [0,579]	32,198 [0,225]

( ) Z değerleri [ ] olasılık değerleri

Seçilmiş değişkenlerin Yolsuzluk Algısı Endeksi üzerindeki etkileri araştıran bu

çalışmada, dinamik panel veri yöntemlerinden biri olan sistem GMM tahmincisi kullanılmıştır. Sistem GMM tahmincisinde değişkenlerin durağan oldukları varsayımı geçerli olduğundan (Jung ve Kwon, 2007. s. 2), model tahmin edilmeden önce panel veri kümesindeki değişkenlerin durağanlık analizi yapılması gerekmemektedir.

Yukarıdaki Tablo 3’de yer alan DYY/GSYİH değişkeninin hesaplamasında kullanılan doğrudan yabancı yatırım verileri doğrudan yurtdışına yapılan yatırımlar ile yurtiçine yapılan yatırımlar farkı olarak tanımlandığı ve hesaplandığı için negatif değerler alabilmektedir. Bu sebeple de ilgili değişkenin logaritması alınmamıştır.

Tablo 3’den elde edilen sonuçlar ise şöyledir: Alt-Orta ve Düşük Gelir Grubu Ülkeler için bağımsız değişkenlerin tamamı ile yolsuzluk algısı değişkeni arasındaki ilişki anlamlıdır. Yüksek Gelir Grubu Ülkeler için ise, Refah Endeksi hariç, tüm bağımsız değişkenler anlamlı bir ilişki yansıtmaktadır. Öte yandan, Üst-Orta Gelir Grubu Ülkeler için, sadece Kamu Harcama Tutarı, Refah Endeksi ve Kişi Başına GSYİH değişkenleri ile bağımlı yolsuzluk algısı değişkeni arasında anlamlı ilişki mevcuttur.

Tablo 4

Ülke Gelir Gruplarına Göre Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişkene Etkileri

	TA	DYY/GSYİH	KHT	RE	KBGSYİH
Yüksek Gelirli Ülkeler	+	+	-	Ø	-
Üst-Orta Gelirli Ülkeler	Ø	Ø	+	+	-
Alt-Orta ve Düşük Gelirli Ülkeler	+	-	+	+	-

Not: Tüm ülkeleri (toplam 89 ülke) içine alan tek bir grup için analiz gerçekleştirilmemiştir. (+) Pozitif Anlamlı, (-) Negatif Anlamlı, (Ø) Anlamsız

Tüm ülke gruplarına göre bağımsız değişkenlerin yolsuzluk algısı değişkeni üzerindeki etki yönü aşağıdaki Tablo 5’de gösterilmiştir. Sadece Kişi Başına Düşen GSYİH değişkenindeki bir artışın, tüm ülke gruplarında yolsuzluk algısı değişkenini zıt yönde etkilediği, yani yolsuzluğu artırdığı göze çarpmaktadır.

H_0 hipotezi değerlendirildiğinde, alternatif hipotez (H_{0a}) kabul edilmiştir. Yolsuzluk algısı endeksine etki eden faktörler kollektif olarak değerlendirildiğinde, farklı gelir grubu ülkeler arasında benzerlik tespit edilememiştir.

H_1 hipotezi değerlendirildiğinde ise, farklı ülke gruplarında Yolsuzluk algısı endeksleri üzerinde benzer etkiye sahip olup, KBGSYİH Yolsuzluk algısı endeksini negatif etkilemektedir. 100 endeks değeri yolsuzluğun bulunmadığı durumu gösterdiği için, KBGSYİH'deki artış tüm ülke gelir gruplarında benzer şekilde yolsuzluğu azaltmaktadır. Bu sebeple, alternatif hipotez (H_{1a}) kabul edilebilecektir.

2.3.5. Panel GMM Analiz Tablolarının Yorumlanması

Genelleştirilmiş Momentler Yöntemi (GMM) analizi veya Dinamik analiz olarak da bilinen analiz yöntemi ve sonuç tabloları yardımıyla yapılan testin anlamlı olup olmadığı incelenebilecektir. Tablo 3'de görülen AR(2) ikinci sıra otokorelasyon testinin köşeli parantez içinde bulunan istatistik değerinin 0,05 üzerinde çıkması sebebiyle, 2. Sıra otokorelasyonun mevcut olmadığını göstermektedir.

AR(1) testi ise, 1. Sıra otokorelasyonu incelememize yaramaktadır, ancak eğer AR(2) verilmiş ise genellikle AR(1)'e gerek kalmayacaktır. Fakat çalışmanın niteliğine göre bu testin de görülmesinde fayda vardır. AR(1) testinin köşeli parantez içinde bulunan olasılık değeri 1. Sıra otokorelasyonun mevcut olduğunu ortaya koymaktadır. 1. Sıra otokorelasyon mevcut olsa bile, 2. Sıra otokorelasyon mevcut olmadığı için test yine de geçerli olacağını belirtmekte yarar vardır.

Arellano Bond (1991) yönteminde gerçekleştirilen tahminler araç değişkenler ile sınındığından, bu değişkenlerin asıl değişkenleri tam olarak yansıtması beklenmektedir (*overidentifying restrictions*). Bu durumu ölçmek üzere Sargan Testi gerçekleştirmek gerekmektedir (Gujarati, 2004. s. 713).

Sargan Testi sonuçları tahmin için kullanılan araç değişkenlerin yeterli olup olmadığı konusunda bilgi verecektir. Sargan Testi ile GMM tahmin edicilerin asimptotik olarak χ^2 dağılımına uyup uymadığı incelenecektir. Sargan Testi, kullanılan değişkenlerin aşırı belirleyici olup olmadığının denetlenmesinde faydalı olacaktır. Bu testin köşeli parantez içerisindeki değeri 0,05'in üzerinde olması, kurulan hipotez neticesinde kullanılan değişkenlerin aşırı belirleyici olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, Diagnostic testleri yapılan tüm analizlerin geçerli olduğunu doğrulamaktadır. Wald Testi sonuçları değerlendirildiğinde, tüm ülke grupları için kurulan modellerin bir bütün olarak

anlamalı olduğu görülmektedir.

Modeldeki değişken katsayılarının anlamlı olup olmadığı, parantez içerisinde bulunan Z-istatistikleri yardımıyla belirlenecektir. Z-istatistiği kullanımı, t-istatistiğine benzer biçimde, kullanılan örneklem büyüdükçe daha anlamlı hale gelecektir. Z-istatistiğine göre, 1,95'den büyük değer alması, katsayının anlamlı olduğunu göstermektedir. Negatif katsayılar için de durum aynı olacaktır. Buna göre, üst-orta gelir grubu ülkelerde Ticari Açıklık (TA) ve Doğrudan Yabancı Yatırımların GSYİH içindeki Payı (DYY/GSYİH) ile yüksek gelir grubu ülkelerde ise sadece Refah Endeksi (RE) anlamsız, diğer değişkenler ise anlamlı çıkmıştır. Alt-orta ve düşük gelir grubu ülkelerde ise tüm değişkenlerin anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Veriler logaritmik formda olduğundan analiz logaritmik verilerde bu sonucu vermiştir.

YAE, TA'dan pozitif yönde etkilenmekte ve TA artış gösterdikçe YAE de artmaktadır. Katsayılar kendi içerisinde de karşılaştırılabilir. Yine alt-orta ve düşük gelir grubu ülkelerinde TA katsayısı 0,126 ve anlamlı ve de Refah Endeks (RE) 1,915 ve anlamlı iken, RE'deki artışın YAE'yi TA artışından daha çok arttırmakta olduğu söylenebilecektir. Aynı karşılaştırma anlamlı sonuçlara bakılarak, alt-orta ve düşük, üst-orta ve yüksek gelir grubu ülkeler için de yapılabilecektir.

Analiz sonuçları içerisindeki en şaşırtıcı bulgu, YAE ve KBGSYİH arasında tüm gelir grubu ülkeleri için negatif ve anlamlı bir ilişkinin mevcut olmasıdır. YAE'nin anlamı incelendiğinde, YAE arttıkça yolsuzluğun azalmakta olduğu görülecektir. 0 ile 100 arasında değer alan bu endeks için 100 yolsuzluğun olmadığı durumu yansıtmaktadır.

Buna göre, yüksek, üst-orta, alt-orta ve düşük gelir gruplarının tümünde KBGSYİH arttıkça Yolsuzluk Algısı Endeksi (YAE) azalmaktadır, yani yolsuzluk artış göstermektedir. Her ne kadar literatürde çoğunlukla Yolsuzluk ve Ekonomik Büyüme (veya Kalkınma) arasında anlamlı pozitif bir ilişki olduğu yönünde çalışmalar bulunmakta ise de, çeşitli gerekçelerle farklı sonuçlara ulaşmış bazı ampirik çalışmalar mevcuttur ve bizim analiz sonuçlarımız bunlar ile tutarlıdır.

Diğer bir negatif fakat anlamlı ilişki, Yüksek Gelir Grubu Ülkelerde YAE ile Kamu Harcama Tutarı (KHT) arasında mevcuttur. Yani, Yüksek Gelir Grubu Ülkelerde KHT arttıkça YAE düşmekte ve dolayısıyla da yolsuzluk artış göstermektedir.

BÖLÜM III

YOKSULLUK İLE İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

3.1. Yoksulluk Kavramı ve Tanımları

Birkaç tanımın ve yoksulluk ölçütünün varlığı göz önüne alındığında, yoksulluğun kavramsallaştırılması oldukça sorunlu hale gelmektedir. Yoksulluğun kavramsallaştırılması girişimleri kaçınılmaz olarak yoksulluğun meydana geliş nedenlerinin tartışılmasını kapsayacaktır. Yoksulluğun anlaşılması ve tanımlanması, bir bölgeden diğerine farklılık gösterebilmektedir. Yoksulluğu anlama konusundaki bölgesel farklılıklar yalnızca farklı yoksulluk olgularından değil, aynı zamanda soruna yönelik farklı yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Birçok bilim insanı yoksulluğun kavramsallaştırılmasına çalışılmış ve bunu açıklamak için çeşitli kriterleri kullanmışlardır. Akademisyenler yoksulluğu tipik olarak şu dört açıdan biriyle kavramsallaştırmaktadır: temel ihtiyaçlara yönelik tüketim seviyesi; çalışanların becerileri ve verimliliği; altyapı gibi kamu mallarına erişebilirlik; toplumsal, siyasi ve gelir dağılımına yönelik kaynaklarından nispeten mahrum olmak.

Bu bağlamda, yoksulluk öncelikle temel ihtiyaç, mal/hizmet karşılanmasındaki yetersizlik olarak tanımlanabilecektir. Bu yaklaşım yardımıyla, özellikle tüketimin dikkate alınarak şiddetli yoksulluğun ne olduğunun belirlemesini sağlayacaktır ve bir birey yiyecek, giyecek ve konut gibi belirli temel ihtiyaç ve mal/hizmet gruplarını edinebilme yeteneğine göre yoksul olarak kabul edilebilecektir. Bu da söz konusu temel ihtiyaç ve mallar/hizmetlerin karşılanması için gereken asgari bir tüketim miktarının hesaplanmasına dayanmaktadır. Ulaşılan miktar, “mutlak yoksulluk” olarak adlandırılan gelir açısından bir yoksulluk sınırını oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bir bireyin temel ihtiyacı olarak görülen bir şey, geçmiş tecrübeler ve sosyal olarak nasıl tanımlandığına bağlı olarak bir başka bireyin temel bir ihtiyacı olarak kabul edilemeyebilecektir. Eğitim, sağlık hizmetleri, siyasi ve sivil hakların kullanılması yoluyla karar almaya katılım gibi açılardan saptanan ihtiyaçlar ya esas kabul edilebilecek ya da edilmeyebilecektir (Yapa, 1996).

Başka bir tanım da, yoksulluğu, bireylerin eğitim ve sosyal deneyim kazanma derecesine, iş edinme imkânları ve becerilerine dayandırmaktadır. Buna tanıma göre,

bilgi ve beceriye yeterince (veya hiç) sahip olmayan bireyler, üretken kaynaklara ya hiç sahip değildirlere veya ancak sınırlı miktarlarda ulaşabilmektedirler ve dolayısıyla da iyi yaşam standartlarına sahip olamadıkları için yoksul sayılmaktadırlar.

Üçüncü bir yaklaşım yoksulluğu altyapısal, teknolojik, finansal veya siyasi eksikliklere atfetmektedir. Buna göre, araziye, işgücüne, sermayeye, teknolojiye, sosyal sektör harcamalarına ve toplu taşıma araçlarından mahrum kalan bireyler yoksul kabul edilmektedir. Bu da, temel ihtiyaçları ve mallar/hizmetleri içeren diğer bileşenlere ek olarak “fizyolojik yoksunluk” bileşenini denkleme dâhil etmektedir. Yoksulluk, bireylerin barınma, istihdam, demokratik katılım ve yaşadıkları toplumla bütünleşebilmeleri için sağlık hizmetleri dâhil olmak üzere fırsatları, hakları ve kaynakları uzak tutan sistemik engeller bağlamı ile de açıklanabilmektedir. Bu imkânlardan, haklardan ve kaynaklardan mahrum bırakılan bireyler toplumsal olarak dışlanmış ve yoksul sayılır. Bu yaklaşımda, sosyal yoksulluk kavramının, yoksulluk ve zayıf noktaları açıklamada yoksulluğa öncelik verildiği görülmektedir. Örneğin, Avrupa Birliği Komisyonu yoksulluk kavramını toplumsal sorunları temel bir gelir düzeyi ve kamu hizmetleri gibi bazı maddi kriterler açısından açıklamayı yeterli bulmadığından, toplumsal dışlanma kavramını kullanmayı tercih etmektedir ve bireylerin sosyal açıdan ne kadar ciddi bir şekilde dışlandığı konusunda bir başlangıç noktası olarak istihdam, barınma ve eğitim gibi temel sosyal haklara erişimi ön plana çıkarmaktadır. Özetle, yoksulluk literatürü akademisyenlerin yoksulluğun kavramsallaştırılması girişimleri ile oluşturulmuştur. Yoksulluk olgusu ağırlıklı olarak aşağıdaki dört farklı anlayış kategorisi altında kavramsallaştırılabilecektir:

- i. Temel İhtiyaçlar/Tüketim Ölçüsü Anlayışı; Temel ihtiyaçları ve mallar/hizmetleri edinmede ekonomik açıdan çok zayıf durumda olmak;
- ii. Verimlilik Ölçüsü Anlayışı; Üretken kaynakların eşit olmayan şekilde kullanımı;
- iii. Kamu Malları Ölçüsü Anlayışı; Ortak kaynaklardan etkisiz ve orantısız biçimde yararlanma;
- iv. Sosyal Dışlanma Ölçüsü Anlayışı; Bazı birey gruplarının ekonomik, siyasi ve sosyal faaliyetlere katılımlarını engelleyen veya sınırlayan mekanizmaların sonuçları.

Yoksulluk, temel ihtiyaçların ve mallar/hizmetlerin karşılanması için ekonomik

açından çok zayıf durumda bulunan bireyler açısından gelir veya tüketim merkezinde yer alır. Meseleye maddi açıdan yaklaşmak, yoksulluğun şiddetini saptamak ve bir bireyin yoksul olup olmadığını belirlemek için tüketim temelli açıklamalara başvurmak bu sebeple yerinde olacaktır. Böylece, bir toplumda gıda, barınak, içme suyu, sağlık hizmetleri, eğitim, siyasi/medeni haklar gibi belirli temel mal/hizmet ve ihtiyaçlarını karşılayamayan bireyler veya hanehalkları yoksul kabul edilecektir. Arazi, emek ve sermayeye erişim gibi üretken kaynakların eşit olmayan/orantısız kullanımı ile şekillenen yoksulluk genellikle düşük gelir seviyesi veya işsizlikle sonuçlanmaktadır. Yoksulluk, ortak kaynaklardan fayda sağlayarak, etkinsiz ve orantısız olarak, yozlaşmış kamu görevlileri tarafından kaynakların kötüye kullanımı, iyi işleyen kurumların eksikliği ve verimliliği engelleyen ilkel teknolojiler gibi altyapısal, teknolojik ve siyasi eksikliklerden kaynaklanmaktadır. Neticede, yoksulluk, bazı grupların diğerlerini ekonomik kalkınma ve karar alma sürecinin dışında tutmak için gerçekleştirdikleri faaliyetlerin bir sonucu olarak da görülebilecektir. Temel ihtiyaçlar yaklaşımı, temel tüketim ihtiyaçları için yeterli olduğu düşünülen bir mal/hizmet sepetini ön plana çıkararak yaklaşık maliyetleri muhasebeleştirerek parasal bir değeri belirlemeyi amaçlamaktadır. Rowntree (1901)'in adını ilk kez kullandığı bu yaklaşım daha sonraları Ravallion (2003) tarafından “temel ihtiyaçların bedeli” metodu olarak adlandırmıştır.

Yoksulluğun operasyonel olarak nasıl ölçüleceği üzerine literatüre hâkim durumda bulunan temel ihtiyaçlar yaklaşımında bireylerin veya hanehalklarının maddi refahına vurgu yapılmak suretiyle gelirleri veya tüketimleri belirli parasal bir seviyenin altında kaldığı durumda yoksul kabul edilirler.

Temel ihtiyaçlar yaklaşımı ve yoksulluğun operasyonel tanımları bu yaklaşıma dayalı olarak yoksulluğu mutlak olarak görmekte ve yoksulluk konusunda nesnel bir perspektif sağlamaktadır. Pek çok bilim adamı, politika-yapıcı ve iktisatçı, yoksulluğa açlık, kötü/yetersiz beslenme ve diğer belirgin fizyolojik yoksunlukları içeren yoksulluğun şiddetine dayalı olarak mutlak anlamda bu nesnel objektif perspektiften, görelilik olarak da öznel perspektiften yaklaşıma öncelik vermektedir (Murgai vd., 2015).

Yoksulluğun en eski tanımları, yeterli yiyecek ve diğer temel ihtiyaçların elde edilememesi üzerine odaklanmıştır. Günümüzde ise, ana odağı, maddi yoksunluklar, yani özel kaynaklara yön verme başarısızlığı üzerinde durmaya devam etmektedir. Yine de, Sen (1987) gibi kalkınma uzmanları, son on yıllar boyunca yoksulluk kavramını genişletmek için aktif çabalara hız vererek, bu ekonomik refah kavramının bireysel refahı yansıtamayacak kadar dar olduğunu savunmaktadır. Genişletme istikametlerinden biri de,

maddi yoksunlukların bile özel kaynakların noksanlığından daha fazla ilgili olabileceğinin farkına varılmasıyla ile başlamaktadır. Bir köyde kaliteli elektrik tesisatı ve sağlık tesisleri mevcut değilse, etkili ve uygun sıhhi bakım satın almak için hiçbir para miktarı yeterli olmayabilecektir. Araştırmacılar sosyal yoksunlukların yanı sıra; engellilik, hastalık ve yetersiz beslenme gibi sebeplerden kaynaklı fiziksel yoksunluklara doğrudan odaklanmışlardır. Politika yapıcılar ise, giderek artan bir şekilde, yoksul olmanın ne anlama geldiğini ve devam eden belirsizlikler ile yeterliliğin sınırında yaşayanların yıkıcı kayıplara ne denli maruz kaldığını fark etmeye başlamıştır (Bradshaw ve Main, 2016).

Şaşırtıcı olmayacak bir şekilde, yoksulluğun tek bir kapsayıcı ölçütünü tanımlamak imkânsız hale gelmektedir. Bir yanıt “katılımcı kırsal değerlendirmeler” (kentsel alanlara da uygulanabilir) gibi yöntemlere yönelmektir. Bu yaklaşımdaki fikir, bir köyün veya mahallenin halkına kendi yoksulluk standartlarını tanımlamalarını ve bu düşünceye göre kimin fakir olduğuna karar vermelerini istemektir. Bu yaklaşımın cazip yönü, yerel fikir ve koşulları barındırması; dezavantajı ise çeşitli, karşılaştırılmaz standartlar üretebilmesidir. Dahası, sonuçlar genelde sabit bir kıyaslamaya karşı yoksulluğun mutlak olarak ölçülmesine değil, yalnızca kimin kimden daha yoksul olduğunun hesaplanmasına neden olacaktır. Tartışmaları kabul eden araştırmacılar nitel ve nicel göstergeleri analizlerine entegre ederek uzlaşmalar aramaktadır. İstatistikçiler ve araştırmacılar tarafından (hangi teknikleri kullandıklarına bakılmaksızın) sürmekte olan zorluk, yoksulluğun önemli unsurlarının şeffaf, güvenilir ve pratik yollarla nasıl yakalanacağı ile ilgilidir (Bandiera vd., 2017).

Endişelerin geniş boyutlu olmasına rağmen, sosyal bilimciler, yoksulluğa, ya düşük geliri ya da yetersiz harcamalar olarak ölçülen para eksikliği olarak odaklanmayı hala yararlı bulmaktadır. Paraya odaklanmanın bir nedeni pratiktir: Yetersiz gelir açıktır, ölçülebilirdir ve bireyler için acil bir endişe kaynağıdır. Bir diğer nedeni, düşük gelirlerin önemli fakat ölçülmesi daha zor olan diğer endişelerle güçlü şekilde bağlantılı olma eğilimidir. Örneğin, en kötü sağlık durumuna sahip olanlar ve en düşük sosyal statüye sahip olanlar gelir dağılımının en altında bulunmaktadır. Paranın olmaması, yoksun bir topluluk için kabaca ancak ölçülebilir bir vekil (*proxy*) görevi üstlenecektir (Dotter ve Klasen, 2017).

Para temelli tedbirlerin dar alanı içinde bile, nasıl ilerleneceği konusunda önemli sorular akla gelmektedir ve uygulamalar ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Örneğin, para temelli önlemlerin gelir düzeylerine mi yoksa harcama modellerine mi

odaklanacağı konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Yoksulluk ya bir gelir eksikliği ya da harcamalarda bir eksiklik ile ölçülebilecektir. Bu iki yöntem kavramsal olarak yakından ilişkili olmakla birlikte, kantitatif olarak bazen oldukça birbirinden uzakta olabilmektedir.

UNSD (*United Nations Statistics Division*) tarafından 2014-2015 yıllarında gerçekleştirilen araştırma, soruları yanıtlayan 84 ülkenin neredeyse yarısının yoksulluk hesaplamalarını harcama verilerine, % 30'unun hesaplamalarını sadece gelir verisine dayandırdığını ve %12'sinin ise her ikisini de kullandığını göstermiştir. Harcama yeteneği öncelikle kişinin geliri tarafından belirlenir. Ancak harcamalar ve gelir, gelir düzeyi düşükken, hanehalkları aynı zamanda borç aldıklarından, varlıklarını sattıklarından veya tasarruflarını erittiklerinden dolayı aynı olamayacaktır. Tam tersine, hanehalkları özellikle uygun zamanlarda sıkça tasarruf yapmaktadır. Yoksulluğun harcama açığı olarak ölçülmesi, bu tür zorluklarla başa çıkma mekanizmalarının ve hane halkının "tüketimini yumuşatma" konusundaki genel yeteneklerini zaman içerisinde dikkate almaktadır. İkinci bir farklılık ise, veri toplamanın kolaylığı ve güvenilirliği ile yakından ilgilidir. Saf istatistiksel konular yoksulluk önlemlerini gelirden ziyade harcama verilerine dayandırmanın avantajlarını güçlendirmektedir.

Yoksulluk sınırını belirlemek bir sonraki adım olabilecektir. Yoksulluk sınırı, tipik olarak gıda, giyim, barınak, su, elektrik, eğitim ve güvenilir sağlık hizmetleri gibi temel mal gruplarını satın almak için gereken geliri veya harcama seviyesini belirtir. Yoksul kişileri belirli bir sınırın altındaki gelir veya harcama seviyesine sahip olmalarına göre tanımlamak, politika oluşturma ve analize açıklık ve odaklanma kazandıracaktır. Bir yoksulluk sınırı belirlemek, uzmanlara yoksulların sayımının yapılabilmesi, kaynak hedeflemesi ve ilerlemenin açık bir kritere göre denetiminin gerçekleştirilmesi hususlarda kolaylık sağlayacaktır. Ayrıca, yoksulluğun boyutlarını belirlemek daha kolay hale gelecek ve yoksulluk kavramını açıklamak daha basit hale gelebilecektir (Szekely vd., 2000).

Kavramlar ve gerçeklik arasındaki farklılıkları akılda tutmak da önemlidir. Gerçek şu ki, altında kalanların yoksul, üstünde kalanların ise yoksul olmadığı bir yoksulluk sınırı, yoksulların günlük hayatlarıyla çok az ampirik benzerliğe sahiptir. Hanehalkı verilerini analiz eden araştırmacılar gelir ve sağlık ya da beslenme ilişkisinde net bir bozulma ya da süreksizlik ve dahası yoksulluk sınırlarına karşılık gelen yaşam standartlarında herhangi bir sistematik bozulma görmemektedir. Bununla birlikte, yoksulluk sınırlarına dayalı yoksulluk önlemleri önemli bir betimsel amaca hizmet

etmektedir. Yoksulluk, kendi koşullarını ve gayelerini yansıtan şekillerde ortaya çıkar. Ancak tarihsel bir değerlendirme, daha fazla oranda tekdüzenli (*uniform*) uygulamanın sağlanmasının önemli bir adım olacağını vurgulamaktadır. Tekdüzeliliğin bulunmaması ayrıca, bölgesel ve küresel yoksulluğun genel bir anlamını elde etmek için ülke düzeyinde yoksulluk önlemlerini güvenle bütünleştirmeyi zorlaştırmaktadır.

Günümüzde, temel parametreler bile tüm dünyada çok farklı şekilde ele alınmaktadır. Örneğin, satın alma gücünün eksikliği evrensel olarak önemli bir unsurdur, ancak bazı istatistik ofisler satın alma gücünü gelir olarak ölçerken, bazıları harcamaları ölçmektedir. Her bir tanım (gelir veya harcamalar) içerisinde, daha geniş bir yaklaşım çeşitliliği uygulanmaktadır. Yoksulluk sınırlarının belirlenmesinde, örneğin, toplanan verilerin çeşitliliği, araştırma yöntemleri ve yoksulluk önlemleri oluşturmak için veri toplama yöntemlerinin çeşitliliği gibi geniş farklar ortaya çıkmaktadır. Ölçümle ilgili sorular sadece tanımlama ile ilgili değildir. Yoksulluğun nasıl ölçüleceği politika sorularının nasıl kavramsallaştırıldığını, grupların nasıl hedeflendiğini ve ülkelerin yaşam standartlarını iyileştirmedeki ilerlemeyi nasıl belirlediğini etkilemektedir. Şeffaf, tutarlı anket verilerine dayanan şeffaf, tutarlı yoksulluk önlemleri bu nedenle uluslararası bir endişe kaynağıdır. Bununla birlikte, az sayıda metodolojik seçim tamamen nettir ve bugüne kadar elde edilen sonuç, sınırlı karşılaştırılabilirliğe sahip geniş sınırları olan uygulamalar olarak göze çarpmaktadır (Rakodi, 2014).

3.2. Çeşitli Kriterlere Göre Yapılan Yoksulluk Tanımlamaları

Bir ülke toplumunun asgari yaşam standardını belirttiği için, sabit düzlemsel yoksulluk çizgisi toplumun bütün bireyleri açısından sabit olmak durumundadır. Toplumunu oluşturan bireyler birbirlerinden değişik temel ihtiyaçlar ve bölgesel fiyat düzeyleri ile yüzleştiklerinden, birey bazında benzer yoksulluk çizgisi uygulanamaz. Düzlemsel bir eşdeğerliğe kavuşabilmek amacıyla yoksulluk çizgisi bireye ait şartlara uygun biçimde revize edilmelidir. Bu yolla, yoksulluk çizgisi üstündeki bütün bireyler kendi şartlarından koşullarından bağımsız biçimde benzer hayat standartlarına haiz olacaklardır (Kakwani, 2001).

Yoksulluk çizgisi saptanırken 4 ilke göz önünde tutulur:

İlke 1: Yoksulluk çizgisi, toplum bireylerin sahip olduğu ihtiyaçlar ile eşölçülü olmak durumundadır. Şayet X ve Y bireyleri eşit gelir düzeyinde iseler, bununla birlikte

X'in ihtiyaç listesi Y'ninkinden daha uzunsa, X bireyinin yoksulluk düzeyinin, Y bireyinden daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkar. O sebeple, örnekteki bireylerden X için Y'ye kıyasla daha yüksek bir yoksulluk çizgisi belirleme gereği doğar. Şayet X bireyi Y bireyine kıyasla daha az sıhhatliyse; X bireyi Y bireyi ile eşit hayat standardı seviyesine kavuşmak amacıyla daha fazla bir gelir düzeyine ulaşmalıdır.

İlke 2: Şayet X ve Y bireyleri, benzer ihtiyaçlar ve fiyat düzeyleri ile karşı karşıya ise ve X bireyi Y bireyinden daha lüks tüketim tercihlerine sahip ise, X bireyinin yoksulluk çizgisi Y bireyinin sahip olduğundan daha yukarıda yer almamalıdır. Benzer hayat standardına haiz olan değişik yörelerde hayat süren iki bireyden birisi yoksul, öteki yoksul değil ise, saptanan yoksulluk kimliği tutarlı olmayacaktır (Kakwani, 2001).

İlke 3: Şayet X bireyi, Y bireyinden çok üst bir yaşam standardına haiz ise, bu durumda X bireyinin gerçek yoksulluk çizgisi Y bireyinkinden daha yukarıda yer alamaz. Gerçek yoksulluk çizgisi, parasal yoksulluk çizgisinin yöresel yaşam maliyetlerindeki asimetriye göre yeniden düzenlenmesi ile belirlenir. Bu ilke doğrultusunda, benzer ihtiyaç sahibi kişilerin değişik yöresel yoksulluk çizgileri, yöresel hayat maliyetlerinin benzer olmamasından ortaya çıkar. Varlık düzeyi yüksek yöreler genel olarak daha lüks beğenilere haizdir. Fakat bu yüzden gerçek yoksulluk çizgileri daha yukarıya çizilmez. Gerçek yoksulluk çizgisi zamana göre sabit kalır. Yoksulluk çizgisi ise fiyat seviyelerine göre farklılık gösterir.

İlke 4: Bu ilke doğrultusunda, yoksulluk çizgisi zaman geçtikçe hayat sürdürme maliyetlerine göre düzenlenmelidir. Yoksulluk çizgisinin belirttiği yaşam standardı ise zaman geçtikçe sabit kalır (Kakwani, 2001).

3.2.1. Salt Yoksulluk Kavramı

Az gelişmiş ülkelerde yoksulluk ölçümlenmesinde salt yoksulluk çizgisi sıklıkla yararlanılan bir yöntemdir. Gelir anlayışında salt yoksulluk çizgisi iki yoldan saptanır (Decaluwe ve Thorbecke, 2005). İlki, “besin-enerji alımı yöntemi” olarak adlandırılır. Ülke nüfusunun tamamına yönelik bireylerin her birine düşen günlük besin kalorisi bazında, bu seviyeden düşük kalori elde eden bireylerin yoksul olarak tanımlandığı bir anlayıştır. İkincisi, “temel ihtiyaçlar yöntemi” olarak adlandırılır. Bireylerin hayatlarını sürdürebilmelerine yetecek asgari seviyede elde edilmesi zorunlu olan besin, giyinme, konut, sağlık ve eğitime yapılan harcamalar hesaplanarak sonuca ulaşılır (Özcan ve Özcan, 2003; Tokatlıoğlu ve Başaran, 2003).

3.2.2. Bağlı Yoksulluk

Bağlı yoksullukta bireyler gelir kazançları veya tüketim düzeyleri dikkate alınarak sınıflandırılır ve belli bir düzeyin altında kalanlar yoksul olarak nitelendirilir. Buradaki mühim husus, yoksulluk ölçümlerinin tümünün bağlı olarak yapılmasıdır (Özcan ve Özcan, 2003).

İlk önce salt yoksulluk ile bağlı yoksulluk anlayışlarından birinin tercih edilmesi gerekir. Mesela, salt yoksulluk anlayışı doğrultusunda toplumdaki hiçbir birey yoksul olarak tanımlanamayabilecektir. Fakat gelir kazancı dağılımı ile dolaysız olarak alakalandırılan bağlı yoksulluk anlayışı doğrultusunda toplum daima yoksul bir segmente sahip olmalıdır (Önder ve Şenses, 2006).

Az gelişmiş ülkeler için genellikle salt yoksulluk yaklaşımı ön planda tutulur. Bağlı yoksulluk bir farklılık ölçütüdür. Bu anlayış bünyesinde şayet farklılıkta bir düşüş görülüyorsa, yoksulluğun ekonomik kalkınmaya yönelik bütünüyle duyarsızlığından bahsedilebilecektir. Dolayısıyla, yoksulluk düzeyini düşürmenin yegâne çaresi bu farklılığı asgariye indirmek olacaktır. Ülkelerin değişik yörelerinde bağlı yoksulluk anlayışı takip edilir ise, varlıklı yörelerin daha az varlıklı veya fakir yörelere nazaran çok daha üst vasati hayat standartlarına haiz olmaları sebebiyle çok daha yukarıda yer alan yoksulluk çizgileri mevcuttur. Böylece varlıklı yörelerde az varlıklı veya yoksul yörelere nazaran daha fazla sayıda yoksul birey vardır. Keza, yoksul yöreler varlıklı yörelere görece daha düşük seviyede kamusal imkânlardan yararlanabilirler (Kakwani, 2001).

3.3. Yoksulluğun Tanımlanması ve Ölçülmesinde Kullanılan Anlayışlar

Ölçme işleminden önce yoksulluğu tanımlamak ve kavramsallaştırmak esastır. Bu tanımların içeriği derinleştikçe yoksulluğu ölçmek daha da güçleşecektir. Ortaya konulacak yoksulluk tanımlamalarına paralel olarak farklı yararlanılacak göstergeler belireceğinden dolayı tanımlamaların kesinliği son derece büyük önem arz eder. Oldukça fazla sayıda boyut içeren yoksulluk kavramı temelde gelir, kabiliyet, toplumsal dışlama ve iştiraki olmak üzere 4 adet farklı ancak birbirini tamamlayıcı anlayış çerçevesinde tanımlamaya konu olabilecektir (Laderchi vd., 2003. s. 245).

3.3.1. Gelir Anlayışı

Gelir anlayışı, fayda ençoklaması prensibi ile tutarlı olmasından dolayı sıklıkla kullanılan bu anlayış, yoksulluğun yorumunu belirlenmiş bir yoksulluk sınırını referans

olarak gerçekleştirmektedir. Tüketimdeki temel amaç, tüketime konu olan mal ve hizmetlerin tüketiciler açısından ortaya çıkardığı faydanın ençoklanmasıdır. Bu sayede, gelir ya da tüketim düzeyi olarak önceden belirlenmiş bir yoksulluk sınır değerinin aşağısında kalan bireyler yoksul olarak tanımlanmaktadır. Gelir anlayışına dayalı yoksulluk, gelir düzeyinden çok daha nitelikli bir gösterge olan tüketime ait harcama verileri yardımıyla daha kesin şekilde ölçülebilmektedir (Decaluwe ve Thorbecke, 2005).

3.3.2. Kabiliyet Anlayışı

A. Sen tarafından literatüre kazandırılan ve kökeni A.Smith'e değin uzanan Kabiliyet anlayışı, yoksulluk kavramının şekillenmesinde çok etkili bir araç durumundadır (Madduma Bandara, 2016). Sen'in kabiliyet anlayışının Aristo, I.Kant ve A.Smith'e kadar uzanan sarsılmaz filozofik tabanı, pratikte ona geçerli bir kamusal politika niteliği kazandırmıştır (Suiter, 2017).

Sen'in kabiliyet anlayışı oldukça elastik bir kapsamda yoksul bireylerin yaşadıkları problemlerinin politika-yapıcılar tarafından idrak edilmesini sağlar. İlgili kapsam dâhilinde sert politikalar zemin bulmaz. Sen'in anlayışı, beşeri kalkınmayı bir bireyin sahip olduğu kabiliyetinin ve işlevlerinin genişleme aşaması ya da bir bireyin kapasitesinin artışı biçiminde tanılandırmıştır. Bu, bireylerin tercihlerinin çoğalması olarak da görülebilecektir. Bu sayede, Sen'in anlayışı dâhilindeki beşeri kalkınma, bireylerin başarabileceklerinin ve elde edebileceklerinin sayıca çoğalmasına karşılık gelecektir. Sıhhatli olma, dengeli beslenme, bilgi sahibi olma ve toplumda bir yer edinme vb. kabiliyetlere örnek teşkil edebilecektir. Bu görüş dâhilinde beşeri kalkınma, bireylerin yapmak ve olmak istedikleri ile aralarındaki engellerin (bilgisizlik, sağlıksız olma, temel hak ve hürriyetlerin ihlali) yok edilmesi anlamına gelecektir. Bu bakış açısı dâhilinde, toplumdaki bireyler kendilerine ait geleceklerini tayin edecek kararları alabilecek derecede özgürlüğe sahip olmalıdır (Samuel vd.,2017; Trani ve Bakhshi, 2017).

Sen'in tanımı doğrultusunda beşeri kalkınma, fayda ençoklamasından ziyade, bireylerin kabiliyetlerinin geliştirilmesidir. Kabiliyet anlayışında gelir, refahın bir belirleyicisi olarak görülmez, daha ziyade değer verilen bir hayata kavuşma hürriyeti göstergeleri göz önünde tutulur. Bu kapsamda yoksulluk, temel kabiliyetlere erişim sağlayamamak olarak yorumlanır (Yakışık vd.,2017).

Kabiliyet anlayışında refah, bireylerin değer atfettikleri hayatı yaşama hürriyeti olarak tanımlanır. Bu anlayışta bireylerin sahip olduğu yaşantı niteliğini aksettiren

sonuçlara odaklanılır; parasal göstergelerden ziyade para-harici göstergeler refah ya da yoksunluk ölçütü kapsamında değerlendirilir. Kabiliyet anlayışı dâhilinde, bir birey yüksek donanımlı ya da kabiliyetli ise nihai olarak başarı kazanarak içinde bulunduğu yoksulluktan kurtulacaktır (Decaluwe ve Thorbecke, 2005).

Kabiliyet anlayışının yoksunluk üzerine gerçekleştirilen analizlerde çok önemli katkıları bulunmuştur. Bu anlayışta yoksulluğa dair sebepler ve politikalar, gelir anlayışına kıyasla daha detaylı biçimde değerlendirilir. Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan Beşeri Kalkınma Yaklaşımı (*Human Development Approach*) Sen'in fikirlerine dayanmaktadır. Bu fikirler dâhilinde, bireylerin sürdürdükleri hayatlarındaki gelişmeler, kalkınmanın temel maksadını içermektedir (Sen, 2005).

3.3.3. Toplumsal Dışlama Anlayışı

Toplumsal dışlama anlayışı, özellikle gelişmiş ve refah düzeyi yüksek toplumlarda tecrübe edilen çok yönlü yoksulluğu ön plana çıkarır. Bu anlayış, Birleşmiş Milletler tarafından az gelişmiş ülkelerde de uygulama kapsamındadır (Laderchi vd., 2003). Avrupa Birliği, toplumsal dışlama anlayışını bireylerin ya da grupların içinde buldukları toplumdan yaşam şekilleri, görenekleri ve faaliyetlerinden kısmi olarak ya da tümüyle hariç tutulmaları aşaması biçiminde tanımlamaktadır (Ravallion, 2016).

Toplumsal dışlama anlayışı da çok fazla boyut içermektedir, çoklu açıdan yoksulluğa sahip olunabilmek toplumsal dışlama anlayışının en temel karakteristiğidir. Tıpkı kabiliyet anlayışındakine benzer biçimde bu durum yoksunluğun ölçümlemesini güçleştirmektedir. Toplumsal dışlama anlayışı çoğu zaman parasal yoksullukla anlamlı bir bağlılık ilişkisi ortaya koyar, bu sebeple de parasal yoksunluk toplumsal dışlamanın bir sebebi ve aynı zamanda sonucu olarak değerlendirilebilecektir. Az gelişmiş ülkelerde dışlanma sahip olduğu nitelikler bakımından gelişmiş ülkeler ile fazla benzerlik taşımadığından, toplumsal dışlama anlayışını az gelişmiş ülkelerde uygulanmak mühim problemlere yol açmaktadır. Örneğin, Hindistan için toplumsal dışlama genellikle sağlık, eğitim, içme suyu ve sosyal güvenlik gibi belirli kamusal hizmet imkânlarından hariç tutulmak biçiminde tanımlanırken (Saith, 2001), Tanzanya için toplumsal dışlama daha ziyade büyük şehirlerde yaşayan yoksul işçiler ile araziden yoksun köy hanehalkları ile bağdaştırılmaktadır (Dean, 2016).

3.3.4. İştirakî Anlayış

Gelir ve kabiliyet anlayışlarını kapsayan sıradan yoksulluk çalışmaları sıklıkla yoksul bireylerin veya grupların fikirlerini yansıtmadıkları gerekçesiyle eleştirilene maruz kalmaktadır. Bu anlayış dâhilinde ise, kimin hangi boyutta yoksul olarak tanımlanacağı ile ilgili karar verme sürecine kişilerin iştirakleri sağlanır. İştirakî Yoksulluk Değerlendirmeleri (*PPA-Participatory Poverty Assessments*), yerleşik bireylerin sahip oldukları yaşam şartlarına dair verileri araştıran ve yayan yöntemlerdir (Deinne ve Ajayi, 2017).

İştiraki Yoksulluk Değerlendirmeleri yöntemi Dünya Bankası tarafından gerçekleştirilen yoksulluğun tanımlanmasında bir tamamlayıcı vasıta görevi görmüştür. Cornwall (2000)'a göre, 3 değişik iştiraki anlayış tipi tanımlanabilir (Van, 2016):

- i) Geleceğini ve yetkilerini kararlaştıran iştiraki tip.
- ii) Yoksulluk ile ilgili uygulamaların etkisini yükselten iştiraki tip.
- iii) İki-tarafli öğrenmenin ön plana çıkarıldığı iştiraki tip.

İştiraki Yoksulluk Değerlendirmeleri, yazılı ve sözel araçlar yardımıyla veri toplanmasını ve bu verilerin analizde kullanılmasını hızlandırmaktadır. Bu sayede, yoksulluk yaşayan bireylerin kontrolü araştırma aşamasında daha etkin sağlanır (Edgerton vd., 2000).

İştiraki Yoksulluk Değerlendirmeleri yöntemi; bireyin mutluluğuna ve yaşantı niteliğine yoğunlaştığından dolayı hassasiyet, fiziki ve toplumsal yalnızlık, özgüven eksikliği, özsaygı yoksunluğu, bilgi kaynaklarına erişim güçlüğü, kamu kurumlarına itimatsızlık gibi sorunların yoksul bireyler açısından en az gelir düşüklüğü kadar mühim olduğunu göstermiştir.

3.4. Yoksulluğun Ekonomik Etkileri Üzerine Teorik Argümanlar

Yoksulluk, bütün karmaşık boyutları ile sosyal ve ekonomik bağlamda olan bir olgudur ve yoksulluğun (veya yoksunluğun) azaltılması her zaman makroekonomik bir bağlamda gerçekleşir. Tarih, yoksulluğun azaltılması için belirli bir süre boyunca yüksek oranda ekonomik büyümenin devam etmesi gerektiğini, buna karşılık büyümenin faydalarının dağılımının yoksulluk üzerindeki etkisini belirlediğini göstermektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren 25 yıl boyunca, endüstrileşmiş ülkelerin hükümetleri

tam istihdam ve düşük enflasyonun temelini atan hızlı yeniden yapılandırma ve refaha kavuşmuştur. Gelişmekte olan ülkelerdeki hükümetler, sömürge güçlerinden bağımsızlıklarını kazandıktan sonra ekonomik büyümeyi ve yapısal değişimi teşvik etmede çok aktif rol oynamışlardır. Gelişmekte olan ülkeler, bir grup olarak kendi ekonomileri dâhilinde etkileyici bir ekonomik büyüme ve yapısal değişim tecrübe etmişlerdir. Endüstrinin en hızlı büyüyen sektörü olması, endüstrinin neredeyse tüm gelişmekte olan ekonomilerde GSYİH'a olan payının hızlı bir şekilde yükselmesine neden olmuştur (World Bank, 2014). Ancak gelişmekte olan ülkeler arasında farklılıklar mevcuttu; dünyanın yoksullarının çoğunluğunun yaşadığı Afrika ve Asya'da düşük gelir düzeyindeki ülkelerin çoğunda yavaşlama, büyüme ve yapısal değişim yavaştı.

Bretton Woods sisteminin sabit döviz kuru ve petrol fiyat şoklarının dağılımı ile 1970'lerde gelişmekte olan ülkeler için durum daha da zorlaşmıştır. Endüstrileşmiş ülkeler esas itibarıyla bu şokların neden olduğu stagflasyonla karşı karşıya kalmışlardır. Ticari bankalardan geri dönüşümlü petro-dolar ödünç alan ülkeler 1980'lerde borç kriziyle karşı karşıya kalırken, enflasyonu kontrol altına almak için Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere ve Kuzey İrlanda'da faiz oranları hızla yükselmiştir. Bu çetin uluslararası ekonomik ortamın zorluklarına yalnızca birkaç ekonomi dayanabilmiş ve hızla büyümeye devam edebilmiştir. 1970 ve 1980'lerdeki bu gelişmeler, makroekonomik politikalar ve devletin rolü açısından ideolojik değişim için bir katalizör görevi görmüştür. Bu, hükümetlerin ekonomik istikrara kavuşmasında önemli bir rol oynadığı Keynesyen sözleşmenin geri çekilmesidir. Bu değişimin en belirgin özelliği ise, hükümetin daha küçük olması, işlevlerinin düşük enflasyon ve dengeli hükümet bütçeleri ile belirlenen mülkiyet hakları, hukuk ve düzen alanı ve makroekonomik istikrarın korunması ile sınırlanması olmuştur.

1980'lerde Latin Amerika ve Doğu Asya'nın birbirine zıt deneyimleri, hâkim olan makroekonomik politika reçetelerinin evrildiği bağlamı sağlamıştır. Birçok kilit Latin Amerika ülkesi yüksek enflasyon, durgunluk veya yavaş büyüme ve paranın yaratılması ile sürdürülemez mali açıklar yaşamıştır. Bunlar, endüstrileşmeyi ikame eden, verimsiz ve korumacı ithalat politikasından mustarip bir halde, nihaî olarak yoksulluğu azaltmada da başarısız kalmışlardır (Santos ve Villatoro, 2016).

Buna karşın, mali açıdan ihtiyatlı olan Doğu Asya ülkelerinde düşük enflasyon, dışa yönelik endüstrileşme, sağlam büyüme ve yoksulluğun devam eden düşüşleri yaşanmıştır.

Bu deneyim, Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle ve Doğu Avrupa'nın piyasa

ekonomisinin kucaklaşmasıyla birlikte, neoklasik iktisadın ideolojik üstünlüğünü güçlendirmiştir. Bu atmosferde, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF) ve ABD Hazine Bakanlığı gibi çeşitli Washington D.C. merkezli kurumlar tarafından bir dizi ekonomik politika oluşturulmuştur. Dünya Bankası'nın kredi anlaşmaları yoluyla ticaret liberalizasyonu, mali düzenleyici ve özelleştirmeyi içeren yapısal düzenlemeyi devam ettirmesi nedeniyle düşük enflasyon ve dengeli bütçelerin başarılması ve daha sonra sermaye hesabının açılması, IMF kurtarma paketlerinde temel şart haline gelmiştir (Drezner, 2014).

Makroekonomik istikrarsızlıktan kaynaklanan yüksek enflasyon ve devletçilik tarafından yönlendirilen korumacılık sebebiyle büyüme olumsuz etkilendiği takdirde, bu engellerin ortadan kaldırılması özel sektörün enerjisini tam olarak geride bırakması ve ekonomik büyümenin hızlanması gerekirdi. Bununla birlikte, bu gerçekleşmemiş, "istikrar, serbestleşme ve özelleştirme" gündemini benimseyen ülkelerdeki ekonomik büyüme oranları yalnızca mutlak olarak değil, aynı zamanda reformcu ve gönülsüz reformcu olan diğer ülkelerin kendi tarihsel deneyimlerine kıyasla düşük seviyelerde gerçekleşmiştir (Rodrik, 2004. s. 1-2).

1990'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerin çoğunda makroekonomik politikalar iyileşme göstermiş, ancak beklenen büyüme faydaları, en azından birçok gözlemcinin tahmin ettiği ölçüde gerçekleştirilememiştir (The World Bank, 2005. s. 95). Buna ek olarak, bir dizi finansal kriz, büyümeyi ağır bir biçimde çökertmiş ve yoksulluğu daha da kötüye gitmesine sebep olmuştur. Doğu Avrupa'daki geçiş ekonomilerinin çoğu, Washington Konsensusu'ndan ilham alan reformları ve makroekonomik politikaları izleyerek mütevazı veya olumsuz büyüme oranları tecrübe etmiştir.

Washington Konsensusu'nun merkezinde bulunan düşünceye göre fiyatların doğru olması gerekir. Devlet ise bu düşünceye göre çözüm değil, problemin kaynağını oluşturmaktadır. Neo-liberalizmin evrensel önerilerine göre ticaretin serbestleşmesi, özelleştirme, kamu harcamalarının azaltılması, faiz oranlarının ve döviz kurlarının serbestleşmesi ve döviz kontrollerinin kaldırılması ile devletin ekonomiye müdahalesi azaltılmalıdır. Serbest piyasada belirlenen fiyatlar ile kaynakların etkin kullanımı garanti altına alınmaktadır. Bu yaklaşıma göre, rant-arama faaliyetlerinden, fiyatların yanlış olmasından ve aşırı korumacılıktan dolayı oluşan devlet başarısızlığının maliyeti aksak rekabet koşullarından oluşan piyasa başarısızlıklarının maliyetinden çok daha büyüktür (Sheppard ve Leitner, 2010. s. 187).

Doğu Asya ülkelerinin üstün ekonomik performansı neo-liberal paradigma için

güçlü bir kanıt oluşturmaktaydı. Güney Kore ve Tayvan gibi ülkeler büyüme performanslarını istihdam artışı, yoksulluğun azaltılması ve gelir dağılımı alanlarındaki başarıları ile birleştirmeyi başarmışlardır. Neo-liberal perspektife göre, bu ülkeler daha az korumacı, daha dışarıya dönük ve serbest piyasa normlarını benimsedikleri için başarılı olmuşlardır. İktisat politikalarında korumacı olan ülkeler ise, daha küçük büyüme oranları, istihdam artışı ve daha fazla yoksulluk ile gelir dağılımı adaletsizliği yaşamışlardır (Bakir ve Öniş, 2010).

Ancak, dünya ekonomisinin büyüme performansı daha önceki dönemle karşılaştırıldığında neo-liberal dönemde daha kötü ve istikrarsızdır. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark açılmaktadır. Doğu Asya ülkeleriyle karşılaştırıldığında 1980’lerde Latin Amerika ülkeleri ve son 20 yıldır Sahra-altı Afrika ülkeleri çok gerilerde kalmıştır. Bu dönemde çok sayıda Afrika ülkesi durgunluk içerisinde kalmış veya negatif büyüme oranları yaşamışlardır. Latin Amerika ülkeleri ise 1980’lerden sonra düzelme işaretleri göstermiş ve sonra yavaş büyümüştür. 1990’lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerin sosyal ve iktisadi problemlerinin hepsi Washington Konsensusu altında uygulanan neo-liberal iktisat politikalarının sonucudur demek doğru olmaz. Çünkü, bu problemlerin bazıları neo-liberal politikalar uygulanmadan önce de bulunmaktaydı. Fakat, neo-liberal reformların uygulanması bu problemlerin daha da ağırlaşmasına yol açmıştır. Neo-liberal reformların yapıldığı dönemde büyüme performansı kötüleşmiş ve gelir dağılımı eşitsizliği artmıştır. Ancak, yoksulluk ile ilgili olan veriler daha karışıktır. Dünya Bankası tahminlerine göre yoksulluk bu dönemde azalmıştır. Ancak, bunun başlıca nedeni Asya’daki özellikle Çin’de yaşanan iktisadi büyümedir (Kingsbury vd., 2012).

Artan eleştiriler sonunda 1990’ların başında Bretton Woods kurumlarının uyguladığı neo-liberalizm yerini “Post-Washington Konsensusu” olarak anılan yeni bir senteze bırakmıştır. Bu süreç önce Dünya Bankası’nda başlamış sonra IMF’ye yayılmıştır. 1990’ların başında Dünya Bankası yoksulluk ve yönetim (governance) konularına ilgi göstermiştir. Doğu Asya mucizesini araştıran çalışmalar ve yayınlar kurumların önemini vurgulamış ve piyasa odaklı reformların uygulanmasında devletin performansının artırılmasının önemine değinmişlerdir. Post-Washington Konsensusu’nun oluşmasında en büyük emeği olan iktisatçı Nobel ödülü sahibi Joseph Stiglitz’dir. Katkıları olan diğer iktisatçılar ise Dani Rodrik, Paul Krugman, Stanley Fischer, William Easterly ve Ravi Kanbur’dur (Birdsall ve Fukuyama, 2011).

Post-Washington Konsensusu’nun temel ilkeleri 1950’lerden beri geçerli olan

kalkınma teorisinin iki farklı paradigmasının sentezinden oluşmaktadır. Bu paradigmalardan biri piyasa başarısızlıklarına karşı devletin önemini vurgulayan ve 1970'lerin sonlarına kadar uygulanan ulusal kalkınmacılıktır (*national developmentalism*). Diğer paradigma ise, 1980'lerin başlarından itibaren serbest piyasanın faydalarını vurgulayan neo-liberalizm'dir. Post-Washington Konsensusu ise, liberal politikaların bulunduğu ortamda devletin önemini vurgulamakla birlikte, devletin başarısızlığını engellemek için kurumsal yeniliklerin ve demokratik yönetişimin gerekliliğini de savunmaktadır. Ayrıca, bu yeni yaklaşım yoksulluk ve eşitsizlikle mücadeleye büyük ağırlık vermektedir (Werner vd., 2014).

Bu yaklaşıma göre, yoksulluğun azaltılması doğrudan bir hedef olarak kabul edilmektedir. Yani, bu paradigma büyümenin sonucunda yoksulluğun azalacağını (*trickle-down* etkisi) benimseyen; büyümeyi hedefleyen ve yoksullukla mücadeleyi geri planda kabul eden neo-liberal görüşe karşıdır. Bu yüzden daha fazla kamu kaynaklarının yurtiçi yatırımdan ziyade yoksullara sağlanan hizmetlere ayrılmasını savunmaktadır. Böylece, bu programlar çerçevesinde gelirin yeniden dağıtımını sonucunda yoksulların yaşam kalitesinin artacağı beklenmektedir (Hayami, 2003. s. 61).

Post-Washington Konsensusu 1990'lı yılların sonlarından itibaren yoksulluğa odaklı bir kalkınma yaklaşımı olarak görülmektedir. Bu yaklaşım Dünya Bankası'nın önderliğinde yapılmaktadır. Ancak, Dünya Bankası 1990'lardan çok önceleri de yoksulluğa karşı mücadele etmekteydi. 1970'lerin başlarından beri yoksullukla mücadele Dünya Bankası'nın belirtilen hedeflerinden biridir. 1990'lı yılların sonlarından itibaren Dünya Bankası'nın organizasyonu da dünyada yoksulluğun azaltılması hedefi için değiştirilmiştir (O'brien ve Williams, 2016).

Post-Washington Konsensu'sunun uygulanması sırasında Dünya Bankası Yoksullukla Mücadele Stratejisi Araştırmaları (*Poverty Reduction Strategy Papers- PRSP*) yöntemini başlatmıştır. Bu çalışmalarda ülkeler yurtiçinde yoksulluğun azaltılması için detaylı planlarını açıklamaktadırlar. Bu yöntem, yardım alan ülkelere koşullarını tartışmadan kabul ettiren Yapısal Uyum Politikası'ndan (*Structural Adjustment Policy- SAP*) daha iyi karşılanmıştır. Yoksullukla Mücadele Stratejisi Araştırmaları yaklaşımında hükümetler programın yapılmasını ve uygulanmasını yönlendirmektedir. Bu yüzden bu programlar ülkeler tarafından daha çok sahiplenilmektedir (Elkins vd., 2015).

Güney Asya'nın performansı, 1980'lerden başlayarak başlıca Hindistan'da büyüme ivme kazanması nedeniyle saygın görünmekteydi. Büyüme ivmesinin 1991'deki

liberalizasyona atfedilebileceğine dair genel inancı olmasına rağmen, Hindistan'ın kalkışa geçmesi 1980'lerin başında ve ağır korumacılık altındaki on yıl daha erken başlamıştır (Rodrik ve Subramanian, 2008).

Özel yatırım, son kırk yıldaki ortodoks makroekonomik politika çerçevesinden, diğer şeylerin yanı sıra düşük tek haneli enflasyon oranlarına ulaşılmasından da olumsuz etkilenmiştir. Bu politika önceliği genellikle yüksek bir faiz oranı rejimi gerektirmekteydi. Ayrıca, finansal sektörün serbestleştirilmesi ve ödemeler dengesinin sermaye hesabının açılması genellikle yüksek reel faiz oranlarıyla sonuçlanmıştır. Dolayısıyla, bu tür makroekonomik politika ve ekonomik liberalizasyon, yerel özel yatırımları kısıtlamıştır (United Nations Conference on Trade and Development, 2006).

Makroekonomik politika, hayal kırıklığı yaratan bir büyüme performansında hangi rolü oynamıştır? (a) kamu yatırımlarında düşüşler ve (b) büyüme oynaklığı gibi makroekonomik politika karışımından kaynaklanan büyümeyi geciktiren bazı faktörler tespit edilebilecektir. 1980'lerin başından itibaren büyüme yavaşlaması yaşamış iki bölge olan Latin Amerika ve Afrika'da kamu yatırımlarındaki hızlı düşüşler, hükümet harcamalarının bileşimine az önem verilerek dengeli bütçelere ulaşılmasının aşırı derecede vurgulanmasının doğrudan bir sonucu olmuştur. Çoğu durumda, bütçe, vergi artırmak yerine kamu yatırımını keserek bir denge veya fazla getirmiştir. İlgili siyasi duyarlılık nedeniyle, kamu kesimi maaşları veya sübvansiyonlar gibi isteğe bağlı olmayan harcamaları düşürmekten de kaçınılmıştır. Vergi idaresi ile ilgili birçok kişi önemli sorunlarla karşı karşıya kaldığından, bu bölge ülkeleri vergi toplamayı tercih etmemiştir (Arndt vd., 2016).

Tablo 5

1990-2015 yılları arasında Beşer Yıllık Dönemler İçerisinde Latin Amerika, Afrika ve Doğu Asya Ülkelerinde Kamu Yatırımlarının GSYİH İçerisindeki Yüzdeler Payları

	Kamu Yatırımları /GSYİH (%)					
	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Latin Amerika	17.31	16.89	15.63	14.01	12.57	10.87
Afrika	15.55	15.24	14.39	13.78	11.34	9.87
Doğu Asya	14.15	14.97	15.24	16.47	15.98	14.71

Kaynak: OECD Data (<https://data.oecd.org>)

IMF / Dünya Bankası programları ve politika tavsiyeleri vergi yönetiminin

verimliliğini artırmış, ancak vergi gelirlerinin artırılmasına yardımcı olmak için çok az şey yapmışsa da, daima dolaylı vergi lehine doğrudan vergilendirmenin azaltılmasına neden olma eğiliminde olmuştur. Ticaretin serbestleştirilmesiyle ticaretle ilgili vergilerin kaldırılması ve yabancı yatırımcıları cezbetmek için çeşitli vergi teşvikleriyle birçok gelişmekte olan ülke için mali alan ciddi şekilde aşındırılmıştır, zira gelirdeki düşüşler, katma değer vergisi (KDV) gibi dolaylı tüketim temelli vergilerde beklenen artışlarla telafi edilmemiştir. Böylece gelişmekte olan ülkeler, gelirleri düşerken mali dengelerinin iyileştirilmesi gibi zor bir görevle karşı karşıya kalmışlardır. Durum, kamu yatırımlarındaki düşüşlerin umut edildiği gibi özel yatırımlardaki artışlarla eşleşmediği gerçeği eşliğinde daha da kötüleşmiştir.

Tablo 6

Günlük \$1.99'dan daha Düşük Gelire Sahip Olan Yoksul Nüfusun % Oranı

	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Doğu Asya ve Pasifik	60,6	39,4	37,5	18,6	11,2	4,1
Avrupa	1,9	7,1	7,7	5,5	2,8	1,7
Latin Amerika	15,5	14,2	13,9	9,9	6,5	5,6
Orta Doğu ve Kuzey Afrika	6,0	6,2	4,3	3,3	2,8	-
G. Asya	50,7	42,7	40,3	35,0	27,2	13,5
Sahra-altı Afrika	56,8	58,6	58,1	50,5	46,1	35,2
Dünya Geneli	36,9	29,7	29,3	20,9	16,3	9,6

Kaynak: IMF, <http://www.imf.org/en/data>

Özel sektörün umulduğu gibi altyapı yatırımlarını artırmaması sebebiyle, birçok ülkede önemli altyapı boşlukları ortaya çıkmıştır. Bu boşluklar, etkilenen ülkelerin büyüme potansiyelini olumsuz etkileyebilir ve sosyal göstergelerde hedeflenen iyileştirmeleri sınırlayabilir nitelikteydi. Raporda ayrıca, toplam malî denge ve gayri safi kamu borcuna odaklanan mali analiz ve politikanın, ülkelerin yüksek kaliteli altyapı projelerini finanse etmek için artan fırsatlardan yararlanma yeteneğini gereksiz yere kısıtlayabileceğini de onaylamıştır.

Inter-American Development Bank araştırmaları, 1987-2001 döneminde altyapıya yapılan kamu yatırımlarının IMF düzenleme kredileri tarafından olumsuz etkilenirken, borç artışının daha yüksek kamu altyapı yatırımları ile ilişkili olduğunu saptamıştır (Lora, 2007). Kamu harcamaları son yıllarda gelişmekte olan ülkeler arasında

düşüş gösterirken, tarım sektörü de kamu yatırımlarındaki azalıştan büyük oranda zarar görmüştür (Akroyd ve Smith, 2007).

Artan ampirik araştırmalar bütünü, büyüme ve oynaklık (*volatility*) arasında güçlü ve negatif yönlü bir ülkeler-arası ilişkinin varlığının yanısıra, büyüme ile orta-vadeli iş çevrimi dalgalanmaları arasında önemli bir negatif yönlü korelasyon saptamıştır (Kroft ve Lloyd-Ellis, 2002; Aysan, 2007). Çıktı büyüme oynaklığındaki artışın nedenlerinden biri, fiyat istikrarını ve mali dengeyi hedefleyen döngüsel makroekonomik politika olmuştur. Fiyat istikrarını hedefleyen makroekonomik politikaların, ayarlama yükü yalnızca bir değişkene yani çıktıya bağlı olduğundan, çıktıda aşırı dalgalanmalara neden olduğu iyi bilinmektedir. Çoğu gelişmekte olan ülke, tarım ve ithal enerjiye olan yüksek bağımlılıkları nedeniyle arz şoklarına daha açık olma eğilimindedir; makroekonomik politikalar bu tür şoklar karşısında fiyat istikrarına odaklanmaya devam ettiği zaman çıktı dalgalanmaları daha fazla olacaktır (Bodea ve Hicks, 2015).

Fiyat istikrarına odaklanmanın, özel yatırım, sermaye girişleri ve ihracat için uygun koşullar yaratması beklenecektir ve bu da büyümeyi teşvik edecektir. Böylece, üretimdeki ve istihdamdaki düşüşün kısa ömürlü olmasına inanılmaktadır. Bu inanç, IMF'nin, faiz oranlarını yükseltmesi ve 1997-1998 krizinin en üst seviyesinde hükümet harcamalarını sınırlaması yönünde Endonezya'ya verdiği tavsiyeyi desteklemektedir. Diğer birçok gelişmekte olan ülke için olduğu gibi Endonezya, IMF programından ayrıldıktan sonra bile bu politika çerçevesine sadık kalmış ve yakın tarihli uluslararası piyasalardaki gıda ve enerji fiyatlarındaki artışlara bağlı olarak enflasyonun sınırlanması için daraltıcı bir para politikası izlemeye devam etmiştir (Mahfud, 2017).

Ayrıca, birçok gelişmekte olan ülke, şoklara karşı iki nedenden dolayı karşı-döngüsel makroekonomik politikalar uygulayabilecekleri politika alanına sahip değildir. Bu sebeplerden ilki, bütçeleri dengede tutma şartının, ülkeleri gelirleri düştükçe kriz dönemlerinde harcamaları kısımaya zorlamasıdır. İkincisi ise, sermaye hesapları açık veren ülkelerin, eşzamanlı olarak bir özerk para politikası izleyip döviz kurunu kontrol edememeleri gerekliliğidir. Buna ek olarak, gelişmekte olan pek çok ülkenin, büyük ölçekli karşı-döngüsel önlemleri alacak kaynakları veya mali alanı bulunmamaktadır. Son yıllarda birçok gelişmekte olan ülkede ticaretin serbestleştirilmesinin ardından ticaretle ilgili gelirlerde önemli düşüşler meydana gelmiştir. Vergi muafiyeti ve özel yatırımları özendirme amaçlı kesintiler de dâhil olmak üzere, çeşitli teşvikler de hükümetin gelirini azaltarak mali alanı daraltmıştır. Özellikle Afrika'daki düşük gelirli birçok ülkede ticaret liberalizasyonu sonrasında dış borçlanmanın arttığı tespit edilmiştir. Bu ülkelerin

ithalatları, ihracatlarına kıyasla çok daha hızlı bir oranda yükselmiş; sonuç olarak, ciddi ödemeler dengesi sorunları ortaya çıkmıştır (Justesen ve Bjørnskov, 2014).

Gelişmekte olan ülkeler, düşük kredi dereceleri nedeniyle yüksek faiz oranlarında uluslararası sermaye piyasalarından veya özel şartlar eklenmiş olarak IMF'den borçlanmak zorunda kalmışlardır. Artan dış borç, ülkelerin yoksulluğu azaltıcı nitelikteki kalkınma faaliyetlerini sürdürme kabiliyetlerini ciddi şekilde kısıtlarken, uyum kredilerinin koşulları, onları ilk başta çöküşlerine yol açan politikalarla devam etmeleri yönünde zorlamıştır. Özetle, başta Latin Amerika ve Afrika ülkeleri olmak üzere birçok gelişmekte olan ülkenin ve Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu geçiş ekonomilerinin genel büyüme performansı üzerinde olumsuz etkilere sahip olan kamu yatırımlarında ve aşırı büyüme oynaklığında izlenen düşüşler, makroekonomik politika reformların birer sonucu olmaktadır. Bu reformlar, çıktı oynaklığını azaltmak amacıyla tasarlanan karşı-döngüsel politika önlemlerini benimsenmesi için hem politika hem de mali alanı azaltmakla kalmamış, aynı zamanda da daha fazla oynaklığa katkıda bulunarak büyümeyi yavaşlatmışlardır. Tüketici fiyat seviyeleri ve mali denge gibi nominal makroekonomik değişkenlerin istikrarı, çok fazla umut bağlanan özel yatırım için başarısız olmuştur (Braithwaite vd., 2016).

Yoksulluk içinde yaşayan insanlar gelir dalgalanmalarına karşı daha savunmasızdır; olumlu ve olumsuz şoklara tepki olarak yoksullar ve yoksul olmayanlar arasında da bir asimetri mevcuttur. Ampirik çalışmalar, alttaki iki gelir diliminin oynak gelir dalgalanmalarına orantısız olarak daha fazla maruz kaldığını saptamıştır (Breen ve Garcia-Penalosa, 2005; Laursen ve Mahajan, 2005).

Yoksulluk içinde yaşayan insanlar çeşitlendirilmiş gelir kaynaklarına sahip değillerdir, hem daha az yetenekli hem de sektörler arası ve mekânsal olarak daha az hareketli durumdadırlar. Dahası, kredi ve sigorta piyasalarına daha az erişime sahip olup, kamu transferleri ve sosyal hizmetlere daha fazla bağımlıdırlar (Guillaumont ve Kpodar, 2005). Yoksulluk içinde yaşayan insanların olumsuz şoklarla başa çıkamaması, insan kabiliyetlerinin kaybolup gitmesine, tersine çevrilmesi zor şekilde sebep olabilecektir. Thomas vd. (2004), aile gelirleri aniden düştüğünde yoksul ailelerin çocuklarını okuldan aldıklarını göstermiştir. Gelir istikrarsızlığı besinsel statüsünü de olumsuz etkilemektedir, zira gerekli tüketim kesintileri yapılmaktadır (Dercon, 2006). Asya ve Asya dışı ülkelerin bir kesitinde, kişi başı GSYİH büyüme oranının standart sapması olarak ölçülen daha büyük gelir oynaklığı sağlık sonuçlarını olumsuz etkilemiştir (Rahman ve Aradhyula, 2007).

Bu sebeple, ekonomiye karşı küçük bir şok ya da olumsuz hava, ailedeki hastalıklar ya da ailenin gelir kazanan bireylerinin ani ölüm veya engellilik durumu gibi aksilikler, önemli miktarda insanı yoksulluğa itebilecektir. Çeşitli tahminlere göre, son zamanlarda yaşanan gıda ve enerji fiyat artışları, 100 milyondan fazla insanı yoksulluğa itmektedir (Islam and Buckley, 2009).

Makroekonomik politikalar hem kısa vadeli istikrar hem de uzun vadeli kalkınma için gayret sarf etmek durumundadır. Bu nedenle, altyapıyı, teknolojik yetenekleri ve insan kaynaklarını oluşturmak için kamu yatırımları, büyüme ve üretken istihdam yaratma, dolayısıyla yoksulluğun azaltılması için kritik önem taşımaktadır. Kamu harcamaları, tümü yoksul-yanlısı olan sağlık bakımına, evrensel temel eğitim ve insan güvenliğine de öncelik vermelidir. Yoksul-yanlısı bütçeler ve yoksulluk etkilerini hafifleten maliye politikası konusunda önemli bir araştırma kütlesi bulunmaktadır (Roy and Weeks, 2004; McKinley, 2004; 2008). Böylesi bir yaklaşım, hükümet harcamaları üzerinde yoğunlaşmamakla birlikte, hükümet harcamalarının yoksula, yoksul olmayan kıyasla orantısız bir şekilde fayda sağlamak yoluyla yoksulluğu azaltıp azaltamayacağına odaklanmaktadır (Osmani, 2005).

Enflasyon ve mali açıklar üzerinde yoğunlaşmak, çok dar bir istikrar görüşünü yansıtmaktadır. Bu nedenle, istikrarın, reel ekonominin istikrarını, yumuşatılmış iş çevrimleri ve çıktı, yatırım, istihdam ve gelirlerdeki dalgalanmaları azaltmak için daha geniş bir biçimde tanımlanması gerekmektedir. Reel ekonominin bu şekilde istikrara kavuşması, özellikle ekonomik şoklar ya da doğal felaketler karşısında, geleneksel karma makroekonomik politikaların öngördüğünden daha büyük mali açıklar ve yüksek enflasyon oranlarının gerektirebilecektir. Günümüzde enflasyonla mücadeleye verilen çabanın büyük kısmı, 1980'lerin borç krizlerinin ardından birçok Latin Amerika ülkesinde hiperenflasyona neden olmuştur. Bununla birlikte, hiperenflasyon atakları, tarihsel olarak nadir ve yalnızca aşırı ekonomik ve siyasi koşullarda ortaya çıkma eğilimindedir. Aynı zamanda, % 10-15 aralığında orta enflasyonun büyümeye zarar verdiğine dair bir kanıt bulunmamaktadır. Enflasyonun % 20'yi aşmasına rağmen enflasyonun zorunlu olarak hiperenflasyona hızlandıracağına dair ikna edici bir kanıt da bulunmamaktadır. Yoksulların tüketim sepetine ağırlık veren gıda ve diğer ürün fiyatlarının istikrara kavuşturulması yoksulluğun azaltılması, genel fiyat seviyesi veya tüketici fiyat endeksi (TÜFE) üzerinde istikrarın sağlanmasından daha olumlu bir etkiye sahiptir (Marmor, 2017).

Reel ekonomiye odaklanan geniş tabanlı istikrar politikaları, ekonomik büyümeyi

çeşitli şekillerde artırabilecektir. Bu politikalar bir ülkenin büyüme yolunda negatif dinamik etkilere neden olabilecek ya dış şoklar ya da doğal felaketle ilgili arz şokları nedeniyle, yatırım ve üretimin ani kasılmalarına daha iyi cevap verebilirler. Örneğin, imalat sektöründe üretimin uzun süre gerilemesi, yeni yatırımları ve teknolojik değişimi caydıracak ve böylelikle üretken kapasiteyi ve gelecek verimliliği ciddi şekilde aşacaktır. İşgücü-yoğun küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, iç finansmana bağımlı olduklarından ve çok ince nakit akım marjlarında çalıştıklarından, böylesi uzun süreli ve derin bir durgunluğun en olumsuz etkilenenleri olacaklardır. Geniş tabanlı istikrar politikaları, işsizliğin keskin ve kalıcı bir şekilde yükselmesini önleyerek, işgücünün yeteneksizleşmesini ve moral bozukluğunu önleyebilecektir. Birçok gelişmekte olan ülkede yoksulluk sınırının kenarında yaşayan çok sayıda orta gelirli yoksulluğa karşı savunmasız kalmaktadır. Bu nedenle küçük bir şok onları yoksulluğa itebilecektir (Dalton vd., 2016).

Gelir ve istihdam değişkenliğini azaltarak, geniş tabanlı istikrar politikaları eşitsizliğin artmasını önlemekte ve böylece büyümenin yoksulluğu azaltma etkisini arttırmaktadır. Bu nedenle, ekonomik büyümeyi ve kişi başına düşen gelirleri artıran geniş tabanlı istikrar politikaları, yoksulluğun daha hızlı bir şekilde azaltılmasına yol açabilecektir. Büyümenin, kamu harcamalarının özenle tasarlanması yoluyla daha adil veya yoksul-yanlısı hale getirilmesi durumunda, yoksulluğun azaltılması etkisi artırılacaktır. Bu, maliye politikasının sadece para politikasının etkinliğini kaybettiğinde değil, her zaman hâkim politika olması gerektiği anlamına gelmektedir (Bhalla ve Lapeyre, 2016).

Bu perspektiften bakıldığında, mali sürdürülebilirliğin daha iyi bir ölçüsü, borç-hizmet oranı olacaktır ($[\text{anapara} + \text{faiz ödemeleri}] / \text{GSYİH}$), yani hükümet harcamalarının hem verimlilik hem de büyümeyi artırması durumunda borcun sürdürülebilir olacağıdır. Bir başka deyişle, hükümetlerin verimsiz harcamalardan korunmaları gerekmektedir (Landes, 2015).

Hayal kırıklığı yaratan büyüme performansı açıkça yoksulluğun azaltılmasını yavaşlatmıştır. Eşitsizliğin artması, yoksulluğun azaltılmasında büyümenin etkisini daha da azaltmıştır. Bunu, küreselleşme ve yapısal uyum programlarına dayandıran nitelikte bir literatür çalışma bütünü mevcuttur (Goldberg ve Pavcnik, 2007).

Diğer politikalar da eşitsizliğin artmasına katkıda bulunmuştur. Enflasyonun düşürülmesine yönelik muhafazakâr para politikasının yoksullar için iyi olacağı düşünülmektedir. Ücret ayarlamaları tipik olarak fiyat artışlarının gerisinde kaldığından

enflasyon reel ücreti düşürmektedir. Yoksulların çoğunun ücretli çalışanlar olması nedeniyle, yoksulların ulusal gelirdeki gelir payı, kâr elde edenlere kıyasla azalmaktadır. Olması gereken bir tasarruf varsa yoksullar çoğunlukla nakit tutar; ancak enflasyon para varlıklarının reel değerini düşürür ve eğer enflasyon bekleniyorsa, zayıf pazarlık gücüne sahip olduklarından ve enflasyona karşı daha az korunma yetenekleri yüzünden yoksullar daha da orantısız bir şekilde zarar görmektedir. Bununla birlikte, muhafazakâr para politikası ile ilgili bir takım karşı argümanlar mevcuttur. Enflasyon reel ücretleri düşürürse, istihdam artarak işçiler için daha gelir getirici fırsatlar yaratmalıdır. Dahası, yoksulların çoğu net borçlu durumda olup, enflasyon onların borçlarının reel değerini düşürmektedir. Son olarak, ana-akım makroekonomik politika çerçeveleri çıktı ve istihdamdaki oynaklığı artırmıştır. Çıktı değişkenliği hem yoksulluk hem de eşitsizlik üzerinde negatif bir etkiye sahiptir; yoksul, vasıfsız işçiler işlerini ilk kaybedenler olmaktadır ve iş piyasasının üretimin yükselmesi için iyileşmesi daha uzun sürmektedir. Mali dengenin sağlanması için yürütülen sağlık, eğitim ve diğer sosyal programlardaki kamu harcamalarının azaltılması da yoksulları orantısız bir şekilde etkilemektedir. Bu özellikle ekonomik kriz dönemlerinde geçerli olmaktadır (Li ve Sicular, 2014).

Yoksulları ilgilendiren şey, muhafazakâr para politikasının kontrol etmeyi amaçladığı genel fiyat seviyesi değil, tüketim sepetine hâkim olan belirli emtia ya da hizmetlerin fiyatları olmaktadır. Bu nedenle, gıda, sağlık, eğitim ve toplu taşımacılık gibi temel hizmetlerin istikrara kavuşturulması, yoksulluğun azaltılması üzerinde genel enflasyonun istikrarından çok daha büyük etkilere sahiptir. Bununla birlikte, para politikası, fakirlerin tüketim sepetinde mal ve hizmet fiyatlarının istikrarı sağlama görevi için pek uygun olmadığından, bunun yerine sübvansiyon gibi mali tedbirler gereklidir (Eide vd., 2017).

Bilim adamları, yoksulluğun kaynaklarını ve sosyo-ekonomik sonuçlarını keşfetmek için oldukça fazla çaba sarf etmişlerdir. 2000 yılında Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen Milenyum Bildirgesi, kalkınma hedeflerinin yoksulluğun ortadan kaldırılmasında başarısının, her ülkede ve uluslararası düzeyde iyi yönetişimin temelinde yattığını; mali, parasal ve ticari sistemlerin şeffaflığına bağlı olduğunu önermiştir. Finansmanın etkisi bu hedefler arasında açıkça belirtilmese de, hem politika-yapıcılar hem de akademisyenler, kaynaklara erişimdeki eşitsizliklere ve erk dağılımına değinmenin hedeflerin çoğunun başarılmasına önemli katkı sağladığını kabul etmektedirler (Littlefield vd., 2003; Claessens ve Feijen, 2007).

İktisatçılar, finans sektörünün gelişmesinin yoksullara doğrudan fayda sağlayıp

sağlayamayacağını uzun zamandır tartışmışlardır. Literatürün bir kısmı, sermaye piyasasındaki kusurların ve finansmana erişimi sınırlayan borç verme kısıtlamalarının ekonomik kalkınma sırasında yoksulluğu etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Kalıcı finansal piyasa kusurları birçok modelde yoksulluğun temel belirleyicileri olmuştur (Greenwood ve Jovanovic, 1989; Banerjee ve Newman, 1993).

Bu modeller, finansal piyasa kusurlarının yoksulların beşeri sermayeye, sağlık, girişimci faaliyetlere yatırım yapmalarını önlediğini ortaya koymaktadır. Buna ek olarak, informal asimetri, banka kredisine erişmek için teminat sahibi olmadıkları için özellikle yoksulları bağlayan kredi kısıtlamaları üretmektedir ve bu nedenle, projelerini finanse etmek için kendi kaynaklarını kullanmaları gerekmektedir. Krediyeye daha iyi erişim yoluyla yoksul bireylere istihdam-yoğun olan küçük işletmeler (mikro işletmeler) kurma fırsatı sunulabilecektir. Bu ve benzeri uygulamalar yoksulluğun azaltılmasına yardımcı olabilecektir, çünkü iş yaratma yoksulların gelirini artırmak için önemli yollardan biridir. Bu görüşler, finans sektörünün ekonomik büyümeyi destekleme ve yoksulluğun azaltılmasını destekleme konusundaki yaşamsal önemini ortaya koymaktadır. Son 35 yılda mutlak yoksulluğun azaldığı bilinmekle birlikte, finansal sektörün yoksulluğun azaltılmasına etkisi, ampirik çalışmalarda iyi tanımlanmamıştır. Ayrıca, kriz dönemleri, son yaşanan küresel finansal krizler ve makroekonomik istikrarsızlıklar, finans-büyüme-yoksulluk ilişkisine verilen önemi de arttırmıştır. Bu açıdan, finansal sistemlerin ekonomik ve politik fırsatları eşitlemek ve yoksulluğu azaltmak anlamında önemli bir rolü olduğu literatürde tartışılmıştır ve bu nedenle finansal sektör gelişimi ile yoksulluğun azaltılması arasındaki bağlantıyı değerlendirmek önemlidir. Finansman, işlemleri kolaylaştırarak; fonların geri ödeme maliyetlerini düşürerek; varlık birikimi için fırsat yaratarak; yoksul ailelerin finansal şoklarla daha iyi baş edebilmesi ve sermaye tahsisinin etkinliğinin artırılmasını sağlayarak yoksulluğu azaltabilecektir. Finansal sektörün gelişmesinin yoksulluğun azaltılmasına etki edebileceği iki ana kanal mevcuttur. İlk olarak, yoksullar ekonomide doğrudan mikrofinans kuruluşları gibi küçük ve orta ölçekli işletmelerde çok sayıda serbest çalışanların finansal hizmetlere daha fazla erişimi yoluyla yer almaktadır. İkinci olarak da, finans sektörünün yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunması, yüksek ekonomik büyüme - firmalar ve girişimciler için daha iyi yatırım olanakları, gelişmiş ekonomik performans, daha iyi istihdam olanakları, daha yüksek vergi gelirleri - ile dolaylı olarak sağlanabilecektir (Quinones ve Remenyi, 2014).

Daha derin finansal piyasaların daha fazla ekonomik büyümeye ve bunun yanısıra

daha az yoksulluğa neden olup olmadığı konusu, son 30 yılda finans-büyüme-yoksulluk ilişkisi bağlamında incelenmektedir. Temel olarak teorik literatür, finansal kalkınmanın aktif büyüklüğü, derinlik, likidite (borsada), istikrar, araç çeşitliliği, yasal/düzenleyici arka plan, rekabet, finansal hizmetlere erişim, sözleşme kalitesi, katılımcı sayısı, araçların etkinliği, tasarruf/yatırım hareketliliği, fırsatlar ve risk paylaşım kanallarının genişletilmesi yoluyla daha sonraki ekonomik büyümeye ve yoksulluğun azalmasına sebep olabileceğini ileri sürmektedir (Ho ve Iyke, 2017).

Örneğin, Banerjee ve Newman (1993), bilgi asimetrisi ve finansmana erişimi sınırlayan işlem maliyetleri gibi daha büyük finansal piyasa kusurlarına sahip ülkelerin gelir eşitsizliği ve yoksulluğa daha çok maruz kaldıklarının altını çizmektedir. Yani, finansal sektör gelişimi ile gelir eşitsizliği/yoksulluk arasında olumsuz bir ilişki potansiyeli bulunmaktadır. Benzer şekilde, Galor ve Zeira (1993), sermaye piyasası kusurlarında, insan sermayesine yatırım yapan zenginlerin yoksullaşarak, yoksul kalmaya devam ettiklerini ve vasıfsız emek sektöründe kaldıklarını; bunun da finansal kısıtlamaların özellikle yoksulları bağladığını göstermektedir. Bu görüşe göre, finans, gerek finansmana erişimi iyileştirerek, gerekse ekonomik büyümeyi artırarak yoksulluğu hafifletmektedir (D’Onofrio vd., 2017).

Bununla birlikte, ampirik bir perspektiften, bulgular finans-yoksulluk bağlantısında sonuçsuz kalmakta, ancak çalışmaların çoğunluğu, finans (daha spesifik olarak finansal sektörün büyüklüğü) ve yoksulluğun azaltılması arasında pozitif bir bağ olduğunu göstermektedir. Örneğin, Honohan (2004), özel kredilerin GSYİH’ya oranı olarak ölçülen finansal gelişmişliğin yoksulluk oranı üzerinde güçlü bir etkisinin olduğunu ileri sürmektedir. Kişi başına GSYİH’nın analizde kontrol altında tutulduğu göz önüne alındığında, sonuçlar finansal gelişme ile yoksulluğun azaltılması arasındaki doğrudan ilişkinin, büyümeyle dolaylı etkiden bağımsız olarak ortaya çıktığını ortaya koymaktadır (Sehrawat ve Giri, 2016).

Kpodar ve Singh (2011), 47 gelişmekte olan ülke ekonomisini 1984-2008 yılları arasında analiz ederek, kurumlar zayıf olduğunda, banka bazlı finansal sistemlerin yoksulluğun azaltılması için daha iyi, ancak kurumlar geliştikçe piyasa temelli finansal sistemlerin bu amaçla daha etkili hale geldiğini bulmuştur (Lubinga, 2017).

Jalilian ve Kirkpatrick (2002)’in 42 ülkeyi kapsayan panel veri analizine göre, finansal gelişim yoksulluğun azaltılmasına açık bir katkı sağlamaktadır. Finansal gelişmenin bir birim artması sonucunda yoksulların geliri %0,4 artmaktadır (Donou-Adonsou, Sylwester, 2016).

Beck vd. (2016), finansal gelişmişliğin, en yoksul yüzdeler diliminin gelirini orantısız bir şekilde yükselttiğini ve gelir eşitsizliğini azalttığını ileri sürmüştür. Ayrıca finansal kalkınmanın yoksulluğun hafifletilmesiyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu da bulmuştur.

Li vd. (1998) finansal gelişmişliğin gelir eşitsizliğini azalttığını ve 1947-1994 yılları arasında 49 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için toplanan verilere dayanılarak nüfusun % 80'inin geliri arttırdığını bulmuştur (Mehta ve Bhattacharya, 2017).

Claessens ve Feijen (2007), finansal gelişmişliğin 2007 tarihli Birleşmiş Milletler Milenyum Kalkınma Hedefleri Raporu hedeflerine ulaşmadaki rolünü araştırmıştır. Finansal gelişmenin ve finansal hizmetlere daha fazla erişimin gelir artışına ve yoksulluğun azalmasına yol açabileceğini göstermiştir (Kutan vd., 2017).

Benzer şekilde, Dollar ve Kraay (2002), White ve Anderson (2001) ve Ravallion (2001), finansmanının yoksulluğun azaltılması üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu açıklamışlardır. Kappel (2010), finansal gelişimin hem yoksulluğu hem de gelir eşitsizliğini azaltabileceğini ancak maddi kalkınmanın özellikle de yoksulluk üzerindeki etkisini yalnızca kendi başına önemli olmayacağını, aynı zamanda gelir eşitsizliğine olan etkiden daha büyük olacağını bulmuştur (Jauch ve Watzka, 2016).

Buna karşın, diğer çalışmalar finansal gelişmişliğin yoksulluğun azaltılmasında başarısız olabileceğini öngörmektedir. Charlton (2008), borsa likiditesinin gelişmekte olan ülkelerdeki yoksullara doğrudan fayda sağlamadığını savunmuştur. Quartey ve Prah (2008), Gana'daki finansal sektör gelişimi ile yoksulluğun azaltılması arasında pozitif olmakla birlikte, önemsiz bir ilişki olduğunu bulmuştur (Ofori-Abebrese vd., 2017).

Daha detaylı bir çalışmada, Amin vd. (2003), Bangladeş panel verisini kullanarak, mikrofinans kurumlarının, nüfus içindeki savunmasız derecedeki yoksullara ulaşmakta çok az etkili olduğunu göstermektedir (Monne vd., 2016).

Daha sonraları, Fowowe ve Abidoye (2013), Afrika ülkelerinde finansal gelişmişlik ve yoksulluğun azaltılması arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlarında, finansal gelişmişliğin yoksulluğu azaltmadığı, ancak ticaret açıklığı ve düşük enflasyon ile yoksulluğun azaltıldığını göstermiştir (Adams ve Klobodu, 2016).

3.4.1. Dış Yardım - Yoksulluk İlişkisi

Hess (1989), dış yardımın, incelediği ülkeler açısından, yoksulluğun azaltılmasında etkisiz kaldığı sonucuna varmıştır. Keza, Goldsmith (1996), gelişmekte

olan ülkelerdeki yoksulluğun giderilmesi gereken dış yardımların yararsızlığına da dikkat çekmiştir. Schulz (2001), Goldsmith (1996)'nın iddiasına paralel olarak, dış yardımın Afrika ülkelerinde yoksulluğa herhangi bir çözüm getirmediğini belirtmiştir.

Bununla birlikte Dollar (2005), dış yardımın, özellikle ticareti pahalı hale getiren coğrafi konumlarından dolayı yoksulluğun azaltılmasına yönelik etkin bir çözüm olarak ticaretin mümkün olmadığı ülkeler için daha iyi bir çözüm olabileceğini savunmuştur. Öte yandan, uygun politikaların uygulanması halinde ekonomik yardımın yoksulluğun azaltılmasında etkili olduğunu savunan ampirik çalışmalar da mevcuttur ve bu noktada, Hess bu sonuçlara katılmaktadır.

Bryant ve Kappaz (2005), yoksulluğun sadece gelişmekte olan ülkelerin sorunu değil, bir dünya sorunu olduğunu savunarak, resmi kalkınma yardımlarının yoksulluğu hafifletme çarelerinden biri olarak görmektedir. Bu anlamda, gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun azaltılması için öncelikli olarak gelişmiş ülkeler tarafından atılacak adımların gerekliliğini ve yoksulluğun değişme özelliğini vurgulamaktadır. Onlara göre, yoksulluk yalnızca bir ülkeyi etkilemekle kalmayıp dünyadaki tüm diğer ülkeleri de tehdit eden küresel bir mesele haline gelmiştir.

3.4.2. Nüfus - Yoksulluk İlişkisi

Nüfus, ülkelerdeki yoksulluğun seyrini açıklamak için literatürde bir diğer belirleyici faktör olarak düşünülmektedir. Bazı araştırmacılar, zaten sınırlı olan kaynakların paylaşılması gerekliliği nedeniyle, nüfustaki herhangi bir artışın belli bir toplumda daha yüksek bir yoksulluk seviyesine yol açtığını - bunun tam tersinin de mümkün olduğunu - savunmuştur (Bourguignon, 2017).

Bunlardan biri olan Sachs (2005), yüksek nüfus artışını, sermayenin birikimini engelleyen önemli bir yoksulluk tuzağı olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte, ikinci bir grup akademisyen yoksulluğun nüfus artışıyla değil, gelirin eşit olmayan dağılımıyla veya kaynakların kötüye kullanılmasıyla ilgili olduğunu iddia etmiştir (Murdoch, 1980; Akoum, 2008). Üçüncü akademisyen grubu, yeterli istihdam olanağının veya yeterli sosyal tesisler bulunmaması gibi bazı faktörlere bağlı olarak, nüfustaki artışın daha yüksek bir yoksulluk seviyesine yol açtığını iddia etmiştir. Bu nedenle, bu gruptaki araştırmacılar, yeterli ekonomik ve sosyal imkânlardan yoksun ülkelerin yoksulluğu azaltmak için daha düşük doğurganlık oranlarını sağlayacak politikaları izlemesi gerekliliğini tartışmışlardır (Eastwood ve Lipton, 2002; Croix ve Doepke, 2003).

BÖLÜM IV

YOLSUZLUK VE YOKSULLUK İLİŞKİSİ İLE İLGİLİ KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

4.1. Yolsuzluk-Yoksulluk İlişkisi

Küresel hanehalkı refahı 1980'lerden itibaren önemli ölçüde artmıştır, ancak hem gelir eşitsizliği hem de yoksulluk küresel gündemde kritik bir konu olmuştur. Gelir eşitsizliği ve yoksulluk kavramlarının her ikisi de gelire ilgilidir. Bununla birlikte, gelir eşitsizliği bireyler arasındaki servet dağılımı ile ilgilidir, ancak yoksulluk temel insani ihtiyaçları karşılamak için belirli bir gelir seviyesinde yaşayan bireyler ile ilgilidir. Gelir eşitsizliği genellikle Gini katsayısı, Atkinson endeksi, Genelleştirilmiş Entropi (Theil) endeksi, Kakwani endeksi, kazanılan toplam gelirin oranı ve Robin Hood endeksi ile ölçülebilir (Odedokun ve Round, 2004).

Öte yandan yoksulluk; mutlak yoksulluk ve göreceli yoksulluk olarak ifade edilebilecektir. Mutlak yoksulluk, tüm ülkelerde aynı olan ve zamanla değişmeyen bir standardı yansıtır iken, göreceli yoksulluk toplumun bireysel yaşamlar ve bu nedenle ülkeler arasında ve zaman içinde farklılık göstermektedir. Gelir eşitsizliğinin azaltılması ve yoksulluğun azaltılması tüm hükümetlerin öncelikli hedefleri arasındadır. Bu nedenle, hükümetler yapısal sosyal ve ekonomik önlemlerle sorunların üstesinden gelmeye çalışırlar. Bu bağlamda, gelir eşitsizliğinin ve yoksulluğun belirleyicileri, doğru politikaların tasarlanması ve uygulanması açısından önem kazanmaktadır (Haughton ve Khandker, 2009).

Yoksulluk, başta ekonomik kalkınma düzeyi, kurumsal ve yasal kalite, yolsuzluk, yatırım, enflasyon, işsizlik, ticarete açıklık, bölgesel faktörler, devlet büyüklüğü, transfer ödemeleri ve sübvansiyonlar, tarım sektörünün toplam işgücü içindeki payı, beşeri sermaye ve arazi kaynakları gelir eşitsizliği olmak üzere birçok ekonomik, sosyal ve demografik faktörden kaynaklanabilecektir (Pare ve Felson, 2014; Hasman ve Novotný, 2015; Jenkins, 2017).

Yolsuzluk farklı şekillerde tanımlanabilmekle birlikte, genel olarak “özel kazanım için emanet edilen gücün kötüye kullanılması” veya “kişisel kazanım için kamu veya özel büronun kötüye kullanılması” olarak tanımlanabilir. Rüşvet, dolandırıcılık, zimmete para geçirme, nepotizm, gasp ve geri tepmeler, literatürde genel olarak bilinen yolsuzluk

biçimleridir. Yolsuzluk, gelir eşitsizliği ve yoksulluğun önemli bir nedeni olarak ileri sürülmüş ve son yıllarda ampirik olarak araştırılmıştır (OECD, 2014; Transparency International, 2017).

Yolsuzluk, literatürde yoksulluğu etkileyen bir başka faktör olarak, bir ülkeden diğerine değişebilecek politik, sosyal veya ekonomik yapıların bir sonucu bağlamında değerlendirilebilecektir. Yüksek derecede yolsuzluğun tecrübe eden ülkelerin yöneticileri, halklarının sahip oldukları hakları kullanmalarını engellemekte; siyasi ve ekonomik yapıyı kendileri lehine yönelik tasarlamakta, bireyleri yoksul kalmaya ve insani özerkliğini kısıtlayan mutlak itaat gibi geleneksel değerlere uymaya yönlendirmektedir (Johnston, 2017).

Mauro (1998), yolsuzluğun ekonomik büyümeyi azalttığını ve zamanla yoksulluğu beslediğini gösteren ampirik kanıtlardan bahsetmiştir. Benzer şekilde, Gupta vd. (2002), yolsuzluk ve yoksulluk arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu saptamıştır.

Ravallion (2003), yolsuzluğun gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi üzerinden yolsuzluk ve yoksulluk arasında benzer bir ilişkinin varlığını savunmuştur. Buna göre, yolsuzluk gelir eşitsizliğini şiddetlendirmekte ve böylece yoksulluğu arttırmaktadır.

Ravallion ve Chen (2011) bu argümanı destekler şekilde yolsuzlukla yoksulluk arasında pozitif bir ilişki olduğunu bulmuştur. Buna rağmen, yolsuzluğun kendi başına değil, ancak dolaylı olarak ekonomik büyümenin azalmasına yol açarak yoksulluğun artışına sebep olduğu da saptanmıştır.

Chetwynd vd. (2003), Ravallion ve Chen (2011)'in argümanlarını destekleyerek yolsuzluk ve yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki bulunmadığını ileri sürmüştür. Ayrıca, yolsuzluğun ekonomik faktörler üzerindeki etkisiyle yoksulluğun ortaya çıkmasına yol açtığını savunmuştur.

Ekonomik büyümenin dinamolarından biri olan ticaret, yolsuzluktan büyük ölçüde etkilenmektedir. Bazı ülkelerin limanlarındaki yolsuzluk, bu ülkelerin ihracat mallarının fiyatında artışa neden olur ve diğer ülkeler için bu ihracat malları satın almak artık cazip olmayacaktır. Sonuç olarak, bu sırasıyla ihracatta ve ekonomik büyümede bir düşüşe sebep olmaktadır (Reinecke ve Schmerer, 2018).

Yolsuzluğun, toplumlar için birçok sosyal, ekonomik ve politik sebepleri ve sonuçları hakkında ampirik analizler yapmışlardır (Begoviç, 2007; Olken ve Pande, 2012); Dimant ve Schulte, 2016).

Ancak, birkaç ampirik çalışma, yolsuzluğun yoksulluk ve gelir eşitsizliği

üzerindeki etkisini araştırmış ve yolsuzluğun, hem yoksulluğu hem de gelir eşitsizliğini tutarlı bir şekilde daha da kötüleştirdiğini ortaya çıkarmıştır (Gupta vd., 2002; Negin vd., Dinçer ve Günalp, 2008; Dobson ve Ramlogan-Dobson, 2014; Ullah ve Ahmad, 2016; Wong, 2017).

Erken çalışmalardan birinde, Gupta vd. (2002), yolsuzluğun 1980-1997 döneminde panel regresyonu ile hem gelir eşitsizliği hem de yoksulluk üzerindeki etkisini incelemiş ve yolsuzluğun gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu artırdığını ortaya koymuştur.

Diğer taraftan Dinçer ve Günalp (2008), 1981-1997 döneminde yolsuzluğun 50 Amerikan Eyaleti'nde yoksulluğa ve gelir eşitsizliğine etkisini panel regresyon analiziyle araştırmış ve yolsuzluğun, hem yoksulluğu hem de gelir eşitsizliğini artırdığını ortaya koymuştur. Kimi ampirik çalışmalar, yolsuzluk ve gelir eşitsizliği arasındaki etkileşimi incelemiştir.

Li vd. (2000) ile Chong ve Calderon (2000), farklı gelir düzeyindeki ülkelerdeki yolsuzluk ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiş ve iki değişken arasında ters bir U şekilli etkileşimi keşfetmiştir.

Mehrara vd. (2011), 2000-2007 döneminde OECD ve OPEC üyesi ülkelerindeki yolsuzluğun gelir eşitsizliğine olan etkisini dinamik panel regresyonla analiz etmiş ve yolsuzluğun OECD ülkelerindeki gelir eşitsizliğini artırmakla birlikte, OPEC üyesi ülkelerinde gelir eşitsizliğini azalttığını ortaya koymuştur. Görülmüştür ki, OPEC üyesi ülkelerde yüksek petrol gelirleri ve aşırı hükümet müdahalesi, yolsuzluk ve rant-arama faaliyetlerine yol açsa dahi, gelir dağılımını iyileştirmiştir. Sonuçlar ayrıca, kamu harcamalarındaki artışın OPEC üyesi ülkeler için gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etki yarattığını ve yüksek kamu harcamalarına sahip ülkelerin daha düşük eşitsizlik ve daha düşük ekonomik büyüme oranlarına sahip olduklarını doğrulamaktadır. OECD ülkeleri için ise yolsuzluk, geleneksel teoriyi destekleyerek gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.

Dobson ve Ramlogan (2014), 21 Latin Amerika ülkesinin yanısıra yolsuzluk, gelir eşitsizliği ve kayıtdışı ekonomisi arasındaki etkileşimi panel regresyon analiz yöntemiyle 137 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke üzerine araştırmış ve yolsuzluğun tüm paneldeki gelir eşitsizliğini artırdığını, ancak Latin Amerika ülkelerindeki gelir eşitsizliğini azalttığını bulmuştur. Ancak, yolsuzluğun gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi kayıtdışı ekonomisine bağlı çıkmıştır. Kayıtdışı ekonomisi arttıkça yolsuzluğun gelir eşitsizliği üzerindeki etkisi azalmıştır.

Öte yandan, Ullah ve Ahmad (2016), 1984-2012 döneminde dinamik panel

regresyonu ile 71 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede, yolsuzluğun gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini incelemiş ve yolsuzluğun gelir eşitsizliğini artırdığını ortaya koymuştur.

Bazı ampirik çalışmalarda, yolsuzluğun yoksulluğa olan etkisi araştırılmıştır. Bu bağlamda, Negin vd. (2011), 1997-2006 döneminde dinamik panel regresyonu ile 97 gelişmekte olan ülkede yolsuzluk ve yoksulluk arasındaki nedensel etkileşimi araştırmış ve iki yönlü bir nedensellik ortaya çıkarmıştır.

Ajisafe (2016), 1986-2014 yılları arasında Nijerya'da yoksulluğa yolsuzluğun etkisini ARDL bağıllık testi ile incelemiş ve yolsuzluğun yoksulluğu artırdığını tespit etmiştir.

Yolsuzluk, ekonomik, politik, sosyal kalkınmayı etkilemekte ve iş yapmanın maliyetini artırarak, israfa veya kamu kaynaklarının verimsiz kullanımına, kamu güvenini aşarak, hukukun üstünlüğünü azaltmaya ve gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu arttırarak etkileyebilecektir (OECD, 2014). Yoksulluk, ayrıca büyüme oranı, önyargılı vergi sistemleri ve sosyal programların zayıf hedeflenmesi, varlık sahipliği, beşeri sermaye oluşumu, eğitim eşitsizlikleri ve faktör birikimindeki belirsizlik üzerindeki etkisi de dâhil olmak üzere çeşitli kanallardan gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu etkileyebilmektedir (Baum vd., 2017).

4.1.1. Büyüme

Yolsuzluk iki sebepten dolayı yoksulluğa yol açabilmektedir. Birinci sebep, bulguların daha yüksek bir büyüme oranının daha yüksek bir yoksulluğun azaltılması ile ilişkili olduğunu göstermesidir ve yolsuzluk, büyümeyi azaltarak yoksulluğun azaltılmasını yavaşlatmaktadır (Alesina ve Rodrik, 1994; Persson ve Tabellini, 1994; Ravallion ve Chen, 1997; Ostry vd., 2014; Berg ve Ostry, 2017). İkincisi sebep, gelir eşitsizliğinin büyümeye zararlı olduğunun ileri sürülmesidir ve eğer yolsuzluk gelir eşitsizliğini arttırıyorsa, büyümeyi de azaltacak ve böylece yoksulluğu arttıracaktır (Ravallion, 1997; Wedeman, 2012; You, 2015; Van den Berg, 2016).

4.1.2. Önyargılı Vergi Sistemleri

Yolsuzluk, vergi kaçakçılığı, zayıf vergi idaresi ve iyi bağlantılara sahip ve varlıklı gruplarına orantısız olarak iltimas sağlayan vergi muafiyetlere yol açabilecektir. Bu da, vergi tabanını azaltabilecek ve muhtemelen artan gelir eşitsizliğine yol

açabilecektir (Litina ve Palivos, 2016; Ivanyina vd., 2016).

4.1.3. Sosyal Programların Zayıf Hedeflenmesi

Yolsuzluk, sosyal programların hedeflenmesine gerçekten ihtiyaç duyanları etkileyebilir. Devlet destekli programların yararlarını göreceli olarak zengin nüfus gruplarına ya da yoksulluğun azaltılması programlarının iyi bağlantılara sahip bireyler tarafından kullanılması, sosyal programların gelir dağılımı ve yoksulluk üzerindeki etkisini azaltacaktır (Rodríguez vd., 2016).

4.1.4. Varlık Mülkiyeti

Varlık sahipliğinin yüksek yoğunlukta olması, kamu politikasını etkileyebilecek ve gelir eşitsizliğini artırabilecektir. Varlık sahipliğinin küçük bir seçkin sınıf içinde yoğunlaştığı bir toplumda, varlık sahipleri, varlıklarını, döviz kuru, harcama programları ve varlıklarının tercihli vergi muameleleri de dâhil olmak üzere uygun ticaret politikaları için hükümete lobi faaliyetlerinde bulunmak amacıyla kullanabilirler. Bu politikalar, daha düşük değerli varlıklara sahip olanlara daha düşük getiri, daha değerli varlığa sahip olanlara ise daha yüksek getiri sağlayacağından, böylece gelir eşitsizliği artacaktır. Ayrıca, varlıklar borçlanmak ve yatırım yapmak için teminat olarak kullanılabilir; bu nedenle, varlıkların mülkiyetindeki eşitsizlikler, yoksul bireylerin borçlanma ve yaşam boyu gelirlerini artırma becerileri sınırlandırılacak ve yoksulluk ve gelir eşitsizliği daimi kılınacaktır (Li vd., 1996; Birdsall ve Londono, 1997; Polishchuk ve Syunyaev, 2015).

4.1.5. Beşeri Sermaye Oluşumu, Eğitim Eşitsizlikleri ve Sosyal Harcamalar

Yolsuzluk, beşeri sermayenin oluşumu ve dağılımı üzerindeki etkisi ile gelir dağılımını ve yoksulluğu etkileyebilir. İlk olarak, yolsuzluk vergi yönetimini zayıflatır, böylece vergi kaçakçılığına ve uygunsuz vergi muafiyetlerine yol açabilir. Bu nedenle, belirli bir vergi sistemi için, yolsuzluk seviyesi ne kadar yüksekse, vergi gelirleri o kadar düşüktür ve eğitim de dâhil olmak üzere belirli hizmetlerin finanse edilmesi için mevcut kamusal kaynaklar daha düşük olacaktır (Dearmon ve Grier, 2011).

İkinci olarak, yolsuzluk hükümetin işletme maliyetini arttırmakta ve dolayısıyla, beşeri sermayenin oluşumu için hayati önem taşıyan sosyal harcamaların finansmanı da dâhil olmak üzere diğer kullanımlar için mevcut olan kaynakları azaltmaktadır. Gerçekten de, daha yüksek yolsuzluk, düşük eğitim ve sağlık harcamaları ile ilişkili bulunmuştur

(Mauro, 1997; Saha ve Cooray, 2017).

Üçüncü olarak, varlık sahibi şehirli seçkinler, hükümete yönelik yüksek-gelir gruplarına yarar sağlama eğiliminde olan yükseköğrenim ve üçüncül sağlık hizmetlerine yönelik sosyal harcamaları önleme konusunda lobi faaliyetinde bulunabilirler. Yolsuzluk aynı zamanda üçüncül sağlık hizmetleri üzerindeki harcamaları da arttırabilir, çünkü rüşvet, hastanelerin inşasından, en son teknoloji tıbbi cihazların satın alınmasından ve aşılama işlemleri için yapılan harcamalardan çok daha kolay bir şekilde alınabilecektir (Bryant ve Javalgi, 2016; Ahsan vd., 2017).

Dördüncü olarak, yolsuzluk, işletim ve bakımdan ziyade ücretlere yönelik tekrarlanan harcamaların payını artırabilir. Bu, eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesini düşürür ve devletin eğitim kazanım düzeylerini iyileştirme yeteneğini etkileyebilecektir (Tanzi ve Davoodi, 1997; Gupta, 2000; Heyneman, 2004; Hakhverdian ve Mayne, 2012).

4.1.6. Belirsizlik ve Faktör Birikimi

Yolsuzluğun mevcut olduğu bir ülkede “oyunun kuralları” belirsiz ve iyi-bağlantılı tarafa karşı eğilimli ise, yoksul ve iyi-bağlantıları olmayan bireyler alacakları yatırım kararlarında ek bir risk primi yüzleşirler. Bu eşit olmayan şekilde dağıtılmış risk, daha iyi-bağlantılı olanın herhangi bir yatırımı için beklenen getiriye artıracaktır. Bu nedenle, düşük gelirlili ve yoksul gruplar herhangi bir kaynağa (beşeri, fiziki sermaye ya da toprak) yatırım yapmaktan caydırılacağı için, gelir eşitsizliği ve yoksulluk devam edecek ya da şiddetlenecektir (Campos vd., 1999; Kuncoro, 2006; Goel ve Ram, 2013).

Yolsuzluk, hükümetin geleneksel temel işlevlerine müdahale eder: Kaynakların tahsisi, ekonominin istikrara kavuşması ve gelirlerin yeniden dağılımı gibi işlevler hem doğrudan hem de dolaylı olarak gelir dağılımını ve yoksulluğu farklı derecelerde etkilemektedir. Yüksek ve yükselen yolsuzluk, ekonomik büyümeyi, vergi sisteminin ilerleyişini, sosyal harcamaların düzeyini ve etkinliğini ve beşeri sermayenin oluşumunu azaltarak gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu arttırmaktadır. Yolsuzluk aynı zamanda gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu da varlık sahipliği dağılımının yanısıra eğitime erişimi eşit-olmayan biçimde sağlayarak arttırmaktadır (Dauda, 2017).

Bu bulgular, farklı ekonomik büyüme aşamalarında, farklı büyüme deneyimlerinde ve çeşitli yolsuzluk endeksleri kullanılarak üzerinde analiz gerçekleştirilen ülkeler için geçerlidir. Bu sonuçlar, gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu etkileyen şu diğer faktörleri kontrol ederken bile geçerlidir: (i) Doğal kaynak desteği; (ii)

Sermaye verimliliği; (iii) Eğitim kazanımı; (iv) Eğitime eşit-olmayan erişim; ve (v) Toprağın tahsisi.

Yolsuzluğun önemli ölçüde dağıtımsal etkileri ve verim üzerindeki olumsuz tesiri göz önünde bulundurulduğunda, hem büyüme hem de gelir eşitliğe zarar vermesi gerektiği düşünülmektedir. Bu nedenle, yolsuzluğu azaltan politikalar, gelir eşitsizliğini ve yoksulluğu da azaltacaktır (Mosley vd., 2004).

Birçok ülkede yolsuzluk, hem yoksulluğun hem de yeteneklerin başarısızlığının bir sonucudur. Yolsuzluk hükümete, özel sektöre ve sivil topluma nüfuz eder, siyasi kararları yanlış yönlendirir, mali bütçeleri çarpıtır, politika uygulamasını bozar ve nihayetinde kalkınmanın yönünü etkiler. Yolsuzluk zincirinin alt kısmı olarak, yoksul bireyler yalnızca hükümetin koruma ve yardımlarını değil, kamu hizmetlerini ve mallarını da yitirmektedir. Bu arada yolsuzluk, yoksulluğun yan ürünü ve yetenekten yoksunluktur. Yoksul ve muhtaç, oyunun kuralı olarak yolsuzluğun olduğu ülkede ikili dışlanmışlıktan muzdarip olacaktır (N'Zue ve N'Guessan, 2005).

Yolsuzluğun ortaya çıkması durumunda, siyasete karşı hesap verebilirlik, şeffaflık ve açıklık gibi yoksulluğun en önemli gücü çok büyük zarar görmektedir. Yolsuzluk, yoksulluğun bir sebebidir ve başarılı bir şekilde yoksulluğun ortadan kaldırılmasına engel teşkil etmektedir. Kamu sektöründe yolsuzluk, ekonomik büyümeyi geciktirir ve yönlendirir ve yoksulluğu derinleştirir. Alternatif olarak, yoksulluk ekonomik, politik ve sosyal kurumları zayıflattığı için yolsuzluğa davetiye çıkarır. Yolsuzluk, yoksulluğun başlıca belirleyicilerinden biridir. Yolsuzluğa karşı mücadele bu nedenle yoksulluğun azaltılması sürecinin önemli bir parçasıdır. Yüksek düzeydeki yolsuzluklar, kamu sektörü programlarıyla bağlantılı tüm karar verme sürecini çarpıtarak yoksulların yaşam koşullarını kötüleştirmektedir. Yolsuzluk, yasadışı gelirleri çıkarmak için daha iyi fırsatlar sunabilecek daha büyük sermaye-yoğun projeleri pahasına eğitim ve sağlık bakımı gibi üretken programları engelleyerek yoksulluğu derinleştirmektedir. Alternatif olarak, yoksul ülkelerdeki sosyal ve gelir eşitsizlikleri, iktidarın dağılımında daha büyük dengesizlikler yaratmakta ve yolsuzluğu teşvik etmektedir (Ndikumana, 2006; Negin vd., 2011; Harrison, 2017).

Yolsuzluk ve yoksulluk arasındaki bağlantı sıklıkla belirtilmesine rağmen yolsuzluk ve panel veri modellerine dayalı yoksulluk daha az dikkat çekmiştir. Yolsuzluk ve yoksulluk arasındaki bağlantıyı araştıran çalışmaların çoğu, sadece korelasyon gösteren modellerde nedensellik üzerinde durabildiğinden, yoksulluğa ve yolsuzluğa karşı mücadele için politika önerileri yanlış olabilecektir (Husted, 1999; ACEG, 2000;

Gupta vd., 2002; Gyimah-Brempong, 2002; You ve Khagram, 2005).

Yolsuzluk ile yoksulluk arasındaki ilişki hakkındaki teorik ve ampirik literatür 1990'ların ortalarından itibaren Uluslararası Şeffaflık Örgütü (*Transparency International Organization*) gibi bazı sivil toplum örgütlerinin yolsuzluk sorunları ve vatandaşların siyasete katılma haklarına odaklandığını ortaya koymuştur. Ekonomik ve sosyal gelişim süreçleri ve yolsuzluk endeksleri üretmiştir. Yolsuzluk ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiye yönelik teorik önermeler de rant teorisi ve Rose-Ackerman (1978) ve Krueger (1974)'in fikirlerinden kaynaklanmaktadır. Yolsuzluk, bazı grupların ve bireylerin kalıcı olarak daha fazla yarar sağlamasına neden olmakta, yolsuzluğun devam etmesinden ötürü yolsuzluğun dağılımı daha katıdır ve kaynak tahsisinde devlet payının bir işlevidir.

Yolsuzluk ve yoksulluk arasındaki ilişki hakkındaki bu teorik önermeler, birçok ampirik çalışma ile desteklenmektedir. Yolsuzluğun gelir dağılımı ve yoksulluğu olumsuz etkilediği kanalların uluslararası bir analizinde Gupta vd. (1998), gelir eşitsizliğini ve çeşitli yolsuzluk endekslerini ölçmek için Gini katsayısını kullanan bir eşitsizlik modeli belirlemiştir. Çalışmalarında, yolsuzluğa bağlı artan gelir eşitsizliğinin ekonomik büyümeyi azalttığını ve dolayısıyla yoksulluğu şiddetlendirdiğini tespit etmişlerdir. Ayrıca, vergi kaçakçılığının ve zengin seçkinlerin lehine muaf tutulmasının vergi tabanını azaltabileceğini ve daha fazla gelir eşitsizliğine yol açabileceğini ve sosyal programların zayıf hedeflenmesi nedeniyle yoksulluğun azaltılması ile ilgili faydaları saptırabileceğini de saptadılar.

Karstedt (2001), 35 OECD ülkesinde yaptığı çalışmada, gelir dağılımına karşı yolsuzluğun etkisini test etmiştir. Sonuçlar, yüksek gelir eşitsizliği olan ülkelerin yüksek düzeyde yolsuzluğa sahip olduğunu, yüksek eğitim düzeyine sahip olanların ve kamu kademelerindeki kadınların oranının yüksek olmasının yolsuzluk düzeylerini azaldığını göstermiştir. Yolsuzluk ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişki doğrusal değildir ve ülkelerin belirli bir gelir eşitliği düzeyine eriştikten sonra yolsuzluğun üssel olarak azalttığını göstermektedir.

Dabla-Norris ve Wade (2002), zenginlerin neden yolsuzluk faaliyetlerden gelir elde etmeye odaklandığını açıklamak için teorik bir model önermektedir. Bireyler, kamu istihdamıyla yolsuzluktan kazanç elde etmek istedikleri, ancak üretken bir faaliyete girmedikleri zaman sabit bir maliyetle karşı karşıyadır. Bu nedenle model, iktidarın neden zenginlerin alanı olduğuyula ilgili hem arz- hem de talep-yanlı nedenleri içermektedir. Model, yoksul ülkelerdeki zenginlerin kendilerini ve ailelerini devlet istihdamında ve

hükümetin kontrolünde tutmaya eğilimli olduğuna dair kanıtlarla motive edilmektedir. Hükümet yetkilileri ayrıca, yetkililerin yetki alanlarıyla ilişkili aile işletmelerine de sahiptir.

You ve Khagram (2005), gelir eşitsizliğinin, maddi ve normatif mekanizmalar yoluyla yolsuzluk düzeyini de artırdığını savunmaktadır. Farklı araçsal değişkenlere sahip 129 ülkeye ilişkin 2SLS analizleri, farklı yolsuzluk ölçümlerini kullanarak hipotezlerini desteklemektedir. Gelir eşitsizliği de yolsuzluğa katkıda bulunduğundan, toplumlar genellikle eşitsizliğin ve yolsuzluğun kısır döngüsüne girmektedir.

Eşitsizliğin yüksek düzeydeki yolsuzluklara da katkıda bulunduğu konusunda ortak bir görüş mevcuttur. Yolsuzluk GSYİH'yi düşürebilirken, yoksul ülkeler kaynak eksikliği nedeniyle yolsuzlukla etkin bir şekilde mücadele edemeyebilirler ve bu da ters nedensellik için kanıt sağlar (Husted, 1999; Paldam, 2002; You ve Khagram, 2005).

Gelişmekte olan ülkelerde en az üç yoksul yanlısı yolsuzlukla mücadele müdahalesi bulunmaktadır. Bunlar, kapsayıcılığı teşvik etmek, yasallığı teşvik etmek ve hesap verebilirliği teşvik etmektir.

Kapsayıcılığı Teşvik Etme: Vatandaşların politik, ekonomik ve sosyal süreçlere katılımını sınırlayan veya onları mahrum bırakan sosyal dışlanma, yoksullukla ve yolsuzlukla mücadele çabalarına olduğu kadar iyi yönetim kavramına da aykırıdır ve teorik olarak demokratik toplumlarda bunun yeri yoktur. Bu nedenle, kapsayıcılık, yetkilendirme ve ademi merkezîyetçilik meseleleriyle yakından ilgilidir (Tesliuc vd., 2015).

Yasallığı Teşvik Etme: Yasallık adalet, suçluluk, uyuşmazlık çözümü, sosyal şiddet, barış ve güvenlik ve insan hakları konuları ile yakından ilgilidir. Anderson (1999), kanunsuzluğun ve yoksulluğun birbiriyle ilintili olduğu bir dizi mekanizmaya işaret etmektedir. Polis, cezaevi görevlileri ve diğer kamu görevlileri tarafından gerçekleştirilen şiddet ve insan hakları ihlalleri yoksul bireyleri orantısız biçimde etkileyebilir. Yoksul bireyler kamu görevlileri tarafından keyfi muameleye, sindirmeye ve aşağılanmaya karşı daha savunmasızdır.

Hesap Verebilirliğin Teşvik Edilmesi: Hesap verebilirlik, hükümetin eylemlerine karşı duyarlı kaldığı ve yaptırım uygulanabileceği anlamına gelir. Yoksul yanlısı bir yolsuzlukla mücadele stratejisi geliştirmek için önemli bir adım, marjinal toplumların ve bireylerin haklarını daha sorumlu hükümetlere bağlamaktadır. Siyasi hesap verebilirliği teşvik ederek yoksul bireyler birer kurban olarak değil, yolsuzlukla

mücadelede paydaşlar olarak görülebilecektir (Eberlei, 2007; Dürr vd., 2008).

Önemli sayıdaki yeni çalışma, bu fenomenlerin etkileşimde bulunma yollarını açıklığa kavuşturmak için yoksulluk ve yolsuzluk arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Kamu sektöründeki yolsuzluk - kamu idarelerinin özel kazanç için kötüye kullanılması - ülkelerdeki yoksulluk koşullarını (düşük geliri, kötü sağlık ve eğitim durumu, zayıflıklara ve diğer özelliklere karşı hassasiyet) artan koşullar olarak görmektedir.

4.2. İki Ana Model Bağlamında Yolsuzluk – Yoksulluk İlişkisi

Literatür, yolsuzluğun kendi başına yoksulluk yaratmadığı sonucuna işaret etmektedir. Aksine, yolsuzluk, ekonomik ve yönetim faktörleri, dolayısıyla da yoksulluk yaratan araçlar üzerinde doğrudan sonuçlara yol açmaktadır. Böylece araştırmacılar tarafından incelenen ilişki dolaylı bir sorundur. Yolsuzluk ve yoksulluk arasındaki bu ılımlı bağlantıyı açıklayan iki ana model mevcuttur:

4.2.1. Ekonomik Model

Bu model yolsuzluğun, öncelikle yoksulluk seviyelerini etkileyen ekonomik büyüme faktörlerini etkileyerek yoksulluğu etkilediğini belirtmektedir. İktisat teorisi ve ampirik kanıtlar, hem yolsuzluk hem de ekonomik büyüme arasında doğrudan bir nedensel bağ olduğunu göstermektedir. Yolsuzluk, yabancı ve yerli yatırımları cesaretlendirerek, kamu altyapısının kalitesini düşürerek, vergi gelirlerini azaltarak, kamu yeteneğini rant arayışına dönüştürerek ve kamu harcamalarının kompozisyonunu çarpıtarak ekonomik büyümeyi engellemektedir. Ekonomik büyümeyi sınırlamaya ek olarak, yolsuzluğun gelir eşitsizliğini de artırdığını gösteren bulgular vardır; regresyon analizi, yolsuzluk ve gelir eşitsizliği arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ekonomik büyüme ve gelir eşitsizliği, yolsuzluğun yoksulluğa bağlanması nedeniyle önemlidir. Çalışmalar ekonomik büyümenin (veya olumsuz büyümenin) yokluğunun yoksulluğu artırdığını göstermektedir. Tersine, testler GSYİH'deki artışın yoksul bireylerin gelirinde bir artış yarattığını göstermiştir. Ancak, ekonomik büyüme her zaman yoksul bireylere fayda sağlayamayabilecektir (Eric vd, 2003).

Ekonomik model, yolsuzluğun yoksulluğu ilk olarak ekonomik büyüme faktörlerine tesir ederek etkilediğini ve bunun da yoksulluk seviyelerini değiştirdiğini belirtmektedir. Diğer bir deyişle, artan yolsuzluk ekonomik yatırımı azaltır, piyasaları bozar, rekabeti engeller, iş yapmanın maliyetlerini artırarak verimsizlikler yaratır ve gelir

eşitsizliğini artırır. Bu durum, kilit ekonomik faktörleri baltalayarak, yoksulluğu artırır (Earle ve Scott, 2010).

Literatür, toplam ekonomik büyüme ve yolsuzluk arasında ters bir korelasyon göstermektedir. Genel olarak, yüksek yolsuzluğa sahip ülkeler daha düşük ekonomik büyüme oranlarını tecrübe eder. İncelenen çalışmaların birçoğu, yolsuzluğun ekonomik büyümeyi etkilediği (örneğin yatırım ve girişimciliği etkileyerek, piyasaları çarpıtarak ve üretkenliği baltalayarak) göstermiştir. Ayrıca, yolsuzluğun gelir eşitsizliğini daha da kötüleştirdiği ve daha yavaş ekonomik büyüme ile ilişkili olduğu konusunda ampirik kanıtlar bulunmaktadır. Bu çalışmalar, ekonomik büyüme hızı arttıkça, yoksulluk sınırının üzerindeki insanların sayısının da artma eğiliminde olduğuna dair kanıtlar sunmaktadır (Johnson ve Sharma, 2004; Philp, 2016).

Yolsuzluk ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki karmaşıktır. Ekonomik teori, yolsuzluğun aşağıdaki yollarla ekonomik büyümeyi engellediği fikrini desteklemektedir (Gardiner vd., 2002):

- Yolsuzluk, belirsizlikler yaratmakta ve hem yabancı hem de yerli yatırımcılara yönelik teşvikleri azaltmaktadır.
- Yolsuzluk, kamu altyapısının kalitesini düşürür: Kamu kaynakları özel kullanımlara yönlendirilir, operasyon ve bakım için gerekli olan fonlar daha fazla oranda rant-arama faaliyetleri lehine yönlendirilir.
- Yolsuzluk vergi gelirlerini düşürür: Firmalar ve faaliyetler gayri resmi veya gri sektöre aşırı rantla çekilir ve vergi yetkililerine getiriler karşılığında vergi indrimi yapılır.
- Yolsuzluk, yetkilileri rant-arama faaliyetlerine yönlendirir: Aksi takdirde üretken faaliyetlerde bulunacak yetkililer, artan getiri ile daha fazla rant edinmeyi teşvik eden “rant-arama” ile meşgul olmaya başlar.
- Yolsuzluk, kamu harcamalarının yapısını bozar: Rant-arayanlar, eğitim ve sağlık gibi diğer sektörlerden finansmanın yönlendirildiği projelerin peşinden koşacaktır.

Bu teorik önermeler, bir dizi ampirik çalışma ile desteklenmektedir. Yüksek düzeydeki yolsuzluğun düşük yatırım seviyeleri ve düşük toplam ekonomik büyüme seviyeleri ile ilişkili olduğunu göstermektedirler.

Yolsuzluğun ve ekonomik büyümenin uluslararası bir analizinde, Tanzi ve Davodi (1997), yolsuzluğun büyümeyi azalttığı dört kanalı açıklamak üzere tasarlanan dört hipotezi test etmiştir. Regresyon analizi aşağıdaki sonuçları ortaya koymuştur:

- 1) Kamu sektörü yatırımlarının GSYİH içindeki payı artar;
- 2) Bütçe kısıtları sebebiyle, kamu yatırımlarının ortalama verimliliği düşer;
- 3) “İşletim/bakım”, eğitim ve sağlık gibi diğer bazı kamu harcama kategorilerinde olası bir azalma görülür.

Tüm bu bulgular, yolsuzluğun ekonomik büyüme ile ters orantılı olduğu yönündeki gözlemler ile tutarlıdır.

Bir çalışma, daha yüksek yolsuzluk seviyelerinin, yatırım ve üretimdeki düşüş ile büyümeyi azalttığını göstermektedir. Bu kapsamlı çalışma 22 geçiş ekonomisi ülkesi dâhilinde yolsuzluk olgusunun ekonomik ve sosyal göstergeler üzerindeki etkilerini incelemiştir. Çalışma verileri İş Ortamı ve Kurumsal Performans Anketi’nden (*BEEPS*) elde edilmiştir (World Bank, 2000).

Mauro (2002) tarafından yapılan bir çalışma, yüksek yolsuzluk düzeylerinin, Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın (GSYİH) payı olarak daha düşük yatırım seviyeleriyle ilişkili olduğunu göstermek için 106 ülke örneklemeyle iki yolsuzluk endeksinden ve çoklu regresyon analizlerinden oluşan bir yöntem kullanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, bir ülkenin yolsuzluk endeksinin on puanlık bir ölçekte altıdan sekize çıkması durumunda, yatırım oranının % 4’ten fazla artacağı ve yıllık kişi başına GSYİH büyümesinin yaklaşık %1,5 oranında artacağı ileri sürülmüştür.

Lambsdorff (2007), yolsuzluğun yatırımı ve özellikle de yatırımın GSYİH’ye olan ilişkisini nasıl etkilediğine dair daha fazla ışık tutmaktadır. Çalışma, yurtiçi tasarruflara ve net sermaye girişlerine yapılan yatırımları kategorize etmiştir. Regresyon sonuçları, yolsuzluğun sermaye ithalatının caydırılması yoluyla sermaye birikimini olumsuz etkilediğine dair kanıt sağlamıştır. Bu nedenselliği keşfetmek için, Lambsdorff yolsuzluk endeksini bürokratik kalite, sivil özgürlük, hükümet istikrarı, yasa ve düzen mercikleri aracılığıyla yolsuzluğa bakan birkaç alt göstergeye ayırmıştır. Sadece yasa ve düzen alt göstergesinin sermaye akışlarını çekmek için önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

4.2.2. Yönetişim Modeli

Bu model ise, yolsuzluğun yoksulluk seviyelerini etkileyecek olan yönetim faktörlerini etkileyerek yoksulluğu etkilediğini ileri sürmektedir. İlk olarak, yolsuzluk yönetim kapasitesini azaltacak, yani siyasi kurumları ve vatandaş katılımını zayıflatacak ve daha düşük kaliteli kamu hizmetleri ve altyapısına yol açacaktır. Yoksul bireyler, kamu hizmetlerinin azaltılmasından orantısız olarak zarar göreceklerdir.

Sağlık ve temel eğitim harcamaları daha düşük önceliğe sahip olduğunda, daha düşük gelir grupları bağlı oldukları hizmetleri kaybedecektir. Yolsuzluk, orta dereceli okul terk oranları ve yüksek bebek ölüm oranları ile tutarlı bir şekilde ilişkilidir. İkinci olarak, bozulmuş yönetim, ekonomik büyümeyi sınırlandırarak ve yolsuzluğun kontrol edilememesiyle yoksulluğu artıracaktır. Üçüncü olarak, yönetim kapasitesini azaltan yolsuzluk, aynı zamanda kamu kurumlarında kamu güveninin azalmasına da yol açabilecektir. Yapılan çalışmalar, sosyal sermayenin önemli bir unsuru olan güven azaldıkça, ekonomik verimlilikleri etkilendiğinden yoksul bireylerin kırılabilirliğinin arttığını göstermiştir. İnsanlar sosyal sistemin güvenilir ve adaletsiz olduğunu algıladıklarında, üretken ekonomik faaliyetlerde bulunmaya yönelik motivasyonları düşecektir.

Yönetişim modeli, yolsuzluğun yönetim faktörlerini etkileyerek yoksulluğu etkilediğini ileri sürmektedir. Örneğin, yolsuzluk, hükümetin kaliteli kamu hizmetlerini sunma konusundaki kurumsal kapasitesini aşındırmakta, kamu yatırımlarından büyük kamu ihtiyaçlarından uzaklaşarak sermaye projelerine yönelmekte, güvenlik ve sağlık düzenlemelerine uyumu azaltmakta ve bütçe baskısını arttırmaktadır. Yönetişim uygulamalarına ve sonuçlarına yönelik bu ciddi zorluklar sonucunda yoksulluk etkilenecektir.

Yönetişim modeli, artan yolsuzluğun yönetim kapasitesini azalttığını ve bunun da yoksulluk koşullarını artırdığını belirtmektedir. Kaufmann vd. (2011) yönetişimi şöyle tanımlamaktadır:

“Bir ülkede otoritenin uyguladığı gelenek ve kurumlardır. Buna (1) hükümetlerin seçildiği, izlendiği ve değiştirildiği süreç, (2) hükümetin sağlam politikaları etkili bir şekilde formüle etme ve uygulama kapasitesi ve (3) vatandaşların devleti yöneten ekonomik kurumlar için duyduğu saygı ve aralarındaki sosyal etkileşimler dâhildir.”

Yolsuzluk, yönetim uygulamalarını bozar, yönetim kurumlarını istikrarsızlaştırır, hükümetlerin hizmet sunumunu azaltır, hukukun üstünlüğüne saygıyı

azaltır ve devlete ve kurumlarına olan kamu güvenini azaltır. Bozulmuş yönetim, sosyal sermaye ve yönetim kurumlarındaki kamu güvenini azaltır. Bu, etkin ekonomik büyüme programlarını desteklemek için mevcut kamu fonlarını azaltır ve hükümetin özellikle vatandaşlarına ve yoksul bireylere yardım etme yeteneğini azaltır.

Johnston (2000), ciddi düzeydeki yolsuzluğun, siyasal kurumları ve kitlesel katılımı zayıflatarak ve demokrasiyi sürdürmek için gereken ekonomik gelişmeyi geciktirerek demokrasi ve yönetimi tehdit ettiğini ileri sürmektedir. 83 ülke üzerinde yaptığı çalışmasında, Transparency International'ın Yolsuzluk Algı Endeksi'ni bir politik rekabetçilik endeksi ile karşılaştırmış ve iyi kurumsallaşmış, kararlı siyasi rekabetin daha düşük yolsuzluk seviyeleriyle ilişkilendirildiğini ortaya koymuştur. Bu sonuçlar, GSYH'yi kontrol ederken ve zaman içindeki ilişkiyi incelerken bile doğrulanmıştır.

Bosna-Hersek, Gana, Honduras, Endonezya ve Letonya'daki yolsuzluk araştırmaları, en yüksek yolsuzluğa sahip kamu kurumlarının daha düşük kalitede hizmet sunma eğiliminde olduklarını bildirmiştir. Romanya'da gerçekleştirilen anket çalışması, daha iyi kamu yönetim sistemlerine sahip devlet sektörü kuruluşlarının daha düşük yolsuzluk seviyelerine sahip olduklarını göstermektedir (Lewis, 2006).

Literatür, yolsuzluğun kamu hizmetlerinin ve altyapısının kalitesini etkilediğini ve bu kanallar aracılığıyla yoksullar üzerinde bir etkisi olduğunu göstermektedir. Bu özellikle sağlık ve eğitim sektörlerinde geçerlidir. Gelişmiş eğitim ve sağlık hizmetleri ve nüfusun uzun ömürlülüğü genellikle daha yüksek ekonomik büyüme ile ilişkilidir. Ancak, yaygın yolsuzluk koşulları altında, özellikle yoksul bireylere yarar sağlayan sağlık ve temel eğitim harcamaları gibi kamu hizmetlerinin, yüksek seviyeli rant sağlamak için daha fazla fırsat sunan sermaye-yoğun programları lehine daha düşük önceliğe sahip olması durumunda, daha düşük gelir grupları gelir kaybetmektedir. Devlet gelirleri, yolsuzluktan kaynaklanan kaçaklar nedeniyle azaldıkça, yoksulluk programları için kamu kaynakları ve büyümeyi teşvik eden programlar da daha az olmaktadır.

Gupta vd. (1998) yolsuzluğun sağlık ve eğitim alanında sosyal harcamaların azalmasına yol açabileceğini bulmuştur. Buna göre, daha yüksek yolsuzluğa sahip ülkeler, kalkınma düzeyine bakılmaksızın daha düşük sosyal harcama seviyelerine sahip olma eğilimindedir.

Gupta, Davoodi ve Tiongson (2000), çeşitli yolsuzluk endekslerini, kişi başına düşen geliri, sağlık ve eğitim alanında kamu harcamalarını içeren bir modelde, eğitim sonuçlarının ve sağlık durumunun toplam ölçümünü değerlendirmek için geniş bir ülke örnekleminde regresyon analizine tabi tutmuştur. Sonuçlar, daha iyi sağlık hizmeti ve

eğitim sonuçlarının daha düşük yolsuzlukla pozitif ilişkili olduğu yönündeki önerileri desteklemiştir. Özellikle, yolsuzluğun, orta dereceli okul bırakma oranları ile bebek ölümlerinin daha yüksek ve bebeklerin düşük doğum ağırlıkları ile önemli ölçüde ilişkili olduğu saptanmıştır.

Dünya Bankası'nda Kaufmann, Kraay ve Zoido-Lobaton ekibi tarafından yolsuzluk, yönetim ve yoksulluk arasındaki ilişki konusunda öncü araştırmalar yürütülmüştür. Çalışmaları, iyi yönetim (yolsuzluğun önemli bir bileşen olarak kontrolü ile) ve yoksulluğun azaltılması arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Kaufmann ve Kraay (2008) yönetim verilerini kullanarak kişi başına yolsuzluk ve büyüme arasındaki ilişkide iyi yönetim rolünün daha nüanslı anlayabilmek için güncellenmiş yönetim göstergelerini kullanmış, (i) daha iyi yönetimin kişi başına gelirden daha yüksek verim alma eğiliminde olduğunu, ancak (ii) azalan kişi başına gelirlerin daha düşük yönetim kapasitesi üretme eğiliminde olduğunu saptamıştır.

Sonuç olarak, gözden geçirilen literatür, yolsuzluğun yoksulluğu şiddetlendirdiğini, ancak bu etkileşimin ekonomik ve yönetim modelleri tarafından yönetildiğini göstermektedir. Bu bulgulara dayanarak, ekonomik büyüme, gelir dağılımı, yönetim kapasitesi, sağlık ve eğitim alanındaki devlet hizmetleri ve devlete olan kamu güvenini ele almak için hazırlanan yolsuzlukla mücadele programları, yalnızca yolsuzluğu azaltmakla kalmayıp yoksulluğu da azaltmaktadır.

Popüler inanç, yolsuzluk ve yoksulluğun gelişmekte olan ülkelerde yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Kamu sektöründeki yolsuzluk, hâlihazırda ekonomik büyüme ve demokratik geçişte yaşanan sıkıntılar ile mücadele eden ülkelerdeki yoksulluk koşullarını daha da kötüleştirmektedir.

Yolsuzluk, doğası gereği gizli bir işlemdir ve bu nedenle gözlemlenmesi ve ölçülmesi oldukça zordur. Dünya Bankası, Uluslararası Şeffaflık Örgütü (TI) ve Pricewaterhouse Coopers Vakfı gibi çeşitli kuruluşlar yolsuzluk göstergelerini geliştirmeyi denemiştir. Bunların hepsi vatandaşların, işletmelerin veya uzmanların toplu anketlerine dayanır. Bunlar güvenilirlik ve geçerlilik sorunlarını içermekle birlikte, şu an için sahip olunan en iyi ölçüm yaklaşımlarıdır (MSI, 2002; Johnston, 2000; Johnston ve Kpundeh, 2002).

Genel olarak, bunlar ölçüm yaklaşımları yoksulluk yolsuzluk arasındaki olası ilişkinin araştırmasında kullanılan endekslerdir. Şu anda geliştirilmekte olan "ikinci nesil" yönetim göstergeleri, bazı ölçüm ve metodolojik sorunları çözebilecektir.

4.3. Yolsuzluk ve Yoksulluğu Bağlayan Başlıca Önermeler

- Ekonomik büyüme yoksulluğun azaltılması ile ilişkilidir.
- Yolsuzluk düşük ekonomik büyüme ile ilişkilidir.
- Yolsuzluk, yurtiçi yatırımları ve doğrudan yabancı yatırımları azaltır.
- Yolsuzluk devlet harcamalarını artırır.
- Yolsuzluk kamu sektörü verimliliğini azaltır.
- Yolsuzluk, devlet harcamalarının kompozisyonunu, yoksullara ve büyüme sürecine doğrudan doğruya hizmetlerden (ör. eğitim, sağlık ve işletme ve bakım hizmetlerinden) uzak tutar.
- Daha iyi sağlık ve eğitim göstergeleri düşük yolsuzlukla pozitif ilişkilidir.
- Yolsuzluk devlet gelirlerini azaltır.
- Yolsuzluk, kamu altyapısının kalitesini düşürür.
- Yolsuzluk, sosyal sektörlerde harcamaları azaltır.
- Yolsuzluk gelir eşitsizliğini artırır.
- Yolsuzluk, faktör sahipliğinin eşitsizliğini artırır.
- Eşitsizlik büyümeyi yavaşlatır.
- Yolsuzluk vergi sisteminin ilerlemesini azaltır.
- Daha iyi yönetim, ekonomik büyümeyi önemli ölçüde etkiler.
- Daha iyi yönetim, daha düşük yolsuzluk ve daha düşük yoksulluk düzeyleri ile ilişkilidir.
- Güven, sosyal sermayenin bir bileşenidir. Daha yüksek sosyal sermaye daha düşük yoksullukla ilişkilidir. Yolsuzluk, güveni (hükümet ve diğer kurumlarda) zayıflatır ve böylece sosyal sermayeyi zayıflatır (Eric vd, 2003; Kwon ve Kim, 2014; Epstein ve Gang, 2017).

Genel olarak, gözden geçirilen literatür, yolsuzluğun yoksulluğu şiddetlendirdiğini ve yoksulluğu desteklediğini, ancak bunun karmaşık ekonomik ve yönetim faktörleri tarafından yönetildiğini göstermektedir. Dikkatlice hazırlanmış, yolsuzlukla mücadele programları önemli yoksulluk azaltma sonuçları doğurabilir. Literatür, yolsuzluğun azaltılmasında başarılı olan programların, özellikle de aşağıdakileri başarmaları halinde yoksulluğun azaltılmasına katkıda bulunacağını göstermektedir:

- Ekonomik büyümeyi arttırmak,
- Daha adil bir gelir dağılımı yaratmak,
- Yönetişim kurumlarını ve kapasitesini güçlendirmek,
- Özellikle sağlık ve eğitimde devlet hizmetlerini geliştirmek,
- Devlete kamu güvenini artırmak.

BÖLÜM V

YOKSULLUK ÜZERİNE AMPİRİK UYGULAMA

5.1. Amaç ve Önemi

Bu bölümün amacı, daha önceki bölümlerde incelenen literatürün ışığında olmak üzere, yoksulluk üzerine bir inceleme yapmaktır.

5.2. Ekonometrik Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde kullanılacak yöntem, 2.3.2 alt başlığında kullanılan GMM yöntemi ile aynı olduğundan ve açıklama 2.3.3 alt başlığında yapıldığından burada yeniden açıklama yapılmamıştır.

5.3. Kullanılan Değişkenler:

Kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (KBGSYİH), gayri safi yurtiçi hasılanın, ilgili ülkenin yıl ortası nüfusuna bölünmesi ile hesaplanmaktadır. GSYİH, ekonomideki tüm üreticiler tarafından eklenen brüt katma değere herhangi bir ürün vergisinin eklenmesi ve ürünlerin değerine dâhil olmayan sübvansiyonların çıkarılması ile hesaplanır. Üretilen varlıkların amortismanı veya doğal kaynakların tüketilmesi ve bozulması için kesinti yapmadan hesaplanmaktadır. Veriler cari ABD Doları cinsindedir.

Yolsuzluk Algısı Endeksi (YAE), Uluslararası Şeffaflık Örgütü (*Transparency International*) tarafından 1995 yılından bu yana her yıl ülkeleri “uzman değerlendirmeleri ve görüş anketleri tarafından belirlenen algılanan yolsuzluk seviyelerine” göre sıralayan, kamu sektöründeki yolsuzluk seviyesinin iş adamları ve ülke uzmanlarının üzerindeki algılarını yansıtan bir endekstir ve genel olarak yolsuzluğu “kamu yararının özel çıkarlar için kötüye kullanılması” olarak tanımlar. YAE, toplam 176 ülkeyi “100 (hiç yolsuzluk olmayan) ile 0 (yüksek oranda yolsuzluk olan)” arasında bir ölçekte sıralamaktadır. YAE, sahip olduğu yöntemin temelindeki bazı kusurları sebebiyle eleştirilmiştir: Yolsuzluk, tek bir skorla ifade edilemeyecek kadar karmaşıktır. Kırsal kesimdeki bir yolsuzluk doğası gereği, bir metropol yönetiminde mevcut yolsuzluktan farklı olacaktır, ancak YAE bunları aynı şekilde ölçecektir. Endeks sadece basmakalıp ve klişeleri güçlendirebilir. YAE sadece kamu sektörü yolsuzluğunu ölçerek özel sektör aktörleri kapsam dışı

bırakmaktadır. Bununla birlikte, doğal deneylerin yolsuzluk seviyesindeki varlığını kullanan ve YAE'yi diğer öznel göstergelerle karşılaştırmış olan yeni ekonometrik analizler, mükemmel olmasa da, YAE'nin dünya çapında yolsuzluğun büyüklüğünü tutarlı ve geçerli bir şekilde ölçtüğünü ortaya koymuştur (Hamilton, 2017).

Demokrasi Endeksi (DE), 165'i BM üyesi olan toplam 167 dünya ülkesindeki demokrasi durumunu ölçen İngiltere merkezli *Economist Intelligence Unit* tarafından derlenen bir endekstir. Endeks ilk kez 2006 yılında üretilmiş olup, ardından 2008, 2010 ve sonraki yıllarda gerçekleştirilen güncellemelerle üretilmeye devam etmektedir. Endeks, çoğulculuk, sivil özgürlükler ve politik kültürü ölçen beş farklı kategoride gruplandırılmış olup, 60 farklı göstergeye dayanmaktadır. Sayısal bir puana ve sıralamaya ek olarak, endeks ülkeleri dört rejim türünden biri olarak sınıflandırmaktadır: tam demokrasiler, kusurlu demokrasiler, melez rejimler ve otoriter rejimler. Demokrasi Endeksi, her biri ya iki ya da üç alternatif yanıt içeren 60 sorunun yanıtlarına dayanan ağırlıklı bir ortalamadır. Bazı yanıtlar, ilgili ülkelerdeki kamuoyu araştırmaları tarafından sağlanmaktadır. Anket sonuçlarının eksik olduğu ülkelere benzer ülkelere yönelik anket sonuçları ve boşlukları doldurmak için uzman değerlendirmeleri kullanılmaktadır. Sorular beş kategoriye ayrılmaktadır: seçim süreci ve çoğulculuk, sivil özgürlükler, hükümetin işleyişi, siyasi katılım ve siyasi kültür.

Beşeri Kalkınma Endeksi (BKE), Ülkelerin refah ve kalkınmışlık derecesini, güncel ifadesiyle beşeri kalkınma kavramını, sayısal değerlere dönüştürerek ölçümleme yapılmasını mümkün kılan Beşeri Kalkınma Endeksi (BKE), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen hem ekonomik hem de sosyal kalkınmayı dikkate alan ve yaşam kalitesinin bir göstergesi olan çok yönlü bir ölçüttür (Han ve Kaya, 2006. s. 274-275). BKE, ülkelerin zaman içindeki nispi sosyo-ekonomik gelişmişliklerini ölçerek, ülkelerarası refah karşılaştırmasında GSYİH'ya bir alternatif oluşturarak, bireylerin ve hükümetlerin politika önceliklerini belirlemelerine yardımcı olmakta ve farklı ülke tecrübelerinin karşılaştırılmasını mümkün kılmaktadır (Birleşmiş Milletler Beşeri Kalkınma Raporu (UNHDR), 1994. s. 91). Beşeri Kalkınma Endeksi üç göstergeye dayanılarak hesaplanmaktadır. Birinci gösterge, yeni doğan bir kişinin beklenen ortalama yaşam süresini gösteren "ortalama ömür"dür. İkinci gösterge, ağırlığı 2/3 olan yetişkin okuryazarlık oranı ve ağırlığı 1/3 olan ilkokulu, liseyi ve üniversiteyi içeren okullaşma oranı ile ölçülen "eğitim durumu"dur. Üçüncü gösterge ise, Satın Alma Gücü Paritesi'ne (SAGP) [*Purchasing Power Parity, PPP*] göre hesaplanan kişi başına reel milli gelire ölçülen "hayat standardı"dır. Belirlenen bu üç göstergenin öncelikle ayrı

ayrı endeks değerleri hesaplanır. Sonra Beşeri Kalkınma Endeksi, ortalama ömür endeksinin, eğitim durumu endeksinin ve hayat standardı endeksinin basit aritmetik ortalaması alınarak hesaplanır (Birleşmiş Milletler Beşeri Kalkınma Raporu, 1996. s. 106).

Orijinali “Human Development Index” olan bu kavram, bazı Türkçe metinlerde Beşeri Kalkınma (Gelişim) Endeksi biçiminde de kullanılmaktadır. Bu çalışmada Beşeri Kalkınma Endeksi ifadesi tercih edilmiştir. Birleşmiş Milletler Beşeri Kalkınma Raporu 2009, ülkeleri Beşeri Kalkınma Endeksi’ne göre dört grupta sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre Beşeri Kalkınma Endeksi değeri 0,900 ve üzeri olan ülkeler çok yüksek beşeri kalkınma grubunu; 0,899-0,800 arasında olan ülkeler yüksek beşeri kalkınma grubunu; 0,799-0,500 arasında olan ülkeler orta beşeri kalkınma grubunu; ve 0,500’ün altında olan ülkeler düşük beşeri kalkınma grubunu oluşturmaktadır. İlgili raporda, ilk gruptaki ülkeler gelişmiş, diğer üç gruptaki ülkeler ise gelişmekte olan ülkeler olarak zikredilmektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından 1990 yılından itibaren hazırlanmakta olan Beşeri Kalkınma Raporu [*Human Development Report*], beşeri sermayeye ilişkin Birleşmiş Milletler üyesi ülkelere ait istatistikleri içermekte ve bu istatistiklerin kapsamı giderek zenginleştirilmektedir. Bu raporlarda araştırılan ve hakkında istatistik üretilen konular arasında eğitim, kadın-erkek eşitliği, sivil toplum, demokrasi, insan hakları, küreselleşme, kültürel özgürlükler, sağlık, çevre, göç gibi konular öne çıkmaktadır.

BKE, insanların ve yeteneklerinin, yalnızca bir ekonomik büyüme değil, bir ülkenin gelişimini değerlendirmek için nihai kriterler olması gerektiğini vurgulamak için oluşturulmuştur. BKE, aynı zamanda kişi başı GSYİH aynı seviyede olan iki ülkenin farklı beşeri gelişimi sonuçlarına nasıl ulaşabileceğini soran ulusal politika tercihlerini sorgulamak için de kullanılabilir. Bu zıtlıklar hükümetin politika öncelikleriyle ilgili tartışmaları tetikleyebilecektir.

Beşeri Kalkınma Endeksi, insan gelişiminin kilit boyutlarındaki ortalama başarının özet bir ölçüsüdür: uzun ve sağlıklı bir yaşam, bilgili ve iyi bir yaşam standardına sahip olmak. BKE, üç boyutun her biri için normalleştirilmiş indekslerin geometrik ortalamasıdır. Sağlık boyutu, doğum esnasında ömür boyu değerlendirilmekte, eğitim boyutu, 25 yaş ve üstü yetişkinler için okul yılı ortalaması ile okul yaşına giren çocuklar için beklenen eğitim yılları ile ölçülmektedir. Yaşam boyu standardı ise, kişi başı gayrisafi milli gelir ile ölçülmektedir. BKE, gelirin logaritmasını gelirin önemini giderek artan GSMH’ya yansıtmak için kullanılmaktadır. Daha sonra, üç BKE boyut endeksinin

puanı, geometrik ortalama kullanılarak bir bileşik endekse toplanır. BKE ve beşeri gelişimin gerektirdiği şeyin yalnızca bir bölümünü basitleştirir ve kapsar. Eşitsizlikler, yoksulluk ve insan güvenliği gibi konular üzerine düşünülmemektedir. Beşeri Kalkınma Rapor Ofisi (HDRO), diğer bileşik endeksleri, beşeri gelişimin, eşitsizliğin, cinsiyet eşitsizliğinin ve yoksulluğun kilit konularının bazıları üzerinde daha geniş bir gösterge (*proxy*) olarak sunmaktadır.

BKE, ülkeleri dört aşamalı beşeri gelişime göre sıralamak için kullanılan yaşam beklentisi, eğitim ve kişi başına gelir göstergelerinin bileşik bir istatistiğidir. Bir ülke, ömrü daha yüksek olduğunda, eğitim düzeyi daha yüksek olduğunda ve kişi başı GSYİH daha yüksek olduğunda BKE'yi daha iyi puanlamaktadır. BKE, Hindistanlı ekonomist Amartya Sen ve Pakistanlı ekonomist Mahbub ul Haq tarafından insanların hayatlarında arzu edilen şeylerden “yararlanma” ve “yapabilme” olup olmadıklarına dair bir çerçeve dâhilinde geliştirilmiş olup, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Programı tarafından yayınlanmıştır.

Refah Endeksi (RE), Legatum Enstitüsü tarafından özel yatırım firması Legatum'un bir bölümü tarafından geliştirilen yıllık bir sıralamadır. Sıralama, servet, ekonomik büyüme, eğitim, sağlık, kişisel refah ve yaşam kalitesi gibi çeşitli faktörlere dayanır. Refah Endeksi, dünyadaki 149 ülkede analiz edilen 104 farklı değişken temel alınarak hazırlanmıştır. Kaynak verileri arasında Gallup World Poll, World Development Indicators, International Telecommunication Union, Fragile States Index, Worldwide Governance Indicators, Freedom House, World Health Organisation, World Values Survey, Amnesty International, Centre for Systemic Peace bulunmaktadır. 104 değişken, eşit ağırlıkları kullanarak ortalama 9 alt-indeks halinde gruplandırılmıştır. 9 alt-indeks şu şekildedir: İktisadi Kalite, İş Ortamı, Yönetişim, Eğitim, Sağlık, Güvenlik, Bireysel Özgürlük, Sosyal Sermaye ve Doğal Çevre.

Örneğin, Kişisel Özgürlük, konuşma ve din özgürlüğü, göçmenlere ve etnik ve ırksal azınlıklara karşı ulusal hoşgörüyü içermektedir. Sosyal Sermaye alt endeksi, gönüllü olarak hayır işlerine bağış yapan, yabancılara yardım eden ve ailelerine ve arkadaşlarına güvenebileceklerini düşünen vatandaşların yüzdesini içerir. Oxford Analytica, Refah Endeksi'nin ilk gelişimine yardımcı olmuş ve metodolojinin şekillendirilmesine katkıda bulunmuştur. Bugün, yıllık Endeks, Legatum Institute tarafından üretilmekte ve yayınlanmaktadır. Legatum Enstitüsü, Refah Endeksi çalışmalarına şeffaf bir yaklaşım getirmiştir. Bu nedenle Refah Endeksi'ne, refah endeksinin tüm metodolojisini oluşturmak için kullanılan verilerle birlikte ücretsiz

çevrimiçi olarak erişilmektedir.

Kamu Harcama Toplamı (KHT), mal ve hizmet alımları için (çalışanların tazminatı da dâhil olmak üzere) tüm hükümet cari harcamalarını kapsamaktadır. Aynı zamanda, ulusal savunma ve güvenlik konusundaki çoğu harcamayı da içerir; ancak hükümet sermayesi oluşumunun bir parçası olan hükümet askeri harcamaları hesaplamada hariç tutulmuştur. Veriler cari ABD Doları cinsindedir.

Kredi Payı (KP), özel sektöre yönelik yurtiçi toplam kredinin GSYİH'ya oranını ifade etmektedir: Özel sektöre finans kuruluşları tarafından finans sektörü tarafından tahsis edilen krediler, sınırsız menkul kıymet alımları ve ticaret kredileri ve diğer alacak hesapları gibi özel sektör tarafından sağlanan finansal kaynaklarını ifade eder. Mali kuruluşlar, parasal yetkililer ve mevduat bankaları ile verilerin mevcut olduğu finans ve leasing şirketleri, borç veren kuruluşlar, sigorta şirketleri, emeklilik fonları ve döviz şirketleri gibi diğer finansal kuruluşları (devredilebilir mevduat kabul etmeyen ancak vadeli ve tasarruf mevduatı gibi yükümlülükleri bulunan şirketler dâhil) içerir. Modele dâhil edilen bağımsız değişkenlerin önceki yıllarda gerçekleştirilen çalışmalarda bağımlı değişken üzerindeki etkilerinin yönü aşağıdaki Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 7'de görüldüğü üzere, yoksulluk değişkeni olarak kullanılan Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla (KBGSYİH) için 2008-2016 yılları arasındaki Dünya Bankası verileri cari fiyatlarla ABD Doları cinsinden kişi başına GSYİH cinsindedir. Yolsuzluk Algısı Endeksi (YAE) için Uluslararası Şeffaflık Örgütü (*Transparency International*) verileri 0-100 aralığında değişen (100 yolsuzluğun olmadığı durum olacak şekilde) endeks değerleri cinsinden tanımlanmıştır. Demokrasi Endeksi (DE) için Economist Intelligence Unit tarafından raporlanan 1-10 aralığında değişen (10 yüksek demokrasiyi olacak şekilde) endeks değerleri cinsinden tanımlanmıştır. Beşeri Kalkınma Endeksi (BKE) için Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (*United Nations Development Programme*) tarafından raporlanan 0-1 aralığında değişen bu veriye göre (0,900 yüksek insani gelişimi temsil edecek biçimde) endeks değerleri cinsinden tanımlanmıştır. Kamu Harcama Tutarı (KHT) için Dünya Bankası verilerinin Kamu harcamalarının tutar karşılığı olarak cari fiyatlarla ABD Doları cinsinden tanımlanmıştır. Kredi Payı (KP) için Uluslararası Para Fonu tarafından raporlanan bütün finansal kuruluşların özel sektöre sağladığı toplam kredinin GSYİH'a oranı cinsinden tanımlanmıştır. Refah Endeksi Skoru (RE) için Legatum Enstitüsü tarafından raporlanan Skorlardaki artış refah artışını temsil edecek biçimde tanımlanmıştır.

Tablo 7

Analizde Kullanılan Değişkenlerin Tanım Tablosu

Değişkenler	Kapsam	Kaynak	Açıklama
KBGSYİH (Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla)	2008 - 2016	Dünya Bankası	Cari fiyatlarla ABD Doları cinsinden kişi başına GSYİH
YAE (Yolsuzluk Algısı Endeksi)	2008 - 2016	Uluslararası Şeffaflık Örgütü	0-100 aralığında değişen bu veriye göre 100 yolsuzluğun olmadığı durumu açıklıyor.
DE (Demokrasi Endeksi)	2008 - 2016	Economist Intelligence Unit	1-10 aralığında değişen bu veriye göre 10 yüksek demokrasiyi, 1 ise diktatörlük rejimini gösteriyor.
BKE (Beşeri Kalkınma Endeksi)	2008 - 2016	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı	0 - 1 aralığında değişen bu veriye göre 0,900 yüksek insani gelişimi gösteriyor.
KHT (Kamu Harcama Tutarı)	2008 - 2016	Dünya Bankası	Kamu harcamalarının tutar olarak karşılığı olup cari fiyatlarla ve ABD Doları cinsindedir.
KP (Kredi Payı)	2008 - 2016	Uluslararası Para Fonu (IMF)	GSYİH'nin yüzdesi olarak özel sektöre verilen yurtiçi krediler. Bütün finansal kuruluşların özel sektöre sağladığı toplam kredinin GSYİH'a oranıdır.
RE (Refah Endeksi Skoru)	2008 - 2016	Legatum Enstitüsü	Skordaki artış refah artışını temsil ediyor.

Tablo 8'de görüldüğü üzere, yoksulluk olgusunu etkileyen araç değişkenler önceki yıllarda gerçekleştirilen ampirik çalışmalarda ekonometrik analizlerde kullanılmış ve yoksulluk bağımlı değişkenini pozitif ve negatif yönde etkiledikleri ortaya konmuştur.

Tablo 8

Yoksulluk Olgusunu Etkileyen Değişkenler ve Etki Yönleri

Çalışmalar	İncelenen Yıllar	Değişkenler	Yöntem	Etki Yönü
Mo (2001)	1970-1985	Yolsuzluk Algısı Endeksi (0 – 100)	EKK, 2AEK	(-)
Awokuse (2008)	1993-2002	Ticari Açıklık (Dış Ticaret/GSYİH)	VAR	(+)
Tavares ve Wacziarg (2001)	1972-1995	Demokrasi Endeksi	3AEKK	(-)
Risyadi (2018)	2012-2016	Beşeri Kalkınma Endeksi	Panel Veri	(+)
Yang ve Ding (2018)	1978-2015	Kamu Harcamaları	Yapısal VAR	(+)
Law ve Singh (2014)	1980-2010	Kredi Payı	Panel Veri	(+), (-)

Mo (2001) çalışmasında 1970-1985 yılları arasında Yolsuzluk Algısı Endeksi ve Yoksulluk değişkeni verileri arasındaki ilişki, En Küçük Kareler (EKK) ve İki-Aşamalı En Küçük Kareler (2AEK) ekonometrik yöntemleri ile incelenmiş ve yolsuzluğun yoksulluğu negatif yönde etkilediği ortaya konmuştur.

Awokuse (2008) çalışmasında 1993-2002 yılları arasında Ticari Açıklık (Dış Ticaret/GSYİH) ve Yoksulluk değişkeni verileri arasındaki ilişki, Vektör Otoregresyon (VAR) ekonometrik yöntemi ile incelenmiş ve ticari açıklığın yoksulluğu negatif olarak etkilediği ortaya konmuştur.

Tavares ve Wacziarg (2001) çalışmasında 1972-1995 yılları arasında Demokrasi Endeksi ve Yoksulluk değişkeni verileri arasındaki ilişki, Üç-Aşamalı En Küçük Kareler (3AEKK) ekonometrik yöntemi ile incelenmiş ve yolsuzluğu yoksulluğun negatif yönde etkilediği ortaya konmuştur.

Risyadi (2018) çalışmasında 2012-2016 yılları arasında Beşeri Kalkınma Endeksi ve Yoksulluk değişkeni verileri arasındaki ilişki, Panel Veri ekonometrik yöntemi ile incelenmiş ve Beşeri Kalkınma Endeksi'nin yoksulluğu negatif yönde etkilediği ortaya konmuştur.

Yang ve Ding (2018) çalışmasında 1978-2015 yılları arasında Kamu Harcamaları ve Yoksulluk değişkeni verileri arasındaki ilişki, En Küçük Kareler (EKK) ve İki-

Aşamalı En Küçük Kareler (2AEK) ekonometrik yöntemi ile incelenmiş ve Kamu Harcamalarının yoksulluğu pozitif yönde etkilediği ortaya konmuştur.

Law ve Singh (2014) çalışmasında 1970-1985 yılları arasında Kredi Payı (özel sektöre yönelik yurtiçi toplam kredi miktarı / GSYİH) ve Yoksulluk değişkeni verileri arasındaki ilişki, Panel Veri ekonometrik yöntemi ile incelenmiş ve kredi payının yoksulluğu hem pozitif, hem de negatif yönde etkilediği ortaya konmuştur.

Çalışmaya dâhil edilen ülkelerin yukarıdaki sınıflandırmaya göre gelir gruplarına ayrılmış listeleri EK. 2’de gösterilmiştir. Ülke Gelir Grupları, ülkelerin 2014 Yılı Kişi Başına GSYİH seviyeleri (Cari ABD Doları) dikkate alınarak World Bank Atlas Metodu’na göre sınıflandırılmıştır. Bu durumda, toplam 91 ülkenin; 34’ü Yüksek Gelir Grubu’na, 27’si Üst-Orta Gelir Grubu’na ve 30’u ise Alt-Orta ve Düşük Gelir Grubu’na dâhildir (EK 2.).

Düşük Gelirli Ülke Grubu’nun yıllık KBGSYİH’si 1,045 ABD Dolar’ına eşit veya daha az, Alt-Orta Gelirli Ülke Grubu’nun yıllık KBGSYİH’si 1,045-4,125 ABD doları arası, Üst-Orta Gelirli Ülke Grubu’nun yıllık KBGSYİH’si 4,126-12,736 ABD Doları arası, Yüksek Gelirli Ülke Grubu’nun yıllık KBGSYİH’si 12,736 ABD Doları’na eşit ve daha yüksek olanlardır.

Düşük Gelir Grubu Ülkeler: Yıllık Kişi Başına GSYİH $\leq$ \$1,045

Alt-Orta Gelir Grubu Ülkeler: \$1,045 < Yıllık Kişi Başına GSYİH < \$4,125

Üst-Orta Gelir Grubu Ülkeler: \$4,126 < Yıllık Kişi Başına GSYİH < \$12,736

Yüksek Gelir Grubu Ülkeler: Yıllık Kişi Başına GSYİH $\geq$ \$12,736

5.4. Model

Model logaritmik formda aşağıdaki şekilde uygulanmıştır:

$$\begin{aligned} \% \Delta KBGSYİH_{i,t} = & \alpha + \beta_0 \log(KBGSYİH)_{i,t-1} + \beta_1 \log(YAE)_{i,t} + \beta_2 \log(DE)_{i,t} \\ & + \beta_3 \log(BKE)_{i,t} + \beta_4 \log(KHT)_{i,t} + \beta_5 \log(KP)_{i,t} + \beta_6 \log(RE)_{i,t} + \eta_i + \lambda_t + \varepsilon_{i,t} \end{aligned} \quad (3)$$

Denklem (3)’deki α : regresyon sabiti olup, $X=0$ ise Y ’nin aldığı değerdir

β_i : regresyon katsayıları ($i=0, 1, 2, \dots$)

η_i : gözlenemeyen bireysel etkilerdir

λ_t : gözlenemeyen zamana özgü etkilerdir

ε_{it} : yatay-kesitler arası ve zamana göre değişen gözlenemeyen değişkenlerin etkisini (hata terimini) göstermektedir.

Modelde η_i ile λ_t 'nin sabit olduğu varsayılmaktadır.

5.5. Hipotezler

H₀: “İncelenen literatür ve iktisat teorisi altında, yoksulluk algısı yüksek gelir grubu ülkelerden üst-orta ve alt-orta-düşük gelir grubu ülkelere doğru gittikçe artma eğilimindedir”.

H_{0a}: “Yoksulluk algısı ile ülkenin içinde bulunduğu gelir grubu arasında bir ilişki yoktur”.

H₁: “Yoksulluk, içinde bulunulan ülkenin kamu harcamaları (KHT), kredi kullanımı (KP) ve beşeri kalkınma endeksi (BKE) ile güçlü ilişki gösterme eğilimindedir”.

H_{1a}: “Yoksulluk ile içinde bulunulan gelir grubunun refah seviyesi arasında bir ilişki yoktur”.

BÖLÜM VI

YOKSULLUK BULGULARI

6.1. Modelde Kullanılan Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Alt-Orta ve Düşük, Üst-Orta ve Yüksek Gelir Grubu Ülkelerin Tanımlayıcı İstatistikleri EK. 3’de gösterilmiştir.

6.2. Panel GMM Analiz Tablolarının Yorumlanması

Değişkenlerin yoksulluk olgusunun göstergesi olarak kullanılan Kişi Başına Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla (*KBGSYİH*) üzerindeki etkilerini araştıran bu çalışmada, dinamik panel veri yöntemlerinden biri olan sistem GMM tahmincisi kullanılmıştır. Sistem GMM tahmincisinde değişkenlerin durağan oldukları varsayımı geçerli olduğundan (Jung ve Kwon, 2007. s. 2), model tahmin edilmeden önce panel veri kümesindeki değişkenlerin durağanlık analizi yapılması gerekmemektedir.

Tablo 9’da görülen AR(2) ikinci sıra otokorelasyon testinin köşeli parantez içinde bulunan olasılık değerinin 0,05’ten büyük olması, 2. Sıra otokorelasyon sorunun olmadığını göstermektedir.

AR(1) testi ise, 1. Sıra otokorelasyonu incelemektedir. Ancak eğer AR(2) verilmiş ise genellikle AR(1)’e gerek kalmamaktadır. Fakat çalışmanın niteliğine göre bu testin de görülmesinde fayda vardır. AR(1) testinin köşeli parantez içinde bulunan olasılık değeri Alt-Orta ve Düşük Gelirli Ülke ile Üst-Orta Gelirli Ülke grupları için 1. Sıra otokorelasyonun mevcut olmamasının yanı sıra, Yüksek Gelirli Ülke grubu için 1. Sıra otokorelasyonun varlığını ortaya koymaktadır. 1. Sıra otokorelasyon mevcut olsa bile, 2. Sıra otokorelasyon mevcut olmadığı için testin geçerli olacağı belirtilebilecektir.

Tablo 9’da görüldüğü gibi, olasılık değerleri 0,05’ten büyük olduğundan dolayı araç değişkenlerin tüm ülke gelir grupları eşitliklerinde geçerli olduğu söylenebilir.

Wald Testi sonuçları değerlendirildiğinde, tüm ülke gelir grupları için kurulan modellerin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Tablo 9 incelendiğinde, tüm ülke gelir grupları için değişkenlerin %5 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı olduğu saptanmıştır.

Tablo 9

AR(1), AR(2), Sargan Test ve Wald Testi Sonuçları

	Alt-Orta ve Düşük Gelirli Ülkeler	Üst-Orta Gelirli Ülkeler	Yüksek Gelirli Ülkeler
<i>Sabit</i>	-2,072 (-4,40)	-7,184 (-9,73)	-4,434 (-13,57)
<i>log(KBGSYİH)_{t-1}</i>	0,251 (6,08)	-0,133 (-5,56)	-0,209 (-15,70)
<i>log(YAE)</i>	-0,145 (-3,44)	-0,103 (-2,75)	-0,036 (-1,19)
<i>log(DE)</i>	0,069 (1,00)	0,200 (2,44)	0,598 (11,62)
<i>log(BKE)</i>	1,619 (3,38)	1,832 (3,11)	1,034 (4,84)
<i>log(KHT)</i>	0,450 (9,39)	0,753 (15,29)	0,827 (30,53)
<i>log(KP)</i>	-0,315 (-12,44)	-0,098 (-4,83)	-0,117 (-4,69)
<i>log(RE)</i>	0,643 (1,92)	2,257 (6,29)	0,142 (1,00)
Diagnostics			
Wald Test (χ^2)	32,780 [0,000]	23,777 [0,000]	25,915 [0,000]
AR(1)	-0,331 [0,739]	1,456 [0,145]	2,040 [0,041]
AR(2)	-0,720 [0,471]	0,921 [0,357]	-1,474 [0,140]
Sargan	18,955 [0,166]	19,072 [0,162]	19,934 [0,132]

Z_{tab} = 1,96 [ ] olasılık değerleri

Arellano Bond (1991) yönteminde gerçekleştirilen tahminler araç değişkenler ile sınındığından, bu değişkenlerin asıl değişkenleri tam olarak yansıtması beklenmektedir (*overidentifying restrictions*). Bu durumu ölçmek üzere Sargan Testi gerçekleştirmek gerekmektedir (Gujarati, 2004. s. 713).

Üst-Orta Gelirli Ülke Grubu için bağımsız değişkenlerin tamamı ile Yoksulluk

değişkeni arasındaki ilişki anlamlıdır. Yüksek Gelirli Ülke Grubu için ise, Refah Endeksi ve Yolsuzluk Algı Endeksi hariç, tüm bağımsız değişkenler anlamlı bir ilişki yansıtmaktadır. Öte yandan, Alt-Orta ve Düşük Gelirli Ülke Grubu için, sadece Demokrasi Endeksi değişkeni hariç, diğer tüm bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisi anlamlıdır (Tablo 10).

Tüm ülke gruplarında KBGSYİH, BKE'den pozitif yönde etkilenmekte ve BKE artış gösterdikçe KBGSYİH de artmaktadır. Katsayılar kendi içerisinde de karşılaştırılabilir. Yine alt-orta ve düşük gelir grubu ülkelerinde BKE katsayısı 1,619 ve anlamlı ve de Refah Endeks (RE) 0,643 ve anlamlı iken (z- istatistiği 1,96'ya çok yakın olduğundan anlamlı olarak yorumlanabilecektir), BKE'deki artışın KBGSYİH'i RE artışından daha çok arttırmakta olduğu söylenebilecektir. Aynı karşılaştırma anlamlı sonuçlara bakılarak, alt-orta ve düşük, üst-orta ve yüksek gelir grubu ülkeler için de yapılabilecektir.

Analiz sonuçları içerisindeki en şaşırtıcı bulgu, YAE ve KBGSYİH arasında negatif ve anlamlı bir ilişkinin mevcut olmasıdır. YAE'nin anlamı incelendiğinde, YAE arttıkça yolsuzluğun azalmakta olduğu görülecektir. 0 ile 100 arasında değer alan bu endeks için 100 yolsuzluğun olmadığı durumu yansıtmaktadır.

Buna göre, alt-orta ve düşük gelir grubu ülkelerde YAE arttıkça (yolsuzluk azaldıkça) Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (*KBGSYİH*) azalmaktadır. Her ne kadar literatürde çoğunlukla Yolsuzluk ve Yoksulluk arasında anlamlı negatif bir ilişki olduğu yönünde çalışmalar bulunmakta ise de, çeşitli gerekçelerle farklı sonuçlara ulaşmış bazı ampirik çalışmalar mevcuttur ve yapılan analiz sonuçları bunlar ile tutarlıdır.

Tablo 9'a göre, alt-orta ve düşük gelirli ülkeler ile üst-orta gelirli ülkeler için; YAE 100'e yaklaştıkça (arttıkça) yolsuzluk azalmaktadır. YAE negatif ise, yolsuzluk artmakta ve KBGSYİH azalmaktadır. Sonuç olarak, yolsuzluk azaldıkça, KBGSYİH azalmaktadır. Yolsuzluk arttığı zaman ise KBGSYİH artmaktadır. Yüksek gelir grubu ülkeler açısından yolsuzluk olgusunun KBGSYİH'yi arttırıcı veya azaltıcı anlamlı bir etkisi mevcut değildir. Bunun sebebi, yolsuzluğun düşük olmasından dolayı istatistiksel olarak anlamlı bir etkinin ortaya çıkmaması olabilecektir. Bu durumda değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri yol gösterici olabilecektir.

Modeldeki değişken katsayılarının anlamlı olup olmadığı, parantez içerisinde bulunan Z-istatistikleri yardımıyla belirlenecektir. Z-istatistiği kullanımı, t-istatistiğine benzer biçimde, kullanılan örneklem büyüdükçe daha anlamlı hale gelecektir. Z-istatistiğine göre, 1,95'den büyük değer alması, katsayının anlamlı olduğunu

göstermektedir. Negatif katsayılar için de durum aynı olacaktır. Buna göre, alt-orta ve düşük gelirli ülkelerde sadece Demokrasi Endeksi (DE) anlamsız, diğer değişkenler ise anlamlı çıkmıştır. Veriler logaritmik formda olduğundan analiz logaritmik verilerde bu sonucu vermiştir.

H_0 hipotezi değerlendirildiğinde, alt-orta ve düşük gelir grubu ülkeler ile üst-orta gelir grubu ülkelerde yoksulluk algısındaki artışlar, milli geliri azaltıcı etki yaratıyor olduğundan, alternatif hipotez (H_{0a}) red edilebilecektir.

H_1 hipotezi değerlendirildiğinde ise, alt-orta ve düşük gelir grubu ülkelerde, ülkelerin refah seviyesine en çok etki eden değişken BKE (Beşeri Kalkınma Endeksi) olup (katsayılar mutlak değer içinde değerlendirilip, sabit dikkate alınmadığında), üst-orta gelir grubu ülkelerdeki refah düzeyine en çok etki eden değişken RE'dir. Yüksek gelir grubu ülkelerde ise, RE'nin istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi tespit edilemediğinden, alternatif hipotez (H_{1a}) kabul edilebilecektir. Şayet H_1 hipotezi her bir ülke gelir grubu için ayrı ayrı kurulursa, sadece üst-orta gelir grubu ülkeler için kabul edilebilecektir.

Aşağıdaki Tablo 10'de farklı gelir gruplarına göre, modelde kullanılan bağımsız değişkenleri bağımlı değişken olarak belirlenmiş yoksulluk üzerindeki etkilerinin yönleri belirtilmiştir.

Buna göre, yüksek gelir grubu ülkeler için demokrasi endeksi, kamu harcama tutarı ve beşeri kalkınma endeksi yoksulluk üzerinde pozitif yönlü etki yaratmakta olup, diğer taraftan gerek refah, gerekse de yolsuzluk algı endekslerinin yoksulluk üzerine anlamlı bir etkisi yüksek gelir grubu ülkelerde ortaya çıkmamıştır. Özel sektör kredilerinin GSYİH içindeki payının ise yoksulluğa negatif etkisi mevcuttur.

Üst-orta gelir grubuna dâhil olan ülkelerde, tıpkı yüksek gelir grubu ülkelerde yoksulluk üzerine pozitif etkisi olan demokrasi ve beşeri kalkınma endeksleri ile kamu harcama tutarına ilave olarak refah endeksinin de aynı yönde etkisi bulunmaktadır. Öte yandan, bu gelir grubu ülkeler için yolsuzluk algısı endeksi ve kredi payının yoksulluğa negatif yönde etkisi mevcuttur. Yani, üst-orta gelir grubuna dâhil olan ülkelerde özel sektör kredi payı ve yolsuzluk algısı endeksi artınca (yolsuzluk azalınca) yoksulluk azalacaktır.

Alt-orta ve düşük gelir grubuna dâhil olan ülkeler için ise, beşeri kalkınma ve refah endeksleri ile kamu harcama tutarının yoksulluk üzerine pozitif yönde etkisi mevcuttur. Demokrasi endeksinin herhangi bir anlamlı etkisi bulunmazken, tıpkı üst-orta gelir grubu ülkelerinde olduğu gibi yolsuzluk algısı endeksi ve kredi payının yoksulluğa

negatif yönde etkisi mevcuttur. Yani, üst-orta gelir grubuna dâhil olan ülkelerde özel sektör kredi payı ve yolsuzluk algısı endeksi artınca (yolsuzluk azalınca) yoksulluk azalacaktır.

Tablo 10

Ülke Gelir Gruplarına Göre Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişkene Etkileri

	YAE	DE	BKE	KHT	KP	RE
Yüksek						
Gelirli	Ø	+	+	+	-	Ø
Ülkeler						
Üst-Orta						
Gelirli	-	+	+	+	-	+
Ülkeler						
Alt-Orta						
ve Düşük						
Gelirli	-	Ø	+	+	-	+
Ülkeler						

Not: Tüm ülkeleri (toplam 91 ülke) içine alan tek bir grup için analiz gerçekleştirilmemiştir.

(+) Pozitif Anlamı, (-) Negatif Anlamı, (Ø) Anlamsız

BÖLÜM VII

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç ve Öneriler

Yoksulluk ve yolsuzluk, iktisadi sonuçları olan iki kavramdır ve hemen bütün ülkeler için güncelliğini koruyan sorun olarak görülmektedir. Özellikle yolsuzluk, geliştirilen çeşitli mücadele yöntemleri ve politika önerileri ve uygulamalarına karşı, şekil değiştirerek devam etmektedir. Gelişmiş ülkelerde zaman zaman, çalışmamızda yer alan şekilleri ile büyük yolsuzluklar görülmektedir, yoksulluk ise, ABD ve Avrupa’da, evsizler/sokakta yaşayanlar, finansal ve iktisadi krizlerden sonra yoksullaşanlar, sosyal yardımlara bağlı/bağımlı olanlar şeklinde görülebilmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki demokratik ve kurumsal yapı, yoksulluk ve yolsuzluk olaylarına daha açık, sorgulayıcı ve eleştirel bakış getirebilmekte; yolsuzluğu yapanlara karşı toplumsal duyarlılık yüksek ve hukuk sistemi objektif olabilmektedir. Aynı şekilde, yoksulluğa karşı yürütülen programlar daha etkili olabilmekte ve yoksulluğun olumsuz etkilerini azaltabilmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde ise, yolsuzluklar daha yaygın olarak görülmektedir. Birçok ülkede yolsuzluklar neredeyse olağan hale gelmiştir. Çalışmamızda, bu konuda açıklamalar yer almaktadır. Ancak bu ülkelerde, demokrasinin gelişmiş ülkelere göre daha az gelişmesi, daha otoriter yönetimlerin varlığı ve kurumsal yapının gelişmemiş olması nedeniyle, yolsuzluğa karşı toplumsal duyarlılığın daha zayıf olduğu da görülmektedir. Çalışmamızın önemli sonuçlarından birisinin, yolsuzluk algısının üst-gelir grubu ülkelere orta ve alt-gelir grubu ülkelere doğru azalıyor olması da bu görüşleri ve literatür bulgularını destekleyen kanıtlardır.

Yoksulluğun ise gelişmekte olan ya da alt-gelir grubu ülkelere daha yaygın olduğu, bazı ülkelerde ve yoksul gruplar arasında “öğrenilmiş çaresizlik” gibi algılandığına çalışmamız içinde de değinilmiştir. Yoksulluğun, ele aldığımız üst-gelir grubundan alt-gelir grubu ülkelere doğru artıyor olması da bu görüşlerimizi desteklemektedir. Nihayet, bazı alt ve orta-gelir grubu ülkelerin uzun sömürge geçmişleri, günümüzde birçoğunun çeşitli derecelerdeki otoriter yönetimler altında olmaları, yoksulluğun ve yolsuzluğun derin ve tarihsel nedenlerini açıklayan bir gerçektir. Bu yönü ile bakıldığında, aralarındaki karşılıklı nedensellik ilişkisini anlamak da mümkün olacaktır. Çalışmamız, yoksulluğun ve yoksulluğun nasıl azaltılabileceğini sorgulamayı amaçlamamakla birlikte; bulgularımız arasında bazı politika önerileri de bulunmaktadır.

Günümüzde etkin iktisadi çalışmaların gerçek dünyadan alınmış veri setleri ile yapılması bir gereklilik haline gelmiştir. Birçok iktisatçı politika ya da koşullardaki değişimin nüfusun bir kısmını etkilediği veri setleri ile çalışmaktadırlar. Bu tür çalışmalar daha etkili çalışmaların yapılmasını sağlamaktadır. Yine de araştırmacıların istatistiksel yöntemleri ya da veri madenciliğini kullanarak “ilginç sonuçlar” elde etmeleri de hala mümkündür. Aynı şekilde “yetersiz veri” kullanarak “iddialı sonuçlara” ulaşmak, aynı model ve veri setini kullanarak aynı sonuçlara ulaşmamak literatürde yer alan konulardandır. Bir araştırma ne kadar iyi planlanmış ve yapılmış olursa olsun, sonuçları yoruma açıktır. Örneğin kurumsal ya da sosyal normlarda değişimler olabilir, ancak, araştırmacı(lar) bunu tamamen açıklamakta yetersiz kalabilir. Yapılan bir uygulamanın ülkeler arasındaki hatta aynı ülkede değişik zamanlardaki sonuçları farklı olabilir.

Nihayet, iktisatçılar politikalar üzerinde etkili olmaktan hoşlanırlar. Araştırmacılar ve kurumları çarpıcı sonuçları olan araştırmaları yayınlamaktan, bazı çıkar grupları ve politikacılar bunları kullanmaktan hoşlanırlar. Sosyal medya da bu sonuçları abartılı olarak yayınlatabilir. Bu araştırmada olabilecek çelişkiler ve yapılması gereken düzeltmeler ise göz ardı edilebilir. Dolayısıyla, araştırma sonuçlarına ihtiyatlı yaklaşmakta fayda vardır.

Son on yıldır iktisatçılar 2007-2008 finansal krizini anlamak üzerine yoğunlaşırken, yoksulluk ve yolsuzluk gibi konuların önemi ikinci planda kalmıştır. Kriz gelişmiş ülkelerdeki GSYİH’da düşüşlere neden olsa da, gelişmiş ülkelerde kişi başına gelir ile yoksul ülkelerdeki gelir arasındaki fark hala o kadar yüksektir ki, aradaki farkın nasıl kapatılabileceği ya da azaltılabileceği hakkında söylenecek fazla bir şey kalmamaktadır. Konu iktisadi büyüme ve iş çevrimleri olduğunda, iktisatçılar, iktisadi büyümeyi daha az açıklama gücüne sahip görünmektedirler ve bu durumun nedenlerini açıklamak için harcanan çabanın da yeterli olduğu söylenemeyecektir..

Yine de Kriz sırasında ortaya konulan önerilerin, 1930’ların Büyük Bunalım’ından alınan derslere bağlı olması, Krizin daha kısa ve daha az tahripkâr olmasını da sağlamıştır. Ancak, makro iktisadın kamuoyunda daha fazla eleştiriye tabi olması, Kriz ve işsizliğin birlikte gitmesi, özellikle son on yılda makro iktisadın önde gelen iktisatçıları arasındaki tartışmalarla birlikte değerlendirildiğinde, eleştirilerin artmasına yol açmıştır. Bu eleştiriler yoksul ülkeler grubu için de, zengin ülkeler grubu kadar yüksek sesli olabilmıştır.

İktisadi büyüme ile ilgili bildiklerimiz şunlardır: Kişi başına sürdürülebilir gelir artışı 18. yüzyılda başlamıştır. Zengin ülkeler, uzun dönemlerde ve sürekli büyüme ile

zenginleşebilmişlerdir. Ayrıca, teknolojik gelişmelerle verimlilikte sağlanan artışlar ve yeni buluşlar da zenginleşmeyi sağlamaktadır.

İktisadi büyüme ile ilgili üç ana akımdan bahsedebiliriz: İlki, 1956 yılında Robert Solow ve Trevor Swan tarafından ve birbirlerinden bağımsız olarak geliştirilen ve iktisadi büyümenin sermaye birikiminin sonucu olduğu modeldir. Bu model, yoksul ülkelerin zengin ülkeleri nasıl yakalayabileceğini açıklasa da, zengin ülkelerin nasıl zengin olduklarını açıklayamamaktadır. Paul Romer ve Robert Lucas, bu modele bilgi birikiminin gelişip yayılmasını eklemişlerdir.

Az sayıdaki bazı ülkelerin yoksul konumlarından teknolojiyi kullanarak zengin ülke konumuna gelebilmelerine karşılık, çoğunluğun bunu başaramamasının nedeni olarak bazı engellerin olduğu ve bu engellerin bilgi birikimi ve dağılımını önlediği görülmektedir. Büyüme teorisi bu engellerin neler olduğu konusunda sessiz kalmaktadır.

İkinci akım, ekonometrik yöntemler kullanarak ülkeler arası verilerin incelenmesi ve büyümede fark yaratan faktörlerin araştırılması ve anlaşılmasına çalışılmasıdır. Bazı çalışmalar, tekil ülkeler üzerinde ve üretim fonksiyonu kullanarak işgücü ve sermayenin büyümeye katkılarını araştırmaya da yönelmiştir. Bu çalışmalarda, büyümenin, modelin açıklanamayan artığında saklı olduğu, bu artışın da teknolojik gelişme ile tanımlanmasına çalışıldığı görülmektedir. Ampirik çalışmaların bir kısmı ise iktisadi büyüme ile iktisadi ve politik yapı arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Bu tür modellere yöneltilen eleştiri ise, seçilen değişkenlerle ilgilidir: Bütün olası değişkenleri modele eklemek ne kadar zorsa, ihmal edilen değişkenlerin büyüme üzerindeki etkileri de büyük olabilir.

Üçüncü grupta ise büyümenin tarihçesine bakmak vardır. Sanayi Devrimi, Avrupa ülkelerinin kolonyel dönemlerine bakmak gibi. Kullandıkları verinin yetersizliğine de bağlı olarak, büyümenin doğasını tam olarak açıklama gücünde olduklarını söylemek mümkün değildir. Yine de bu grup çalışmalar iktisadi büyümeyi sınırlayan kültürel ve siyasi açıklamalarda daha başarılı olmaktadır. Örneğin Sanayi Devrimi'nin nedenleri üzerindeki tartışmalarda; mülkiyet haklarının güvence altına alınmasının önemi, bireysel hırslara karşı anlayışlı bir kültürel yapı gibi nedenler açıklayıcı olmaktadır.

Yine de, iktisadi büyümenin nedenlerini açıklamakta bu grup görüşleri kullanmak durumundayız. Örneğin, Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1980'li yıllardan itibaren gösterdiği hızlı büyüme, işçi başına daha çok sermaye malı kullanılması ve yabancı teknolojilerin adaptasyonu ile açıklanabilir. Açıklamada kullanılacak bir diğer nokta ise, iktisadi faaliyetler üzerindeki kamu kontrolünün gevşetilmesi şeklindeki siyasi karar da olmak durumundadır. Buradan hareketle, Çin Halk Cumhuriyeti'nin gelecekteki performansının

yeni/ileri teknolojileri nasıl geliştireceği ve kullanacağına bağlı olduğu tahmin edilebilecektir. Ancak bunun, ülkenin lider kadrosunun iktisadi yönetim kararlarına bağlı olduğu, bu kararların da sosyal ve jeopolitik faktörlerce etkileneceği bir gerçektir. İşte bu, iktisatçıların çok fazla anlamadıkları ve genellikle ihmal ettikleri bir konudur. İktisatçılar şöyle düşünen kişiler olarak da tanımlanabilirler: Yoksul ülkelerin yönetimi iktisatçılara verilseydi, büyümeyi sağlayabilirlerdi. Bunu sağlayan büyüme formülünde ise karmaşık sosyal ve siyasi konular yer almazdı.

Dolayısıyla, iktisadi büyümenin anlaşılması ve bunu sağlayan kurumların başarısı ya da başarısızlığı dünyada yaşayan milyarlarca insanın yaşam şartlarını etkilemektedir. Böylece büyümenin iktisadi, disiplinin merkezinde yer almalıdır ve iktisadi büyümede sıklıkla kullanılan ileri matematik ve ekonometrik tekniklerden ziyade, tarihe ve siyasete bakmak daha anlamlıdır. Bu bakış açısı yerleşip gelişinceye kadar iktisatçılar, yapısal reformların ya da vergi politikalarının uzun dönemli büyümeyi nasıl etkilediğini konuşmaya devam edeceklerdir. Özellikle yoksulluk konusunda uzun süreler tartışılacak konulardan birisi de bu olacaktır.

Ülkelerin kurumları daha demokratik oldukça, eşitsizliklerin de azalacağını beklemek gerekir. Eşitsizliğin artmasının, iktisadi kaynakların ve giderek siyasi gücün bir azınlığın elinde toplanmasına, bunun da yoksulluk ve yolsuzluğun artmasına neden olması beklenebilir. Sosyal bilimcilerin önemli bir kısmı sosyal yardımların tarih içindeki gelişimine baktıklarında, hükümetlerin seçmenlerini, kaynakları daha eşitlikçi bir şekilde dağıttıklarına ikna etme çabası içinde oldukları sonucuna ulaşmaktadırlar. Daron Acemoğlu ve James Robinson, 19. yüzyıl Batı Avrupa Devletleri'nin sosyalist ihtilâl tehdidi altında kaldıklarını, daha eşitlikçi bir kaynak dağılımı sözünün yeterli olmadığını ve bunu garanti edecek kurumlara ihtiyaç duyulduğunu tartışmaktadırlar. Bunun sonucunda, demokratikleşme artmıştır. Ancak, Acemoğlu ve Robinson, demokratik ülkelerdeki vergilemenin, demokratik olmayanlarda daha yüksek olduğunu, ancak bunun, gelir eşitsizliğinin daha düşük olacağını garanti etmediğini de tartışmaktadırlar.

Refahın/zenginliğin belirli ellerde toplanmasının, gücün de belirli ellerde toplanmasına yol açmasının yarattığı sorun, yoksulluk ve güç toplanmasının getirdiği yolsuzlukla birlikte tartışılacak ikinci konu olmaktadır. Eşitsizliklerin azaltılması ne kadar acil bir konu ise de, o kadar da zor görünmektedir. Eşitsizliklerin, yoksulluk ve yolsuzluğun artması, demokratik hesap verilebilirliğin azalmasına yol açarak içinden çıkılması zor bir durum yaratmaktadır. Eşitsizliğin getirdiği yoksulluk ve yolsuzlukların, insanlık tarihinde savaş ve ihtilâl gibi sonuçlara yol açtığı sıkça görülmüştür. Bu

“karamsar” açıklamaya karşılık, Batı demokrasilerinin hala işlevsel olması, yoksulluk ve yolsuzluğu azaltmak isteyen ülkelerin bakabileceği ve yararlanabileceği örnektir.

Çalışmamızın uygulamalı kısımları, yoksulluk ve yolsuzluk üzerine yapılabilecek olası uygulamaların bir modelini kapsamaktadır. Amacımız, çeşitli sayısal yöntemlerin denenmesi değil, ele alınan konunun, eldeki veri setine en uygun sayısal yöntemle açıklanması idi. Üç ayrı gelir grubundaki ülkeler üzerinde bir çalışma yürütülmüştür. Gelecekte yapılacak çalışmalar; bu gruplar içinden belirlenecek daha homojen gruplar, (örneğin Avrupa Birliği, D-20, OECD ya da Latin Amerika, Afrika gibi) ve farklı modeller, veri ve değişkenlerle ile yapıldığında, benzer çalışmaları ve çalışmamızı tamamlayıcı/destekleyici sonuçlar bulunabilecektir.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D. ve Verdier, T. (1998). “*Property Rights, Corruption and the Allocation of Talent*”: A General Equilibrium Approach. *Economic Journal*, 108, 1381 - 1403.10.1111/ ecoj.1998.108. issue-450.
- Acemoğlu, D.,S. Johnson, and J.A. Robinson. “The Colonial Origins of Comparative Development: An Empirical Investigation.” *American Economic Review* 91, no. 5 (2001): 1369-1401.
- Abed, G.T., ve Davoodi, H.R. (2000). *Corruption, structural reforms, and economic performance in the transition economies*. IMF Working Paper.
- Adams, S., ve Klobodu, E.K.M. (2016). Financial development, control of corruption and income inequality. *International Review of Applied Economics*, 30(6), 790-808.
- Ahlin, C. and Bose, P. (2007). Bribery, inefficiency, and bureaucratic delay. *Journal of Development Economics*, 84(1): 465-486.
- Ahmed, M., Baloch, G. H., ve Kamal, L. (2015). Poverty in Pakistan: Approaches and Policy Implications. *New Horizons*, 9(1), 1.
- Ahsan, H., Blackburn, K., ve Haque, M. E. (2017). Corruption in a Model of Human Capital and Income Distribution.
- Aidt, T.S. (2003). Economic analysis of corruption: a survey*. *The Economic Journal*, 113(491): F632-F652.
- Aidt, T.S. (2009) Corruption, institutions, and economic development. *Oxford Review of Economic Policy*, 25(2), 271-291.
- Aidt, T.S., Dutta, J., ve Sena, V. (2008). Governance regimes, corruption and growth: Theory and evidence. *Journal of Comparative Economics*, 36(2), 195-220.
- Ajisafe, R.A. (2016). Corruption and Poverty in Nigeria: Evidence from Ardl Bound Test and Error Correction Model. *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences*, 7(3), 156-163.
- Akçay, S. (2006) Corruption and human development. *Cato Journal*, 26, 29-48.
- Alexeev, M. and Song, Y. (2013) Corruption and product market competition: an empirical investigation. *Journal of Development Economics*, 103, 154-166.
- Al-Sadig, A. (2009). Effects of corruption on FDI inflows. *The Cato Journal*, 29, 267-294.
- Altbach, P. (2015). The question of corruption. *International Higher Education*, (34).
- Andersen, T.B. (2009). E-Government as an anti-corruption strategy. *Information*

- Economics and Policy*, 21(3),201-210.
- Andersen, T.B., Bentzen, J., Dalgaard, C.J. and Selaya, P. (2011) Does the Internet reduce corruption? Evidence from US states and across countries. *The World Bank Economic Review*, 25(3), 387-417.
- Anderson, M. (1999). Access to justice and legal process: making legal institutions responsive to poor people in LDCs. *Conference Paper, WDR 2000*. Caste Donnington, UK, 16-17 August.
- Anderson, J.E. and Marcouiller, D. (2002) Insecurity and the pattern of trade: an empirical investigation. *Review of Economics and Statistics*, 84(2), 342-352.
- Anderson, C.J. and Tverdova, Y.V. (2003) Corruption, political allegiances, and attitudes toward government in contemporary democracies. *American Journal of Political Science*, 47(1), 91-109.
- Andres, A.R. and Ramlogan-Dobson, C. (2011) Is corruption really bad for inequality? Evidence from Latin America. *Journal of Development Studies* 47(7): 959-976.
- Angeles, L. and Neanidis, K.C. (2015). The persistent effect of colonialism on corruption. *Economica*, 82, 319-349.
- Apergis, N., Dincer, O.C. and Payne, J.E. (2010) The relationship between corruption and income inequality in US states: evidence from a panel cointegration and error correction model. *Public Choice*, 145(1-2), 125-135.
- Arellano, M. ve Bond, S. (1991). Some tests of specification for panel data: Monte Carlo evidence and an application to employment equations. *Review of Economic Studies*, 58, 277-297.
- Arellano, M., Bover, O. (1995). Another look at the instrumental variable estimation of error-components models. *Journal of Econometrics*, 68, 29-51. ss.
- Arestis, P., ve Caner, A. (2004). Financial liberalization and poverty: Channels of influence.
- Argandoña, A. (2003). Private-to-private corruption. *Journal of Business Ethics*, 47(3), 253-267.
- Argandoña, A. (2017). Private and public corruption: Facilitating payments. In *The Changing Face of Corruption in the Asia Pacific* (pp. 71-79).
- Arndt, C., McKay, A., ve Tarp, F. (2016). *Growth and poverty in sub-Saharan Africa* (p. 528). Oxford University Press.
- Arvate, P.R., Curi, A.Z., Rocha, F. and Miessi Sanches, F.A. (2010) Corruption and the size of government: causality tests for OECD and Latin American countries.

- Applied Economics Letters*, 17(10), 1013-1017.
- Awokuse, T. O. (2008). Trade Openness and Economic Growth: Is Growth Export-Led or Import-Led? *Applied Economics*, 40(2), 161-173.
- Aysan, A.F. (2007). *The Effects of Volatility on Growth and Financial Development Through Capital Market Imperfections*. Munich Personal RePEc Archive (MPRA) Paper, No. 5486 (7 November).
- Azfar, O. and Gurgur, T. (2008) Does corruption affect health outcomes in the Philippines? *Economics of Governance*, 9(3), 197-244.
- Azfar, O. and Nelson Jr., W.R. (2007) Transparency, wages, and the separation of powers: an experimental analysis of corruption. *Public Choice*, 130(3-4), 471-493.
- Badinger, H. and Nindl, E. (2014) Globalisation and corruption, revisited. *The World Economy*, 37(10), 1424-1440.
- Bai, J., Jayachandran, S., Malesky, E.J. and Olken, B.A. (2013) Does economic growth reduce corruption? Theory and evidence from Vietnam. National Bureau of Economic Research, No. w19483.
- Bakir, C., ve Öniş, Z. (2010). The Regulatory State and Turkish Banking Reforms in the Age of Post-Washington Consensus. *Development and Change*, 41(1), 77-106.
- Baltagi, H. B. (2005). *Econometric analysis of panel data* (Third Edition). England: John Wiley & Sons Ltd.
- Bandiera, O., Burgess, R., Das, N., Gulesci, S., Rasul, I., ve Sulaiman, M. (2017). Labor markets and poverty in village economies. *The Quarterly Journal of Economics*, 132(2), 811-870.
- Bao, R., ve Lewellyn, K. (2017). Corruption in China-A Review. *Modern China Studies*, 24(2), 158.
- Barassi, M.R. and Zhou, Y. (2012) The effect of corruption on FDI: a parametric and nonparametric analysis. *European Journal of Political Economy*, 28(3), 302-312.
- Bardhan, P., (1997), Corruption and Development: A Review of Issues. *Journal of Economic Literature*, XXXV(3), 1320-1346.
- Barreto, R. A. (2001). *Endogenous corruption, inequality and growth: Econometric evidence*. School of Economics, Adelaide University, Working Paper No. 01-2, Adelaide.
- Baum, M. A., Gupta, M. S., Kimani, E., ve Tapsoba, M. S. J. (2017). *Corruption, Taxes and Compliance*. International Monetary Fund.
- Bayley, D.H. (1966). The effects of corruption in a developing nation. *Western Political*

- Quarterly*, 19, 719-732.
- Beck, P.J., ve Maher, M.W. (1986). A comparison of bribery and bidding in thin markets. *Economics Letters*, 20, 1-5.
- Beck, T., Chen, T., Lin, C., ve Song, F.M. (2016). Financial innovation: The bright and the dark sides. *Journal of Banking & Finance*, 72, 28-51.
- Becker, S.O., Egger, P.H. and Seidel, T. (2009) Common political culture: evidence on regional corruption contagion. *European Journal of Political Economy*, 25, 300-310.
- Beekman, G., Bulte, E. and Nillesen, E. (2014) Corruption, investments and contributions to public goods: experimental evidence from rural Liberia. *Journal of Public Economics*, 115, 37-47.
- Begovic, B. (2007). Economic Inequality and Corruption. Center for Liberal Democratic Studies, <http://danica.popovic.ekof.bg.ac.rs/206.pdf> (27.07.2016)
- Benfratello, L., Del Monte, A., ve Pennacchio, L. (2017). Corruption and public debt: a cross-country analysis. *Applied Economics Letters*, 1-5.
- Bennett, V.M., Pierce, L., Snyder, J.A. and Toffel, M.W. (2013) Customer-driven misconduct: how competition corrupts business practices. *Management Science* 59(8), 1725-1742.
- Berg, A. G., ve Ostry, J. D. (2017). Inequality and Unsustainable Growth: Two Sides of the Same Coin? *IMF Economic Review*, 65(4), 792-815.
- Berry, W. D., ve Lowery, D. (1984). The measurement of government size: implications for the study of government growth. *The Journal of Politics*, 46(4), 1193-1206.
- Bhalla, A. S., ve Lapeyre, F. (2016). *Poverty and exclusion in a global world*. Springer.
- Bhattacharyya, S. and Hodler, R. (2010). Natural resources, democracy and corruption. *European Economic Review* 54(4): 608-621.
- Bhattacharyya, S. and Hodler, R. (2015) Media freedom and democracy in the fight against corruption. *European Journal of Political Economy*, 39, 13-24.
- Bicchieri, C. and Ganegonda, D. (2016) Determinants of corruption: a socio-psychological analysis. In P. Nichols and D. Robertson (eds), *Thinking About Bribery, Neuroscience, Moral Cognition and the Psychology of Bribery*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Birdsall, N., ve Fukuyama, F. (2011). The post-washington consensus-development after the crisis. *Foreign Aff.*, 90, 45.
- Blundell, R., Bond, S. (1998). Initial conditions and moment restrictions in dynamic panel

- data models. *Journal of Econometrics*, 87, 115-143. ss.
- Blundell, R., Bond, S., Windmeijer, F. (2000). Estimation in dynamic panel data models: improving on the performance of the standard GMM estimator. B. BALTAGI (ed), *Nonstationary panels, panel cointegration, and dynamic panels, advances in econometrics 15*, JAI Press, Amsterdam: Elsevier Science.
- Bodea, C., ve Hicks, R. (2015). Price stability and central bank independence: Discipline, credibility, and democratic institutions. *International Organization*, 69(1), 35-61.
- Braithwaite, J., Grootaert, C., ve Milanovic, B. (2016). *Poverty and social assistance in transition countries*. Springer.
- Bryant, C. E., ve Javalgi, R. G. (2016). Global economic integration in developing countries: The role of corruption and human capital investment. *Journal of business ethics*, 136(3), 437-450.
- Bradshaw, J., ve Main, G. (2016). Child poverty and deprivation. *The Wellbeing of Children in the UK*, 31.
- Breen, R. and C. Garcia-Penalosa (2005). Income inequality and macroeconomic volatility: an empirical investigation. *Review of Development Economics*, 9(3), 380-398.
- Brunetti, A. and Weder, B. (2003) A free press is bad news for corruption. *Journal of Public Economics*, 87(7), 1801-1824.
- Bourguignon, F. (2017). *The globalization of inequality*. Princeton University Press.
- Buehn, A. and Friedrich, S. (2009). *Corruption and the Shadow Economy: A Structural Equation Model Approach*. IZA Discussion Papers 4182.
- Busse, M. and Hefeker, C. (2007) Political risk, institutions and foreign direct investment. *European Journal of Political Economy*, 23, 397-415.
- Cambridge Dictionary (2017). *Cambridge English Dictionary*.
- Campante, F.R., Chor, D. and Do, Q.A. (2009) Instability and the incentives for corruption. *Economics and Politics*, 21(1), 42-92.
- Campos, J.E., Lien, D. and Pradhan, S. (1999) The impact of corruption on investment: predictability matters. *World Development*, 27(6), 1059-1067.
- Castro, M.F., Guccio, C. and Rizzo, I. (2014) An assessment of the waste effects of corruption on infrastructure provision. *International Tax and Public Finance*, 21(4), 813-843.
- Chang, Ha-Joon (2006). *The East Asian Development Experience: The Miracle, the Crisis and the Future*. London: Zed Books.

- Charron, N. (2009) The impact of socio-political integration and press freedom on corruption. *The Journal of Development Studies*, 45(9), 1472-1493.
- Chetwynd, E., Chetwynd, F., ve Spector, B. (2003). Corruption and poverty: A review of recent literature. *Management Systems International*, 600, 5-16.
- Choi, J.P. and Thum, M. (2005) Corruption and the shadow economy. *International Economic Review*, 46(3), 817-836.
- Choi, J. W. (2014). E-government and corruption: A cross-country survey. *World Political Science*, 10(2), 217-236.
- Colombatto, E. (2003). Why is corruption tolerated? *Review of Austrian Economics*, 16, 363-379.
- Commission of the European Communities. "Towards a Europe of Solidarity: Intensifying the Fight Against Social Exclusion, Fostering Integration." COM, 1992.
- Cooray, A. and Schneider, F. (2014). *Does corruption promote emigration? An Empirical Examination*. IZA Discussion Paper Series No. 809.
- Cornwall, A. (2000). *Beneficiary consumer citizen: perspectives on participation for poverty reduction* (Vol. 2). Swedish International Development Cooperation Agency.
- Croix, D., and M. Doepke. (2003). Inequality and Growth: Why Differential Fertility Matters. *The American Economic Review*, 93(4), 1091—1113.
- Dalton, P. S., Ghosal, S., ve Mani, A. (2016). Poverty and aspirations failure. *The Economic Journal*, 126(590), 165-188.
- Dauda, R. S. (2017). Poverty and economic growth in Nigeria: Issues and policies. *Journal of Poverty*, 21(1), 61-79.
- David-Barrett, E., Yakis-Douglas, B., Moss-Cowan, A., ve Nguyen, Y. (2017). A bitter pill? Institutional corruption and the challenge of antibribery compliance in the pharmaceutical sector. *Journal of Management Inquiry*, 26(3), 326-347.
- Dean, H. (2016). Poverty and Social Exclusion. *Social Advantage and Disadvantage*, 3.
- Dearmon, J., ve Grier, R. (2011). Trust and the accumulation of physical and human capital. *European Journal of Political Economy*, 27(3), 507-519.
- Decaluwe, B., Savard, L., ve Thorbecke, E. (2005). General equilibrium approach for poverty analysis: with an application to Cameroon. *African Development Review*, 17(2), 213-243.
- Deinne, C. E., ve Ajayi, D. D. (2017). Spatial Dynamics of Urban Poverty in Delta State

- Nigeria. *Journal of Poverty*, 1-18.
- De Jong, E., ve Bogmans, C. (2011). Does corruption discourage international trade?. *European Journal of Political Economy*, 27(2), 385-398.
- De la Croix, D. and Delavallade, C. (2009) Growth, public investment and corruption with failing institutions. *Economics of Governance*, 10(3), 187-219.
- Dell'Anno, R. and Teobaldelli, D. (2015) Keeping both corruption and the shadow economy in check: the role of decentralization. *International Tax and Public Finance*, 22(1), 1-40.
- Del Monte, A., & Papagni, E. (2007). The Determinants of Corruption in Italy: Regional Panel Data Analysis. *European Journal of Political Economy*, 23(2), 379-396.
- Depken II, C.A. and Lafountain, C.L. (2006). Fiscal consequences of public corruption: empirical evidence from state bond ratings. *Public Choice*, 126(1-2), 75-85.
- Dercon, S. (2006). *Vulnerability: a micro perspective*. In *Securing Development in an Unstable World*. Francois Bourguignon, Boris Pleskovič and Jacques van der Gaag, eds. Washington, D.C.: World Bank, pp. 117-146.
- Detkova, P., Podkolzina, E., ve Tkachenko, A. (2018). Corruption, Centralization and Competition: Evidence from Russian Public Procurement. *International Journal of Public Administration*, 1-21.
- Dimant, E., Schulte, T. (2016). The Nature of Corruption: An Interdisciplinary Perspective. *German Law Journal*, 17(1), 53-72.
- Dimant, E., Krieger, T. and Meierrieks, D. (2013) The effect of corruption on migration, 1985-2000. *Applied Economics Letters*, 20(13), 1270-1274.
- Dimant, E., Krieger, T. and Redlin, M. (2015) A crook is a crook . . . but is he still a crook abroad? On the effect of immigration on destination-country corruption. *German Economic Review*, 16(4), 464-489.
- Dinçer ve Günalp (2008). Corruption, Income Inequality, and Poverty in the United States. FEEM Working Paper No. 54.2008
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1158446 (05.08.2017)
- Dobel, J. P. (1978). The corruption of a state. *American Political Science Review*, 72(3), 958-973.
- Dobson, S. and Ramlogan-Dobson, C. (2010) Is there a trade-off between income inequality and corruption? Evidence from Latin America. *Economics Letters* 107(2), 102-104.
- Dobson, S., Ramlogan-Dobson, C. (2014). Why is Corruption Less Harmful to Income

- Inequality in Latin America? *World Development*, 40(8), 1534-1545.
<http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.04.015>
- Dollar, D.(2005). Globalization, Poverty, and Inequality since 1980. *The World Bank Research Observer* 20(2), 145-175.
- Dollar, D., Fisman, R. and Gatti, R. (2001). Are women really the “fairer” sex? Corruption and women in government. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 46(4), 423-429.
- Dollar, D., ve Kraay, A. (2002). Growth is Good for the Poor. *Journal of economic growth*, 7(3), 195-225.
- Dong, B. and Torgler, B. (2011). Democracy, property rights, income equality, and corruption. EEM Working Paper, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1756816.
- D’Onofrio, A., Minetti, R., ve Murro, P. (2017). Banking development, socioeconomic structure and income inequality. *Journal of Economic Behavior & Organization*.
- Donou-Adonsou, F., ve Sylwester, K. (2016). Financial development and poverty reduction in developing countries: New evidence from banks and microfinance institutions. *Review of Development Finance*, 6(1), 82-90.
- Dotter, C., ve Klasen, S. (2017). *The multidimensional poverty index: achievements, conceptual and empirical issues* (No. 233). Courant Research Centre: Poverty, Equity and Growth-Discussion Papers.
- Dreher, A. and Herzfeld, T., (2005) The Economic Costs of Corruption: A Survey and New Evidence (June). <https://ssrn.com/abstract=734184>
- Dreher, A., ve Gassebner, M. (2013). Greasing the wheels? The impact of regulations and corruption on firm entry. *Public Choice*, 1-20.
- Dreher, A., Kotsogiannis, C. and McCorrison, S. (2009) How do institutions affect corruption and the shadow economy? *International Tax and Public Finance*, 16(6), 773-796.
- Dreher, A. and Schneider, F. (2010) Corruption and the shadow economy: an empirical analysis. *Public Choice*, 144(1-2), 215-238.
- Drezner, D. W. (2014). *The system worked: How the world stopped another great depression*. Oxford University Press.
- Drugov, M., Hamman, J., ve Serra, D. (2014). Intermediaries in corruption: an experiment. *Experimental Economics*, 17(1), 78-99.
- Dürr, J., Michaelowa, K., ve Vollenweider, J. (2008). *Poverty reduction strategies*,

- democratization and the role of the World Bank*. Center for Comparative and International Studies (ETH Zurich and University of Zurich).
- Earle, L., ve Scott, Z. (2010). *Assessing the Evidence of the Impact of Governance on Development Outcomes and Poverty Reduction*.
- Eastwood, R. and M. Lipton. (2002). Pro-Poor Growth and Pro-Growth Poverty Reduction: Meaning, Evidence, and Policy Implications. *Asian Development Review* 18(2), 22-58.
- Edgerton, J., McClean, K., Robb, C., Shah, P., ve Tikare, S. (2000). Participatory processes in the poverty reduction strategy. *Poverty Reduction Strategy Sourcebook*.
- Egger, P. and Winner, H. (2005) Evidence on corruption as an incentive for foreign direct investment. *European Journal of Political Economy*, 21, 932-952.
- Eide, A., ve Ingstad, B. (2017). *Disability and poverty: A global challenge*. Policy Press.
- Elbahnasawy, N.G. (2013) E-government, internet adoption, and corruption: an empirical investigation. *World Development*, 57, 114-126.
- Elkins, M., Feeny, S., ve Prentice, D. (2015). *Do Poverty Reduction Strategy Papers reduce poverty and improve well-being?*.
- Elliott, K. A. (1997a). *Corruption and the global economy*. Peterson Institute.
- Elliott, K. A. (1997b). Corruption as an international policy problem: Overview and recommendations. *Corruption and the global economy*, 175, 177.
- Epstein, G. S., ve Gang, I. N. (2017). *Inequality, Good Governance and Endemic Corruption* (No. 142). GLO Discussion Paper.
- Eric, C., Chetwynd, F., ve Spector, B. (2003). Corruption and Poverty: A review of recent literature. *Management Systems International, Washington, DC, USA*.
- Erkal, G., Akıncı, M., ve Yılmaz, Ö. (2014). Yolsuzluk ve İktisadi Büyüme İlişkisi: OECD ve AB Ülkeleri Üzerine Panel Sınır Testi Analizi. *Journal Of Turkish Court Of Accounts/Sayıstay Dergisi*, (92).
- Esty, Daniel, and Michael Porter. (2002). "National Environmental Performance Measurements and Determinants," in Daniel Esty and Peter K. Cornelius, eds., *Environmental Performance Measurement: The Global Report 2001-2002*, New York and Oxford: Oxford University Press.
- Euben, J. P. (1978). On political corruption. *The Antioch Review*, 36(1), 103-118.
- Fan, C.S., Lin, C. and Treisman, D. (2009) Political decentralization and corruption: evidence from around the world. *Journal of Public Economics*, 93, 14-34.

- Färdigh, M. A. (2013). *What's the Use of a Free Media? The Role of Media in Curbing Corruption and Promoting Quality of Government*.
- Ferraz, C. and Finan, F. (2011) Electoral accountability and corruption: evidence from the audits of local governments. *American Economic Review*, 101, 1274-1311.
- Frank, B., Lambsdorff, J.G. and Boehm, F. (2011) Gender and corruption: lessons from laboratory corruption experiments. *European Journal of Development Research*, 23(1), 59-71.
- Frensch, R., Horváth, R., ve Huber, S. (2016). *Trade patterns and endogenous institutions: Global evidence* (No. 358). IOS Working Papers.
- Friedrich, C.J. (1972), *The Pathology of Politics, Violence, Betrayal, Corruption, Secrecy and Propaganda*. New York: Harper and Row.
- Gardiner, J. A., Heidenheimer, A. J., ve Johnston, M. (2002). Political Corruption: Concepts and Contexts. *Political Corruption: concepts and Contexts*.
- Gaviria, Alejandro. (2002). "Assessing the Effects of Corruption and Crime on Firm Performance: Evidence from Latin America," *Emerging Markets Review*, 3, 245-268.
- Gibbons, K. M. (1989). Toward an attitudinal definition of corruption. *Political corruption: A handbook*, 165-172.
- Gilley, B. (2006) The determinants of state legitimacy: results for 72 countries. *International Political Science Review*, 27(1), 47-71.
- Glaeser, E.L. and Saks, R.E. (2006) Corruption in America. *Journal of Public Economics*, 90(6), 1053-1072.
- Goel, R.K. and Budak, J. (2006). Corruption in transition economies: effects of government size, country size and economic reforms. *Journal of Economics and Finance*, 30(2), 240-250.
- Goel, R.K. and Nelson, M.A. (1998). Corruption and government size: a disaggregated analysis. *Public Choice*, 97(1-2), 107-120.
- Goel, R.K. and Nelson, M.A. (2007). Are corrupt acts contagious? Evidence from the United States. *Journal of Policy Modelling*, 29, 839-850.
- Goel, R.K. and Nelson, M.A. (2010) Causes of corruption: history, geography and government. *Journal of Policy Modeling*, 32(4), 433-447.
- Goel, R.K. and Nelson, M.A. (2011) Measures of corruption and determinants of US corruption. *Economics of Governance*, 12(2), 155-176.
- Goel, R.K., Nelson, M.A. and Naretta, M.A. (2012). The internet as an indicator of

- corruption awareness. *European Journal of Political Economy*, 28(1), 64-75.
- Goel, R. K., ve Ram, R. (2013). Economic uncertainty and corruption: Evidence from a large cross-country data set. *Applied Economics*, 45(24), 3462-3468.
- Gokcekus, O. and Knorich, J. (2006). "Does quality of openness affect corruption?" *Economics Letters*, 91(2), 190-196.
- Goldberg, P. K. and Pavcnik, N. (2007). *Distributional effects of globalization in developing countries*. NBER Working Paper, No. 12885 (February). Cambridge, Massachusetts: National Bureau of Economic Research.
- Goldsmith, E. "Global Trade and the Environment." In *The Case Against the Global Economy: And for a Turn Toward the Local*, 78-91. San Francisco: Sierra Club Books, 1996.
- Guillaumont J.S. and K. Kpodar (2005). *Financial development, financial instability, and poverty*. CSAE Working Paper, No. 2005-09. Oxford: University of Oxford, Centre for the Study of African Economies.
- Gujarati, D.N. (2004). *Basic econometrics* (4th Edition). McGraw-Hill Companies.
- Gundlach, E. and Paldam, M. (2009). The transition of corruption: from poverty to honesty. *Economics Letters*, 103(3), 146-148.
- Gupta, M. S. (2000). *Corruption and the provision of health care and education services*. International Monetary Fund.
- Gupta, S., H.R. Davoodi, and E.R. Tiongson. (2001). "Corruption and the Provision of Health Care and Educational Services," in Arvind K. Jain, ed., *The Political Economy of Corruption*, London: Routledge.
- Gupta, S., Davoodi, H., ve Alonso-Terme, R. (2002). Does corruption affect income inequality and poverty?. *Economics of governance*, 3(1), 23-45.
- Gupta, S., Davoodi, H. and Alonso-Terme, R. (2002) Does corruption affect income inequality and poverty? *Economics of Governance*, 3(1), 23-45.
- Gyimah-Boadi, E. (2002). *Confronting corruption in Ghana and Africa* (Vol. 4, No. 2). Ghana Center for Democratic Development.
- Gyimah-Brempong, K. and de Camacho, S.M. (2006) Corruption, growth, and income distribution: are there regional differences? *Economics of Governance*, 7(3), 245-269.
- Hakhverdian, A., ve Mayne, Q. (2012). Institutional trust, education, and corruption: A micro-macro interactive approach. *The Journal of Politics*, 74(3), 739-750.
- Hao, Y., ve Johnston, M. (2002). Corruption and the future of economic reform in

- China. *Political corruption: Concepts & contexts*, 583-604.
- Hamilton, A. (2017). *Can We Measure the Power of the Grabbing Hand? A Comparative Analysis of Different Indicators of Corruption*. World Bank Policy Research Working Paper Series.
- Harrison, P. *Inside the Third World: The Anatomy of Poverty*. Sussex, [Eng.]: Harvester Press, 1980.
- Harrison, E. (2017). The 'cancer of corruption'. In *Between Morality and the Law* (pp. 143-162). Routledge.
- Hasman, J., ve Novotný, J. (2015). Cross-National Variation in Income Inequality and its Determinants: An Application of Bayesian Model Averaging on a New Standardized Inequality Data Set. *Prague Economic Papers*, 24(2).
- Haughton, J., ve Khandker, S. R. (2009). *Handbook on poverty+ inequality*. World Bank Publications.
- He, J., Yang, Q., & Gao, Y. (2017). Does Multi-Attribute Bidding in Public Construction Projects Prevent Corruption while Tenderers' Preferences are Open? A Study of China's Practice. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 13(12), 8343-8358.
- Heckelman, J. C., ve Powell, B. (2010). Corruption and the institutional environment for growth. *Comparative Economic Studies*, 52(3), 351-378.
- Heidenheimer, A. J., ve Johnston, M. (Eds.). (2011). *Political corruption: Concepts and contexts* (Vol. 1). Transaction Publishers.
- Hess, P. (1989). The Military Burden, Economic Growth, and the Human Suffering Index: Evidence from the LDGs. *Cambridge Journal of Economics*, 13(4), 497.
- Hessami, Z. (2014). Political corruption, public procurement, and budget composition: Theory and evidence from OECD countries. *European Journal of political economy*, 34, 372-389.
- Heyneman, S. P. (2004). Education and corruption. *International Journal of Educational Development*, 24(6), 637-648.
- Ho, S. Y., ve Iyke, B. N. (2017). Finance-growth-poverty nexus: a re-assessment of the trickle-down hypothesis in China. *Economic Change and Restructuring*, 1-27.
- Holzacker, R., Wittek, R., ve Woltjer, J. (Eds.). (2016). *Decentralization and Governance in Indonesia*. Springer.
- Hough, Dan (2016-01-27). "Here's this year's (flawed) Corruption Perception Index. Those flaws are useful". *The Washington Post*. ISSN 0190-8286.

- Hsiao, C. (2003). *Analysis of panel data* (Second Edition). New York: Cambridge University Press.
- Huang, C. J. (2012). Corruption, economic growth, and income inequality: evidence from ten countries in Asia. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 66, 2012.
- Huntington, Samuel P., (1968). *Political Order in Changing Societies*. New Haven: Yale Univ. Press.
- IMF (2004). *Public investment and fiscal policy*. March 12. Paper prepared by the Fiscal Affairs Department and Policy Development and Review Department in consultation with other departments and in cooperation with the World Bank and the Inter-American Development Bank.
- Isaksson, A. S., & Kotsadam, A. (2018). Chinese aid and local corruption. *Journal of Public Economics*.
- Isham, J., D. Kaufmann, and L. Pritchett. 1995. Civil Liberties, Democracy, and the Performance of Government Projects, *World Bank, Policy Research Department, Poverty and Human Resources Division*, Washington, DC.
- Islam, R. and G. Buckley (2009). *Rising Food Prices and Their Implications for Employment, Decent Work and Poverty Reduction*. Employment Sector Employment Working Paper, No. 30. Geneva: International Labour Office, Economic and Labour Market Analysis Department.
- Ivanyna, M., Moumouras, A., ve Rangazas, P. (2016). The culture of corruption, tax evasion, and economic growth. *Economic inquiry*, 54(1), 520-542.
- Jain, A.K. (2001). Corruption: A review. *Journal of economic surveys*, 15(1), 71-121.
- Jauch, S., ve Watzka, S. (2016). Financial Development and Income Inequality: A Panel Data Approach. *Empirical Economics*, 51(1), 291-314.
- Jenkins, S. (2017). The measurement of income inequality. In *Economic inequality and poverty: International perspectives* (pp. 17-52). Routledge.
- Jetter, M., Agudelo, A. M., ve Hassan, A. R. (2015). The Effect of Democracy on Corruption: Income is Key. *World Development*, 74, 286-304.
- Johnston, M. (2001). The Definitions Debate. *The Political Economy of Corruption*, (pp. 11-31). New York, NY: Routledge,
- Johnson, R. A., ve Sharma, S. (2004). About corruption. In *The struggle against corruption: A comparative study* (pp. 1-19). Palgrave Macmillan, New York.
- Johnston, M. (2014). *Corruption, Contention and Reform: The Power of Deep*

Democratization. Cambridge University Press.

- Johnston, M. (2017). *Political corruption: Concepts and contexts*. Routledge.
- Jowitt, K. (1983). Soviet neotraditionalism: The political corruption of a Leninist regime. *Soviet Studies*, 35(3), 275-297.
- Jung, H., Kwon, H.U. (2007). An alternative system GMM estimation in dynamic panel models. *Hi-Stat Discussion Paper Series*, No.217, Hitotsubashi University Research Unit.
- Justesen, M. K., ve Bjørnskov, C. (2014). Exploiting the poor: Bureaucratic corruption and poverty in Africa. *World Development*, 58, 106-115.
- Kakwani, N. (2001). A note on growth and poverty reduction. In *Asia and Pacific Forum on Poverty*, (pp. 5-9). Asian Development Bank, Manila.
- Karklins, R. (2016). *The System Made Me Do it: Corruption in Post-communist Societies: Corruption in Post-communist Societies*. Routledge.
- Kaufmann, D. (2004). *Human rights and development: Towards mutual reinforcement. A paper prepared for a conference co-sponsored by the Ethical Globalization Initiative and The Center for Human Rights and Global Justice*. New York University Law School, New York City.
- Kaufmann, D., Kraay, A., ve Mastruzzi, M. (2007). *Measuring corruption: myths and realities*.
- Kaufmann, D., ve Kraay, A. (2008). Governance indicators: Where are we, where should we be going? *The World Bank Research Observer*, 23(1), 1-30.
- Kaufmann, D., Kraay, A., ve Mastruzzi, M. (2011). The worldwide governance indicators: methodology and analytical issues. *Hague Journal on the Rule of Law*, 3(2), 220-246.
- Kaufmann, D., ve Wei, S. J. (1999). *Does "grease money" speed up the wheels of commerce?* (No. w7093). National bureau of economic research.
- Keefer, P., ve Knack, S. (1997). Why don't poor countries catch up? A cross-national test of an institutional explanation. *Economic inquiry*, 35(3), 590-602.
- Kentor, J., ve Sanderson, M. R. (2015). Foreign Investment, Political Corruption, and Internal Violence. *Overcoming Global Inequalities*, 34, 48.
- Kilby, C. (1995). *Risk Management: An Econometric Investigation of Project Level Factors*. Washington, DC: World Bank, Operations Evaluation Department.
- Kingsbury, D., McKay, J., Hunt, J., McGillivray, M., ve Clarke, M. (2012). *International development: Issues and challenges*. Palgrave Macmillan.

- Korhonen, I. (2004). *Does democracy cure a resource curse?* Bank of Finland Institute for Economies in Transition.
- Kotera, G., Okada, K. and Samreth, S. (2012) Government size, democracy, and corruption: an empirical investigation. *Economic Modelling*, 29(6), 2340-2348.
- Kroft, K. and Huw Lloyd-Ellis (2002). Further cross-country evidence on the link between growth, volatility and business cycles. *Department of Economics Working Paper*. Kingston, Ontario: Queens University.
- Kuncoro, A. (2006). Corruption and business uncertainty in Indonesia. *ASEAN Economic Bulletin*, 11-30.
- Kutan, A. M., Douglas, T. J., ve Judge, W. Q. (2009). Does Corruption Hurt Economic Development?: Evidence from Middle Eastern, North African and Latin American Countries. *Economic Performance in the Middle East and North Africa: Institutions, Corruption and Reform*, 25-37.
- Kutan, A. M., Samargandi, N., ve Sohag, K. (2017). Does Institutional Quality Matter for Financial Development and Growth? Further Evidence from MENA Countries. *Australian Economic Papers*, 56(3), 228-248.
- Kwon, H. J., ve Kim, E. (2014). Poverty reduction and good governance: Examining the rationale of the Millennium Development Goals. *Development and Change*, 45(2), 353-375.
- Laderchi, C. R., Saith, R., ve Stewart, F. (2003). Does it matter that we do not agree on the definition of poverty? A comparison of four approaches. *Oxford development studies*, 31(3), 243-274.
- La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A. and Vishny, R. (1999) The quality of government. *Journal of Law, Economics, and Organization*, 15(1), 222-279.
- Lalountas, D.A., Manolas, G.A. and Vavouras, I.S. (2011). Corruption, globalization and development: how are these three phenomena related? *Journal of Policy Modeling*, 33(4), 636-648.
- Lambsdorff, J.G. (2003a). How Corruption Affects Productivity. *Kyklos*, 56, 457-474.
- Lambsdorff, J.G. (2003b). How Corruption Affects Persistent Capital Flows. *Economics of Governance*, 4, 229-243.
- Lambsdorff, J. G. (2007). *The institutional economics of corruption and reform: theory, evidence and policy*. Cambridge University Press.
- Lambsdorff, J.G. and Schulze, G.G. (2015) What can we know about corruption? A very short history of corruption research and a list of what we should aim for. *Journal*

- of Economics and Statistics* (Jahrbuecher fuer Nationaloekonomie und Statistik) 235(2), 100-114.
- Landes, D.S. (2015). *Wealth and poverty of nations*. Hachette UK.
- Landman, T. and Schudel, C.J.W (2007). Corruption and Human Rights: Empirical Relationships and Policy Advice. *International Council on Human Rights Policy*.
- La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., ve Vishny, R. (1999). The quality of government. *The Journal of Law, Economics, and Organization*, 15(1), 222-279.
- Laursen, T. and S. Mahajan (2005). *Volatility, income distribution, and poverty*. In *Managing Volatility and Crises: A Practitioner's Guide*, Joshua Aizenman and Brian Pinto, eds. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, pp. 101-136.
- Law, S. H., & Singh, N. (2014). Does Too Much Finance Harm Economic Growth?. *Journal of Banking & Finance*, 41, 36-44.
- Lederman, D., Loayza, N.V. and Soares, R.R. (2005) Accountability and corruption: political institutions matter. *Economics and Politics*, 17(1), 1-35.
- Leff, N.H. (1964). Economic development through bureaucratic corruption. *American behavioral scientist*, 8(3), 8-14.
- Leite, C.A. and Weidmann, J. (1999). *Does mother nature corrupt? Natural resources, corruption, and economic growth*. *Natural Resources, Corruption, and Economic Growth* (June 1999). IMF Working Paper 85.
- Lewis, M. (2006). *Governance and corruption in public health care systems*. (January 2006). Center for Global Development Working Paper No. 78
- Li, S., ve Wu, J. J. (2010). Why some countries thrive despite corruption: The role of trust in the corruption-efficiency relationship. *Review of International Political Economy*, 17, 129.
- Li, S., & Sicular, T. (2014). The distribution of household income in China: Inequality, poverty and policies. *The China Quarterly*, 217, 1-41.
- Lindstedt, C. and Naurin, D. (2010) Transparency is not enough: making transparency effective in reducing corruption. *International Political Science Review*, 31(3), 301-322.
- Litina, A., ve Palivos, T. (2016). Corruption, tax evasion and social values. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 124, 164-177.
- Lora, Eduardo (2007). *Public investment in infrastructure in Latin America: is debt the culprit?* Inter-American Development Bank Research Department Working

- Paper, No. 595 (January). Washington, D.C.: Inter-American Development Bank.
- Lubinga, M. H. (2017). Agricultural Trade, Policy Complementarities and Poverty: The Role of Agricultural Trade and Policy Complementarities in Poverty Reduction in South Africa. *Journal of Human Ecology*, 59(1), 29-38.
- Lučić, D., Radišić, M., ve Dobromirov, D. (2016). Causality between corruption and the level of GDP. *Economic research-Ekonomska istraživanja*, 29(1), 360-379.
- Lui, F.T. (1985). An Equilibrium Queuing Model of Bribery. *Journal of Political Economy*, 93 760_81
- Lui, F. T. (1996). Three aspects of corruption. *Contemporary Economic Policy*, 14(3), 26-29.
- Mahfud, M.A. (2017). The Implementation of Local Wisdom Siri'na Pacce as An Effort of Corruption Eradication in Indonesia. *The 2nd Proceeding "Indonesia Clean of Corruption in 2020"*.
- Madduma Bandara, N. D. (2016). Causes and Consequences of Poverty Targeting Failures: The Case of the Samurdhi Program in Sri Lanka. *Asian Politics & Policy*, 8(2), 281-303.
- Marmor, T. R. (2017). *Poverty policy: a compendium of cash transfer proposals*. Routledge.
- Mathur, A. and Singh, K. (2013) Foreign direct investment, corruption and democracy. *Applied Economics*, 45(8), 991-1002.
- Mauro, P. (1995). Corruption and growth. *The quarterly journal of economics*, 110(3), 681-712.
- Mauro, P. (1998a). Corruption and the composition of government expenditure. *Journal of Public economics*, 69(2), 263-279.
- Mauro, P. (1998b). Corruption: causes, consequences, and agenda for further research. *Finance and development*, 35(1), 11-14.
- Mauro, P. (2002). The effects of corruption on growth and public expenditure. *Political corruption: Concepts and contexts*, 339-352.
- McKinley, T. (2004). *Economic policies and poverty reduction in Asia and the Pacific: alternatives to neoliberalism*. New York: United Nations Development Programme, February.
- McKinley, T. (2008). Economic policies for growth and poverty reduction: PRSPs, neoliberal conditionalities and 'post-consensus' alternatives. *IDS Studies Bulletin*, 39(2), 93-103. Brighton, United Kingdom: Institute of Development Studies.

- Mehrara, M., Firouzjaee, B. A., & Gholami, A. (2011). The corruption and income distribution in OPEC and OECD countries: a comparative study. *International Journal of Economics and Research*, 2(6), 51-61.
- Mehta, A., ve Bhattacharya, J. (2017). Channels of financial sector development and rural-urban consumption inequality in India. *International Journal of Social Economics*, (just-accepted), 00-00.
- Meier, K.J. and Holbrook, T. M. (1992) "I Seen My Opportunities and I Took'Em:" political corruption in the American States. *The Journal of Politics*, 54(1), 135-155.
- Méon, P. G., ve Sekkat, K. (2005). Does corruption grease or sand the wheels of growth?. *Public choice*, 122(1), 69-97.
- Méon, P. G., ve Weill, L. (2010). Is corruption an efficient grease? *World development*, 38(3), 244-259.
- Mo, P.H. (2001). Corruption and economic growth. *Journal of Comparative Economics*, 29(1), 66-79.
- Mohamadi, A., Peltonen, J., ve Wincent, J. (2017). Government efficiency and corruption: A country-level study with implications for entrepreneurship. *Journal of Business Venturing Insights*, 8, 50-55.
- Monne, J., Louche, C., ve Villa, C. (2016). Rational Herding toward the Poor: Evidence from Location Decisions of Microfinance Institutions within Pakistan. *World Development*, 84, 266-281.
- Montinola, G.R. and Jackman, R.W. (2002) Sources of corruption: a cross-country study. *British Journal of Political Science*, 32(1), 147-170.
- Moodie, G.C. (1980). On political scandals and corruption. *Government and Opposition*, 15(2), 208-222.
- Moreno, A. (2002). Corruption and democracy: A cultural assessment. *Comparative Sociology*, 1(3-4), 3-4.
- Mosley, P., Hudson, J., ve Verschoor, A. (2004). Aid, poverty reduction and the 'new conditionality'. *The Economic Journal*, 114(496).
- Murdoch, W.W. *The Poverty of Nations: The Political Economy of Hunger and Population*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1980.
- Murgai, R., Ravallion, M., ve van de Walle, D. (2015). Is workfare cost-effective against poverty in a poor labor-surplus economy?. *The World Bank Economic Review*, 30(3), 413-445.

- Murphy, K. M., Shleifer, A., ve Vishny, R. W. (1993). Why is rent-seeking so costly to growth? *The American Economic Review*, 83(2), 409-414.
- Musila, J.W. and Sique, S.P. (2010) Corruption and international trade: an empirical investigation of African countries. *The World Economy* 33(1), 129-146.
- Myrdal, G. (1968). Corruption: Its causes and effects. *Asian drama: An inquiry into the poverty of nations*, 2, 953-961.
- Navot, D. (2015). Real politics and the concept of political corruption. *Political Studies Review*.
- Ndikumana, L. (2006). Corruption and pro-poor growth outcomes: evidence and lessons for African countries. *Working Paper Series No. 120*, Political Economy Research Instituted.
- Neeman, Z., Paserman, M.D. and Simhon, A. (2008) Corruption and openness. *The BE Journal of Economic Analysis and Policy*, 8(1), 1935-1982.
- Negin, V., Rashid, Z.B.A., Nikopour, H. (2011). The Causal Relationship between Corruption and Poverty: A Panel Data Analysis. *Journal of International Economic Review*, 4(1), 23-38.
- North, C.M., Orman, W.H. and Gwin, C.R. (2013). Religion, corruption, and the rule of law. *Journal of Money, Credit and Banking*, 45(5), 757-779.
- Nye, J.S. (1967). Corruption and political development: A cost-benefit analysis. *American political science review*, 61(2), 417-427.
- N'Zue, F. F., ve N'Guessan, C. J. F. (2005). Causality between corruption, poverty and growth: a panel data analysis. *Cahiers du SISERA/Secrétariat d'appui institutionnel pour la recherche économique en Afrique; 2006/1*.
- Odabaşı, F. (2010). *Yoksullukla mücadelede istihdamın rolü*. T.C. Başbakanlık. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara: s.11.
- Odedokun, M. O., ve Round, J. I. (2004). Determinants of income inequality and its effects on economic growth: evidence from African countries. *African Development Review*, 16(2), 287-327.
- OECD (2014). CleanGovBiz Integrity in practice. <https://www.oecd.org/cleangovbiz/49693613.pdf> (25.08.2017)
- Ofori-Abebrese, G., Pickson, R. B., ve Diabah, B. T. (2017). Financial Development and Economic Growth: Additional Evidence from Ghana. *Modern Economy*, 8(02), 282.

- Olken, B.A., Pande, R. (2012). Corruption in Developing Countries. *Annual Review of Economics*, 4, 479-509.
- Osmani, S. (2005). *Defining pro-poor growth*. One pager, No. 9 (January). Brasília: United Nations Development Programme, International Poverty Centre.
- Ostry, M. J. D., Berg, M. A., ve Tsangarides, M. C. G. (2014). *Redistribution, inequality, and growth*. International Monetary Fund.
- Qian, X., ve Sandoval-Hernandez, J. (2016). Corruption distance and foreign direct investment. *Emerging Markets Finance and Trade*, 52(2), 400-419.
- Ouédraogo, I.M. (2017). Governance, Corruption, and the Informal Economy. *Modern Economy*, 8(02), 256.
- Quinones, B., & Remenyi, J. (Eds.). (2014). *Microfinance and poverty alleviation: Case studies from Asia and the Pacific*. Routledge.
- Önder, H., ve Şenses, F. (2006). Türkiye’de yoksulluk ve yoksulluk düşüncesi. *İktisat, Siyaset, Devlet Üzerine Yazılar*, 199-221.
- Özcan, Y.Z., ve Özcan, K.M. (2003). Measuring poverty and inequality in Turkey. *Topics in Middle Eastern and North African Economies*, 5.
- Paldam, M. (2001) Corruption and religion adding to the economic model. *Kyklos*, 54(2-3), 383-413.
- Paldam, M. (2002) The cross-country pattern of corruption: economics, culture and the seesaw dynamics. *European Journal of Political Economy*, 18(2), 215-240.
- Paldam, M., and Gundlach, E. (2008). Two views on institutions and development: the grand transition vs the primacy of institutions. *Kyklos*, 61(1), 65-100.
- Pare, P. P., ve Felson, R. (2014). Income inequality, poverty and crime across nations. *The British journal of sociology*, 65(3), 434-458.
- Pellegrini, L., ve Gerlagh, R. (2004). Corruption’s effect on growth and its transmission channels. *Kyklos*, 57(3), 429-456.
- Pellegrini, L. (2011). Causes of corruption: a survey of cross-country analyses and extended results. In *Corruption, development and the environment* (pp. 29-51). Springer Netherlands.
- Pellegrini, L. and Gerlagh, R. (2008) Causes of corruption: a survey of cross-country analyses and extended results. *Economics of Governance*, 9, 245-263.
- Peters, J. G., ve Welch, S. (1978). Political corruption in America: a search for definitions and a theory, or if political corruption is in the mainstream of American politics why is it not in the mainstream of American politics research? *American Political*

- Science Review*, 72(3), 974-984.
- Philp, M., ve Dávid-Barrett, E. (2015). Realism about political corruption. *Annual Review of Political Science*, 18, 387-402.
- Philp, M. (2016). Corruption Definition and Measurement. In *Measuring corruption*, (pp. 61-72). Routledge.
- Polishchuk, L., ve Syunyaev, G. (2015). Ruling elites' rotation and asset ownership: implications for property rights. *Public Choice*, 162(1-2), 159-182.
- Poprawe, M. (2015) On the relationship between corruption and migration: empirical evidence from a gravity model of migration. *Public Choice*, 163(3-4), 337-354.
- Rahman, A., Kisunko, G., ve Kapoor, K. (2000). *Estimating the effects of corruption: implications for Bangladesh* (Vol. 2479). World Bank, South Asia Region, Poverty Reduction and Economic Management Sector Unit.
- Rahman, T. and S. Aradhyula (2007). Cross-country evidence on the link between health and macroeconomic volatility. Paper presented at the Singapore Economic Review Conference 2007, Singapore, 2-4 August 2007. Tucson, Arizona: Department of Agricultural and Resource Economics, University of Arizona.
- Rakodi, C. (2014). Prosperity or poverty?. *The companion to development studies*, 34(4), 299.
- Rauch, James. (1995). Bureaucracy, Infrastructure, and Economic Growth: Evidence from U.S. Cities during the Progressive Era. *American Economic Review*, 85, 968-979.
- Ravallion, M. (2003). The Debate on Globalization, Poverty and Inequality: Why Measurement Matters. *International Affairs* 79, No. 4 (2003): 739-53.
- Ravallion, M., ve Chen, S. (2011). Weakly relative poverty. *Review of Economics and Statistics*, 93(4), 1251-1261.
- Ravallion, M. (2016). Toward better global poverty measures. *The Journal of Economic Inequality*, 14(2), 227-248.
- Reinecke, A., ve Schmerer, H. J. (2018). Redistribution, trade and corruption: an empirical assessment. *Applied Economics*, 1-15.
- Risyadi, I. I. (2018). *Pengaruh pembiayaan syariah, belanja pemerintah, dan gini ratio terhadap indeks pembangunan manusia dan pertumbuhan ekonomi di Indonesia Tahun 2012-2016* (Lisans Tezi, UIN Syarif Hidayatullah Jakarta: Fakultas Ekonomi dan Bisnis, 2018).
- Rivas, M.F. (2012) An experiment on corruption and gender. *Bulletin of Economic*

- Research*, 65(1), 10-42.
- Robertson, C. J., ve Watson, A. (2004). Corruption and Change: The Impact of Foreign Direct Investment. *Strategic Management Journal*, 25(4), 385-396.
- Rock, M.T., ve Bonnett, H. (2004). The comparative politics of corruption: Accounting for the East Asian paradox in empirical studies of corruption growth and investment. *WorldDevelopment*, 32, 999-1017.10.1016/j.worlddev.2003.12.002.
- Rodrik, D. (2004). *Rethinking growth policies in the developing world. Draft of the Luca d'Agliano Lecture in Development Economics*, delivered in Turin, Italy, on 8 October 2004.
- Rodríguez, J. A., Giménez Thomsen, C., Arenas, D., ve Pagell, M. (2016). NGOs' initiatives to enhance social sustainability in the supply chain: poverty alleviation through supplier development programs. *Journal of Supply Chain Management*, 52(3), 83-108.
- Rodrik, D., and Subramanian, A. (2008). *Why did financial globalisation disappoint?* <http://www.iie.com/publications/papers/subramanian0308.pdf>
- Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reforms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose-Ackerman, S. (1999). Political corruption and democracy. *Conn. J. Int'l L.*, 14, 363.
- Rose-Ackerman, S. (2002). "Grand" corruption and the ethics of global business. *Journal of Banking & Finance*, 26(9), 1889-1918.
- Rose-Ackerman, S., ve Palifka, B.J. (2016). *Corruption and government: Causes, consequences, and reform*. Cambridge university press.
- Rothstein, B. (2018). Corruption, Gender Equality and Meritocracy. In *Gender and Corruption* (pp. 37-56). Palgrave Macmillan, Cham.
- Rothstein, B. and Teorell, J. (2008). What is quality of government? A theory of impartial government institutions. *Governance*, 21(2), 165-190.
- Rothstein, B., ve Varraich, A. (2017). *Making sense of corruption*. Cambridge University Press.
- Rowntree, B. S. (1901). *Poverty: A study of town life*. Macmillan.
- Roy, R. and J. Weeks (2004). *Making fiscal policy work for the poor*. United Nations Development Programme, Asia-Pacific Regional Programme on Macroeconomics of Poverty Reduction.
- Ruzindana, A. (1997). "The Importance of Leadership in Fighting Corruption in Uganda," in Kimberly Ann Elliott, ed., *Corruption and the Global Economy*, (pp.

- 133-145). Washington, DC: Institute for International Economics.
- Sachs, J. (2005). *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time*. New York: Penguin Press.
- Sachs, J.D. and Warner, A.M. (1997). Sources of slow growth in African economies. *Journal of African Economies*, 6(3), 335-376.
- Saha, S., Gounder, R. and Su, J.J. (2009) The interaction effect of economic freedom and democracy on corruption: a panel cross-country analysis. *Economics Letters*, 105(2), 173-176.
- Saha, S., ve Cooray, A. (2017). *Effect of human capital on economic growth: Does corruption matter?*
- Saith, R. (2001). *Social exclusion: the concept and application to developing countries*. Oxford: Queen Elizabeth House.
- Samuel, K., Alkire, S., Zavaleta, D., Mills, C., ve Hammock, J. (2017). Social isolation and its relationship to multidimensional poverty. *Oxford Development Studies*, 1-15.
- Santos, M.E., ve Villatoro, P. (2016). A multidimensional poverty index for Latin America. *Review of Income and Wealth*.
- Schneider, P., ve Bose, G. (2017). Organizational cultures of corruption. *Journal of Public Economic Theory*, 19(1), 59-80.
- Schwindt-Bayer, L. A., ve Tavits, M. (2016). *Corruption, Accountability, and Clarity of Responsibility*. Cambridge University Press.
- Schulz, B. "Poverty and Development in the Age of Globalization: The Role of Foreign Aid." In *Poverty Reduction: What Role for the State in Today's Globalized Economy*, edited by F. Wilson, N. Kanji, and E. Braathen, 95-117. Cape Town: London; New York: NAEP; Zed Books; New York, 2001.
- Scott, J.C. (1972). *Comparative political corruption*. Prentice Hall.
- Seers, D. (1969). The Meaning of Development. *International Development Review*, 11(4), (1969): 1-6.
- Sehrawat, M., ve Giri, A.K. (2016). Financial development and poverty reduction in India: an empirical investigation. *International Journal of Social Economics*, 43(2), 106-122.
- Seldadyo, H. and De Haan, J. (2006) The determinants of corruption: A literature survey and new evidence. In: *European public choice society conference* (pp. 20-23). Turku, Finland.

- Seligson, M.A. (2006) The measurement and impact of corruption victimization: survey evidence from Latin America. *World Development*, 34(2), 381-404.
- Sen, A.K. (1987). *The standard of living: lecture II, lives and capabilities*. In *The Standard of Living*, Amartya K. Sen, Geoffrey Hawthorn and John Muellbauer, eds. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University
- Sen, A.K. (1999) *Development as Freedom*. Oxford University Press.
- Sen, P. (2005). Of calories and things: reflections on nutritional norms, poverty lines and consumption behaviour in India. *Economic and Political Weekly*, 4611-4618.
- Serra, D. (2006) Empirical determinants of corruption: a sensitivity analysis. *Public Choice*, 126(1-2): 225-256.
- Seyf, A. (2001). Corruption and development: a study of conflict. *Development in practice*, 11(5), 597-605.
- Shabbir, G., Anwar, M., ve Adil, S. (2016). Corruption, political stability and economic growth. *Pakistan Development Review*, 55(4), 689-703.
- Sharafutdinova, G. (2010). What explains corruption perceptions? The dark side of political competition in Russia's regions. *Comparative Politics*, 42(2), 147-166.
- Sheppard, E., ve Leitner, H. (2010). Quo vadis neoliberalism? The remaking of global capitalist governance after the Washington Consensus. *Geoforum*, 41(2), 185-194.
- Soto, M. (2007). System GMM estimation with a small number of individuals. [Erişim adresi]:https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/=pej2007&paper_id=70download.cgi?db_name.
- Suiter, S.V. (2017). Navigating Community Development Conflicts: Contested Visions of Poverty & Poverty Alleviation. *American journal of community psychology*.
- Svensson, J., ve Fisman, R. J. (2000). Are Corruption and Taxation Really Harmful to Growth? *Firm-Level Evidence*.
- Swaleheen, M. (2011). Economic growth with endogenous corruption: an empirical study. *Public Choice*, 146.
- Swaleheen, M. and Stansel, D. (2007) Economic freedom, corruption, and growth. *Cato Journal*, 27, 343-358.
- Swamy, A., Knack, S., Lee, Y. and Azfar, O. (2001) Gender and corruption. *Journal of Development Economics*, 64(1), 25-55.
- Szekely, M.; N. Lustig, M. Cumpa, and J. A. Mejía (2000). *Do We Know How Much Poverty There Is?*, Working Paper N° 437, Inter-American Development Bank, Washington, D.C.

- Tanzi, V. (1998). Corruption around the world: Causes, consequences, scope, and cures. *Staff Papers*, 45(4), 559-594.
- Tanzi, V. and Davoodi, H. (1998). *Corruption, public investment, and growth* (pp. 41-60). IMF Working Paper 139.
- Tanzi, V. and Davoodi, H.R. (2001). *Corruption, growth, and public finances*. IMF Working Paper 182.
- Tanzi, V. and H. Davoodi. (2002a). Corruption, Growth, and Public Finance. in George T. Abed and Sanjeev Gupta, eds., *Governance, Corruption, and Economic Performance*, Washington, DC: International Monetary Fund, pp. 197-222.
- Tanzi, V. and H. Davoodi. (2002b). Corruption, Public Investment, and Growth. in George T. Abed and Sanjeev Gupta, eds., *Governance, Corruption, and Economic Performance*, Washington, DC: International Monetary Fund, pp. 280-299.
- Tavares, J., ve Wacziarg, R. (2001). How Democracy Affects Growth. *European Economic Review*, 45(8), 1341-1378.
- TDK, (2017). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- Tesliuc, E., Grigoras, V., ve Stanculescu, M. (2015). *Background Study for the National Strategy on Social Inclusion and Poverty Reduction, 2015-2020*.
- The World Bank (2005). *Economic Growth in the 1990s: Learning from a Decade of Reform*. Washington, D.C.: World Bank.
- The World Bank (2014). *World Development Report 2014*. Washington, D.C.: World Bank.
- Thomas, D. and others (2004). Education in a crisis. *Journal of Development Economics*, 74(1), 53-85.
- Thompson, D.F. (1993). Mediated corruption: The case of the Keating five. *American Political Science Review*, 87(2), 369-381.
- Transparency International (2017). *What is Corruption?* <https://www.transparency.org/what-is-corruption> (23.08.2017)
- Tokatlıoğlu, İ., ve Başaran, A. (2003). Türkiye’de Yoksulluğun Dağılımı, Yapışkanlığı ve Transfer Politikaları. *Ekonomik Yaklaşım*, 14(49-Proceedings), 111-129.
- Torsello, D., ve Venard, B. (2016). The anthropology of corruption. *Journal of Management Inquiry*, 25(1), 34-54.
- Trani, J. F., ve Bakhshi, P. (2017). A Multidimensional Approach to Poverty: Implications for Global Mental Health. In *The Palgrave Handbook of Sociocultural Perspectives on Global Mental Health* (pp. 403-428

- Treisman, D. (2000) The causes of corruption: a cross-national study. *Journal of Public Economics*, 76(3), 399-457.
- Truex, R. (2011) Corruption, attitudes, and education: survey evidence from Nepal. *World Development*, 39(7), 1133-1142.
- Ullah, M.A., Ahmad, E. (2016). Inequality and Corruption: Evidence from Panel Data. *Forman Journal of Economic Studies*, 12, 1-20.
- UNDP. "The UNDP Human Development Report 2010." New York, USA: UNDP, 2010. http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete_reprint.pdf.
- United Nations. "The Millennium Development Goals Report 2007." New York, 2007. <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/mdg2007.pdf>.
- UNODC (2016), http://www.unodc.org/doc/wdr2016/WORLD_DRUG_REPORT_2016_web.pdf
- Van, C.O. (2016). *Participation in Poverty Reduction Strategies in Africa: a Democratic Innovation?* Toward a case study of Tanzania. ECPR General Conference, Prague.
- Van den Berg, H. (2016). *Economic growth and development*. World Scientific Publishing Company.
- Van Klaveren, J. (1989). The concept of corruption. *Political corruption: A handbook*, 25-8.
- Van Rijckeghem, C. and Weder, B. (1997). *Corruption and the rate of temptation: do low wages in the civil service cause corruption*. International Monetary Fund Working Paper, IMF, Washington, DC.
- Van Rijckeghem, C. and Weder, B. (2001) Bureaucratic corruption and the rate of temptation: do wages in the civil service affect corruption, and by how much? *Journal of Development Economics*, 65(2), 307-331.
- Véron, R., Williams, G., Corbridge, S., ve Srivastava, M. (2006). Decentralized corruption or corrupt decentralization? Community monitoring of poverty-alleviation schemes in Eastern India. *World Development*, 34(11), 1922-1941.
- Walsh, C.E. (2000). *Should Central Banks Stabilize Prices?* FRBSF Economic Letter (Federal Reserve Bank of San Francisco), No. 2000-24 (August 11), p. 1.
- Warf, B. (2016). Global Geographies of Corruption. *GeoJournal*, 81(5), 657-669.
- Wedel, J.R. (2001). Corruption and Organized Crime in Post-Communist States: New ways of manifesting old patterns. *Trends in Organized Crime*, 7(1), 3-61.
- Wedeman, A. (2002). Development and Corruption: The East Asian Paradox. In E. D.Gomez (Ed.), *Political Business in East Asia* (pp. 35-61). London: Routledge.

- Wedeman, A. (2012). *Double paradox: Rapid growth and rising corruption in China*. Cornell University Press.
- Wei, S.J. (1999). *Corruption in Economic Development: Beneficial Grease, Minor Annoyance, or Major Obstacle?*.
- Wei, S.J. (2000). How Taxing is Corruption on International Investors?. *The Review of Economics and Statistics*, 82(1), 1-11.
- Weisel, O., ve Shalvi, S. (2015). The Collaborative Roots of Corruption. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 112(34), 10651-10656.
- Werner, M., Bair, J., ve Fernández, V. R. (2014). Linking Up to Development? Global Value Chains and the Making of a Post-Washington Consensus. *Development and Change*, 45(6), 1219-1247.
- Williamson, J. (1990). *What Washington means by policy reform*. In *Latin American Adjustment: How Much Has Happened?*, John Williamson, ed. Washington, D.C.: Institute for International Economics.
- Wise, T. (2001). *Economics of Sustainability: The Social Dimension-Overview Essay*. J. M. Harris, T. A. Wise, K. P. Gallagher, & N. R.
- Wolfensohn, J.D., F. Bourguignon, World Bank, and International Monetary Fund. *Development and Poverty Reduction: Looking Back, Looking Ahead*. World Bank, 2004.
- Wong, M. Y. (2017). Public spending, corruption, and income inequality: A comparative analysis of Asia and Latin America. *International Political Science Review*, 38(3), 298-315.
- World Bank (1997). *Helping Countries Combat Corruption: The Role of the World Bank*, p. 8. The World Bank: Washington DC. 122
- World Bank (2000). “*Anti-Corruption in Transition: A Contribution to the Policy Debate.*”
- World Bank (2014) World Bank Analytical Classification World Development Indicators GNI per capita in US\$: <http://blogs.worldbank.org/opendata/new-country-classifications>
- Yakışık, H., Dölarıslan, E. Ş., ve Zülfikar, B. Ş. (2017). A New Scale of Poverty: How the Officially Recorded Poor People in Turkey Perceive Themselves. *Development Policy Review*.
- Yang, Y. B., ve Ding, M. S. (2018). *The Impact of Private Investment in Public Expenditure on Economic Growth in Jiangxi Province—Empirical Analysis*

Based on State Space Model and SVAR Model. DEStech Transactions on Computer Science and Engineering, (pcmm).

Yapa, L. (1996). What Causes Poverty?: A Postmodern View. *Annals of the Association of American Geographers*, 86(4), 707-28.

You, J.S., Khagram, S. (2005). A Comparative Study of Inequality and Corruption. *American Sociological Review*, 70(1),136-157.

You, J. S. (2015). *Democracy, inequality and corruption*. Cambridge University Press.

Zafarullah, H., ve Huque, A.S. (2017). *Managing development in a globalized world: Concepts, processes, institutions*. Routledge.

EKLER

EK 1. Çalışmaya Dâhil Edilen Ülkelerin Gelir Gruplarına Ayrılması

Yüksek Gelir Grubu Ülkeler	Üst-Orta Gelir Grubu Ülkeler	Alt-Orta ve Düşük Gelir Grubu Ülkeler
Norveç	Güney Afrika	Litvanya
Avustralya	Arjantin	Sri Lanka
İsviçre	Romanya	Ukrayna
Danimarka	Bulgaristan	Ermenistan
Hollanda	Panama	Endonezya
Almanya	Malezya	Filipinler
İrlanda	Mauritius	El Salvador
ABD	Sırbistan	Nikaragua
Singapur	Lübnan	Fas
İsveç	Kosta Rika	Guatemala
İngiltere	Türkiye	Hindistan
İsrail	Meksika	Honduras
Japonya	Brezilya	Zambiya
Belçika	Gürcistan	Gana
Fransa	Peru	Bangladeş
Avusturya	Arnavutluk	Kenya
Finlandiya	Ekvador	Nepal
Slovenya	Çin	Pakistan
İspanya	Moğolistan	Nijerya
İtalya	Tayland	Madagaskar
Çek Cumh.	Tunus	Lesoto
Yunanistan	Kolombiya	Togo
Estonya	Jamaika	Benin
Kıbrıs	Dominik Cum.	Senegal
Polonya	Botswana	Malawi
Şili	Paraguay	Liberya
Portekiz	Namibya	Mozambik
Macaristan		Burkina Faso
Bahreyn		
Latviya		
Hırvatistan		
Kuveyt		
Uruguay		
Trinidad ve Tobago		
34	27	28

EK 2. Çalışmaya Dâhil Edilen Ülkelerin Gelir Gruplarına Ayrılması

Yüksek Gelir Grubu Ülkeler	Üst-Orta Gelir Grubu Ülkeler	Alt-Orta ve Düşük Gelir Grubu Ülkeler
Norveç	Güney Afrika Cum.	Litvanya
Avustralya	Arjantin	Sri Lanka
İsviçre	Romanya	Ukrayna
Danimarka	Bulgaristan	Ermenistan
Hollanda	Panama	Endonezya
Almanya	Malezya	Filipinler
İrlanda	Mauritius	El Salvador
ABD	Sırbistan	Nikaragua
Singapur	Lübnan	Fas
İsveç	Kosta Rika	Guatemala
İngiltere	Türkiye	Hindistan
İsrail	Meksika	Honduras
Japonya	Brezilya	Zambiya
Belçika	Gürcistan	Gana
Fransa	Peru	Bangladeş
Avusturya	Arnavutluk	Kenya
Finlandiya	Ekvador	Nepal
Slovenya	Çin	Pakistan
İspanya	Moğolistan	Nijerya
İtalya	Tayland	Madagaskar
Çek Cumhuriyeti	Tunus	Lesoto
Yunanistan	Kolombiya	Togo
Estonya	Jamaika	Benin
Kıbrıs	Dominik Cum.	Senegal
Polonya	Botswana	Malawi
Şili	Paraguay	Liberya
Portekiz	Namibya	Mozambik
Macaristan		Gine
Bahreyn		Burkina Faso
Latviya		Nijer
Hırvatistan		
Kuveyt		
Uruguay		
Trinidad ve Tobago		
34	27	30

EK 3. Alt-Orta ve Düşük, Üst-Orta ve Yüksek Gelir Grubu Ülkelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Alt-Orta ve Düşük Gelir Grubu Ülkelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	Gözlem	Ortalama	Standart Sapma	En az	En çok
<i>log(KBGSYİH)</i>	210	3,117	0,381	2,365	4,219
<i>log(YAE)</i>	210	1,485	0,094	1,204	1,763
<i>log(DE)</i>	210	1,678	0,070	1,455	1,856
<i>log(BKE)</i>	210	-0,266	0,097	-0,513	-0,073
<i>log(KHT)</i>	210	9,563	0,686	8,193	11,327
<i>log(KP)</i>	210	1,410	0,263	0,588	1,957
<i>log(RE)</i>	210	1,713	0,039	1,607	1,796

Üst-Orta Gelir Grubu Ülkelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	En az	En çok
<i>log(KBGSYİH)</i>	189	3,809	0,172	3,234	4,120
<i>log(YAE)</i>	189	1,575	0,101	1,302	1,813
<i>log(DE)</i>	189	1,755	0,058	1,559	1,854
<i>log(BKE)</i>	189	-0,137	0,027	-0,223	-0,083
<i>log(KHT)</i>	189	10,122	0,778	8,830	12,145
<i>log(KP)</i>	189	1,688	0,258	1,090	2,179
<i>log(RE)</i>	189	1,770	0,023	1,724	1,824

Yüksek Gelir Grubu Ülkelerin Tanımlayıcı İstatistikleri

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	En az	En çok
<i>log(KBGSYİH)</i>	238	4,511	0,247	3,957	5,012
<i>log(YAE)</i>	238	1,811	0,117	1,501	1,973
<i>log(DE)</i>	238	1,863	0,065	1,587	1,946
<i>log(BKE)</i>	238	-0,061	0,023	-0,112	-0,023
<i>log(KHT)</i>	238	10,776	0,750	9,423	12,408
<i>log(KP)</i>	238	1,971	0,226	1,312	2,404
<i>log(RE)</i>	238	1,842	0,039	1,759	1,895

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Ümran ÇAKIROĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi : İstanbul-10.06.1978
Adres : Kumluca Mah. Şifa Cad. Kendirli Kule Evleri
Niğde
Telefon :
e-posta : umranozdamar@yahoo.com

ÖĞRENİM DURUMU

2010 – 2018: Doktora, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Adana.
2007 – 2010: Yüksek Lisans, Gaziantep Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı, Gaziantep.
2000 – 2003: Lisans, Sakarya Üniversitesi, İktisat Bölümü, Sakarya
1998 – 2000: Önlisans, İstanbul Üniversitesi, Dış Ticaret Programı, İstanbul.

İŞ DENEYİMİ

2005 – 2006: Kalkan Yapı
2003 – 2005: TOFAŞ
2000 – 2003: Sakarya Üniversitesi
1998 – 2003: Loreal
1995 – 1998: Tensa Çelik